

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ATATÜRK'ÜN YAKIN ÇEVRESİNDEN ÖNEMLİ BİR SİMA:
İBRAHİM SÜREYYA (YİĞİT) BEY'İN (1880-1952) HAYATI VE
FAALİYETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Vicdan ÖZTÜRK

**Enstitü Anabilim Dalı :Tarih
Enstitü Bilim Dalı :Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Enis ŞAHİN

TEMMUZ - 2013

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ATATÜRK'ÜN YAKIN ÇEVRESİNDEN ÖNEMLİ BİR SİMA:
İBRAHİM SÜREYYA (YİĞİT) BEY'İN (1880-1952) HAYATI VE
FAALİYETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Vicdan ÖZTÜRK

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Bu tez 29/07/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Enis SAHİN	BAŞARILI	
Prof. Dr. Haluk SELVİ	BAŞARILI	
Doç. Dr. Safiye KIRANLAR	BAŞARILI	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Vicdan ÖZTÜRK

29 Temmuz 2013

ÖNSÖZ

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş aşamasında önemli roller üstlenmiş kişilerin yaşam öyküleri ve onlara ait her belge yakın dönem Türk tarihinin önemli kaynakları arasında yer almaktadır. Fakat bu tarz çalışmalarda eserlerin o döneme tanıklık eden şahsiyetlerin aile fertlerince kaleme alınmasından kaynaklanan birtakım objektiflik problemleri ortaya çıkabilmektedir. Bu durum, hatıraların tarafsızlık problemlerine yenilerini eklemektedir. İncelenecek olan dönemin daha iyi aydınlatılabilmesi amacıyla yapılan söz konusu çalışmaların akademik ortamda değerlendirilmesi ise, daha nesnel bilgilerin açığa çıkmasına olanak sağlar. Biz bu çalışmamızda Osmanlı Devleti'nin sancılı geçen son dönemlerinde yetişen aydın bir idare adamı olan İbrahim Süreyya (Yiğit) Bey'in hayatı çerçevesinde yakın dönem Türk tarihinin önemli bir kesitini irdelemeye çalıştık. Bu tezin yazımı aşamasında ve araştırma sürecinde bana yol gösteren, çalışmamı titizlikle takip eden danışmanım Prof. Dr. Enis Şahin'e değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Tezimin son okumasında yardımlarını esirgemeyen dostlarım Doç. Dr. Hakan Sazyek, Esra Sazyek, Emin Çaycı, Ayla Yüksel ve Sıdıka Cebeci'ye, araştırmamda gerekli olan belgelerin temin edilmesinde her türlü desteği sağlayan Mustafa Bağdiken ve Kocaeli CHP Milletvekili Haydar Akar'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Son olarak tüm bu süreçte her zaman yanımda olan ve beni destekleyen sevgili eşime ve aileme şükranlarımı sunarım.

Vicdan ÖZTÜRK

29 Temmuz 2013

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: İBRAHİM SÜREYYA BEY'İN HAYATI	6
1.1. Doğumu ve Tahsil Hayatı	6
1.2. Memuriyet Hayatı	9
1.3. Evliliği, Aile Hayatı ve Vefatı	15
1.4. Ödülleri	22
BÖLÜM 2: İBRAHİM SÜREYYA BEY'İN İDARİ GÖREVLERİ	24
2.1. İbrahim Süreyya Bey'in İlk Memuriyeti ve İdari Görevleri	24
2.2. İbrahim Süreyya Bey'in Trablusgarp Savaşı'na Katılması.....	25
2.3. Çatalca Mutasarrıflığı	27
2.4. Gelibolu Mutasarrıflığı	28
2.5. Kırkkilise (Kırklareli) Mutasarrıflığı	30
2.6. Karesi (Balıkesir) Mutasarrıflığı.....	32
2.7. İzmit Mutasarrıflığı	34
BÖLÜM 3: İBRAHİM SÜREYYA BEY ANADOLU'DA	43
3.1. Anadolu'ya İlk Yolculuk	43
3.2. İbrahim Süreyya Bey Amasya'da	54
3.3. İbrahim Süreyya Bey Sivas'ta.....	59
3.4. İbrahim Süreyya Bey ve Erzurum Kongresi	61
3.5. İbrahim Süreyya Bey ve Sivas Kongresi	77
BÖLÜM 4: İBRAHİM SÜREYYA BEY'İN PARLAMENTER	
FAALİYETLERİ	88
4.1. Son Osmanlı Mebusan Meclisi Seçimleri	88
4.2. İbrahim Süreyya Bey Ankara'da.....	90

4.3. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Saruhan Mebusu İbrahim Süreyya Bey	92
4.4. İstanbul'un İşgali ve Ankara'ya Dönüş	93
4.5. I. Dönem TBMM'nin Açılışı ve Saruhan Mebusu İbrahim Süreyya Bey	99
4.6. I. Dönem TBMM'nde Komünist Faaliyetler	100
4.7. İbrahim Süreyya Bey'in İtalya Ziyareti	109
4.8. I. Dönem TBMM'nde Gruplar	112
4.9. İbrahim Süreyya Bey'in Harkof'a Gidecek Heyetten İstifası	114
4.10. I. Dönem TBMM İçindeki Selamet-i Umumiye Komitesi	115
4.11. Emval-i Metruke Meselesi ve İbrahim Süreyya Bey	118
4.12. II. Dönem TBMM ve İzmit Milletvekili İbrahim Süreyya Bey	120
SONUÇ	127
KAYNAKÇA	132
EKLER	142
ÖZGEÇMİŞ	178

KISALTMALAR

A	: Arşiv
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
BEO	: Bab-1 Ali Evrak Odası
DH. EUM. VRK	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Evrak Kalemi
DH. EUM.3.ŞB	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye 3. Şube
DH. EUM.6.ŞB	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye 6. Şube
DH. İUM	: Dâhiliye İdare-i Umumiye
DH. İUM. EK	: Dâhiliye Nezareti İdare-yi Umumiye Ek
DH. SAİD	: Dâhiliye Nezareti Sicil-i Ahval
DH. ŞFR	: Dâhiliye Şifre
DH. KMS	: Dâhiliye Kalem-i Mahsus
DH. MKT	: Dâhiliye Nezareti Mektûbâ Kalemi
İDH.	: İrade Dâhiliye
S	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMZC	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
THİF	: Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası
TKF	: Türkiye Komünist Fırkası
TTK	: Türk Tarih Kurumu

TezinBaşlığı: Atatürk'ün Yakın Çevresinden Önemli Bir Sima: İbrahim Süreyya (Yiğit) Bey'in (1880-1952) Hayatı ve Faaliyetleri

TezinYazarı: Vicdan ÖZTÜRK

Danışman: Prof.Dr.Enis ŞAHİN

Kabul Tarihi: 29 Temmuz 2013

Sayfa Sayısı: v(ön kısım)+140 (tez)+36(Ek)

Anabilim dalı: Tarih

Bilim dalı: Türkiye Cumhuriyeti Tarihi

Bu çalışmada Osmanlı Devletinin son döneminde hayata gözlerini açan ve imparatorluğun çöküşüne şahitlik ederek, onu kurtarma mücadelesi veren İbrahim Süreyya (Yiğit) Bey'in hayatı ve parlamenter faaliyetleri ele alınmaktadır. Mekteb-i Mülkiye'yi bitirdikten sonra memuriyet göreviyle mesleğe başlayan İbrahim Süreyya Bey'in hayatının neredeyse büyük bir bölümü tehlikeli maceralarla geçmiştir. İki senelik memuriyeti sürecinde, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile olan ilişkileri, II. Abdülhamit döneminin baskıcı günlerinde onun Sinop Cezaevi'nde kalmasına neden olmuş, üç senelik mahkûmiyet sürecinden sonraki yıllarda, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin iktidarı ele geçirmesi ile birlikte memuriyetine idari görevlerle devam etmiştir. İbrahim Süreyya Bey, Osmanlı Devletinin Rumeli topraklarından birinde kaymakamlık görevini sürdürürken, Trablusgarp Savaşının başlamasıyla birlikte, hiç tereddüt etmeden idari görevinden istifa etmiş ve gönüllü bir nefer olarak savaşa katılmıştır. Bu savaşta Mustafa Kemal'in emrine girmiş ve aralarında yıllar boyu sürecek bir dostluk başlamıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında Gelibolu Mutasarrıfı olduğu sıralarda Mustafa Kemal ile yolları yine kesişen İbrahim Süreyya Bey, savaşın hezimetlerini bilfiil yaşamış, ülkenin parçalanmaya çalışıldığı felaket günlerinde yakın dostu Mustafa Kemal ile birlikte her türlü riski göze alarak Anadolu'daki mücadeleyi başlatan isimler arasında yer almıştır. Millî Mücadeleden sonra da Mustafa Kemal ile birlikte yürüten, savaşın yıkıntılarında yeni bir devlet yaratan isimlerden biri olan İbrahim Süreyya Bey, 1950'li yıllara dek uzanan yaşam yolculuğu boyunca önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: İbrahim Süreyya Yiğit, Trablusgarp Savaşı, Millî Mücadele, Yeşil Ordu, CHP.

Sakarya University Institute of Social Sciences Abstract of Master's Thesis

Title of the Thesis: Atatürk's close surroundings, is an important feature: Mr. İbrahim Süreyya (Yiğit) (1880-1952) life and activities.

Author: Vicdan ÖZTÜRK

Supervisor: Professor. Enis ŞAHİN

Date: 29 July 2013

Nu.ofpages: v (pretext)+140 (main body)+36 (Add)

Department: History

Subfield: History of Turkish Republic

This study, life and parliamentary activities of İbrahim Süreyya Yiğit who first saw the light of day in the last period of Ottoman Empire and who witnessed decline of the Empire and struggled to save it were addressed. Having graduated from Faculty of Political Sciences, İbrahim Süreyya entered upon his career in duty position. He lived out nearly best part of his life with risky adventures. During his biennial officialism process, his relationship with the Party of Union and Progress caused him to stay in Sinop prison in repressive days of the period of II. Abdülhamit. In subsequent years after his three year imprisonment, Party of Union and Progress came into power; therefore he continued his mission with administrative duties. While İbrahim Süreyya was a provincial district governor in one of Rumelian lands, Turco- Italian War broke out; therefore he resigned from his administrative duty without any hesitation and crusaded as a volunteer. In this war, he entered into Mustafa Kemal's service and their friendship which would last for long years began. When İbrahim Süreyya was governor of Gallipoli during First World War years, their paths with Mustafa Kemal crossed again. İbrahim Süreyya experienced trashing of war actually and he was one of the people who commenced struggle in Anatolia by taking chances with his intimate friend Mustafa Kemal during catasrtrophic days in which enemies were trying to split the country. İbrahim Süreyya who took sides with Mustafa Kemal even after War of Independence and who was one of the individuals having established a state from wrecks of the war, served in the government throughout his life lasting till 1950s.

Keywords: : İbrahim Süreyya Yiğit, Turco-İtalian War, War of Independence, Green Army, Republican People's Party.

GİRİŞ

19. yüzyıl Osmanlı Devleti için felaket yıllarının başlangıcı olmuş ve yaşanan toprak kayıpları parçalanmanın eşiğine gelindiğine inanan Osmanlı devlet adamlarını yoğun bir ıslahat hareketinin içine sokmuştur. Tanzimat dönemi reformlarının bir getirisi olarak yetişen Yeni Osmanlılar Cemiyeti imparatorluğun dağılmasını önlemek amacıyla parlamenter sisteme geçilmesinin zorunluluğuna inanmış ve uzun soluklu bir mücadelenin sonunda, 1876 yılında meşrutiyeti ilan ettirmeyi başarmıştır.

Osmanlı sınırları içerisinde çağdaşı Avrupa ülkelerine oranla biraz geç de olsa anayasal düzene geçilmiştir. Ne var ki anayasal düzene ve hürriyet fikrine inanmayan II. Abdülhamit kısa bir süre sonra meclisi kapatmış, Anayasa'yı rafa kaldırmış ve istibdat dönemi olarak tarihe geçen bir devre imza atmıştır. Padişahın bu baskı düzenine karşı yıllar sonra birkaç Askeri Tıbbiye öğrencisi gizli bir örgütlenme içine girmiş ve İttihat-ı Osmanî isminde bir cemiyet kurmuştur.

Abdülhamit'in yasaklarına karşı gelişen özgürlük fikri zamanla Harbiye ve Mülkiye mekteplerinde okuyan öğrencileri de etkisi altına almış ve yeraltında teşkilatlanan örgütlenme İttihat ve Terakki Cemiyeti adı altında bir gün su yüzüne çıkararak, padişaha yeniden meşrutiyeti ilan ettirmeyi başarmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte yeniden hürriyet gelmiş ve anayasa yürürlüğe girmiştir.

Meşrutiyeti ilan ettirmek ve parlamenter düzeni yeniden kurmak amacına odaklanan İttihat ve Terakki Cemiyeti bu amaçlarına ulaştıktan sonra, yönetim konusunda bir tecrübeleri ve siyasi bir programları olmadığı için kendilerini bir düzensizlik ortamı içinde bulmuşlardır. Bu düzensizliğe sebep olan etkenlerden en önemlisi, halkın o ana dek tam olarak yaşayamadığı için bilmediği "özgürlük" kelimesini yanlış algılaması olmuştur.

Halkın büyük bir çoğunluğu özgürlüğü tüm yasakların kaldırıldığı bir düzen olarak algılamıştır. Bu algı kısa bir süre sonra azınlıkların da bağımsızlık taleplerini arttırmış ve İttihatçıların Osmanlılık düşüncesine karşı, azınlıklar Batılı büyük güçleri de arkalarına alarak Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki parçalanmayı hızlandırmıştır.

Osmanlı Devleti, Trablusgarp Savaşıyla başlayan ve I. Dünya Savaşı'nın bitişiyle sona eren felaketler zinciri içinde adeta uçuruma sürüklenmiş, Batılı güçlerin "hasta adam"

ilan ettikleri imparatorluğu ölüm döşeginden kaldırmak amacıyla olan İttihatçılar büyük hayal kırıklıklarıyla farklı mecralara yönelmişlerdir. Bir kısmı ülkeyi terk etmiş, diğer bir kısmı da memleketin yıkıntularından yepyeni bir millet yaratmak için mücadeleye devam etmiştir.

Tezin Konusu

Bu çalışmamızda 1880 yılında İstanbul'da ¹ hayata gözlerini açan ve Osmanlı İmparatorluğunun çöküşüne şahitlik ederek, onu kurtarma mücadelesi veren İbrahim Süreyya (Yiğit) Bey'in hayatı, idari görevleri ve parlamenter faaliyetleri ele alınmıştır. 1900 yılında iyi derece ile Mekteb-i Mülkiye'den mezun olan İbrahim Süreyya Bey, ilk memuriyet görevine Mektubî Kalemünde başlamıştır.

Bu memuriyeti esnasında İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisindeki faaliyetlerinden dolayı tutuklanmış ve üç yıl Sinop'ta kalebentlik cezasına çarptırılmıştır. Mahkûmiyet süresi sona erdikten sonra İstanbul'da Karantinalar İdaresi'nde yeniden memuriyete başlamıştır ². 1908'den sonra İttihatçı kimliği onu idari bir göreve taşımış, 1909 tarihinde Atranos (Orhaneli) Kazası Kaymakamlığı'na atanmıştır ³.

Atranos'tan sonra Selanik'e bağlı Menlik ⁴, Cuma-i Bala ⁵, Yenice-i Vardar Kaymakamlığı görevlerini üstlenmiştir ⁶. Yenice-i Vardar Kaymakamlığı sırasında başlayan Trablusgarp Savaşı nedeniyle istifa etmiş ve Derne'deki kuvvetlere katılarak Mustafa Kemal Paşa'nın emrine girmiştir. 1912 yılında cephedeki üstün hizmetlerinin sonucunda komutanlarının takdirlerini kazanarak İstanbul'a dönen İbrahim Süreyya Bey, İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi Tahrirat Şubesi Müdürlüğü'ne getirilmiştir ⁷.

---

¹BOA, DH. SAİDd... , nr: 188/214, 29/Z/1296.

² Mücellidoğlu Ali Çankaya, *Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, C.II, Örnek Matbaası, Ankara: 1954, s. 407.

³Zekeriya Özdemir, *Balıkesir Bölgesi'nde Milli Mücadele Önderleri*, Balıkesir Belediyesi Yayınları, Balıkesir: 1998, s.95.

⁴Mehmet Aldan, *Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara: 2001, s.238.

⁵ BOA, BEO, nr:3736/280131, 08/R1328.

⁶ BOA, BEO, nr:3850/288745, 27/M/1329.

⁷Fahri Çoker, *Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923*, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1994, s.829.

Bu görevini sürdürdüğü sırada ek olarak vekâleten Çatalca Mutasarrıflığı'na da atanan⁸ İbrahim Süreyya Bey, vekâleten yürüttüğü bu göreve 1914 yılında resmen atanmış⁹, I. Dünya Savaşının devam ettiği yıllarda sırasıyla Gelibolu¹⁰, Kırkkilise (Kırklareli)¹¹, Karesi (Balıkesir)¹² ve İzmit¹³ gibi birçok yerde mutasarrıflık yapmıştır.

I. Dünya Savaşı sona erdikten sonra, İttihatçı olmasından dolayı Damat Ferit Paşa tarafından görevden alınan İbrahim Süreyya Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın IX. Ordu Müfettişi olarak Anadolu'ya gitmesinden hemen sonra, Rauf Bey ile birlikte O'nun yanına giderek Milli Mücadeleye dahil olmuştur. Erzurum Kongresi'ne Amasya, Sivas Kongresi'ne ise Saruhan delegesi olarak katılmış, Mustafa Kemal Paşa'nın kongrede Heyet-i Temsiliye Başkanı seçilmesi konusunda en büyük destekçilerinden biri olmuştur.

Son Osmanlı Mebusan Meclisine Saruhan (Manisa) Mebusu olarak seçilen İbrahim Süreyya Bey, bu görevini I. Dönem TBMM döneminde de sürdürmüştür. I. Dönem TBMM içinde oluşturulan Yeşilordu Grubu üyeleri arasında yer almış, Türkiye Komünist Fırkası'nın kurucu üyelerinden biri olmuştur. Meclis'te İçişleri, Dışişleri, İçtüzük, Program, Defter-i Hakani (tapu kadastro) gibi çeşitli komisyonlarda görev alan İbrahim Süreyya Bey II. toplantı yılında Dışişleri Komisyonu sözcülüğü yapmıştır.

Sakarya Savaşının büyük bir zaferle sonuçlanmasından sonra altmış iki arkadaşıyla birlikte Meclis başkanlığına bir kanun teklifi sunmuş, bu zaferde büyük rolü olan Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya “gazi” ve “mareşal” unvanı verilmesini istemiştir¹⁴. II. Dönem TBMM'ne İzmit Mebusu olarak katılmış ve IX. Dönem'e kadar bu görevini sürdürmüştür. Mustafa Kemal Paşa tarafından kurulan Halk Fırkası'nın ilk üyelerinden biri olan İbrahim Süreyya Bey, İzmit Mebusluğu esnasında Kurtuluş Savaşına etkin olarak katılmasından ve bu süreçteki fedakârlıklarından ve başarılı hizmetlerinden dolayı Yeşil-Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile şereflendirilmiştir¹⁵.

---

⁸ BOA, BEO, nr:4289/321620, 07/B/1332.

⁹ Çoker, s.829.

¹⁰ BOA, BEO, nr:4361/327014, 09/Ş/1333.

¹¹ BOA, İ.DH ,nr:1517/1333/Z-44, 23/Z/1333.

¹² BOA, DH. İ.UM. EK. ,nr:104/48, 09/M/1335.

¹³ BOA, DH. ŞFR, nr:79/41, 16/L/1335.

¹⁴ TBMMZC, c. 1, İ.79 19.9.1337, s. 263-264.

¹⁵ Aldan, s.245-246, 248.

Siyasi faaliyetleri dışında sosyal yardım faaliyetlerinde de etkin bir isim olan İbrahim Süreyya Bey, uzun savaş yıllarında mağdur olan yüz binlerce kimsesiz çocuğa sahip çıkmak amacıyla kurulan¹⁶ Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin (Çocuk Esirgeme Kurumu) ilk kurucuları arasında yer almıştır¹⁷. Ayrıca 1936 yılında İş Bankası yönetim kurulu üyeliğine seçilmiş ve bu görevi 1939 yılına kadar sürdürmüştür¹⁸. 24 Mart 1950 tarihine kadar parlamenter faaliyetlerine devam eden İbrahim Süreyya Bey, 1952 yılının ekim ayında geçirdiği bir sağlık sorunu nedeniyle toparlanamamış ve 4 Kasım 1952'de hayata gözlerini kapatmıştır¹⁹.

Amacı ve Önemi

Bir devletin nasıl kurulduğunu en iyi şekilde anlamak için, o dönemi yaşayan kişilerin hayat hikâyesini incelemek gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatı bugüne kadar yapılmış akademik çalışmaların odak noktasını oluşturmuştur. Ülkenin kaderini belirleyen her konuda başlıca söz sahibi olan kişi olması nedeniyle bu durum gayet tabiidir.

Fakat Mustafa Kemal Atatürk'ün mücadelesinde onun güvenine layık olmuş, Millî Mücadele yolculuğunda ilk adımı attığı andan son nefesine kadar onun yanında yer almış, yakın tarihimizde önemli görevler üstlenmiş değerli insanlar vardır. Her türlü riski göze alarak Mustafa Kemal Atatürk'ün yanı başında hayatını ortaya koyan bu vatansever simaların da yaşam öyküsünün gün yüzüne çıkarılması bir borçtur.

Yaşadığı dönemin vatansever isimlerinden biri olan İbrahim Süreyya Yiğit hakkında bugüne kadar yapılmış çalışmalarda onun sadece Milli Mücadele dönemindeki rolüne değinilmiştir. Fakat İbrahim Süreyya Yiğit gerek Milli Mücadele dönemi öncesinde, gerekse Cumhuriyet döneminde vatani için çok önemli hizmetler vermiş örnek insanlardan biridir.

Bu çalışmamızda amacımız, son nefesine kadar Mustafa Kemal Atatürk'ün dava arkadaşlarından biri olmuş, TBMM'nde devrim sürecine büyük katkıda bulunmuş,

---

¹⁶ Cahit Kayra, *Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun Anıları Dr. Mehmet Fuat Umay*, 1.Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003, s.8.

¹⁷ Makbule Sarıkaya, *Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2011, s.50.

¹⁸ Uygur Kocabaşoğlu, Güven Sak, Sinan Sönmez, Funda Erkal, Özgür Gökmen, Nesim Şeker, Murat Uluğtekin, İstanbul: *Türkiye İş Bankası Tarihi*, İş Bankası Kültür Yayınları, 2001, s.193.

¹⁹ Çankaya, s.409.

kültürel anlamda bu büyük dönüşümü öngören devrim kanunlarının ve uygulamalarının en büyük destekçilerinden biri olan İbrahim Süreyya Yiğit'in başarılarının ve kahramanlıklarla dolu yaşamının bilinmeyen noktalarını gün yüzüne çıkartmaktadır.

Yöntem ve Sınırlamalar

Bu çalışmamızda İbrahim Süreyya Yiğit'in hayatı dört bölüm altında incelenmiş ve konunun araştırılması sürecinde Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Kütüphanelerin yanı sıra Hatıralar ve TBMM Zabıt Cerideleri incelenmiştir. İbrahim Süreyya Bey'in hayatına dair TBMM Arşivinde bulunan sicil dosyasına ulaşılmaya çalışıldıysa da "bu belgenin özel bilgiler içermesi" nedeniyle belgeye ulaşılması mümkün olamamıştır. Bu durum araştırma sürecinde bir sınırlama oluşturmuşsa da edinilen diğer belgelerle bu durum en aza indirgenmeye çalışılmıştır. İbrahim Süreyya Bey'in oğlu gazeteci Nuyan Yiğit tarafından yazılmış olan "Atatürk'le 30 Yıl İbrahim Süreyya Yiğit'in Öyküsü" isimli kitap İbrahim Süreyya Bey'in hayatı hakkındaki bilgiler açısından çalışmamıza oldukça faydalı olmuş bir kaynaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM: İBRAHİM SÜREYYA BEY'İN HAYATI

1.1. Doğumu ve Tahsil Hayatı

İbrahim Süreyya 1880 yılında İstanbul'da²⁰, Üsküdar Doğancılar da, Açık Türbe sokağındaki büyük bir konakta dünyaya gelmiştir. Babası Gümüşsuyu Hastanesi doktorlarından Yarbay Ahmet Servet Bey, annesi ise Çerkez göçmenlerinden Emine Hanımdır. Babaannesi Münire Hanımın babasının ismi verilen İbrahim'e, dedesi Arif Bey de mahlas olarak Süreyya'yı eklemiş ve o dönem gelenek olduğu üzere Arif Bey'in arkadaşı Senih Efendi; "Etti Hak ihsan yine Servet Bey'e/ Eyledi İbrahim Süreyya Bey tulû" diye bir veladet tarihi düşmüştür²¹.

Baba tarafından kökleri Kemah'a dayanan İbrahim Süreyya Bey'in büyük dedesi Musa Bey, ne zaman geldiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, İstanbul'a yerleşmiş, kâğıt sanayi ve ticaretiyle uğraşmış, Beyazıt'ta bir dükkân işletmiştir. Kâğıt imalatçısı olmasının da etkisiyle eğitime önem veren bir şahsiyet olan Musa Bey, çocuklarını okumaları konusunda teşvik etmiş, oğullarından Arif Bey Doktor, Hamdi Bey de askeri eczacı olmuştur. II. Mahmut döneminde açılan Mekteb-i Tıbbiye'den mezun olan Arif Bey İbrahim Süreyya Bey'in dedesidir.

Arif Bey, o sıralarda askeri bir okul olan Tıbbiye'yi iyi bir dereceyle bitirmiş, binbaşı rütbesiyle mezun olduktan sonra üç arkadaşıyla birlikte, hem şarktaki ilk Mekteb-i Tıbbiye'nin ismini Avrupa'da duyurmak, hem de eğitim almak amacıyla II. Mahmut tarafından Viyana'ya gönderilmiştir²². Viyana'ya gönderilen dört öğrenci arasındaki tek Müslüman sima olan Arif Bey, burada iki sene kaldıktan sonra İstanbul'a dönmüş, miralaylık rütbesine terfi ettirilerek, Viyana'daki bu başarılı eğitim süreci sonucunda derecesi yükseltile ve "Fakülte" namı verilen Mekteb-i Tıbbiye'ye hoca olarak kabul edilmiştir. Meslek yaşamındaki başarılı deneyimlerinin sonucunda Mekteb-i Tıbbiye'de Nazır Muavinliği görevine getirilen²³ Arif Bey, 1861 yılında Mekteb-i Tıbbiye Nazırlığına kadar yükselmiştir.

---

²⁰BOA, DH. SAİDd... , nr: 188/214, 29/Z/1296.

²¹Nuyan Yiğit, *Atatürk'le 30 Yıl İbrahim Süreyya Yiğit'in Öyküsü*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006, s.16.

²²Yiğit, s.14-15.

²³Osman Nuri Ergin, *İstanbul Şehreminleri*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1996, s.128-131.

Arif Bey birkaç doktor arkadaşıyla birlikte 14 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı Devleti'nde yaralanan ve sakat kalan askerlere yardım sağlamak ve onların sıkıntılarını çözüm getirmek amacıyla açılmış olan, Mecruhin ve Marda-yı Askeriyeye İmdad ve Muavenet Cemiyeti'ni, Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne çevirmiştir²⁴. Teşkil edilen ilk merkez yönetim kurulu başkanlığına da bu sırada Meclis-i Umur-ı Sıhhiye İkinci Reisliği görevini sürdüren Arif Bey getirilmiştir. Bu dönemde devam eden 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı, Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin ilk ciddi sınavı olmuş ve cemiyet dört bine yakın yaralıya yardım eli uzatmıştır.

1878 Berlin Antlaşması ile II. Abdülhamit'in yenilginin faturasını Mebusan Meclisi'ne çıkartması sonucunda meclis kapanmış, anayasa rafa kaldırılmış ve Osmanlı Hilal-i Ahmer Cemiyeti de dahil olmak üzere birçok kuruluş'un faaliyetlerine sınırlama getirilmiştir²⁵. Arif Bey çalışmaları sonucunda rütbe-i ula ile Meclis-i Umur-ı Sıhhiye Reisliğine getirilmiş²⁶, ayrıca Osmanlı Hükümetlerinden birinde Karantina Nazırlığı (Sahil Koruma Bakanlığı) da yapmıştır.

İbrahim Süreyya Bey'in babası Ahmet Servet Bey de Arif Bey'in etkisiyle Mekteb-i Tıbbiye'de tahsilini tamamlamış ve askeri hekim olarak bu okuldan mezun olmuştur. Servet Bey, çevresinde dindar kişiliğiyle tanınan hatta Surre Emni olarak hacca gitmesinden dolayı Hacı Arif Bey olarak bilinen babasının aksine, eğlenceyi seven, akşamları dost meclislerinde bulunmaktan ve içki içmekten keyif alan bir şahsiyettir. Osmanlı Devletinde çeşitli memuriyetlerde bulunan Ahmet Servet Bey'in ölmeden önceki son görevi Gümüşsuyu Hastanesi baştabip yardımcılığıdır.

İbrahim Süreyya Bey'in annesi Emine Hanım ise Çerkez kökenlidir. Rus istilası sonucunda küçük yaşta esir düşerek İstanbul'a getirilen Emine Hanım'ın ismi Cenaniyar olarak değiştirilmiş, okuma yazma, dikiş, nakış ve musiki gibi alanlarda eğitim verilmiştir. Ahmet Servet Bey'in ikinci eşi olan Cenaniyar Hanım'ın bu evliliğinden iki kız ve bir erkek olmak üzere üç çocuğu olmuştur. Ahmet Servet Bey'in ilk eşi Seniye Hanım'dan da Dilara ve Mehmet Ali Nazima adında iki çocuğu vardır²⁷.

---

²⁴İbrahim Süreyya Yiğit'in oğlu Nuyan Yiğit, Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ni İbrahim Süreyya Bey'in babası Ahmet Servet Bey ve arkadaşlarının kurduklarını yazar (Yiğit, s.13-14).

²⁵Mehmet Polat, *Hilal-i Ahmer Teşkilatının Kuruluşu ve Teşkilatlanması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2007, s.23-24.

²⁶Ergin, s.128-131.

²⁷Yiğit, s.13-17.

1277 doğumlu Mehmet Ali Nazima Bey döneminin tanınmış eğitimcilerinden biridir²⁸. Fransızca öğretmenliği yapan Mehmet Ali Nazima Bey “Mekteb-i Edeb” adı altında bir okul açmış, Mekteb-i Mülkiye’de dersler vermiş, bir de lügat yazmıştır.

Ahmet Servet Bey’in 1883 yılında vefat etmesi sebebiyle küçük yaşta yetim kalan İbrahim Süreyya Bey maalesef babasını tanıma şansı bulamamış, dedesi Arif Bey ve kendisinden yaşça oldukça büyük olan ağabeyi Ali Nazima Bey tarafından yetiştirilmiştir²⁹. İlk ve orta öğrenimini ağabeyinin kurmuş olduğu Mekteb-i Edeb’de tamamlayan İbrahim Süreyya Bey, daha sonra tahsiline Mülkiye Mektebi’nin İdadi kısmında devam etmiştir.

Mülkiye Mektebi’nde hocalık yapan Ali Nazima Bey, kardeşinin bu okula girmesine katkıda bulunduğu gibi, mezuniyet hakkı kazanmasında da etkili olmuştur. Mülkiye’den mezun olmadan çok kısa bir süre önce, yakın arkadaşlarını topluca bir hatıra fotoğrafı çektirmeye ikna eden İbrahim Süreyya Bey hafiyeler tarafından yakalanmış, II. Abdülhamit’in istibdat günlerinde üç kişiden fazla kişinin bir araya gelmesi yasak olduğu için, elebaşı olduğu gerekçesiyle suçlanmıştır³⁰. Okuldan atılmaktan ağabeyi Ali Nazima Bey sayesinde kurtulmuş, Mekteb-i Mülkiye’den İbrahim Bey’in kaydı silinmiş, Süreyya Bey ise mezun edilmiştir.

1890 yılında Hacı Arif Bey’in ölümü³¹ ailenin temel direği olarak gördüğü dedesini kaybeden İbrahim Süreyya Bey için sıkıntılı günlerin başlangıcı olmuştur. Ağabeyi Ali Nazima Bey ve ablası Dilara Hanımın eşleri ve çocuklarıyla evden ayrılması, ailenin dağılmasına neden olmuş, İbrahim Süreyya Bey annesi ve ablalarıyla yalnız kalmıştır. Bu durum karşısında sahipsiz kalan ve maddi açıdan zor günler yaşayan Cenaniyar Hanım ikinci bir izdivaç yaparak göz doktoru Kadri Paşa ile evlenmiş, bu evlilikten Hüsamettin isimli bir oğlu olmuştur³².

Kadri Paşa’nın da kısa bir süre sonra vefat etmesi üzerine Cenaniyar Hanım çocuklarıyla birlikte Üsküdar’dan ayrılıp Haydarpaşa’ya yerleşmiş, İbrahim Süreyya

---

²⁸BOA, DH. SAİDd... , nr: 77/149, 29/Z/1277.

²⁹Yiğit, s.15-18.

³⁰Aldan, s.246-248.

³¹Ergin, s.131.

³²İbrahim Süreyya Bey’in kardeşi Hüsamettin Bey Balkan Savaşları esnasındaki bir muharebede şehit düşer(Yiğit, s.71).

Bey'in ilk gençlik yılları da burada geçmiştir³³. Karesi (Balıkesir) Mutasarrıflığı'na atandıktan sonra maaşının artmasıyla birlikte, annesi Cenaniyar ve ablası Mihrünnisa Hanım için, 1890 İstanbul yangınından sonra Beşiktaş'tan Maçka'ya çıkan yokuşta, sokakta kalan insanlar için yapılmış olan Akaretlerdeki evlerden birini kiralamıştır. Aynı tarihlerde Mustafa Kemal Paşa'da annesi ve kız kardeşini Akaretler'de bir eve yerleştirmiş ve böylece iki aile arasında komşuluk ilişkileri o zamandan itibaren başlamıştır³⁴.

1.2. Memuriyet Hayatı

1900 yılında Mülkiye'den iyi dereceyle mezun olan ve aynı yıl Mektubi Kalemî'nde 250 kuruş maaşla göreve başlayan İbrahim Süreyya Bey, rejim aleyhtarı gizli çalışmalar yapmakla suçlanmış, İttihat ve Terakki Cemiyeti içerisindeki faaliyetlerinden dolayı tutuklanmıştır. Yargılanması sonucunda Ceza Kanununun 58. Maddesi gereğince cemiyeti fesadiye kurmak suçuyla üç yıl Sinop'ta kalebentlik cezasına çarptırılmıştır. Sinop Kalesi'nde cezasını tamamladıktan sonra İstanbul'a dönerek, 30 Ocak 1905 tarihinde, yabancıların denetimindeki Karantinalar İdaresi'nde yeniden memuriyet hayatına dönmüştür³⁵.

1908 yılında II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kurulan Siyasi Mağdurlar Komisyonu yapmış olduğu inceleme sonrasında İbrahim Süreyya Bey'i siyasi mağdurlar arasında göstermiş, hapiste geçirdiği süre memuriyet hayatına eklenerek³⁶ idare mesleğine geri döndürülmüş, 14 Eylül 1909'da Atranos (Orhaneli) Kaymakamlığı'na atanmıştır³⁷. 30 Kasım 1909 tarihinde Atranos'tan Selanik Vilayeti'nin Menlik İlçesi Kaymakamlığı'na³⁸, 18 Nisan 1910'da Menlik'ten Cuma-i Bala'ya³⁹, oradan da 27 Ocak 1911 tarihinde Yenice-i Vardar Kaymakamlığı'na ataması yapılmıştır⁴⁰.

Yenice-i Vardar Kaymakamlığı görevi esnasında, İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne savaş açması üzerine İbrahim Süreyya Bey kaymakamlık görevinden istifa ederek ve gönüllü

---

³³ Yiğit, s.18.

³⁴ Yiğit, s.71.

³⁵ Çankaya, s.407.

³⁶ Çok, s.828.

³⁷ Özdemir, s.95.

³⁸ Aldan, s.238.

³⁹ BOA, BEO, nr:3736/280131, 08/R/1328.

⁴⁰ BOA, BEO, nr:3850/288745, 27/M/1329.

olarak Trablusgarp Savaşı'na katılmıştır⁴¹. İbrahim Süreyya Bey önce İskenderiye'ye, oradan da Derne'deki kuvvetlere katılarak Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey'in emrine girmiş, bir sene boyunca kaldığı Derne'de bizzat muharebelere katılarak, Divan-ı Harp Hukuk Müşavirliği görevini yerine getirmiştir. Komutanı ile yolları daha önce Cuma-i Bala Kaymakamlığı sırasında bir tetkik gezisinde kesişen İbrahim Süreyya Bey, kaymakam olması vesilesiyle askeri heyete yaptığı ziyaret sırasında ilk kez Mustafa Kemal Bey ile tanışmıştır⁴².

1912 yılında Derne ve Bingazi'deki üstün hizmetlerinin sonucunda komutanlarının takdirlerini kazanarak İstanbul'a dönen Süreyya Bey, İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi Tahrirat Şubesi Müdürlüğü'ne getirilmiştir⁴³. Bu görevini sürdürdüğü sırada 1 Haziran 1914'te ek olarak vekâleten Çatalca Mutasarrıflığı'na da atanmıştır⁴⁴. Daha sonra 29 Temmuz 1914'te Hakkâri Mutasarrıflığı'na tayin edilmesine rağmen, I. Dünya Savaşının başlaması üzerine seferberlik ilanıyla Çatalca'da kalması uygun görülmüştür.

İbrahim Süreyya Bey, vekâleten yürüttüğü Çatalca Mutasarrıflığı'na 8 Eylül 1914 tarihinde resmen atanmış⁴⁵, bir sene bile geçmeden 20 Haziran 1915'te savaş bölgesinde yer alan Gelibolu Mutasarrıflığı'na gönderilmiştir⁴⁶. Daha sonra sırasıyla 11 Kasım 1915'te Kırkkilise (Kırklareli)⁴⁷, 30 Kasım 1916'da Karesi (Balıkesir)⁴⁸, 19 Ağustos 1917'de İzmit Mutasarrıflığı'na⁴⁹ getirilmiştir. I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte Yıldırım Orduları Grup Kumandanlığı görevi sona eren Mustafa Kemal Paşa Adana'dan İstanbul'a dönerken İbrahim Süreyya Bey ile İzmit tren istasyonu Çenesuyu mevkiinde bir görüşme yapmış ve kendisinden İzmit'i Anadolu'nun kapısı olabilecek bir biçimde örgütlemesini istemiştir. Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'a gidince Anadolu'da bir görev isteyeceğini ve kendisini de yanına çağıracağını ekleyerek İstanbul'a hareket etmiştir⁵⁰.

---

⁴¹Çoker, s.829.

⁴²Aldan, s.240.

⁴³Çoker, s.829.

⁴⁴BOA, BEO, nr:4289/321620, 07/R/1332.

⁴⁵Çoker, s.829.

⁴⁶BOA, BEO, nr:4361/327014, 09/Ş/1333.

⁴⁷BOA, İ.DH., nr:1517/1333/Z-44, 23/Z/1333.

⁴⁸BOA, DH. İ.UM. EK., nr:104/48, 09/M/1335.

⁴⁹BOA, DH. ŞFR, nr:79/41, 16/L/1335.

⁵⁰Yiğit, s.86-87.

İbrahim Süreyya Bey, Mondros Ateşkes Antlaşması sonrasında kurulan Damat Ferit Paşa Hükümeti tarafından, 9 Mart 1919'da hasbelicap kaydıyla görevden alınmıştır. İttihatçı kimliğiyle tanınmasından dolayı alınan bu karar üzerine Süreyya Bey İstanbul'a dönmüş, o sırada, vatanı kurtarma planları yapan Mustafa Kemal Paşa'nın, Şişli'deki evinde yaptığı gizli toplantılara katılmıştır. Ülkenin avuçlarının içinden kayıp gittiğini gören kendisi gibi vatanseverlerle birlikte gönül birliği ederek, vatanın kurtarılması için çalışmaya başlamıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919 tarihinde IX Ordu Müfettişliği göreviyle Samsun'a gitmesinin hemen ardından, İbrahim Süreyya Bey de Rauf (Orbay) Bey ile birlikte Bandırma, Denizli, Uşak, üzerinden Ankara'ya geçmiştir⁵¹. Arkadaşlarıyla birlikte Ege Bölgesi'ndeki köyleri dolaşarak halkın nabzını tutmaya çalışan İbrahim Süreyya Bey, Ankara'da 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa ile buluşarak, hep birlikte Amasya'ya, Mustafa Kemal Paşa'nın yanına gitmişlerdir⁵². İbrahim Süreyya Bey, Amasya'da bulunduğu sırada, Mustafa Kemal Paşa tarafından burada silahlı bir kuvvet oluşturmakla görevlendirilmiştir⁵³. Bu sırada Mustafa Kemal Paşa Türk halkını ihtilal'e çağırdığı Amasya Genelgesi isimli tarihi belgeyi hazırlamıştır. Mustafa Kemal Paşa, Rauf (Orbay) Bey, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa ve Albay Refet (Bele) Bey tarafından imzalanan bu belgede İbrahim Süreyya Bey'in imzası olmamasına rağmen toplantılarda dinleyici sıfatıyla bulunmuştur⁵⁴.

Amasya'dan sonra İbrahim Süreyya Bey, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarıyla birlikte Erzurum'a gider. Erzurum Kongresine Amasya delegesi olarak katılır ve burada temsilcilerle, Mustafa Kemal Paşa'nın kongre başkanlığı konusunu görüşmek ve onları ikna etmekle görevlendirilir⁵⁵. Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in Erzurum Kongresi'nde oluşturulacak olan Heyet-i Temsiliye'ye üye seçilmeleri konusunda çalışmalar yapar. İbrahim Süreyya Bey'in, Erzurum Kongresi'nde ilan edilen 7 Ağustos 1919 tarihli Kongre Beyannamesinde de imzası bulunmaktadır⁵⁶. Asıl ulusal kongre

---

⁵¹ Rauf Orbay, *Siyasi Hatıralar*, İstanbul: Örgün Yayınevi, II. Baskı,2005, s.11.

⁵² Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Temel Yayınları, II. Baskı, 2010, s.128.

⁵³ Çankaya, s.408.

⁵⁴ Hüseyin Menç, *Milli Mücadele Yıllarında Amasya*: Ankara, yy, 1992, s.102.

⁵⁵ Sabahattin Selek, *Milli Mücadele (Ulusal Kurtuluş Savaşı)*, İstanbul: Örgün Yayınevi, III. Baskı,2002, s.368.

⁵⁶ Yücel Çil, *Erzurum Kongresine Katılan Delegeler*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2005, s.139.

Sivas'ta toplanacağından, Süreyya Bey Erzurum'dan Heyet-i Temsiliye üyeleriyle birlikte Karesi delegesi⁵⁷ olarak katılacağı Sivas'a gider⁵⁸.

İstanbul'da açılan Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Saruhan Mebusu seçilen Süreyya Bey'in İstanbul'daki günleri uzun sürmez⁵⁹, 16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgal edilmesi ile birlikte, İstanbul'dan kaçarak Ankara'ya geçer⁶⁰. 23 Nisan 1920'de açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yine Saruhan Mebusu olarak katılır⁶¹. I. T.B.M.M'nde Başkanlık Divanının teşkilinde 25 Nisan 1920'de İdare Amirliği görevine getirilir, Meclis'te İçişleri, Dışişleri, İçtüzük, Program, Defter-i Hakani (Tapu Kadastro), Komisyonlarında görev alır, II. Toplantı yılında Dışişleri Komisyonu sözcülüğü yapar. İbrahim Süreyya Bey, 18 Mart 1922'de Ukrayna'ya gidecek olan heyete seçilmesine rağmen, 1 Mayıs 1922'de bu görevden istifa eder⁶².

I. Dönem T.B.M.M.'nde teşkil edilen gizli Yeşil Ordu Cemiyeti üyeleri arasında ismi geçen İbrahim Süreyya Bey, 18 Ekim 1920'de kurulan Türkiye Komünist Fırkası kurucuları arasında yer almıştır⁶³. Ulusal Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra sıkıntılı geçen savaş yılları boyunca yorgun düşen I. Dönem TBMM kendisini feshetmiş ve ülkede yeniden seçim yapılmıştır, İbrahim Süreyya Bey Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine II. Dönem TBMM'ne Saruhan yerine İzmit'ten adaylığını koymuş ve devrimlerin temellerini atacak olan bu tarihi meclise İzmit Milletvekili seçilmiştir⁶⁴.

II. Dönem TBMM'nin işi hiç kolay olmamıştır. Dört senelik görev süresi boyunca çok önemli değişiklikler yapmış ve demokratik, laik bir yapılanmanın temellerini oluşturmuştur. İbrahim Süreyya Bey de bu mecliste önemli işlere imza atmış milletvekillerinden biridir. Meclis, çalışmalarına başladıktan sonra öncelikle Lozan Barış Antlaşması onaylanmış ve yeni Türk devleti uluslararası anlamda da resmen tanınmıştır. Meclisin açılmasından kısa bir süre sonra Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılacağı ve bu değişikliklerin cumhuriyet'e yönelik olacağı yönünde tartışmalar başlamıştır.

---

⁵⁷ Recep Toparlı, *Sivas Kongresinin Tutanakları*, Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010, s.283.

⁵⁸ Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Kongresi*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri, 1963, s.100.

⁵⁹ BOA, DH. İ.U.M. EK. ,nr:119/13, 22/C/1338.

⁶⁰ Yusuf Ziya Ortaç, *İsmet İnönü*, İstanbul: Yeni Matbaa, 4. Baskı, 1962, s.56-57.

⁶¹ Teoman Ergül, *Kurtuluş Savaşında Manisa*, Ankara: Kebikeç Yayınları, Genişletilmiş II. Baskı, 2007, s.226.

⁶² Çoker, s.829.

⁶³ Yiğit, s.187.

⁶⁴ Hasan Kendirci, *Meclis-i Mebusan'dan TBMM'ne*, İstanbul: Kitap Yayınevi, I. Baskı, 2009, s.128.

Bu tartışmalar esnasında Mustafa Kemal Paşa yapmayı tasarladığı devrimleri örgütlü bir şekilde gerçekleştirmek, toplumda ve devlet yaşamında köklü değişiklikler yapmak amacıyla 1923 yılında Halk Fırkası'nı kurmuş ve İbrahim Süreyya Bey, Mustafa Kemal Paşa ile birlikte başladığı yolculukta, zaferden sonra da beraber yürüyerek, Atatürk'ün kurduğu Halk Fırkası'nın ilk üyelerinden biri olmuştur.

Ankara'da meclis çalışmaları devam ederken, İtilaf Devletleri 2 Ekim 1923 tarihinde İstanbul'u tamamen boşaltmış ve ülkede rejim tartışmalarına bir de başkent tartışmaları eklenmiştir. Basında da tartışmaların uzaması üzerine bu konuyu çözüme kavuşturmak amacıyla İsmet Paşa, İbrahim Süreyya Bey'in de aralarında bulunduğu 14 arkadaşıyla birlikte meclise bir önerge sunmuş ve 13 Ekim 1923'te Ankara başkent ilan edilmiştir. Başkent tartışmaları sona ermiş olsa da rejim meselesi hala çözüme kavuşturulamamıştır.

Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları halkı ve kamuoyunu cumhuriyet fikrine hazırlamaya çalışırken karşıt görüştekiler bazı İstanbul gazetelerinde verdikleri demeçler aracılığıyla aksine bir uğraş içine girmişlerdir. Tartışmaların devam ettiği günlerde Ali Fethi (Okyar) Hükümetinin istifası ile bir kabine bunalımı ortaya çıkmış, yeni bir hükümet listesi konusunda anlaşmaya varılamayınca cumhuriyet ilan edilerek bunalım ortadan kaldırılmıştır⁶⁵.

Cumhuriyet'in ilanı sırasında Rauf (Orbay), Ali Fuat (Cebesoy), Refet (Bele), Adnan (Adıvar) gibi isimler kararın alındığı sırada Ankara'da olmadıkları ve durumdan haberdar edilmedikleri için rahatsız olmuşlar ve bu durum Halk Fırkası içerisinde bir krize neden olmuştur. Özellikle Rauf Bey'in bu kararın bir oldubitti şeklinde alındığına dair İstanbul basınına yaptığı açıklamalar ve hilafet tartışmaları krizin boyutlarını arttırmıştır. Bu günlerde Rauf Bey ve Kazım (Karabekir) Paşa'nın halife Abdülmecit Efendiyi ziyaret etmeleri ile meclisteki tansiyon daha da yükselmiş, bu tartışmalar halifeliğin kaldırılması ve hanedan üyelerinin yurt dışına çıkarılması ile sona ermiştir⁶⁶.

Halifeliğin kaldırılması hükümete ve Halk Fırkası'na karşı eleştirilerin artmasına neden olmuş ve muhalefet örgütlenme sürecine girmiştir. 1924 Anayasasına dair taslakta

---

⁶⁵ Suna Kili, *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, I. Baskı, 1980, s.154.

⁶⁶ Erik Jan Zürcher, *Cumhuriyetin İlk Yıllarında Siyasal Muhalefet Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925)*, İstanbul: İletişim Yayınları, 3. Baskı, 2010, s.53,61.

Cumhurbaşkanının yetkilerinin arttırılmasına yönelik maddeler tartışma yaratmış, 20 Nisan 1924'te yeni anayasanın kabulüyle birlikte Halk Fırkası'ndan istifalar da başlamıştır. Bir süre sonra Rauf Orbay, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Adnan Adıvar, Refet Bele gibi isimler Halk Fırkası'ndan istifa ederek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuşlardır⁶⁷.

İlk muhalefet partisi kurulduktan sonra İbrahim Süreyya Bey'in, Rauf Bey ile yakın arkadaş olmasından dolayı Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan istifa edip Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'na geçeceğine dair söylentiler çıkmıştır. İbrahim Süreyya Bey, İsmet Paşa'ya bir mektup yazarak bu tür söylentilere itibar etmemesini ve kurucuları arasında olduğu partisinden ayrılmayacağını bildirmiş, Çankaya Köşkünde Mustafa Kemal Paşa'ya da aynı yönde bir açıklama yapmıştır⁶⁸.

13 Şubat 1925 yılına gelindiğinde Genç (Bingöl)'ün Ergani ilçesine bağlı Piran köyünde başlayan isyan ilk örgütlü muhalefet hareketinin de sonu olmuştur. Partinin dini propaganda yaparak isyanı teşvik ettiği iddiası ortaya atılmış ve Takrir-i Sükûn Kanunu'na dayalı olarak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası İstiklal Mahkemesinin kararıyla kapatılmıştır. Partinin kapatılmasından bir yıl sonra Lazistan Milletvekili Ziya Hurşit, İzmit Milletvekili Şükrü ve Eskişehir Milletvekili Arif tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya karşı İzmir'de bir suikast girişimi düzenlenmiştir.

17 Haziran 1926'da Ankara İstiklal Mahkemesi soruşturma için İzmir'e gitmiştir. Üyeleri arasında Antep Milletvekili Kılıç Ali, Rize Milletvekili Laz Ali (Zırh) ve Aydın Milletvekili Dr. Reşit Galip Beylerin bulunduğu mahkemenin başkanlığını Afyon Milletvekili Kel Ali (Çetinkaya) Bey, savcılığını ise Denizli Milletvekili Necip Ali (Küçüka) Bey yürütmüştür. Ziya Hurşit'in verdiği ifadeye göre olayın Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası genel merkezi üyelerinin de katıldığı toplantılarda planlandığı iddiası üzerine Kazım (Karabekir), Ali Fuat (Cebesoy), Refet (Bele), Cafer Tayyar ve Rüştü Paşalar tutuklanarak Gülcemal Vapuruyla İzmir'e gönderilmiştir.

Başbakan İsmet Paşa İzmir'e gitmiş ve eski silah arkadaşlarının olayla ilgileri olmayacağını bildirerek serbest bırakılmalarını istemiş, fakat İstiklal Mahkemesi tutukluluk hallerinin devamına karar vererek İsmet Paşa hakkında da mahkemeye

---

⁶⁷ Halit Kaya, *Refet Bele Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963)*, İstanbul: Bengi Yayınları, 2010, s.173.

⁶⁸ Yiğit, s.243.

müdahale ettiği gerekçesiyle tutuklama kararı almıştır⁶⁹. Mahkemenin sonucunda 11 Temmuz 1926'da Savcı Necip Ali Bey, Paşaların olaydan haberdar olduklarını, fakat rıza göstermediklerini belirterek beraat etmelerini istemiştir⁷⁰.

Bu sırada sağlık sorunları nedeniyle tropik malarya tedavisi için Viyana'da Bad Gatstein Hastanesinden randevusu alınan, Rauf Bey'in de tutuklanabileceğine dair söylentiler çıkmıştır. Tedavisi nedeniyle meclisten iki ay izin alan Rauf Bey, sorunlar çözülmünceye kadar ülke dışında bulunması gerektiği konusunda İbrahim Süreyya Bey tarafından ikna edilmiş ve kendisinin Keçiören'deki evinde gizlenmiştir. Rauf Bey bir süre sonra gizlice önce Viyana'ya, tedavisi bittikten sonra da Londra'ya Halide ve Adnan (Adıvar) çiftinin yanına gitmiş, bu sırada mahkeme kendisini 10 yıllık sürgün cezasına çarptırmıştır⁷¹.

İbrahim Süreyya Bey, uzun savaş yıllarından sonra neredeyse yok olmuş bir ekonomide, mağdur olan yüz binlerce kimsesiz çocuğa sahip çıkmak amacıyla kurulan⁷² Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin (Çocuk Esirgeme Kurumu) 21 kişilik ilk kurucuları arasında yer almıştır⁷³. Cumhuriyet döneminin yeni atılımlarında önemli roller oynayan İbrahim Süreyya Bey, 1936 yılında İş Bankası Yönetim Kurulu üyeliğine seçilmiştir. İş Bankasının kuruluşundan itibaren İdare Meclisi Başkanı olan Siirt Mebusu Mahmut Soydan'ın 3 Aralık 1936'da vefat etmesi üzerine yerine Ahmet Fuat Bulca atanmış, 22 Aralık 1936'da boşalan yere seçilen İbrahim Süreyya Bey, bu görevi 1939 yılına kadar sürdürmüştür⁷⁴.

1.3.Evliliği, Aile Hayatı ve Vefatı

İbrahim Süreyya Bey 8 Eylül 1921'de Ankara'da Mediha (Yiğit) Hanım ile hayatını birleştirmiştir. Köklü bir aileden gelen Mediha Hanım'ın babası Yemen'de şehit düşen Miralay Tahir Bey'dir, kendisi Belgrad dizdarının oğludur. Annesi Mevhibe Hanım ise Kayseri Muhafızı Şerif Paşa'nın kızıdır. Sultanahmet'te bir konakta büyüyen Mediha Hanım, Gedikpaşa'daki İngiliz High School'dan mezun olmuş, İngilizce bilen eğitimli bir Osmanlı kızıdır.

---

⁶⁹ Kazım Karabekir, *İzmir Suikastı İddianame ve Paşaların Savunması*, İstanbul: Emre Yayınları, 2005, s.48.

⁷⁰ Kaya, s.199.

⁷¹ Yiğit, s.247-251.

⁷² Kayra, s.8.

⁷³ Sarıkaya, s.50.

⁷⁴ Uygur Kocabaşoğlu, s.193.

Mediha Hanım'ın İbrahim Süreyya Bey ile tanışmasında ağabeyi Fikret (Onuralp) Bey'in etkisi olmuştur⁷⁵. Doktor olan Fikret Bey İbrahim Süreyya Bey gibi Trablusgarp'a gönüllü giden vatanseverlerden biridir ve iki dostun arkadaşlıkları Libya çöllerinde başlamış, Milli Mücadele yıllarında da devam etmiştir. I. Dönem TBMM'ne Kozan Milletvekili seçilen Doktor Fikret Bey de İbrahim Süreyya Bey gibi işgal yıllarında Anadolu'ya geçmiştir.

Milli Mücadele'nin devam ettiği günlerde milletvekilleri ailelerini de Ankara'ya getirmeye karar vermişler, bu Ankara yolculuğu esnasında İbrahim Süreyya Bey'in annesi Cenaniyar Hanım, Fikret Bey'in kız kardeşi Mediha Hanımı beğenmiştir. Annesinin tavsiyesiyle İbrahim Süreyya Bey Mediha Hanım ile evlenmeye karar vermiş, Fikret Bey'in de onayının alınması ile birlikte İbrahim Süreyya Bey ve Mediha Hanım 8 Eylül 1921'de evlenmişlerdir. Dikmen'deki düğün törenine katılanlar arasında, Zübeyde ve Fikriye Hanımlar, Yunus Nadi, Rauf, Refik Şevket, Muhittin Baha, Celal (Bayar), Kılıç Ali, Cevat Abbas, Mazhar Müfit, Aka Gündüz Beyler gibi önemli simalar vardır.

Başkomutanlık Meydan Muharebesi sonucunda, Türk süvarilerinin İzmir'e yaklaştığı sıralarda gerçekleşen düğün, cepheden gelen müjdeli haberlerle adeta bir zafer bayramına dönüşmüş, bu coşkulu anlarda İbrahim Süreyya Bey'in yakın dostu Mazhar Müfit Bey tarafından Mediha Hanım'a "Berid-i Zafer" (zafer müjdeleyicisi) ismi verilmiştir. İbrahim Süreyya Bey'in 200 kişi olarak tasarladığı Dikmen'deki düğün törenindeki davetli sayısı, Ankara halkının coşkusuyla on binlere ulaşmıştır. Davetliler arasındaki Aka Gündüz, Dikmen Yıldızı adını verdiği romanında İbrahim Süreyya Bey'in düğününden bahsetmektedir⁷⁶.

Milli Mücadele sona erdikten sonra da İbrahim Süreyya Bey parlamenter faaliyetlerine devam etmiş ve 1923 yılında İzmit Milletvekili olarak II. Dönem TBMM'ne katılmıştır. Milli egemenlik ilkesine dayalı olarak kurulan yeni Türk devletinde laik ve demokratik bir yapılanmanın temellerinin atılmasında önemli katkılar sağlamıştır. Devrim yasalarının hazırlanmasında ve uygulanmasında önemli roller üstlenen İbrahim Süreyya Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın en büyük destekçilerinden biri olmuştur.

---

⁷⁵Yiğit, s.201.

⁷⁶ Yiğit, s.205-213.

Saltanatın kaldırılmasından sonra Lozan Antlaşması da imzalanmış, sıra eğitim, kültür, ekonomi ve toplum hayatında büyük dönüşüme götürecektir yapılanma sürecine gelmiştir. Bu bağlamda bu dönüşümü sağlayacak kadroları oluşturmak için Halk Fırkası kurulmuş, İbrahim Süreyya Bey'in de görüş ve önerileriyle 13 Ekim 1923'te Ankara başkent yapılmıştır. Hemen ardından rejim sorunu da Cumhuriyet'in ilanı ile çözümlenmiş ve yeni başkent olarak Ankara'nın imarı yönünde çalışmalar başlamıştır.

Milletvekilleri kentin hangi yönde büyüyeceğini tam kestirememişler, İsmet İnönü, Yunus Nadi, Fuat (Bulca), Celal (Bayar), Muhittin Baha (Pars) gibi isimler Çankaya'yı tercih ederken; İbrahim Süreyya Bey, Dr. Fikret (Onuralp), Dr. Reşit Galip, Dr. Fuat (Umay), Hakkı (Ungan), Recep (Peker), Necip Ali Küçükağa, TBMM Doktoru Yusuf Hikmet (Oktar), Ankara ticaret erbabından Koçzade Vehbi ve Ekrem Beyler gibi Keçiören semtine yerleşmeyi tercih etmiştir.

İbrahim Süreyya Bey siyasal yaşamın tüm gerginliklerine rağmen evinde huzurlu bir ortam sağlamış ve işinden arta kalan zamanlarını ailesi ve dostlarıyla geçirmiştir. Buğday tarlaları ve meyve bahçeleri arasındaki evde, Keçiören'de neredeyse her evde olduğu gibi bir de ahır bulunmaktaydı. Fındık ve Derviş isiminde iki atı olan İbrahim Süreyya Bey, Ankara'da İstanbul'daki yaşamının aksine bir hayat sürüyordu. Keçiören'e bir ilkokul yapılmış, semt otobüslerle Ankara merkezine bağlanmış olsa da, Cumhurbaşkanlığı köşkü Çankaya da olduğundan Keçiören ne kadar gelişirse gelişsin daima Çankaya'nın gölgesinde kalacaktır⁷⁷.

1927 yılının ilk aylarında Mediha Hanım'ın hastalanmasıyla birlikte İbrahim Süreyya Bey'in evdeki huzuru da bozulmuştur. Memleket Hastanesi Başhekimisi Ömer Vasfi (Aybar) tarafından muayene edilmesine rağmen Mediha Hanım'ın sağlık durumu bir türlü düzelmemiştir. Meclisteki işlerini aksatmayan Süreyya Bey Çankaya Köşkü'ndeki sofraya sohbetlerinden bir süre uzak kalınca Mustafa Kemal Paşa'nın dikkatini çekmiş ve kadim dostunun eşinin hasta olduğunu işitmiş, kendisine eşini derhal Viyana'ya tedavi için götürmesini söylemiştir.

İbrahim Süreyya Bey ve Mediha Hanım önce İstanbul'a oradan da trenle Viyana'ya gitmişlerdir. Cottage Kliniği'ne yatırılan Mediha Hanım'ın hastalığının hamilelikten

---

⁷⁷ Yiğit, s.228-229.

kaynaklandığı öğrenilince şaşkınlıkla sevinci bir arada yaşayan çift on günlük tedavinin ardından Viyana'dan Budapeşte'ye, oradan da Belgrat'a geçmişlerdir. Bu Doğu Avrupa yolculuğundan sonra eşini İstanbul'da annesinin yanında bırakan İbrahim Süreyya Bey Ankara'ya dönerek meclisteki çalışmalarına devam etmiştir.

25 Ekim 1927 yılında İbrahim Süreyya Bey'in bir oğlu olmuş ve arkadaşı Ahmet Ağaoğlu'nun isteği üzerine oğluna Nuyan ismini vermiştir. “Nuyan” Cengiz İmparatorluğu'nda orduların başında bulunan, bir general kadar yetkili, Cengiz Han'ın genelde ailesindeki erkek çocuklardan seçtiği kişiye verilen unvandır. Ahmet Bey, isim olarak Yiğit'i eklese de aile Nuyan'ı kullanmayı uygun bulmuştur⁷⁸.

1930 yılında Mediha Hanımın ikinci çocuğuna hamile olduğunu öğrenen İbrahim Süreyya Bey doğum nedeniyle Ankara'nın merkezinde bir yerde yaşama kararı almış ve Karaoğlan caddesindeki Himaye-i Etfal apartmanında bir daire kiralamıştır. 1931 yılında oğullarından sonra bir de kızları dünyaya gelmiş ve Mevhibe Hanım'ın annesinin isteği üzerine İbrahim Süreyya Bey kızına İnci adını vermiştir.

İbrahim Süreyya Bey ve Mediha Hanım çifti ülkedeki yeni döneme ayak uydurmayı başarmışlar ve devrimlerin takipçisi olmuşlardır, her ikisi de aldıkları eğitim nedeniyle Latin harflerine aşina oldukları halde çevrelerine örnek olmak adına Millet Mekteplerindeki derslere katılmışlar ve sınavlarda gösterdikleri başarıları sonucunda sertifika almaya hak kazanmışlardır.

Bundan sonra İbrahim Süreyya Bey kütüphanesinde bulunan yüzlerce kitabın Latin harfleriyle basılması uğrunda çok büyük çaba harcamış, fakat çocuklarına eski yazıyı öğrenmeleri konusunda bir vasiyette de bulunmuştur. 14 Şubat 1938'de Ankara'da yazdığı notlar arasında şu satırlar İbrahim Süreyya Bey'in bu konuyu ne kadar önemseydiğini kanıtlar niteliktedir:

“Yavrularım,

“Sizin için yazmakta olduğum şu hatıralar, eski Türk harfleriyle stenografi şeklinde not edilmiştir. Bunları annenizin kalemiyle yeni Türkçeye çevirerek deftere geçireceğiz.

---

⁷⁸ Yiğit, s.253-262.

Sizler, eski yazıyı bilmezsiniz. Büyük kurtarıcının bu millete yaptığı en büyük hizmetlerden biri de bu yeni Türk yazısıdır. Bu büyük nimeti millet namına unutmamak ve Atatürk'e onun için de bir kat daha minnettar olmak gerekir. Yalnız şu kadarını da söyleyeceğim ki: Asırlardan beri eski yazı ile yazılmış bir Türk hazinesi vardır. Onların anahtarı olan eski yazıyı da öğrenmeniz büyük fayda vardır, hiç değilse dedelerinizin mezar taşlarını o yazı sayesinde okuyacaksınız”⁷⁹.

Sanata karşı özel bir ilgi duyan İbrahim Süreyya Bey annesinden aldığı alaturka müziğe ilgi duyduğu gibi, Klasik Batı müziğini dinlemekten de hoşlanırdı. Evinde Boris Şalyapın'ın baş serisinden, Caruso ve Benjamino Gigli'ye kadar tenorları, Verdi'nin La Traviata'sından Puccini'nin Tosca'sı gibi opera plaklarının yanı sıra, Tamburi Cemil Bey'in taksimlerini ve Hafız Burhan'ın gazellerini de dinlerdi. Kütüphanesi'ndeki kitapları arasında Şark edebiyatından Şirazlı Sadi'nin Bostan ve Gülistan'ı, Mevlana'nın Mesnevisi bulunduğu gibi Shakespeare ve Tolstoy'un da eserleri vardı.

Bir gözünü batıya açarken, diğerini asla doğuya kapatmayan İbrahim Süreyya Bey hat sanatına da ilgi duymuş ve yakın dostlarının isimlerini Arap harfleriyle kabartma yöntemiyle yazarak onlara hediye etmiştir. Sülüs harflerle ismini yazdığı arkadaşları arasında Rauf Orbay, Mazhar Müfit Kansu, Yunus Nadi, Kılıç Ali, Refik Şevket İnce, Refik Saydam, Hasan Ali Yücel gibi isimleri görmek mümkündür. Devrimlerin en sadık uygulayıcılarından biri olarak Harf Devrimine kadar bu ilgisini devam ettirse de, 1928 yılından sonra bu hobisinden vazgeçmiştir.

Ankara'daki yaşam İbrahim Süreyya Bey ve eşi için İstanbul'dan oldukça farklıydı ve en önemli farklılık da eğlence anlayışında saklıydı. Başkentlilikle taçlandırılmış bu taşra kent imar faaliyetleriyle ne kadar hızlı değişse de daha büyük bir tiyatro salonu ya da bir opera binası yoktu. Halkın en büyük eğlencesi çay bahçeleri ve çadır tiyatrolarından ibaretti; İbrahim Süreyya Bey ve Mediha Hanım için resmi balolar ve yabancı devlet elçiliklerindeki resepsiyonlar bu bağlamda çok büyük önem arz ediyordu⁸⁰.

İbrahim Süreyya Bey'in Hariciye Encümeni başkanlığı görevi yaptığı sıralarda bu resepsiyonlarda eşile birlikte boy göstermesi kılık kıyafetlerine de yansımış, çift İstanbul'dan giyinmeyi adet edinmişti. Özellikle jaketatay, smokin ve frak gibi

---

⁷⁹ Yiğit, s.264-265.

⁸⁰ Yiğit, s.269-271.

kıyafetlerde İngiliz modasını takip eden İbrahim Süreyya Bey, yabancı konuklar onuruna verilen davetlerde modern Türk insanını en iyi şekilde temsil edebilme gayreti içerisindeydi. Mustafa Kemal Paşa bu tür davetlerde arkadaşlarının kılık kıyafetleri konusunda oldukça titiz bir tavır sergilediğinden İbrahim Süreyya Bey de eşi de onun övgülerine nail olmuşlardır⁸¹.

1934 yılına gelindiğinde devrimler her alanda tüm hızıyla devam ediyordu. Toplumsal yaşamdaki ilişkileri düzenlemek amacıyla her Türk'ün öz adından başka bir de soyadı alması yönünde yasa çıkarıldı. Mustafa Kemal Paşa bazı yakın arkadaşlarının soyadlarını kendisi belirlemiş ve İbrahim Süreyya Bey'e de Yiğit soyadını vermiştir⁸². Aslında İbrahim Süreyya Bey oğlunun adını soyadı olarak almayı istemiş ve bunu bir akşam Çankaya'da Mustafa Kemal Paşa'ya da söylemiştir. Mustafa Kemal Paşa oğlunun adının ne olduğunu sormuş, o sırada orada bulunan Ahmet Ağaoğlu Yiğit Nuyan deyince Mustafa Kemal Paşa kendisine Yiğit soyadının daha yakışacağını söyleyince, İbrahim Süreyya Bey kıramayarak Yiğit soyadını almıştır.

Bu yıllarda İbrahim Süreyya Bey, Ankara Keçiören'deki evi dışında yaz aylarını İstanbul'da geçirmeyi tercih ederek Boğaziçi'nde de bir yalı satın alır. Lüfer isimli sandalıyla Boğaziçi koylarında usta balıkçı diye bilinen İbrahim Süreyya Bey neredeyse her gece balığa çıkar ve boş dönmediği zamanlarda yakaladığı balıkların bir kısmını da komşularına hediye ederdi. Bu hobisi nedeniyle ağır bir zatürree hastalığına yakalanmış ve bir süre klinikte tedavi görmüştür. O günlerde İngiliz Başbakanı Churchill'de zatürree'ye yakalanmış ve yeni bulunan Penisilin adlı bir ilaçla sağlığına kavuşmuştu. İbrahim Süreyya Bey'in kayınbiraderi Dr. Fikret Bey bu sırada Londra Büyükelçimiz Rauf Orbay aracılığıyla ilacı temin etmiş ve İbrahim Süreyya Bey kısa zamanda iyileşmiştir⁸³.

Çocuklarının eğitimiyle yakından ilgilendiği için onların küçük yaşta yabancı bir dil öğrenmelerini arzu etmiş ve Miss Soyell isimli bir İngiliz Matmazel yalıya getirilmiştir. Yaz ayları sona erdiği zaman aile Ankara'ya dönüyor İngiliz Matmazel İstanbul'da kalıyordu. Çocukların öğrendiği İngilizcenin kalıcı olmasını arzu eden İbrahim Süreyya

---

⁸¹ Yiğit, s.282-283.

⁸² Çoker, s.829-830.

⁸³ Yiğit, s.324-325.

Bey oğlunu Yenişehir'deki Türk Maarif Cemiyeti'nin okuluna kaydettirmiş ve bir dönem Keçiören'e göre daha gelişmiş olan Yenişehir'de bir daire kiralamıştır⁸⁴.

II. Dünya Savaşı yıllarında İbrahim Süreyya Bey ve ailesi oğulları Nuyan'ın İstanbul'da yatılı okulda okuması nedeniyle temelli olarak Yeniköy'deki yalıya yerleşmişler, bu dönemde İbrahim Süreyya Bey her hafta İstanbul-Ankara arasında gidip gelmiştir. Ankara'da kaldığı zamanlarda Milli Mücadelenin başlarında İstanbul'dan Anadolu'ya doğru yola çıktığı zaman kader birliği yaptığı dostlarından, o günlerin Ticaret Bakanı Nazmi Topçuoğlu ile Sıhhiye semtinde aynı evi paylaşmışlardır. İbrahim Süreyya Bey savaş tehdidi altındaki bu günlerde meclisteki en yoğun çalışmalarını yapan Dışişleri Encümeni üyelerinden biridir⁸⁵.

1945 yılında İbrahim Süreyya Bey kayınbiraderi ve yakın dostu Fikret (Onuralp) Bey'in hastalığıyla sarsılmış, bir sene içinde de durumu ağırlaşan Fikret Bey vefat etmiştir. İbrahim Süreyya Bey, TBMM'nin kendisini feshederek dağıldığı 24 Mart 1950 tarihine kadar parlamenter faaliyetlerine devam etmiş, Nisan 1950'de önce Recep Peker'in, bir hafta sonra da Mareşal Fevzi Çakmak'ın vefatlarıyla iki yakın dostunu daha kaybetmiş, emekliye ayrılmaya karar vererek Temmuz ayındaki genel seçimde milletvekilliğine adaylığını koymamıştır.

Demokrat Parti'nin genel seçimi kazandığı bu dönemde, İbrahim Süreyya Bey'in sağlık sorunları da başlamıştır. 1952 yılının Ekim ayında kanser teşhisiyle Nişantaşı'ndaki Teşvikiye Sağlık Evi'ne yatırılmıştır. Ameliyat öncesinde hastanede boş oda olmadığı için prostat ameliyatı olan ve ertesi sabah taburcu olacak olan arkadaşı Reşat Nuri Güntekin ile bir gece aynı odayı paylaşmışlar ve ertesi sabah İbrahim Süreyya Bey ameliyata alınmıştır.

Sağlık durumunun iyi olmadığını öğrenen Rauf Orbay, Muhittin Baha Pars, Refik Şevket İnce, Nazmi Topçuoğlu, Fuat Bulca gibi dostları tarafından ziyaret edilen⁸⁶ İbrahim Süreyya Bey geçirdiği operasyonun sonucunda toparlanamamış ve kısa bir süre sonra 4 Kasım 1952'de hayata gözlerini kapatmıştır⁸⁷. Ölümünün ardından Cumhuriyet

---

⁸⁴ Yiğit, s.285-291.

⁸⁵ Yiğit, s.319.

⁸⁶ Yiğit, s.330-336.

⁸⁷ Çankaya, s.409.

Gazetesi 5 Kasım 1952 tarihli sayısında “Büyük ve Acı Bir Kayıp” başlığında şu satırlara yer vermiştir:

“Merhum Atatürk’ün mücadele ve İnkılâp arkadaşlarından biri olarak uzun yıllar memlekete hizmet etmiş bir vatansever ve İdare Adamı’mızdır.

Meşrutiyet’in tesisi mücadelesinde olduğu kadar Milli Mücadele’de de büyük hizmetleri görülmüştür.

Merhum Birinci Büyük Millet Meclisi’nin tesisinden 1950 seçimine kadar Milletvekilliği vazifesini müstemirren (aralıksız) ifa etmiştir.

Muhitinde vatanseverliği, kültürü, hayırseverliği, iyi kalpliliği ile temayüz eden merhumun kaybı, kendisini tanıyanlar arasında büyük teessür uyandırmıştır...”⁸⁸

1.4. Ödülleri⁸⁹

-Derne’deki başarılı çalışmalarından dolayı Umum Kumandanlık tarafından 23 Temmuz 1912 tarihli ve 300 sayılı takdirneme ile şereflendirilmiştir.

-Trablusgarp Savaşları sırasındaki üstün hizmetlerinden dolayı Beratı Hümayun ile Dördüncü Mecidi Nişanı ile şereflendirilmiştir.

-Gelibolu Mutasarrıflığı esnasındaki çalışmalarından ve askeri birliklere yaptığı olağanüstü yardımlardan dolayı Harbiye Nezareti teskeresi üzerine Beyaz Şeritli Muhabere Gümüş İmtiyaz Madalyası ile şereflendirilmiştir.

-Gelibolu Mutasarrıfı bulunduğu sırada askeri birliklere yaptığı övgüye şayan hizmetleri sonucunda Gümüş ve Yeni Harp Madalyası ile şereflendirilmiş ve bu durum Gelibolu Mutasarrıflığı Canibi Valası’na 8.7.1915 tarihli ve 1644/6135 sayılı ve Alman Kumandanı Mareşal Golç tarafından yazılı olarak bildirilmiştir.

-Kırkkilise (Kırklareli) Mutasarrıfı bulunduğu esnada, tarımda artış sağlanması konusundaki başarılı çalışmaları sonucunda 1 Ocak 1916 tarihinde İrade-i Seniye ile Gümüş İftihar Madalyası ile şereflendirilmiştir.

---

⁸⁸ Aldan, s.245-246, 248.

⁸⁹ Aldan, s.245-246, 248.

-Karesi (Balıkesir) Mutasarrıflığı sırasında eşkiyalar ile firari ve bakaya askerlerin yakalanması konusundaki başarılı hizmetlerinden dolayı 27 Haziran 1917 tarihinde İrade-i Seniye ile Üçüncü Osmanî Nişanı ile şereflendirilmiştir.

-Kocaeli Milletvekilliği esnasında Ulusal Kurtuluş Savaşına eylemli olarak katılmasından ve bu süreçteki fedakârlıkları ve başarılı hizmetlerinden dolayı Yeşil-Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ile şereflendirilmiştir.

2. BÖLÜM: İBRAHİM SÜREYYA BEY'İN İDARİ GÖREVLERİ

2.1. İbrahim Süreyya Bey'in İlk Memuriyeti ve İdari Görevleri

İbrahim Süreyya Bey, II. Meşrutiyet'in ilanından önce, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile olan ilişkilerinden dolayı tutuklanmış ve Sinop'ta üç yıl kalebentlik cezasına çarptırılmıştır. Mahkûmiyet süresi sona erdikten sonra İstanbul'a dönmüş, 30 Ocak 1905 tarihinde, veba, kolera ve sarıhumma gibi salgın hastalıkların ülke içinde yayılmasını önlemek ile görevli olan Karantinalar İdaresi'nde yeniden göreve başlamıştır⁹⁰. İbrahim Süreyya Bey'in bu kurumda çalışmasında, bir dönem Karantina Nazırlığı yapmış olan dedesi Arif Bey'in ismi etkili olmuş olabilir.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, İttihat ve Terakki Cemiyeti gizli bir örgüt kimliğinden, siyasi bir partiye dönüşmüş, kısa bir süre sonra da partiye muhalefet başlamış ve bu girişim büyük bir karşı devrim hareketine dönüşmüştür. "31 Mart Vakası" olarak tarihe geçen bu hadiseden sonra İttihatçılar yönetimde daha etkin bir rol üstlenmişler, İttihatçı kadrolar ön plana çıkmıştır. Bu dönemden itibaren İbrahim Süreyya Bey de İttihatçı kimliğiyle idari görevlerle mesleki hayatına devam etmiş, 1909'dan 1919 yılına kadar birçok kaza ve sancakta mülki amirlik yapmıştır.

İbrahim Süreyya Bey, 23 Mayıs 1909'da sonradan Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü ismini alan Zaptiye Nezareti'ne başvuru yapmış, İstanbul, Edirne ve Bursa dolaylarında bir görevlendirme talep etmiştir⁹¹. 14 Eylül 1909'da beklediği atama gerçekleşmiş, Hüdavendigâr Vilayeti'ne bağlı Atranos (Orhaneli) Kaymakamlığı'na atanmıştır⁹². Atranos'tan sonra, 30 Kasım 1909'da Selanik Vilayeti'nin Menlik İlçesi Kaymakamlığı'na⁹³, 18 Nisan 1910'da Menlik'ten Cuma-i Bala'ya⁹⁴, oradan da 27 Ocak 1911'de Yenice-i Vardar Kaymakamlığı'na ataması yapılmıştır⁹⁵.

---

⁹⁰ Çankaya, s.407.

⁹¹ BOA, DH. MKT, nr:2822/11, 3/Ca /1327.

⁹² Özdemir, s.95.

⁹³ Aldan, s.238.

⁹⁴ BOA, BEO, nr:3736/280131, 08/R/1328.

⁹⁵ BOA, BEO, nr:3850/288745, 27/M/1329.

2.2. İbrahim Süreyya Bey'in Trablusgarp Savaşı'na Katılması

İbrahim Süreyya Bey'in Selanik Vilayeti'ndeki kazalarda kaymakamlık yaptığı yıllar, Osmanlı Devleti'nin Rumeli topraklarında isyanların devam ettiği sıkıntılı yıllardı. 20. yüzyılda Makedonya diye adlandırılan bölgenin bir parçası olan Selanik Vilayeti, devletin önemli ticaret merkezlerinden biri olarak, dış güçlerin etki altına almaya çalıştığı bir noktadır. Bu vilayet 120.000 civarında nüfusu, etnik ve dinsel çeşitliliği ile birlikte İbrahim Süreyya Bey'in görev yaptığı tarihlerde ayrılıkçı unsurların çatışma bölgesi haline gelmiştir⁹⁶.

1908 yılından sonra yaşanan gelişmeler büyük bir toprak kaybına neden olmuş, bu zincirleme toprak kayıpları özellikle Rumeli'de bulunan Türkleri oldukça üzmüştür. 1911 yılına gelindiğinde İtalya'da Trablusgarp'a saldırmıştır. Makedonyalı İttihatçıların örgütledikleri hareketin beşiği olan ve imparatorluğun zenginlik kaynağını oluşturan Rumeli vilayetlerinin kaybı İttihatçıları kendine getirmiştir⁹⁷.

Osmanlı donanmasının zayıflığı ve Mısır'ın İngilizlerin egemenliğinde olması nedeniyle, Trablusgarp'ı nasıl savunması gerektiğini bilemeyen ve bunun şaşkınlığını yaşayan Osmanlı hükümeti zor duruma düşmüştür. Rumeli'den sonra Trablusgarp'ın da kaybedilmesinden endişe duyan halk, gazetecilere mektuplar yazarak, maddi yardım ve gönüllü olarak savaşa katılmak isteğinde bulunmuştur. Ülkenin çeşitli yerlerinde orduya yardım cemiyetleri kurulmuş ve İtalya'yı protesto eden mitingler düzenlenmiştir⁹⁸.

Hükümet karadan ve denizden toprağını savunma noktasında sıkıntıya düşünce, Teşkilat- 1 Mahsusa üyelerinin Trablusgarp'a gitmelerine karar verilmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti bünyesinde Türkçü ve İslamcı bir görüşe hizmet eden Teşkilat-1 Mahsusa, ülke içinde ve dışında karşı istihbarat, propaganda, örgütlenme ve suikast eylemleri için kurulmuştu. Devletin askeri istihbarat örgütü niteliği taşıyan bu teşkilatın birçok üyesi Trablusgarp'a gizlice gönderilmiştir⁹⁹. Ordunun genç subayları da Trablusgarp'a kılık ve kimlik değiştirerek gönüllü olarak gitmişlerdir. Yüzbaşı Mustafa

---

⁹⁶ Der. Mete Tunçay, Erik J. Zürcher, Çev. Mete Tunçay, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)*, 4. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s.37.

⁹⁷ Feroz Ahmad, Çev. Nuran Yılmaz, *İttihat ve Terakki (1908-1914)*, 8. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2010, s.185-186.

⁹⁸ Hale Şıvgın, *Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk- İtalyan İlişkileri*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1989, s.53.

⁹⁹ Yaşar Gürsoy, *Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker*, I. Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları, 2011, s.43.

Kemal, Binbaşı Enver, Nuri(Conker), Fuat (Bulca),Eşref (Kuşçubaşı), Fethi (Okyar) Beyler gibi daha isimlerini sayamadığımız birçok vatansever gönüllü olarak Trablusgarp'ın savunmasına katılmıştır¹⁰⁰.

Trablusgarp Savaşı başladığı zaman Yenice-i Vardar Kaymakamı olan İbrahim Süreyya Bey de yanı başındaki toprakların kaybindan canı yanan Rumeli'deki birçok vatansever gibi gönüllü olarak savaşa katılma kararı almış ve kaymakamlık görevinden istifa etmiştir¹⁰¹. Önce İskenderiye'ye, oradan da Derne'deki kuvvetlere katılarak Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey'in emrine giren İbrahim Süreyya Bey, bir sene boyunca kaldığı Derne'de bizzat muharebelere katılmıştır.

Trablusgarp Savaşı esnasında cephede Divan-ı Harp Hukuk Müşavirliği yapan İbrahim Süreyya Bey, komutanı Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey ile ilk kez tanıştığı anı ve Derne'de yeniden karşılaşmalarını daha sonra şöyle anlatmıştır:

“Eski Çorum mebusu Dr. Mustafa ile İstanbul hapisanesinde iki politika mahkûmu olarak yatıyorduk. Dr. Mustafayı bir gece Şam'a sürdüler. Ben onunla daima muhabere halindeydim. Ondan, Vatan Cemiyeti'ni beraber kurdukları kıymetli bir Erkânıharb zabitinden hayranlıkla bahseden mektublar alıyordum. Gıyâben tanıdığım bu ateşli gencin adı Mustafa Kemal Bey'di. Aradan bir hayli zaman geçti. Cumaibâlâ'ya Kaymakam tayin olunmuştum. O sırada Meşrutiyet henüz ilân edilmişti. Anadolu'da Üçüncü Ordu Erkânıharbiyesi bir tetkik gezisine çıkmıştı. Cumaibâlâ'nın hudud kasabası olması münasebetiyle bu askeri heyet oraya da uğradı.

Geldikleri gece misafir kaldıkları kumandanlık binasına Kaymakam olmam hasebile 'hoşgeldiniz' demeye gittim. Salonda muhtelif rütbeli erkânıharb zabitleri oturmuş sohbet ediyorlardı. Bu konuşmalarda, yakışıklı, sarı saçlı, keskin bakışlı genç bir zabıt mütemadiyen gür sesile konuşuyor, herkes ehemmiyetle ve kemâli dikkatle O'nu dinliyordu. Bu ateşli gencin Mustafa Kemal olduğunu öğrendim. Artık onu şahsen de tanıma fırsatını kazanmış, gayri şûûri olarak cazibesine kapılmıştım. Derne cephesinde tesadüf bizi bir kere daha buluşturdu. Ben artık bu büyük kumandanın emrinde gönüllü

---

¹⁰⁰ Şıvgın, s.71.

¹⁰¹ Çoker, s.829.

bir neferdim. Bu vesile de bana, Mustafa Kemal'i büyük liyâkat, kabiliyet ve meziyetlerle tanıma imkânını kazandırmıştı''¹⁰².

Trablusgarp Savaşı devam ederken Balkanlar'dan gelen tehdit Osmanlı Devleti'ni zor duruma düşürmüş ve Balkan Devletleri'nin ittifakı karşısında hükümet İtalyanlarla barış masasına oturmuştur. İki devlet arasında imzalanan Uşi Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti Kuzey Afrika'da elinde kalan son Osmanlı toprağını, İtalya'ya vermiş ve orada kalan Türk birlikleri çekilmeye başlamıştır. Binbaşı Mustafa Kemal savaşın sona ermesinden sonra komutanı olarak cephedeki başarılarından etkilendiği İbrahim Süreyya Bey hakkında bir taltifname hazırlamış, Enver Bey'in de onayını aldıktan sonra bu mektubu İbrahim Süreyya Bey'e vermiştir. İbrahim Süreyya Bey'e verilen taltifname şöyledir:

‘‘Derne Kumandanlığı Aynmansur Karargahı

No: 300

10 Temmuz 1328 (1912)

Yenice Kaymakamı iken, İtalyanların ilanı harp etmesi üzerine memuriyetine bittercih istifa ile Kânunusani'de darülharbe vasıl olan Süreyya Bey tanni muvasalatından bugüne kadar icra olunan muharebelerde tufengi ile mücahidin safları içinde düşmanla dövüşerek ibrazı hamiyet etmiş olduktan başka, resmen tayin edildiği Derne kuvvetleri Divan-ı Harbi'nin hukuk müşavirliğinde dahi zekâ ve fatanetiyle pek büyük istifadeler temin etmiştir. Bu defa hasbel icap darülharptenin firakinden naşi hasıl olan zियाğı mahsus kalacaktır.

Derne Kumandanı

Erkâmı Harbiye Binbaşısı Mustafa Kemal¹⁰³

2. 3. Çatalca Mutasarrıflığı

1912 yılında Derne ve Bingazi'deki üstün hizmetlerinin sonucunda komutanlarının takdirlerini kazanarak İstanbul'a dönen İbrahim Süreyya Bey, Berât-ı Hümayûn ile Dördüncü Mecidî Nişanı ile ödüllendirilmiş¹⁰⁴ ve İstanbul Polis Müdüriyeti-i Umumiyesi Tahrirat Şubesi Müdürlüğüne getirilmiştir¹⁰⁵. Mesleki yaşamında gösterdiği

---

¹⁰² Aldan, s.240.

¹⁰³ Yiğit, s.54.

¹⁰⁴ Aldan, s.245.

¹⁰⁵ Çoker, s.829.

başarılarına dayalı olarak bu görevini sürdürdüğü sırada 1 Haziran 1914'te ek olarak vekâleten Çatalca Mutasarrıflığı'na da atanmıştır¹⁰⁶. Daha sonra 29 Temmuz 1914'te Hakkâri Mutasarrıflığı'na tayin edilmesine rağmen, I. Dünya Savaşının başlaması üzerine seferberlik ilanıyla Çatalca'da kalması uygun görülmüştür. İbrahim Süreyya Bey, 8 Eylül 1914'te vekâleten yürüttüğü Çatalca Mutasarrıflığı'na resmen atanmış¹⁰⁷, aradan bir sene bile geçmeden 20 Haziran 1915'te savaş bölgesinde yer alan Gelibolu Mutasarrıflığı'na gönderilmiştir¹⁰⁸.

2.4. Gelibolu Mutasarrıflığı

İbrahim Süreyya Bey, Gelibolu Mutasarrıflığı'na atandığı zaman, Binbaşı Mustafa Kemal Bey bu tarihlerde 19. Tümen Komutanı olarak Maydos (Eceabat)'ta bulunmaktadır. Bu tesadüf İbrahim Süreyya Bey'i Trablusgarp'taki komutanıyla yeniden bir araya getirmiş ve bir ömür boyu sürecek olan dostluğun temelleri atılmıştır. İbrahim Süreyya Bey Binbaşı Mustafa Kemal Bey ile olan dostluklarına dair bir anısında o günleri şöyle nakletmiştir:

“Umumi Harb patladığı zaman O, 19. Fırka Kumandanı olarak Gelibolu'da dövüşüyordu. Geliboluya çıkan çok üstün düşman kuvvetlerine ‘ orada duracaksın’ diyebilen bu fevkalbeşer kumandanla Gelibolu Mutasarrıfı olmam dolayısıyla gene sık sık görüşüyordum.

Tarihe kahramanlık menkıbesi olarak geçen ‘Mehmet Çavuş’ siperlerinin korkusuz kumandanının günlük hayatı cidden çok yıpratıcı, ıstırablı ve yorucu idi. Top sesleri kesildikçe odasına gider, beraber oturup konuşur, kahve içer, arkadaşlık ederdim. Mustafa Kemal çok zayıflamış, yorgunluk ve uykusuzluk yüzünden âdeta bir deri, bir kemik kalmıştı. Bu kara ve ıstırablı günlerle perçinlenen dostluğumuz artık sağlam temellere dayanıyordu. Nitekim sonraları ölümüne kadar ondan ve arkadaşlığından ayrılmadım’’¹⁰⁹.

İbrahim Süreyya Bey'in Gelibolu Mutasarrıflığı esnasında, İtilaf Devletleri İstanbul'u ele geçirerek, Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak ve Rus Çarlığına yardım

---

¹⁰⁶ BOA, BEO, nr:4289/321620, 07/R/1332.

¹⁰⁷ Çoker, s.829.

¹⁰⁸ BOA, BEO, nr:4361/327014, 09/Ş/1333.

¹⁰⁹ Aldan, s.240-241.

götürebilmek için Çanakkale Boğazı'na yönelmişlerdir. Düşman donanmasının bu girişimleri sırasında, ardı ardına gerçekleştirilen bombardımanlar nedeniyle bölge halkı oldukça zarar görmüştür. İbrahim Süreyya Bey, 28 Haziran 1915 tarihinde, toplam hasarın 1.296.590 kuruş olduğu bir hasar cetveli hazırlamış, hayatını kaybedenler ve mağdur olan kişilerin masrafları hakkında Dâhiliye Nezareti'ni bilgilendirmiştir¹¹⁰.

Cephedeki durumun kritikliğini koruması ve bölgede güvenlik ile ilgili sıkıntıların yaşanması nedeniyle savaş sırasında çıkarılan ve öncelikli olarak Ermenilere karşı uygulanan Sevk ve İskân Kanunu, bir süre sonra Rumların yaşadıkları bölgeleri de kapsamıştır. Gelibolu Sancağı'nda yaşayan Rumlar da içte ve dışta yaşanan güvenlik endişeleri nedeniyle başka yerlere sevk ve iskân edilmiştir. Bu kanun kapsamında 1915 Temmuz'unda Gelibolu kasabasıyla, Kavaklı, Galata Bayır, Fındıklı, Birgus ve Tayfur karyelerinde yaşayan toplam 10.470 Rum vapurlarla Erdek ve Bandırma'ya sevk edilmiştir¹¹¹.

İbrahim Süreyya Bey Gelibolu Mutasarrıflığı görevinde iken köy ve kasabalardan yiyecek toplatarak cephedeki askerlere göndermiştir¹¹². İbrahim Süreyya Bey savaş sırasında geceli gündüzlü çalışmış, bu nedenle Beyaz Şeritli Muharebe Gümüş İmtiyaz Madalyası ile onurlandırılmıştır. Ayrıca yine askeri birliklere yaptığı övgüye şayan hizmetleri sonucunda Gümüş ve Yeni Harp Madalyası ile şerefendirilmiş ve bu durum "Gelibolu Mutasarrıflığı Canibi Valası'na 8.7.1915 tarihli ve 1644/6135 sayılı ve Alman Kumandanı Mareşal Golç tarafından yazılı olarak bildirilmiştir¹¹³.

İbrahim Süreyya Bey, mutasarrıf olarak Çanakkale Cephesi'ndeki başarılarından dolayı Miralay Mustafa Kemal Bey ile tanışmak ve cepheyi gezmek için gelen bir basın heyetini ağırlamıştır. Gelibolu'ya gelen heyet içinde Ömer Seyfettin, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Mehmet Emin (Yurdakul), Enis Behiç (Koryürek), İbrahim Alâeddin (Gövsa), Ali Canip (Yöntem), Hakkı Süha (Gezgin), ve Ahmet Ağaoğlu gibi önemli şair ve yazarlar vardır. Bu grup geldiği zaman savaş tüm şiddetiyle devam ettiği için cepheyi gezmeleri mümkün olmamış, Miralay Mustafa Kemal Bey ile de telefonla görüşebilmişlerdir.

---

¹¹⁰ BOA, DH. EUM. VRK, nr:25/32, 15/Ş/1333.

¹¹¹ BOA, DH.EUM. 3.Şb, nr:6/87, 25/Ş/1333.

¹¹² Yiğit, s.76.

¹¹³ Aldan, s.245.

İbrahim Süreyya Bey, daha sonraki günlerde İstanbul'dan gelen fotoğraf muhabiri Burhan Felek ve Yusuf Ziya (Ortaç) ve Orhan Seyfi (Orhon) gibi şairleri cephede gezdirip, bölge hakkında onları bilgilendirmiştir¹¹⁴.

2.5. Kırkkilise (Kırklareli) Mutasarrıflığı

İbrahim Süreyya Bey 11 Kasım 1915 tarihinde Gelibolu'dan, Kırkkilise Mutasarrıflığı'na atanmıştır¹¹⁵. I. Dünya Savaşının devam ettiği ve ülkedeki ekonomik sıkıntının hızla arttığı bu günlerde, Kırkkilise halkı da zor günler geçirmektedir. Halkın en büyük derdi iâşe sıkıntısıydı. 1912 yılında Balkan Devletlerinin ittifakına direnemeyen ordunun yenilgisi Kırkkilise'nin Bulgar ordularınca istila edilmesine neden olmuş ve halk bu işgal sırasında perişan olmuştu¹¹⁶.

Rus destekli Bulgar ordusunun gelişi üzerine ahali köylerini terk etmiş ve en yakın tren istasyonlarından İstanbul'a, oradan da Anadolu'ya göç etmişti. Yenilginin sonunda imzalanan 1913 Londra Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti Doğu Trakya topraklarını yitirmiş, daha antlaşmanın imzası kurumadan Balkan Devletleri yeni bir savaşa sürüklenmiştir. 1913 yılının Eylül ayında Bulgar ordularının çekilmesiyle birlikte Doğu Trakya toprakları kurtarılmış, göç eden bölge halkı yavaş yavaş evlerine geri dönmüştür.

Her ne kadar halk evlerine geri dönmüş olsa da huzurlu günler geri gelmemiş, I. Dünya Savaşı'nın başlaması yaşanan sıkıntının artmasına neden olmuştur¹¹⁷. Sancakta zor günlerin yaşandığı bir dönemde, Gelibolu Mutasarrıfı İbrahim Süreyya Bey, Celâl Bey'in yerine Kırkkilise Mutasarrıflığı'na atanmış, Celâl Bey ise Üsküdar Mutasarrıflığı'na gönderilmiştir. İbrahim Süreyya Bey'in görevine başladığı ilk günlerde, Celâl Bey hakkında yapılan şikâyetler Mülkiye Müfettişlerinin Kırkkilise'ye gelmesine neden olmuştur.

İbrahim Süreyya Bey, bu durumda soruşturma devam ettiği için bir ay izin isteyerek, Polos (Mustafa Paşa) Kaymakamı Neşet Bey'i yerine vekil bırakmayı uygun bulmuş ve

---

¹¹⁴ Yiğit, s.78.

¹¹⁵BOA, İ.DH.,nr:1517/1333/Z-44, 23/Z/1333.

¹¹⁶Hüner Tuncer,*Osmanlı'nın Rumeli'yi Kaybı (1878-1914)*, II. Baskı, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2011, s.152.

¹¹⁷Ziya Çağlı, *Trakya'nın Tarihi Kurtuluş Gerçeği*, I. Baskı, İstanbul: Uyum Yayınları, 2011, s.22-23.

İstanbul'a gitmiştir¹¹⁸. İstanbul'dan döndükten sonra ilçedeki problemleri belirleyerek çözüm getirici önlemler almış, titiz bir çalışma örneği ile halkın beslenme sorununu büyük oranda çözmeyi başarmıştır. Tarımda artış sağlanması konusundaki başarılarından dolayı İbrahim Süreyya Bey, 1 Ocak 1916'da İrade-i Seniye ile Gümüş İftihar Madalyası ile şereflendirilmiştir¹¹⁹.

O günlerin bir başka problemi ise genel olarak memleketin her yerinde yaşanan savaş ve göçlerin getirisi olan öksüz ve yetim çocukların himayesi meselesiydi. Bu konuda Kâzım Karabekir Paşa büyük bir gayretle çalışarak Doğu Anadolu'da savaş bölgesinde korunmasız kalan binin üzerinde çocuğu himaye etmiştir¹²⁰. İbrahim Süreyya Bey de benzer bir başarıya Kırkkilise'de imza atmış, öksüz ve şehit çocukları için bir okul açmıştır.

Tevfik Fikret Okulu karşısındaki bina yatakhane, emekli Yarbay Nazmi Bey'in evi de bu çocuklar için okul olarak hazırlanmıştır. 150 çocuğun kaldığı bu yetimhaneye iki sene sonra B. Kemal Gedelec'in mutasarrıflığı döneminde "Darülmuallimin Yuvası" ismi verilmiştir. Bu yetimhaneyi kuran İbrahim Süreyya Bey Kırkkilise'deki çok sayıdaki yetim çocuğa bir gelecek hazırlamıştır.

İbrahim Süreyya Bey Kırkkilise yetimhanesi dışında gençlerden bir bando teşkilatı kurmuş, bir de gece çırak mektebi açılmasını sağlamıştır. Bir pansiyon şeklinde oluşturulan okulda gündüz çocuklar esnafın yanında çalışıyor, gece de mektebe gelerek yemek yiyor, okuma yazma öğreniyor ve yatılı olarak kalıyorlardı. Birkaç ay düzenli bir şekilde hizmet veren bu mektep maalesef İbrahim Süreyya Bey'in Karesi Mutasarrıflığı'na atanmasıyla dağılmıştır.

İbrahim Süreyya Bey Müslüman, Hıristiyan ve Musevilerin bir arada yaşadığı bu kozmopolit yerleşim merkezinde yaptığı hizmetlerden dolayı tüm halk tarafından çok sevilmiş ve sayılmıştır. Bu nedenle İbrahim Süreyya Bey'in terfian Karesi Mutasarrıflığı'na atanması ahaliyi çok üzmüş, İslam, Hıristiyan, Musevi ileri gelenler ve ruhani reisler Dâhiliye Nezaretine bu atama kararının durdurulmasını rica etmişlerdir.

---

¹¹⁸Dursunkaya, s.149.

¹¹⁹Aldan, s.245.

¹²⁰Sarıkaya, s.25.

Kırkkilise İttihat ve Terakki temsilcisi ve Belediye Başkanı Muhittin (Özenbaş) Bey de bu talebi bizzat iletmek için İstanbul'a gitmiştir. İbrahim Süreyya Bey Karesi'nin müstakil bir liva olmasından dolayı kendisi için terfi mahiyetinde olan bu atama kararının durdurulmasının zor olacağını ve bu tarz özel girişimlerin devlet prensipleriyle uyuşmayacağını söylemişse de ahaliyi ikna edememiştir.

Kırkkilise halkının bu girişimleri sonuçsuz kalmış ve İbrahim Süreyya Bey görkemli bir merasimle uğurlanmıştır. Mutasarrıflık görevi boyunca İbrahim Süreyya Bey ile yakın bir dostluk kuran Belediye Başkanı Muhittin (Özenbaş) Bey hatıra defterine onun ardından şu sözleri yazmıştır:

“Süreya beyin mutasarrıflığı müddetince ehali pek müferreh yaşamış, edna gadre uğramamış, merhametli, alicenap, vicdanlı, hamiyetli, müstakim bir zat olmakla beraber fevkalâde asabi idi.”

İbrahim Süreyya Bey görev süresi içinde sancakta kalıcı eserler de bırakmış, dört lüleli mermer bir çeşme ve I. Murat döneminde Haçlı ordusuyla yapılan mücadelede Macar Kralı Vilâdislas'ın kafasını keserek süngüsüne geçiren ve savaşı zaferle sonuçlandıran Kocahıdır Bey'in namına bugün hala var olan dört mermer direk üzerine kubbeli bir abide yaptırmıştır¹²¹.

2.6.Karesi (Balıkesir) Mutasarrıflığı

İbrahim Süreyya Bey Kırkkilise'deki başarılı hizmetlerinden sonra 30 Kasım 1916'da Karesi (Balıkesir) Mutasarrıflığı'na atanmıştır¹²². Hüdavendigâr Vilayeti'ne bağlı olan Karesi Sancağı, İbrahim Süreyya Bey'in görevine başladığı ilk günlerde oldukça sıkıntılı günler yaşamaktaydı. Savaşın tüm zorluklarıyla devam ettiği bu günlerde sancakta ciddi asayiş sorunları mevcuttu.

İbrahim Süreyya Bey'in sancağa geldiği ilk yirmi gün içinde, Erdek Edincik nahiyesinin Çepni karyesinde mahalle eşrafından Mehmet Bey'in evi basılarak, 480 lira parası çalınmış, Gönen Bayramiç köyünde bir maden şirketine saldırılmış, Manyas'ın Çavuş karyesinde İbrahim Efendi'nin evi eşkıya tarafından basılarak 160 lirası çalınmıştır. İbrahim Süreyya Bey öncelikle yaşanan problemleri tespit etmiş hatta durumu

---

¹²¹Dursunkaya, s.149-151.

¹²²BOA, DH. İ.UM. EK.,nr:104/48, 09/M/1335.

Dâhiliye Nezaretine de bildirmiştir. İbrahim Süreyya Bey'in çabaları sonucu suçluların bir kısmı yakalanmış ve cezalandırılmıştır. Fakat savaş şartlarında en çok sağlanması gereken güvenli ve huzurlu ortam oluşturulamamıştır.

Bu durumun asıl sebebi ise, tabur komutanının orduya alınması nedeniyle, sancakta başı boş kalan subayların umursamaz birtakım tavırlar içine girmiş olmalarıdır. Sancaktaki jandarma kuvvetleri yetersiz ve iyi yönetilemediği için İbrahim Süreyya Bey asayişin sağlamak amacıyla en çok olay çıkan merkez kaza ile Bandırma, Erdek ve Gönen taraflarına subay ve küçük rütbeli subaylardan oluşan ikişerli, üçerli takip müfrezeleri göndermiş ve bu müfrezelerin seyyar kuvvetler halinde hareket etmelerini sağlamıştır.

Kazalarda müstakil müfreze kuvvetler oluşturarak yerel asayişin sağlanabilmesi için çaba sarf eden İbrahim Süreyya Bey, bu girişimlerinin yetersiz kalacağına inandığı için, durumu Dâhiliye Nezaretine bildirmiştir. Başkaca seyyar müfrezelerin de oluşturulması gerektiğini belirten İbrahim Süreyya Bey, bu konuda bir öneri getirerek, o sırada Kırkkilise'de bulunan Teşkilat-ı Mahsusa üyelerinden Yusuf Bey ve komutasındaki elli kişinin Karesi'ye gönderilmelerini talep etmiştir¹²³.

İbrahim Süreyya Bey, sancakta yaşanan asayiş problemleri haricinde Rum halkın sevk ve iskânı nedeniyle oluşan sıkıntılarla da uğraşmıştır. Hatta Dâhiliye Nezareti kendisinden o bölgeden göç ettirilen Rum halkından kalan terk edilmiş malların nereye teslim edildiği ve özellikle kiliseye ait olan mallara ne yapıldığı hakkında bilgi istemiştir¹²⁴. Rumların bölgeden uzaklaştırılmasının sebebi, düşman kuvvetleriyle işbirliği yapabileceklerine olan inançtır. İbrahim Süreyya Bey, 1917 yılının Temmuz ayında Yunan konsoloslarının hareketlerine bile müsaade edilmemesi konusunda Dâhiliye Nazırı Talat Bey'den emir almıştır¹²⁵.

Bu tarihlerde Bern Sefareti, Dâhiliye Nezareti'ni, bazı Ermenilerin İngilizlerle birlikte, İngiliz pasaportu ile İsviçre'den İtalya'ya geçtiği ve oradan da Yunanistan'a geçecekleri konusunda uyarmıştır. Dâhiliye Nazırı Talat Bey, İbrahim Süreyya Bey'i Ermenilerin

---

¹²³ BOA, DH. EUM, 6.Şb.,nr:12/17, 25/S/1335.

¹²⁴ BOA, DH. ŞFR.,nr:71/56, 25/S/1335.

¹²⁵ BOA, DH. ŞFR.,nr:78/59, 17/N/1335.

Yunanistan'dan Osmanlı sahillerine çıkma ihtimaline karşı gerekli önlemleri almakla görevlendirmiştir¹²⁶.

I. Dünya Savaşı nedeniyle birçok yerde olduğu gibi Karesi'de de sahil bölgeleri düşman donanmasının ve uçaklarının bombardımanlarından dolayı zarar görmüştür. İbrahim Süreyya Bey, Karesi'de zarar gören yerlerin hasar bilançosunu araştırmış, hasarı 373.067 kuruş olarak tespit etmiş ve durumu raporla Dâhiliye Nezaretine bildirilmişse de, kendisine uygun yerlere dağıtması için ancak 167.862 kuruş gönderilebilmiştir¹²⁷.

İbrahim Süreyya Bey tarım alanında gelişme sağlanabilmesi için, Almanya'dan sipariş edilen traktörlerden birisinin Karesi'ye gönderilmesini istemiş ve bu talebi Ticaret ve Ziraat Nezareti tarafından uygun bulunmuştur¹²⁸. 1917 yılının Temmuz ayında ise inceleme ve araştırma yapmak üzere Batı Anadolu bölgesinde seyahat etmesine izin verilen bir Alman öğretmenin o bölgeye geldiği zaman hareketlerinin takip edilmesi istenmiştir¹²⁹. Dâhiliye Nezaretinin bu emri savaşın sonuna doğru, müttefik kuvvet olan Almanlara karşı güven duygusunun azaldığının da bir göstergesidir.

İbrahim Süreyya Bey, Karesi Mutasarrıflığı sırasında Karesi ve Edremit arasında asker kaçakları tarafından oluşturulan çetelerle mücadele etmiş¹³⁰, zaman içerisinde sancaktaki asayiş sorunlarını çözmüş, eşkiyalar ile firari ve bakaya askerlerin yakalanması konusundaki başarılı hizmetlerinden dolayı 27 Haziran 1917 tarihinde İrade-i Seniye ile Üçüncü Osmanî Nişanı ile şereflendirilmiştir¹³¹.

2.7. İzmit Mutasarrıflığı

İbrahim Süreyya Bey son mutasarrıflık görevini İzmit Sancağı'nda yapmış, 19 Ağustos 1917'de İzmit Mutasarrıflığı'na atanmıştır¹³². İbrahim Süreyya Bey'in İzmit'e geldiği dönemi değerlendirebilmek için I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru sancaktaki sosyal, ekonomik ve kültürel yapıya bakmak gerekir. İzmit Sancağının merkez ile birlikte Karamürsel, Geyve, İznik, Kandıra, Adapazarı ve Yalova olmak üzere yedi kazası vardır.

---

¹²⁶ BOA, DH. ŞFR,nr:78/47, 15/N/1335.

¹²⁷ BOA, DH. İ.U.M, nr: E-26/63, 14/Ra/1335.

¹²⁸ BOA, DH. İ.U.M, nr: E-81/15, 9/S/1335.

¹²⁹ BOA, DH. ŞFR, nr: 78/149, 27/N/1335.

¹³⁰ BOA, DH. ŞFR,nr:79/17, 13/L/1335.

¹³¹ Aldan, s.246.

¹³² BOA, DH. ŞFR, nr:79/41, 16/L/1335.

Sancağın yerli ahalisi ‘‘Manav’’ denilen göçebe Türklerden oluşmaktadır. Manav kelimesi Kuzey Anadolu’nun büyük bir çoğunluğunda yerli Türk anlamında kullanılmaktadır. Zamanla yerleşik hayata geçmiş olan manavlar İzmit’in merkezi, Kandıra, Karamürsel ve Geyve kazalarının Müslüman halkını oluşturmaktadır. Genelde tarım, hayvancılık ve sebzeçilikle uğraşmışlardır.

Yerli manavlar dışında gerek Rumeli’den, gerekse 1877-1878 Osmanlı- Rus savaşı sonucunda Kafkasya’dan gelen çok sayıda muhacir bölgedeki stratejik konumunun önemi dolayısıyla İzmit’e yerleştirilmiştir. Sancağın %70’ini oluşturan Müslüman halkın dışında, çoğu Hıristiyan olmak üzere %30 oranında gayrimüslim de vardı. Ermeniler ve Rumlar dışında az sayıda Yahudi aile de bulunmaktadır.

İbrahim Süreyya Bey’in görevine başladığı günlerde İzmit Sancağı kozmopolit yapısıyla Osmanlı Devleti’nin küçük ölçekli bir modeli şeklindeydi. Sosyal yapısı dışında ekonomik açıdan da Osmanlı Devletinin üçüncü büyük merkezi olan İzmit sancağı 30 ipek fabrikası, 2000 dökümhanesi, bankaları, ormanları, kara ve deniz ulaşımının sunduğu imkânları ile büyük bir ekonomik potansiyele sahipti.

Böyle bir sancakta mülki amir olmak zorluklar içeren bir durumdu. I. Dünya Savaşı’nın sonlarına doğru cepheden gelen kötü haberlerin de etkisiyle İzmit’te genel bir asayiş sıkıntısı vardı. Eskiden beri devam eden çetesel faaliyetlere asker kaçaklarının da katılması durumu daha da kötüleştirmiştir¹³³. Sancaktaki soygunlar artmış, yol kesmek, köy basmak gibi âdi suçlarla güvensiz bir ortam oluşmuştur.

Bu tarz suçları işleyenlerin bir kısmı İzmit’e Batum tarafından gelmiş Yetimoğulları ya da Arnavut kökenli çetelerdi. Adapazarı tarafında Kuru İbrahim ve kardeşi Kerim, İzmit tarafından Akbaşın Mehmet, Harhar Ali, Hışır Mehmet, Taşköprülü Nuri gibi isimler kontrol edilemez bir hale gelmişti. Şehir ve pazarlara çıkan yollar güvenlik güçleri tarafından denetim altına alınmış olsa da, olayların arkası kesilmiyordu¹³⁴.

Âdi çetelerin dışında bir de faaliyet gösteren siyasi çeteler vardı. Yeniköy’lü Deli Yani, Kocabaş Hırsto, Mahalîç köyünden Konstantin, Yuvacık’lı Vahan gibi isimler ‘‘Türk’ü ortadan kaldırmak’’ sloganıyla çeteler oluşturmuşlardı. Yeniköy çeteleri bazen yalnız,

---

¹³³ Sabahattin Özel, *Milli Mücadele’de İzmit-Adapazarı ve Atatürk*, Gözden Geçirilmiş II. Baskı, İstanbul: Derin Yayınları, 2009, s.15.

¹³⁴ Özel, s.59

bazen de beraber hareket ediyor, bazı Türk asker kaçakları da bunların soyguncu olduklarını düşünüp onlara katılıyorlardı. Bu çetecilerin çoğu değirmencilik ve çobanlık yaptığı için köyleri çok iyi biliyor, hep Türk köylerini basıyor ve Türk jandarmalarını öldürüyorlardı¹³⁵.

Dâhiliye Nezareti çetelerle mücadele konusunda İbrahim Süreyya Bey'den Karamürsel'deki Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri hakkında bir araştırma yapmasını ve bu konuda onlardan faydalanılıp faydalanılamayacağını öğrenmek istemiştir¹³⁶. İbrahim Süreyya Bey sancaktaki asayiş ile ilgili problemlerle uğraşırken, 360 lira harcanarak fakir halka ekmek yapımı için buğday sağlanması konusunda da başarı kazanmıştır¹³⁷. Mondros Mütarekesi'nden sonra, hem VII. Ordunun, hem de Yıldırım Ordular Grubu Komutanlığı'nın lağvedilmesi ile Harbiye Nezareti'nin emri altına alınan Mustafa Kemal Paşa İbrahim Süreyya Bey'e bir telgraf göndermiştir.

Mustafa Kemal Paşa Adana'dan hareketini bildirerek, kendisini İzmit tren istasyonunda karşılaşmasını istemiştir. 13 Kasım 1918 günü İbrahim Süreyya Bey, İzmit tren istasyonundaki Çenesuyu mevkiinde tüm güvenlik önlemlerini alarak Mustafa Kemal Paşa ile buluşmuştur. Mustafa Kemal Paşa ülkenin düştüğü durumdan bahsederek kendisinden İzmit'i Anadolu'nun kapısı olacak şekilde, gerekirse çeteler aracılığıyla örgütlemesini istemiştir. İki dost birbirleriyle vedalaşmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın treni hareket etmiştir¹³⁸. İbrahim Süreyya Bey anılarında bu görüşmeyi şöyle nakletmiştir:

“Büyük Harbi kaybetmiştik. İzmit Mutasarrıfı idim. Mustafa Kemal Paşa İstanbul'a geliyordu. O'na İzmit'te mülâki oldum ve beraberce Pendik'e kadar geldik. Konuşmalarımız arasında üzüntüsünü belli etmekle beraber fütursuzdu, memleketin kurtarılacağına dair imânı hududsuzdu...”¹³⁹

Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a geldiği gün, İtilaf Devletleri filosu başkente gelmiş ve şehri fiilen işgal etmiştir. Başkentteki güvenliklerini sağlamak amacıyla 14 Kasım 1918 sabahı 17 parçalık gemiden oluşan düşman donanması İzmit'e demir atmıştır.

---

¹³⁵ Özel, s.59

¹³⁶ BOA, DH.ŞFR nr:89/123, 9/L/1336.

¹³⁷ Özel, s.59.

¹³⁸ Yiğit, s.86-87.

¹³⁹ Aldan, s.241.

İşgal sabaha karşı gerçekleşmiş, sandalla liman dairesi önüne gelen Drey ve Kutrol isimli iki Albay, İbrahim Süreyya Bey ile donanmaya ayrılacak yer konusunda bir görüşme yapmışlardır. Bu görüşmeden sonra donanmanın büyük kısmı Derince’de, kalanı ise İzmit önüne demir atmıştır¹⁴⁰.

Askeri açıdan İzmit’te XX. Kolordu’ya bağlı 1. Tümen ve körfezde de donanma güçleri bulunmaktaydı. Bütün bunlara ek olarak Kefken tarafında küçük bir askeri üs vardı¹⁴¹. İngilizler işgalden sonra yayımladıkları bildiri ile yirmi dört saat içerisinde sancakta bulunan Türk askerlerinin istedikleri yere gidebileceklerini belirtmiş, İzmit’te Müftülük dairesinde bulunan tümenin komutan, subay ve erlerinin bir kısmı İstanbul’a, bir kısmı da Geyve Boğazı tarafında milli kuvvetlere katılmışlardır.

İzmit işgal edildikten sonra İngilizler bando eşliğinde sokaklarda geçit töreni yapmış, şehrin doğusu ve batısını tel örgülerle çevirmiş, geceleri sokak ve evlerdeki lambaların yanmasını yasaklayarak, şehri projektörlerle taramışlardır. Ulaşım konusunda kendilerine kolaylık sağlamak için şehir merkezine şose yollar yapan İngilizler, bunu işsizlere iş imkânı sağlamak için yaptıklarını öne sürmüşlerdir¹⁴². İşgalden sonra Arifiye ve Adapazarı’na kadar demiryolu hattını da kontrolleri altına almışlar, Hint kökenli askerlerden oluşan müfrezeleri ile Derbent, Sapanca, Geyve ve Mekece istasyonlarını ele geçirerek, halkın haberleşme ve seyahat özgürlüğünü kısıtlamışlardır¹⁴³.

İşgalin ilk günlerinden birinde sahildeki bir kahvehanede kazayla başlayan bir yangın kısa süre içinde büyümüş, bu gibi durumlarda yapıldığı gibi halkın havaya silah açması İngilizleri telaşlandırmıştır. Baskına uğradıklarını zannettikleri için donanmadan havaya sabit bir balon uçurulmuş, bir İngiliz subayı olay yerine gelmiş ve İngiliz itfaiye müfrezesi de yangın söndürme çalışmalarına katılmıştır. Beş altı dükkânın yanmasından sonra etkisiz hale getirilebilen yangının söndürülme sürecinde başta İbrahim Süreyya Bey olmak üzere tüm üst düzey görevliler bilfiil çalışmışlardır.

Bu hadise esnasında gayet muntazam bir Türkçe ile konuşan İngiliz Albay Kutrol, İbrahim Süreyya Bey’e ‘‘Affedersiniz, size hizmet ve yardım etmek niyetiyle

---

¹⁴⁰Özel, s.15.

¹⁴¹ Rıfat Yüce, *İzmit ve Çevresel Tarihi Tarihsel Notlar ve Anılar*, Kısaltan ve Özleştiren Metin Yüce, İzmit: Rotary Kulüp Yayınları, 1998, s.54.

¹⁴² Yüce, s.58.

¹⁴³ Yusuf Çam, *Milli Mücadelede İzmit Sancağı*, İstanbul: Gözlem Yayınları, 1993,s.21-43.

geldik.'' demiştir¹⁴⁴. Bu olay dışında İngilizler Sapanca'daki Türk birliklerce kesilen odunlara el koymak istemişler, o sırada görevli Türk subayı emir almadan odunları vermeyeceğini belirtmiş, İzmit Mutasarrıflığı'ndan İngilizler ısrarcı olursa bir münakaşayı önlemek amacıyla odunların miktarı hakkında bir tutanak tutulması ve bu şartla verilmesi tavsiye edilmiştir¹⁴⁵.

19 Kasım günü ise bando eşliğinde karaya çıkan bir Fransız birliği, yanlarına aldıkları Katolik bir rahiple, kiliseye gitmiş ve I. Dünya Savaşı esnasında Türk gençlerinin indirdiği Fransız bayrağını yeniden göndere çekmişlerdir¹⁴⁶. Ertesi gün de İzmit'e bir Fransız Amiral Gemisi gelmiştir. Bu arada Bahriye Nezareti, İtilaf Devletleri askeri heyetiyle bir görüşme yapmış, savaş ve nakliye gemilerinin İzmit ve Haliç tersanelerinde tamir edilmesi üzerine bir sözleşme imzalamışlardır. Bu sözleşmeye göre, tamirat bedeli Osmanlı, Fransız ve İngiliz temsilcilerden oluşan üç kişilik bir komisyon tarafından belirlenecekti¹⁴⁷.

Mondros Mütarekesi'nden sonra İzmit'te zaten Rum ve Ermeni çeteler ayrı ayrı faaliyetlerini arttırmışlardı. İngilizler de İzmit ve çevresindeki çeteleri kullanmışlar, Türk köylerine baskınlar yaptırarak, onların yıkıcı hareketlerinden faydalanmışlardır. Mondros Mütarekesi'nden önce hükümet savaş şartlarından dolayı başka yerlere göç ettirilen ahalinin memleketlerine geri dönmelerine izin vermiş, 18 Ocak 1919 tarihli Paris Barış Konferansı'nda da göç ettirilen Ermeni ve Rumların evlerine dönmeleri yönünde karar alınmıştır.

Padişah ve hükümet gayrimüslimlerin devlete bağlılıklarını arttırmak için nasihat heyetleri oluşturmuştur. İlk nasihat heyeti 20 Mart 1919 tarihinde Şile taraflarında eşkıyalık yapan Rumları ikna etmek için gönderilmiştir. Ancak heyetin Patrikhane destekli Rumlar üzerinde hiçbir etkisi olmamış, Rumların faaliyetleri daha da artmıştır. Rum çetelerin yanı sıra Rum Patrikhanesi ile işbirliği içinde olan Ermeni Patriği Zaven Efendi aracılığıyla Ermeni çetecilerde terör faaliyetleri içerisindeydiler. Hükümetin

---

¹⁴⁴ Özel, s.16.

¹⁴⁵ Özel, s.17.

¹⁴⁶ Adnan Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Ankara: Atatürk araştırma Merkezi, 2006, s.19-20.

¹⁴⁷ Özel, s.16.

evlerine geri dönmeleri yönündeki kararlarla birlikte öfke ile dönmüş ve kendi aralarında örgütlenmeye başlamışlardı¹⁴⁸.

I. Dünya Savaşı'nda işçi taburunda er olarak çalışan Yuvacık köyünden Vahan, arkadaşlarıyla beraber kurduğu bir çete ile Türk köylerine baskınlar düzenlemiş ve İngilizlere hizmet etmiştir. Hatta İzmit'teki Rumlarla da işbirliği yapan Vahan, İstanbul'da yakalanmasına rağmen İtilaf Devletleri'nin isteğiyle serbest bırakılmıştır. Geyve tarafındaki amele taburlarından kaçan Ermeniler de daha önce toprağa gömdükleri silahlarla çeteler oluşturmuşlardır.

Eli silah tutan erkeklerin cephede olmasından faydalanarak Müslümanların yaşadıkları köylerde terör faaliyetleri gerçekleştirmiş, hatta Geyve istasyon müdürü Boyacıyan Efendi ve demiryolu şirketinde duvarcılık, taşıcılık ve amelelik gibi işlerde çalıştıkları için göç ettirilmeyen yüz kadar Ermeni de bu çetelerle ilişki içine girmiştir. Bu çeteler Sotyö ismindeki bir İtalyan mühendis tarafından da korunmaktaydı.

Ermeni çeteciler yabancı dil bilmeleri sebebiyle, İşgal kuvvetleri ile temas içerisinde olmuş, onların yiyecek ihtiyacını karşılamak için karaya çıktıkları zamanlardan faydalanıp, düşman askerleriyle yakınlaşmışlardır. Her ne kadar işgal kuvvetleri azınlık çetelerini kollasa da, İbrahim Süreyya Bey, mutasarrıflık görevi süresince, hem azınlık çetelerinin, hem de eşkiyaların çıkardığı isyanlara karşı başarı kazanmıştır.

1919 yılının ilk aylarında Adapazarı tarafındaki Akyazı nahiyesinden Lagor Kazım, Uzunca Orman Köyü'nden Hüseyin oğlu Ali, Hendek Nahiyesi'nin Soğuksu Köyü'nden Deli Ahmet teslim olmuşlardır. İbrahim Süreyya Bey, Ermeni ve Rum çeteleriyle mücadele ederken, el altından İzmit'in çevre köy ve kasabalarındaki gençleri de Mustafa Kemal Paşa'nın gizli talimatı doğrultusunda, milli bir teşkilat oluşturmak yönünde örgütlemeye çalışmıştır.

Çerkez kökenli olması sebebiyle özellikle Sapanca civarında yerleşmiş olan Çerkez ailelerinin gençleriyle görüşmüş, kendilerinden atlarına iyi bakmalarını ve silahlarını el altında tutmalarını istemiştir. Bu işlerle uğraşırken zaman zaman İstanbul'a giderek

---

¹⁴⁸ Sofuoğlu, s.25-29.

Mustafa Kemal Paşa ile buluşan İbrahim Süreyya Bey, İzmit'teki faaliyetleri hakkında kendisine bilgi vermeyi ihmal etmemiştir¹⁴⁹.

İbrahim Süreyya Bey'in İzmit'teki örgütlenme faaliyetleri devam ederken, Tevfik Paşa hükümeti istifa etmiş, 4 Mart 1919 tarihinde yeni hükümeti Damat Ferit Paşa kurmuştur. 28 Şubat 1919'da daha yeni hükümet kurulmadan önce, İbrahim Süreyya Bey İstanbul gazetelerinden görevinden azledildiğini ve yerine Mahmut Mahir Bey'in atandığını öğrenmiş, hatta Dâhiliye Nezareti'ne çektiği bir telgrafta bu konu hakkında kendisine bir tebliğ gelmediğini bildirmiştir.

Damat Ferit Paşa'nın ilk faaliyetlerinden biri çeşitli bahanelerle İttihatçı yöneticileri görevlerinden uzaklaştırmak yönünde olmuştur. Hükümetin İttihatçı yöneticiler üzerindeki en büyük baskı unsuru "Ermeni Tehciri" olaylarının soruşturulması idi. I. Dünya Savaşı esnasında İzmit'te yaşayan Ermenilerin bir kısmı Suriye'ye göç etmiş, İbrahim Süreyya Bey'in mutasarrıflığı döneminde bazıları geri dönmüş ve mallarının kendilerine iade edilmesini talep etmişlerdi.

Damat Ferit Paşa'nın sadarete gelişiyle birlikte o güne kadar İzmit'te hiçbir etkinliği olmayan Hürriyet ve İtilaf Fırkası teşkilatını güçlendirme çabası içine girmiş, yavaş yavaş İttihatçılar ile aralarında çekişmeler başlamıştır. Yeni sadrazamın görevine başladığı ilk andan itibaren, tehcir olaylarına sahne olan yerlerdeki mülki idarecilere karşı aldığı tavır, İbrahim Süreyya Bey'in de bir bahaneyle görevden alınmasına neden olmuştur¹⁵⁰.

6 Mart 1919 tarihinde İzmit'te Rum mahallesinde Yorgancı Agop'un evinde bir araya gelen Ermeniler Agop'u tehdit etmişler, Agop'un şikâyeti üzerine olaya müdahale eden polisler kendilerine direnen bir Ermeni'yi yaralamışlardır. Yaralı Ermeni daha sonra ölmüş ve Ermeni Patrikhanesi olayı İstanbul'a farklı yansıtarak, İzmit'te jandarma tarafından bir Ermeni'nin öldürüldüğüne dair Dâhiliye Nezaretine şikâyette bulunmuştur.

İbrahim Süreyya Bey, bu konu hakkında bilgi isteyen Dâhiliye Nezareti'ne, İzmit'te hiçbir şekilde jandarma tarafından öldürülen bir Ermeni olmadığını bildirmiş, fakat bu

---

¹⁴⁹ Yiğit, s.88.

¹⁵⁰ Yüce, s.56-57.

olaydan iki gün sonra 8 Mart 1919 tarihinde görevinden alınmıştır¹⁵¹. Bu arada yeni mutasarrıf Mahmut Mahir Bey görevine başlamış, İbrahim Süreyya Bey ise o sırada beklenenin aksine İzmit'ten ayrılmamıştır. Bu durumdan rahatsızlık duyan Mahmut Mahir Bey 14 Mart tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderdiği telgrafta azledildiği halde İbrahim Süreyya Bey'in İzmit'ten ayrılmadığını ve emekli kaymakamlardan Mümtaz Bey gibi O'nun da İttihat ve Terakki zihniyetine bağlı faaliyetler içerisinde olduğunu bildirmiştir.

İbrahim Süreyya Bey 15 Mart 1919'da Tahrirat Müdürü Ali Galip Bey aracılığıyla İzmit'ten ayrılarak İstanbul'a gitmesi konusunda uyarılmıştır. Mahmut Mahir Bey, 17 Mart'ta Dâhiliye Nezaretine çekmiş olduğu telgrafta İzmit'te İttihat ve Terakki ruhunun hala canlı olduğuna değinerek, kendisine yazılı olarak tebliğ edildiği halde sancağı terk etmeyen İbrahim Süreyya Bey'in görünenin aksine İttihatçı faaliyetlerin içinde bulunduğunu ve İttihatçıların hükümet aleyhine söylemler içinde olduğunu vurgulamıştır.

İbrahim Süreyya Bey'in İzmit'te ikamet etmeye devam etmesi hakkında Adliye Nazırı İsmail Sıtkı Bey de 20 Mart'ta Dâhiliye Nezaretine bir telgraf göndermiş ve kendi arzusu dışında bir kimsenin bulunduğu yeri terk etmeye zorlanamayacağını bildirmiştir¹⁵². Dâhiliye Nezareti, Mahmut Mahir Bey'in 17 Mart tarihli telgrafına İbrahim Süreyya Bey'in İzmit'i terk etmeye zorlanmaması, fakat gözlem altında tutulması yönünde bir cevap vermiştir. Kısa bir süre sonra 24 Mart tarihinde İbrahim Süreyya Bey İttihat ve Terakki yanlısı hareketlerle karışıklık çıkartmak ve Bolşevik fikirlerin yayılmasına hizmet etmekle suçlanmış ve görüldüğü yerde tutuklanması yönünde karar çıkmıştır¹⁵³.

14 Nisan'da Dâhiliye Nezareti İzmit Mutasarrıflığı'na, İbrahim Süreyya Bey ve O'nun nezdinde hareket eden Ali Galip ve Veli Beyler ile eşkiyadan Yetimoğlu ve Zoroğlunun, Lazköy ahalisinden Hasan Pehlivan, Mustafa Pehlivan ve Kör Ali'nin tutuklanarak İstanbul'a gönderilmelerini emretmiştir¹⁵⁴. İbrahim Süreyya Bey hakkındaki suçlamalar bunlarla da kalmamıştır. Fransız General Franchet Desperay

---

¹⁵¹ Özel, s.59-60.

¹⁵²BOA, EUM. AYŞ nr:33/54, 8/C/1338.

¹⁵³BOA, DH. ŞFR nr:97/261, 21/C/1337.

¹⁵⁴BOA, DH. ŞFR nr:98/154, 13/B/1337.

Hariciye Nezaretine gönderdiği bir takirde, İbrahim Süreyya Bey'i Gelibolu Mutasarrıflığı sırasında Gelibolu'daki Fransız kabristanını tahrip etmekle suçlamıştır. Kırım Savaşı esnasında Fransız ve İngiliz askerlerden ölenlerin mezarlarına ait olan bu kabristanın tahribi hakkında, İşgal kuvvetlerinin gerekli soruşturmanın yapılması ve suçluların cezalandırılması konusundaki isteği üzerine, Harbiye Nazırı 26 Mart 1919'da Dâhiliye Nezaretine gönderdiği telgrafta İbrahim Süreyya Bey'in cezalandırılmasını istemiştir¹⁵⁵.

---

¹⁵⁵BOA, EUM. AYŞ nr:33/54, 8/C/1338.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: İBRAHİM SÜREYYA BEY ANADOLU'DA

3.1. Anadolu'ya İlk Yolculuk

İbrahim Süreyya Bey İzmit Mutasarrıfı iken Mustafa Kemal Paşa'nın direktifleri doğrultusunda, İzmit'in çevre köy ve kasabalarındaki, özellikle Çerkez kökenli gençleri örgütleyip Düzce-Hendek hattındaki bölgeyi İstanbul ve Anadolu arasında güvenli bir koridor haline getirmeyi başarmıştır. Bu gizli çalışmalar sırasında sık sık İstanbul'a gidip Mustafa Kemal Paşa ve diğer arkadaşlarıyla görüşmüş, onlara İzmit'teki faaliyetleri hakkında bilgi vermiştir¹⁵⁶.

İbrahim Süreyya Bey'in bu sıralarda Mustafa Kemal Paşa'nın haricinde sıklıkla görüştüğü arkadaşları arasında ünlü gazeteci Yunus Nadi (Abaloğlu) Bey, Aydınlı toprak sahibi Nazmi (Topçuoğlu) Bey¹⁵⁷ ve Rauf (Orbay) Bey vardı. Dönemin ünlü yazarlarından biri olan Yunus Nadi Bey ile tanışmaları İbrahim Süreyya Bey'in Yenice-i Vardar kaymakamı olduğu sıralara rastlamış ve ilerleyen yıllarda dostlukları artmıştır¹⁵⁸.

İbrahim Süreyya Bey "Kaptan Paşa" diye hitap ettiği Rauf Bey ile Mustafa Kemal Paşa aracılığıyla tanışmıştır. İkisinin de Çerkez kökenli olmasının etkisiyle aralarındaki dostluk bir ömür boyu devam etmiştir. Rauf Bey'in İttihat ve Terakki'den kalan arkadaşlarından Kara Vasıf Bey aracılığıyla tanıştığı İstanbul'daki Karakol Cemiyeti üyelerinden Nazmi Bey¹⁵⁹ ile İbrahim Süreyya Bey'in dostlukları da bu vesileyle başlamıştır¹⁶⁰.

Mustafa Kemal Paşa, 1918 yılının sonlarına doğru Rauf Bey, Ali Fuat, Refet ve Kazım Karabekir Paşalar başta olmak üzere dostlarıyla İstanbul'da bir görüş birliğine varmış ve Anadolu'ya gitme kararı almışlardır. Bu sıralarda İbrahim Süreyya Bey de Mustafa Kemal Paşa'nın Şişli'de kiralamış olduğu evinde kendisi ile devamlı temas içerisinde

---

¹⁵⁶ Yiğit, s.88.

¹⁵⁷ Aydın'ın Karapınar ilçesinde büyük bir çiftliğin sahibi olan Nazmi Bey Rauf Bey'in yakın arkadaşlarından biridir. İyi derecede Almanca ve Fransızca bilen Nazmi Bey çiftliğinden elde ettiği gelirleri ile milli mücadeleyi finanse eden isimlerdendir(Yiğit, s.89).

¹⁵⁸ Yiğit, s.80-81.

¹⁵⁹ Feridun Kandemir, *Hatıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay*, İstanbul: Yakın Tarihimiz Yayınları, 1965, s.28-33.

¹⁶⁰ Yiğit, s.96.

idi¹⁶¹. İstanbul'da bir şey yapılamayacağını anladıktan sonra, ordunun desteğini alarak Anadolu'da mücadele etmek için Şişli'deki evde alınan kararları uygulamaya koymuşlardır¹⁶².

Öncelikle 20. Kolordu Komutanlığı görevine atanmış olan Ali Fuat Paşa Ankara'daki ordusunun başına geçmek amacıyla İstanbul'dan ayrılmış, o sırada Tekirdağ'daki 14. Kolordunun Komutanı olan Kazım Karabekir Paşa, Harbiye Nezaretinden doğudaki bir görev yerine gönderilmesini istemiş ve Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanlığı'na atanmıştır¹⁶³. Yola çıkmadan önce Mustafa Kemal Paşa'yı ziyaret eden Kazım Karabekir Paşa kendisine İstanbul'da kalmanın anlamsızlığını belirterek Erzurum'a gitmiştir¹⁶⁴.

Tevfik Paşa'nın ardından 4 Mart 1919 tarihinde Damat Ferit Paşa Hükümeti kurulmuş ve bu hükümetin en önemli icraatlarından biri İtilaf Devletlerine yaranmak suretiyle İttihatçıları cezalandırmak olmuştur¹⁶⁵. İngilizler Damat Ferit Paşa'nın iş başına gelmesinin hemen ardından savaş suçluları olarak değerlendirdikleri kişilerin bir listesini hükümete vermişler, eski Sadrazam Sait Halim Paşa, Şeyhülislam Musa Kazım Efendi, Salah Cimcoz, Ahmet Emin (Yalman), Celal Nuri gibi birçok tanınmış ve önemli kişileri tutuklayarak Bekirağa Bölüğü'ne hapsedmişlerdir¹⁶⁶.

Bu günlerde Ali Fethi (Okyar) Bey evinden merkez kumandanlığı dairesine çağrılmış, oradan da Bekirağa Koğuşu'na gönderilmiştir. İttihat ve Terakki mensuplarının toplandığı bu ortamda aslında Fethi Bey son dönem İttihat ve Terakki Partisine muhalif düşmüş ve bu sebeple Sofya büyükelçiliğine gönderilerek İstanbul'dan uzaklaştırılmış olmasına rağmen sorgulanmadan tutuklanmıştır.

Fethi Bey'in tutuklu bulundurulma sebebinin belirtilmemesi Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey başta olmak üzere yakın arkadaşları tarafından üzüntüyle karşılanmıştır. Bazı gazetelerin, "İttihatçılar tevkif ediliyor, ama Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey Beyoğlu'nda kollarını sallaya sallaya geziyorlar" diye manşetler atarak, hükümeti ve kamuoyunu kışkırtmaya başlamalarıyla birlikte Rauf Bey ve Mustafa Kemal Paşa bir an

---

¹⁶¹ Yiğit, s.89-91.

¹⁶² Sina Akşin, *İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele*, C.I, II. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi, 1992, s.194.

¹⁶³ Erik Jan Zürcher, *Milli Mücadelede İttihatçılık*, 6. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s.153-154.

¹⁶⁴ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi*, 1. Kitap, 2. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2004, s.171.

¹⁶⁵ Akşin, s.197.

¹⁶⁶ Turan, s.96

önce, İstanbul'a göre daha güvende olacakları, Anadolu'ya geçmenin yollarını aramaya başlamışlardır¹⁶⁷.

İngilizlerin tutuklanmasını istedikleri kişiler arasında İbrahim Süreyya Bey'in yakın dostu Yunus Nadi Bey'in de ismi vardı. Yunus Nadi Bey, dostlarının evlerinde gizlendiği bu günlerde İbrahim Süreyya ve Nazmi Beyler ile buluşmuş ve Bekirağa Bölüğü'nde tutuklu bulunan arkadaşlarını gardiyanlar aracılığıyla kaçırma kararı almışlardır. Bu konuyu Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek için Paşa'nın Şişli'deki evine gitmişlerse de Paşa'yı bulamamışlardır.

Bu olaydan kısa bir süre sonra Osmanlı Ayan Meclisi üyelerinden Rıza Tevfik (Bölükbaşı) Bey, Yunus Nadi Bey'i kendisinin teslim olması durumunda tutuklanmayacağı konusunda ikna etmiş, Yunus Nadi Bey hapishanedeki arkadaşlarını kaçırma planları yaparken kendisi Bekirağa Bölüğü'ne gönderilmiştir. Birlikte tasarladıkları planı uygulama işi de İbrahim Süreyya ve Nazmi Bey'lere kalmıştır.

İki arkadaş Bekirağa Bölüğü'nden sadece on kişiyi kaçırıp Anadolu'ya göndermeyi kararlaştırmışlar, konu hakkında Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey ile de görüşerek öncelikle kaçırılması düşünülen kişilerin bir listesini hazırlamışlardır. Bu iş için gerekli olan parayı Nazmi Bey temin etmiş ve bahsi geçen paranın hapishanedeki gardiyanlara verilmesi için Bekirağa Bölüğü'ndekilerle de temasa geçmiştir.

Nazmi Bey, hapishanedeki diğer tutukluların ihbar etmelerini önlemek için Bekirağa Bölüğü'ndeki Rahmi, Hüseyin Cahit ve İsmail Canbulat Beyler ile görüşerek, onlar aracılığıyla içeriye haber yollamış, kaçırılacak olanların sayısı kadar olmak üzere, içerdekilerin de kaçırılmasını istedikleri kişileri belirleyip bir listesini yapmalarını istemiştir. Fakat kaçırılmak istenen tutuklular suçlu olmadıklarını ve zaten beraat edeceklerini belirterek bu kaçırma girişimine yanaşmamışlardır.

Fethi Bey'in tutuklanmasından sonra, Mustafa Kemal Paşa'da Anadolu'da bir görev almaya çalışırken aradığı fırsatı yakalamış, Samsun ve çevresine 9. Ordu Müfettişliği göreviyle yetkili bir komutan olarak atanmıştır. Rauf Bey'in denizci olması sebebiyle

---

¹⁶⁷Orbay, s.294.

Anadolu'da bir görev isteme şansı yoktu, bu yüzden istifa edip her türlü resmi görevinden sıyrılarak Anadolu'ya gitmeye karar vermiştir¹⁶⁸.

Rauf Bey, istifasını 27 Şubat 1919 tarihinde vermiş olmasına rağmen talebi Mayıs ayının ortalarına kadar sürüncemede bırakılmıştır. Damat Ferit Paşa, Rauf Bey ile görüşerek istifa dilekçesinden dolayı Padişahın çok üzüldüğünü, kendisinin bir iki ay istediği bir vilayette ya da istediği bir makamda bulunmayı kabul etmesini, sonra yeniden beraber çalışacaklarını belirtmiş ve istifadan vazgeçirmeye çalışmış ise de, Rauf Bey hükümetin doğru bir yolda olmadığını dile getirerek istifa etmekte kararlı olduğunu belirtmiştir.

Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey'in aralarında anlaştıkları son plana göre; Mustafa Kemal Paşa Karadeniz üzerinden Samsun'a gidecek, Rauf Bey de bazı arkadaşlarıyla birlikte onun ardından yola çıkıp, Bandırma üzerinden efeler ile temasa geçerek, İzmir ve Afyonkarahisar dahilindeki köylere uğrayıp milli bilinci uyandırmaya çalışacak, oradan da Mustafa Kemal Paşa'nın yanına gidecekti.

Rauf Bey, İstanbul'dan ayrılmadan önce Milli Mücadele sırasında Ege cephesinin kurulmasında çok önemli görevler üstlenecek olan 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Bey'in 17. Kolordu Komutanlığı vekâletine atanmasını sağlamıştır¹⁶⁹. Buradan anlaşıldığına göre; hükümet ve padişah tıpkı Mustafa Kemal Paşa'ya yaptıkları gibi, Hamidiye Kahramanını da karşılığın almaya yerine, onu İstanbul'dan uzaklaştırmaya çalışmışlardır¹⁷⁰.

Şişli'deki evde Anadolu'ya hareket planları yapılırken, Mustafa Kemal Paşa'nın Bandırma Vapuruyla Samsun üzerinden, Rauf Bey'in de Bandırma yoluyla karadan gitmesi konuşulduğu zaman İbrahim Süreyya Bey gülümseyerek "En büyük karacı denizden, en büyük denizci de karadan gidiyor" yorumunu yapmıştır. Rauf Bey 16 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'yı bizzat uğurladıktan sonra İbrahim Süreyya Bey'e Anadolu'ya gideceğini bildirmiş, bir terslik olur da beraber gidemezlerse Ankara'da buluşma kararı almışlardır¹⁷¹.

---

¹⁶⁸ Erdal Aydoğan, *Samsun'dan Erzurum'a Mustafa Kemal*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2000, s.75.

¹⁶⁹ Cebesoy, s.125.

¹⁷⁰ Akşin, s.297.

¹⁷¹ Yiğit, 95-96.

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a vardığının haberini alır almaz Rauf, İbrahim Süreyya¹⁷², Nazmi (Topçuoğlu) Beyler, o sırada Yüzbaşı olan Osman Tufan¹⁷³, Hintli yedek subay Abdurrahman¹⁷⁴ Efendiler, Recep Zühdü¹⁷⁵ ve Rauf Bey'in eniştesi Binbaşı Aziz¹⁷⁶ Beyler hep birlikte 24 Mayıs 1919 sabahı Galata'dan Bursa isimli bir gemiyle Bandırma'ya doğru yola çıkmışlardır¹⁷⁷. Amaçları Manisa üzerinden Aydın'a giderek, işgal altındaki İzmir'i kurtarmak amacıyla milli bir teşkilat kurmaktır.

Kafile, gemideki seyirleri esnasında kimseyle temas etmemeye ve gazetecilerden uzak durmaya gayret ederek 25 Mayıs 1919'da Bandırma'ya ulaşmayı başarmıştır¹⁷⁸. Nazmi Bey burada ihtiyaçları karşılamak üzere kendi kesesinden Rauf Bey'e beş bin lira vermiş, Rauf Bey de bu parayı gerektiğinde kullanması için İbrahim Süreyya Bey'e teslim etmiştir. Amasya'dan itibaren her türlü işlerini, İbrahim Süreyya Bey'in yönlendirdiği bu beş bin lira ile halledeceklerdir¹⁷⁹.

Rauf Bey ve arkadaşlarının Bandırma'ya geliş amacı Çerkez Ethem'i bulmaktır. Çerkez Ethem evinin kapısında daha önce gizli hizmetlerde emrinde çalıştığı Rauf Bey'i görünce, onun kimliğini saklayarak gece vakti çıkagelmekteki amacının ne olduğunu hemen anlamıştır. Rauf Bey kendisine çok kalamayacağını söyledikten sonra, ağabeyleri Teşkilat-ı Mahsusa'dan Reşit ve Tevfik Beyler'in nerede olduklarını sormuş, Manyas'da olduklarını öğrendikten sonra, oraya uğrayıp onlarla görüşeceğini söylemiş ama asıl kendisini görmeye geldiğini belirtmiştir.

Rauf Bey'i Bandırma tarafına yönlendiren ve Ethem ile kardeşlerinin hizmet sahasına çıkışlarında önemli bir role sahip olan kişi, Bekirağa Bölüğü'nde tutuklu bulunan Teşkilat-ı Mahsusa'nın Başkanı Eşref Kuşçubaşı (Sencer) Bey'dir. Rauf Bey İstanbul'dan ayrılmadan önce kendisini ziyaret etmiş ve arkadaşları ile yaptıkları

---

¹⁷² Cemal Kutay Çerkez Ethem'in hayatı ile ilgili olarak yazdığı eserinde İbrahim Süreyya Yiğit ile de görüştüğünü yazmış ve kendisinin Teşkilat-ı Mahsusa'dan olduğunu belirtmiştir (Cemal Kutay, *Çerkez Ethem Dosyası*, I-II C. ,3. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989, s.93).

¹⁷³ I. Dünya Savaşı sırasında Rauf Bey'in maiyetinde bulunan Yüzbaşı Osman Tufan İzmir'in işgali üzerine düşmana karşı mücadele etme kararı almış ve bu konuda Rauf Bey'e başvurmuştur(Osman Tufan, *Osman Tufan Paşa'nın Kurtuluş Savaşı Hatıraları*, II. Baskı, İstanbul: Arma Yayınları, 1998, s.7).

¹⁷⁴ Balkan Harbine gönüllü olarak katılmış bir Hintlidir (Orbay, s.298-299). Eşref Sencer Kuşçubaşı kendisini Hint ihtilalcilerinin delegeesi olarak Teşkilat-ı Mahsusa'ya almıştır (Cemal Kutay, s.52). 1925'de İstanbul İhlamur'da kimliği belirsiz kişilerce öldürülmüştür (Ali Fuat Cebesoy, s.124).

¹⁷⁵ II. Dönem TBMM'nde Sinop Mebusluğu yapmıştır (TBMMZC, c. 2, İ.81, 18.3.1341, s. 29).

¹⁷⁶ Kutay, s.97.

¹⁷⁷ Yiğit, s. 97.

¹⁷⁸ Orbay, s.299.

¹⁷⁹ Kandemir, ,s.33.

planlardan bahsetmiştir. Eşref Bey Rauf Bey'i dinledikten sonra planlarını gerçekleştirebilmeleri için kendilerine özel bilgiler vermiştir.

Birinci Dünya Savaşının kaybedileceği anlaşılınca Enver Paşa Eşref Bey'e Anadolu'nun değişik yerlerine gizlice silah ve cephane yerleştirmesini istemiş¹⁸⁰, Kastamonu, Torosların geçitlerine, Kayseri ve Erzurum gibi belli başlı stratejik noktalara savaş malzemesi yerleştirilmiştir. Eşref Kuşçubaşı yenilgi durumunda en tehlikeli bölgenin İzmir-Manisa-Aydın ve çevresi olacağını tahmin ettiğinden Salihli'deki çiftliğinde zahire ambarları olarak bilinen geniş hangarlarını makineli tüfeklere kadar çeşitli silahlarla doldurtmuştu.

Eşref Kuşçubaşı ve Rauf Bey'ler, Bekirağa Koğuşu'nda gerçekleşen görüşme sonucunda Ege Bölgesinde milli bir teşkilat oluşturulması konusunda Çerkez Ethem'den faydalanılmasına karar vermişlerdir. Eşref Bey'in Salihli'deki çiftliğindeki ve Bintepe'deki Teşkilat-ı Mahsusa'ya ait silahlar, bunun yanı sıra çiftlikteki kasada bulunan altınlar bu amaçla Ethem'e verilecek ve çevreden topladığı güvenilir adamlardan bir milis gücü oluşturması sağlanacaktı.

Çerkez Ethem Birinci Dünya Savaşı'nda daha çok gerilla savaşı bilgisi ve cesaret isteyen alanlarda yetişmiş, Eşref Bey onu İran üzerinden Kabil-Aşkabat yolunu açmak ve Turan hareketinin akıncılık safhasını sağlamak amacıyla gizli teşkilat kadrosunda görevlendirilmişti. Savaş sırasında Ethem Bey Ali İhsan Paşa'nın Hamedan'ı almasından sonra Kabil üzerine yapılacak harekette akıncı müfrezelerini yönetirken, Rauf Bey'de Kıvam-üs Saltana heyeti ile Osmanlı-İran görüşmelerini yönetmiş ve tehlikeli yollarda güvenliği sağlamak amacıyla Ethem'i maiyetine almıştır.

I. Dünya Savaşı'nın devam ettiği günlerde Ethem Bey yaralanmış, memleketinde istirahatata çekilmişti. Rauf Bey Çerkez Ethem'i Bandırma da ziyaret ettiği zaman ülkenin düştüğü durumdan dolayı onu çok üzgün görmüş, kendisine Yunanlıların İzmir'den sonra Bandırma'ya kadar geleceklerini, İstanbul'daki hükümet ve padişahın etkisiz kaldığını, ancak milletin kendi kendisini kurtarabileceğini belirtmiş ve bu konuda kendisinden faydalanmak istediğini söylemiştir.

---

¹⁸⁰ Muhittin Ünal, *Kurtuluş Savaşında Çerkeslerin Rolü*, Genişletilmiş II. Baskı, Ankara: Kafkas Derneği Yayınları, 2000, s.25.

Rauf Bey Çerkez Ethem'den İzmir'i işgal eden Yunanlıların bölgedeki durumu hakkında bilgi alırken, bu sıralarda İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları da kimliklerini belli etmeden Çerkez Ethem'in evinin çevresindeki iki semt kahvesine dağılmışlardı. İstanbul'dan gizlice ayrılan arkadaşlar kimlerle konuşmak ve anlaşmak gerektiği konusunda daha net bir fikir sahibi olamadıklarından kimseyle temasa geçmemişlerdi.

Çerkez Ethem derhal ağabeylerine haber göndermiş, Rauf Bey'e arkadaşlarıyla birlikte o akşam evinde dinlenmelerini teklif etmişse de, Rauf Bey kıyıları tehlikeli bulunduğundan bir an önce Manyas'a hareket etmek istemiştir. Çerkez Ethem misafirlerini kimsenin görmesini istemediği için bir yaylı araba temin etmiş, arabanın önüne ve arkasına güvendiği iki atlı yerleştirmiş ve arabayı bizzat kendisi kullanmıştır.

Çerkez Ethem'in Manyas'ta yaşayan ağabeylerinden Reşit Bey, Trablusgarp Savaşı'nda bizzat savaşmış, ardından Balkan Savaşları sonrasında Edirne'nin kurtarılmasında ve orada Garbi Trakya Cumhuriyeti'nin kurulmasında kardeşi Tevfik Bey ile birlikte önemli görevler üstlenmişlerdir. İki kardeşte Teşkilat-ı Mahsusa içindeki aktif üyelerdendir.

Rauf Bey, Reşit ve Tevfik Beyler ile buluştuktan sonra kendilerine Yunanlıların ilerleme istikametlerinin ne olabileceğine dair fikirlerini sormuştur. Rauf Bey'in çantasındaki Kipert paftası üzerinde, İstanbul'dan hareket etmeden önce görüştüğü, Ege Bölgesini iyi bilen, karargâhı İzmir'de bulunan Pertev Paşa Komutanlığındaki 4. Kolordunun Kurmay Başkanlığını yapmış Cafer Tayyar Paşa'nın olası Yunan ilerlemesine dair tahminleri vardı.

Bu tahminler üzerinden Rauf Bey vaktiyle buralarda bulunmuş olan Reşit Bey ve İzmir İnzibat Teşkilatında çalışmış olan Tevfik Bey'in fikirlerini sormuştur. Reşit Bey, bölgedeki mülki amirlerin İstanbul hükümetine yakın isimler olmalarından dolayı net bir duyum alamadıklarını, fakat Yunanlıların kendilerini daha güvende hissetmek için anayolları takip edeceklerini tahmin ettiklerini belirtmiştir.

Bu görüşme sonucunda Rauf Bey, Ethem Bey'e Yunan ilerleyişinin Akhisar-Salihli yönünde olacağını söylemiş ve bu mıntıka üzerinde bir savunma hattı kurmasını istemiştir. Yapılan plana göre; her kasaba kendi çevresini savunacak ve kendi teşkilatını kuracaktı. Ordudaki komutanların üzerlerindeki üniformalarıyla bu kuvvetlerin başlarına geçmeleri, mütareke hükümlerine uyulmadığını göstereceğinden, subayların

kılık ve kimlik değiştirerek m¼cadeleye katılmaları ve el altından kurulan milis kuvvetlerini y¼nlendirmeleri y¼n¼nde karar alınmıřtır¹⁸¹.

İbrahim S¼reyya Bey ve arkadaşları Rauf Bey başkanlığında yeniden Bandırma'dan gizlice trenle hareket etmişler, vatansever insanların bir kongre hazırlığı i¼inde olduğu Balıkesir'e ge¼miřlerdir. Burada 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa ile temasa ge¼tikten sonra¹⁸², Yunanlıların Manisa'ya geldiklerini duyunca yakalanmamak i¼in Akhisar istasyonunda inmişlerdir. Hatta istasyonda Fransız askerleri kendilerini tutuklamak isteyince zorlukla ellerinden kurtulmayı başarmışlar ve gece yarısından sonra bir hana sığınmışlardır.

Grup ertesi g¼n Salihli'ye vardıda, il¼enin Fransız bayraklarıyla donatıldığını g¼r¼nce olduk¼a tedirgin olmuş ve bir otelde gizlenmeyi tercih etmişlerdir. İbrahim S¼reyya Beyler gizlenirken, Y¼zbařı Osman Tufan Bey subay ¼niformasıyla ve elindeki sahte kimlikle genel durumu ¼ğrenmek i¼in il¼ede dolaşmaya ¼ıkmıř, olası Yunan işgaline karşı T¼rklerin ¼mitsiz bir şekilde Rum komşularına bel bağladıklarını g¼rm¼řt¼r. Arkadaşlarının yanına d¼nerek il¼edeki g¼zlemlerini anlattıktan sonra vakit ge¼irmeden kendileri i¼in atlar kiralamışlar ve ¼demiř'e hareket etmişlerdir.¹⁸³

Salihli'de iken Rauf Bey gizlice Eşref Kuşcubaşı Bey'in ¼itlięine gitmiş, ¼iftlięi y¼neten kardeşine Ethem Bey'e gerekli m¼himmat ve parayı vermesi y¼n¼nde talimat vermiştir. Ertesi g¼n Ethem Bey ¼iftlięe ulaşmış, bu tarihten kısa bir s¼re sonra da para ve silah sıkıntısı olmayınca teşkilatını tamamlamayı başarmıştır. Bu g¼nlerde İbrahim S¼reyya Bey Rauf Bey ile birlikte g¼zergâhları ¼zerindeki k¼ylerde kimliklerini saklamadan dolaşıyor, Yunanlıların yakında t¼m b¼lgeyi işgal edeceklerini, bu y¼zden Ethem Bey'e yardım etmeleri gerektiği konusunda uyarılarda bulunarak yollarına devam ediyorlardı.

Çerkez Ethem'in Yunanlılara karşı milli bir teşkilat oluşturmaya ¼alıřtıęı g¼nlerde İzmir işgal edileli daha on g¼n olmuştu, fakat yer yer direnişler başlamıştı. Celal (Bayar) Bey Akhisar'da, 57.Fırka Kumandanı şefik Bey Aydın'da efeleri silahlandırmaya başlamış, Ali (Çetinkaya) Bey ise Ayvalık'a ¼ıkartma yapmaya ¼alıřan Yunan kuvvetleri ile

---

¹⁸¹ Kutay, s.47-50,84-85, 94-95.

¹⁸² Ünal,s.24.

¹⁸³ Tufan, s.8-9.

mücadeleye girişmişti¹⁸⁴. 26 Mayıs 1919'da öğleden sonra bir İngiliz torpidosu arkasında Yunan torpidosu ile beraber Ayvalık limanına gelmişti. İngiliz torpidosu kaptanı, Ayvalık Mıntika Kumandanı Ali Bey'e Ayvalık'ın Yunan kuvvetleri tarafından işgal edileceği ve bu süreçte asayişin sağlanması memurların görevleri başında kalmalarını söylemiştir¹⁸⁵. Bu tavır karşısında Türk ordusu Ali Bey önderliğinde ilk kez Ayvalık'ta düşmana karşılık vermiştir¹⁸⁶.

Bu günlerde Rauf Bey'in etkisiyle Bekir Sami Bey İstanbul'dan Bandırma'ya gelmiş, halkı ve subayları heyecanlı bir şekilde direniş hazırlıkları içinde bulmuştur. Bekir Sami Bey dağılan subay ve askerleri bir noktada toplayarak düzene sokmak ve çıkabilecek olaylara karşı önlem almak ile görevlendirilmişti¹⁸⁷.

Bekir Sami Bey, Gülnihal vapuru ile Bandırma'ya geldiği zaman Rum halkı evlerine Yunan bayrakları asmış ve sokaklarda taşkınlıklar yapmaya başlamıştı. Bekir Sami Bey ilk olarak Yunan bayraklarını indirterek işe başlamış ve Müslüman halkı öğle namazından sonra toplayarak, milli bir teşkilat kurmak gerektiği konusunda birlik olmaya davet etmiştir¹⁸⁸.

Yunanlıların İzmir'i işgalinden sonra Ege bölgesinde Redd-i İlhak Cemiyetleri de kurulmaya başlamıştı. Milli örgütlenmenin ilk adımlarının ufak ufak atılmaya başladığı bu günlerde İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları yolda önlerini kesmeye çalışan eşkıyayı uzaklaştırmayı başararak Ödemiş'e gelmişlerdir¹⁸⁹. Ödemiş'te Osmaniye Oteline yerleşmişler ve güvenilir bir zat olarak işittikleri jandarma kumandanı Yüzbaşı Tahir (Öztürk) Bey'i bularak, ona amaçlarından bahsetmişlerdir¹⁹⁰.

Tedirgin bir tavır sergileyen Tahir Bey, Yunan heyetlerinin orada olduklarını, Yunan askerlerinin gelmesi için Rumlar ile Türkler arasında görüşmeler yapıldığını ve kendisinin de kaçmak üzere olduğunu söylemiştir. Bölgeyi iyi tanıdığı için kendisine,

---

¹⁸⁴ Kutay, s.50-59, 83.

¹⁸⁵ Ali Çetinkaya, *Ali Çetinkaya'nın Millî Mücadele Dönemi Hatıraları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1993, s.42-43.

¹⁸⁶ Selek, s.191.

¹⁸⁷ Kazım Özalp, *Millî Mücadele 1919-1922*, C.I, 3. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988, s.13.

¹⁸⁸ Cebesoy, s.187.

¹⁸⁹ Kandemir, s.34-35.

¹⁹⁰ İlhan Tekeli, Selim İlkin, Ege'deki Sivil Direniş'ten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989, s.108.

onlara katılması yönünde bir teklif yapılırsa da Tahir Bey kabul etmemiş, ama yanlarına silah, at ve kılavuzluk etmesi için bir jandarma vermiştir¹⁹¹.

Ödemiş'te Demirci Mehmet Efe ile de görüşmüşler, vurgunlarla devletin kanunlarını hiçe sayarak başına buyruk yaşamaya alışmış bu çete lideri ve adamlarını vatanın savunulması konusunda her türlü işbirliğine hazır bulmuşlardır¹⁹². İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları Ödemiş'ten sonra önce Nazilli'ye, oradan trenle Dinar'a geçerek, karayolu üzerinden Afyonkarahisar'a ulaşmışlar, yol boyunca geçtikleri köy ve kasabalardaki halka milli mücadeleye katılma çağrısı yapmışlardır.

Afyonkarahisar'da tümen kumandanı Mahmut Bey'in milli seferberliği uygulamaya koyduğunu gören grup, içlerinde büyük bir umutla oradan ayrılmıştır¹⁹³. Bu arada 23. Fırka Kumandanı Kaymakam Ömer Lütfi Bey, Ali Fuat Paşa'ya telgraf çekerek, Rauf Bey ve arkadaşlarının Afyonkarahisar'da olduklarını, ertesi gün Ankara'ya doğru yola çıkacaklarını bildirmişti.

Ali Fuat Paşa Ömer Lütfi Bey'e kendilerini beklediğini iletmiş, İstanbul Hükümeti'nin adamı olan Ankara Valisi Muhittin Paşa'nın durumdan şüphelenmemesi için Erkânı-ı Harp Reisi Binbaşı Ömer Halis ve 24. Fırka Kumandanı Kaymakam Mahmut Beyler dışında bu ziyareti gizli tutmuştur¹⁹⁴.

İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları Ankara'ya hareket etmeden önce Nazmi Bey, Bandırma'dan itibaren toplanılan bilgileri İstanbul'daki Kara Vasıf ve Doktor Celal Muhtar Beyler'e aktarmak için gruptan ayrılarak İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. İbrahim Süreyya Beyler de Sivrihisar yolu üzerinden arabayla Ali Fuat Paşa'nın yanına gitmiştir.

Ali Fuat Paşa misafirlerini açık etmeden, şehrin dışında karşılamış ve Keçiören'deki evinde misafir etmiştir. Ankara'da vali ve polis teşkilatının İstanbul hükümetinin etkisinde olması nedeniyle grup gizlenmeyi tercih etmiştir. İstanbul'da yapılan planlar doğrultusunda hareket eden grup, bir an önce Mustafa Kemal Paşa ile buluşmak istediğinden, Ali Fuat Paşa kendisiyle temasa geçmiş, tedbir amaçlı olarak gelen

---

¹⁹¹ Tufan, s.10.

¹⁹² Cebesoy, s.124.

¹⁹³ Tufan, s.10.

¹⁹⁴ Cebesoy, s.124.

misafirlerin isimlerini söylemeden, yanına gelmek istediklerini bildirmiştir.¹⁹⁵ Mustafa Kemal Paşa bu sırada Ali Fuat Paşa'nın telgrafı dışında Harbiye Nezaretinin kendisini İstanbul'a çağırın telgrafını da almıştır¹⁹⁶.

Mustafa Kemal Paşa, 10 Haziranda yazdığı cevabında Ali Fuat Paşa'ya şu telgrafı göndermiştir:

“Refikinizle ve zat-ı âlinizle birlikte görüşmekliğimiz fevkalade mühim ve elzemdir. Ancak benzin fıkdanı beni buraya bağlamıştır. Osmancığa kadar zahmet ve fedakârlığı göze aldıktan sonra Havza'ya kadar temdit etmenizi ve mümkünse yarın yola çıkmanızı hasetsen rica ederim. Hareketinizin ve Havza'ya ne vakit vasıl olabileceğinizin işaretine makine başında muntazırım. Refet ve Hamid Beyleri de davet edeceğim. Osmancık'ta lüzum-u kat'i olmadıkça zatı âlinizin de hüviyetiniz hakkında kimseye malumat vermemenizi muvafık buluyorum.”

Telgrafta adı geçenlerden Refet Bey o sırada Sivas'ta III. Kolordu Komutanı, Deli Hamit olarak bilinen Hamit Bey ise Samsun Mutasarrıfıdır. Ali Fuat Paşa Vali Muhittin Paşa'yı kuşkulandırmadan bir teftiş gezisine çıkacağını ve yerine 24. Fırka Kumandanı Mahmut Bey'i vekil olarak bıraktığını bildirmiş, yolculuk için hazırlıklara başlamıştır.

Bu sırada Rauf Bey tarafından İstanbul'da başkenti takip etmekle görevlendirilen Maliye Müfettişi Arif Bey Ankara'ya gelmiş ve İstanbul'da olup biten gelişmelerle ilgili izahat vermiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın Harbiye Nezareti tarafından geri çağrılacağına dair duyular aldığını söylemesi üzerine, Ali Fuat Paşa ve Rauf Bey Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a dönmeyeceğini belirtmişlerdir¹⁹⁷.

Arif Bey'in verdiği haberlere göre, İstanbul'daki durum daha da vahimleşmiş, Damat Ferit Paşa Hükümeti adeta İngilizlerin kuklası haline gelmişti. Ne pahasına olursa olsun barış yapılmasından yana olan padişahın isteğiyle sarayda toplanan Saltanat Şurası'nda İngiliz himayesinin kabulü tartışılmış, buna karşılık bazı aydınlar padişaha ve sadrazama başvurarak her türlü himaye düşüncesine karşı çıkmışlardır¹⁹⁸.

---

¹⁹⁵ Orbay, s.300-302.

¹⁹⁶ Selek, s.321.

¹⁹⁷ Cebesoy, s.126-127.

¹⁹⁸ Orbay, s.303.

İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları Ali Fuat Paşa'nın da aralarına katılmasıyla birlikte 12 Haziran 1919'da Havza'ya doğru yola çıkmışlardır. Tosya-Osmancık-Merzifon üzerinden atlı arabalarla yola devam eden gruba, 24. Fırka Kumandanı Kaymakam Mahmut Bey şehrin hududuna kadar refakat etmiştir. Yolculuğun ikinci günü Sungurlu-Çorum- Merzifon yolunu tercih etmişler ve 18 Haziran tarihinde Havza yakınlarındaki değirmenlere varmışlardır¹⁹⁹.

Havza Fransız işgali altında olduğundan grup Havza'ya gitmemiş ve geceyi Değirmenler mevkiinde geçirmiştir²⁰⁰. Çeltik Boğaz'ına geldiklerinde, menzil subayından Mustafa Kemal Paşa'nın birkaç gün önce Havza'dan ayrılarak Amasya'ya geçtiğini öğrenmişlerdir²⁰¹. Kendisiyle nerede buluşacaklarına dair bir haber bırakılmamış olduğundan, Mustafa Kemal Paşa'ya ulaşabilmek için Ali Fuat Paşa yaveri İdris Çora Bey'i Havzaya göndermiş ve telgraf müdürünün yardımlarıyla Mustafa Kemal Paşa ile temasa geçilmiştir.

3.2. İbrahim Süreyya Bey Amasya'da

Mustafa Kemal Paşa'nın kendilerini daveti üzerine İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları 19 Haziran 1919'da Amasya'ya gelmişlerdir²⁰². Mustafa Kemal Paşa arkadaşlarının her birinin ellerini sıkarak karşılamış ve hep birlikte kumandanlık binasına geçmişlerdir. Bu sırada Mustafa Kemal Paşa tarafından güvenliği sağlamakla görevlendirilen İbrahim Süreyya Bey, askerliğini yapmış olan gençlerin evlerinden silahlarını getirerek, onbaşı ve çavuş rütbesindekiler ile birlikte çalışmalarını istemiştir. Yaşı küçük ve silahsız olanlara da çevreyi gözlemleyip, şüphelendikleri bir durum olursa silahlı olanları uyardıkları ile görevlendirmiştir²⁰³.

Akşam yemeğinden sonra Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve Ali Fuat Paşa bir toplantı yapmışlar, Ordu Müfettişliği Erkan-ı Harp Reisi Miralay Kazım (Dirik) Bey de gerekli notları almak üzere orada hazır bulunmuştur. Görüşmeler sırasında ulusal birliğin sağlanması ve vatanın kurtarılması yönünde bir görüş birliğine varılmıştır²⁰⁴. Toplantı sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın Merzifon'daki İngiliz kuvvetlerinin her an saldırı

---

¹⁹⁹ Cebesoy, s.128.

²⁰⁰ Tufan, s.11.

²⁰¹ Orbay, s.303.

²⁰² Cebesoy, s.128.

²⁰³ Yiğit, s.102.

²⁰⁴ Sami Önal, *Hüsrev Gerede'nin Anıları*, 4. Baskı, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2003, s.39.

düzenleyebilecekleri ihtimalini belirtmesi üzerine, Ali Fuat Paşa bizzat güvenlik önlemlerini almak istemiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın güvenlik konusunu İbrahim Süreyya Bey'in hallettiğini söylemesi üzerine, Ali Fuat Paşa İbrahim Süreyya Bey'in sivil olduğunu, bir karargâhın korunması için alınması gerekli olan tedbirleri bilemeyeceğini belirtmiş, bu durum o sırada İbrahim Süreyya Bey'i oldukça üzmüştür. Mustafa Kemal Paşa İbrahim Süreyya Bey'in Derne'de kendisinin komuta ettiği birliklerde askerlik tecrübesi kazandığını vurgulayarak, Ali Fuat Paşa'nın bu konuda müsterih olmasını istemiştir²⁰⁵.

Amasya'daki görüşmeler esnasında Rauf Bey Batı Anadolu'daki halkın ve askeri kuvvetlerin durumu hakkında bilgi vermiş ve genel bir değerlendirme yapmıştır. Bu görüşmede ülkeyi kurtarmak amacıyla halkın harekete geçmesini sağlamak için, illerden seçilen temsilcilerle Sivas'ta milli bir kongre toplanması kararı alınmış, toplantıya katılmayan Erzurum'daki 15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'yı da durumdan haberdar etmek için Mustafa Kemal Paşa'nın imzasıyla kendisine bir telgraf gönderilmiştir.

Kazım Karabekir Paşa alınan kararlar da mutabık olduğunu, fakat Sivas'tan önce Erzurum'da bir kongrenin toplanması gerektiğini belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa, asıl kongrenin Sivas'ta toplanması şartıyla Kazım Karabekir Paşa'nın görüşünü desteklemiştir. Bu kararlar alınırken Kazım Karabekir Paşa dışında Mersinli Cemal Paşa ile Albay Refet (Bele) Bey'in fikri de alınmış, hatta Mersinli Cemal Paşa İtalyanlardan temin edeceği silahlarla derhal halkı harekete geçireceğini bildirmiştir.

Mustafa Kemal Paşa tarafından görüşmelere katılmak amacıyla davet edilen Refet (Bele) Bey Amasya'ya gelmiş, fakat Samsun Mutasarrıfı Hamid Bey, Pontusçu Rumların zararlı faaliyetleriyle meşgul olduğundan toplantılara katılamamıştır²⁰⁶. Toplantılarda alınan kararlar yazıya dökülmüş ve Amasya Tamimi diye adlandırılan kararname ortaya çıkmıştır. İbrahim Süreyya Bey yapılan toplantılara dinleyici olarak katılmış, alınan kararları onaylamıştır²⁰⁷. 21-22 Haziran 1919 gecesinde Mustafa Kemal

---

²⁰⁵ Yiğit, s.103.

²⁰⁶ Orbay, s.307-312.

²⁰⁷ Cebesoy, s.135.

Paşa'nın yaveri Cevat Abbas Bey'e yazdırdığı Amasya Tamimi'nde şu kararlar alınmıştır:

“1-Vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı tehlikededir.

2-İstanbul hükümeti üzerine aldığı sorumluluğun gereğini yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok olmuş gibi gösteriyor.

3-Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.

4-Milletin içinde bulunduğu durum ve şartların gereğini yerine getirmek ve haklarını gür sesle cihana duyurmak için her türlü baskı ve kontrolden uzak milli bir hey'etin varlığı zaruridir.

5-Anadolu'nun her bakımdan en güvenli yeri olan Sivas'ta hemen milli bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır.

6-Bunun için bütün illerin her sancağından milletin güvenini kazanmış üç temsilcinin mümkün olan en kısa zamanda yetişmek üzere yola çıkarılması gerekmektedir.

7-Her ihtimale karşı, bu mesele milli bir sır olarak tutulmalı ve temsilciler, gereğinde yolculuklarını kendilerini tanıtmadan yapmalıdırlar.

8-Doğu illeri adına, 23 Temmuzda, Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. O tarihe kadar öteki illerin temsilcileri de Sivas'a gelebilirlerse, Erzurum Kongresi'nin üyeleri de Sivas genel kongresine katılmak üzere hareket ederler.²⁰⁸

Amasya'da kayıtlara geçirilmemiş, içeriği hakkında sadece Kazım Karabekir Paşa'ya bilgi verilen gizli bir karar alınmış, beklenmeyen bir durum karşısında kalındığında Sivas Kongresi'ne “Milli Meclis” mahiyeti verilmesi ve Mustafa Kemal Paşa, Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa ve Rauf Bey'den oluşan dört kişilik bir heyetin “Milli Hükümet” olarak çalışması kararlaştırılmıştı²⁰⁹.

“Amasya Kararları”nı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa ile Rauf (Orbay) Bey imzaladıktan sonra sıra Refet (Bele) Bey'e gelince Bele, duraksama gösterir ve Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'ya sorar:

---

²⁰⁸ Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, Yayına Haz. Zeynep Korkmaz, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2000, s.21-22.

²⁰⁹ Hikmet Özdemir, *Amasya Belgelerini Yeniden Okumak*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2010, s.29.

-Kongrenin gerektiğinde bir hükümet oluşturacağı anlaşılıyor. Acaba siz de böyle mi anlıyorsunuz?

-Evet, Kongre'nin her şeyi inceleyip görüştüktan sonra milletin özgürlük ve bağımsızlığını elde etmek amacıyla bir hükümet kurulması gerekiyorsa bunu yapabileceğini ben de anlıyorum.

Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa'nın uzattığı kararı Refet (Bele) Bey de imza eder.”²¹⁰

Amasya'da üzerinde durulan önemli bir nokta, başlatılacak olan direnişin hangi kaynaklara ve imkânlarla dayalı olarak sürdürüleceğiydi. Ülkedeki imkânsızlıklar karşısında Sovyet Rusya'dan faydalanılması düşünülmüş ve Rauf Bey İstanbul'daki Karakol Cemiyeti'nden Kara Vasıf ve arkadaşlarının Ruslardan yararlanma yollarını araştırdığından bahsetmiştir. Kazım Karabekir Paşa'nın aksine Mustafa Kemal Paşa da bu görüşü desteklemiş, fakat Komünist bir eğilimle değil, daha çok bir son çare olarak düşünmüştür²¹¹. Amasya Tamimi'nde alınan kararları İstanbul'daki Kara Vasıf ve Tophaneli Şevket Beylere de bildirmek üzere kendilerine mektup yazılmış ve mektupları yerlerine ulaştırma görevi de Maliye Müfettişi Arif Bey'e verilmiştir²¹². Alınacak cevapları da yine Arif Bey ulaştıracaktı. Kara Vasıf ve arkadaşları İstanbul'daki gizli faaliyetleri yürütüyorlar ve çevrelerini de her geçen gün biraz daha arttırıyorlardı²¹³.

Mustafa Kemal Paşa'nın bir kongre toplamak amacıyla Erzurum'a gitmesinden önce, vatanın parçalanmasını önlemek amacıyla, doğu illerinin tanınmış simaları tarafından kurulmuş olan Vilayat-ı Şarkiyye Müdafaa-i Hukuk-i Milliye Cemiyeti'nin Erzurum şubesi, 17 Haziran 1919 tarihinde bir vilayet kongresi toplamıştır. Erzurum' a bağlı sancak ve kazalardan gelen 21 delegenin katılımıyla beş gün boyunca devam eden bu kongrede, Ermeni propagandaları ve Kürtlerin özgürlüğü konuları tartışılmış, Ermeni

---

²¹⁰ Kemal Arıburnu, *Sivas Kongresi Samsun'dan Ankara'ya Kadar Olaylar ve Anılarla*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1997, s.31.

²¹¹ Özdemir, s.49-50.

²¹² Orbay, s.313.

²¹³ Cebesoy, s.133.

istilasını engellemek amacıyla halkın silahlandırılması ve Müslümanların buldukları topraklardan göç etmemeleri yönünde önemli kararlar alınmıştır²¹⁴.

22 Haziran 1919 sabahı Amasya'da alınan kararların heyecanı içerisinde Ali Fuat Paşa, yaveri İdris Bey ve İstanbul'daki bazı kişilere yazılan mektupları Kara Vasıf Bey'e teslim edecek olan Arif Bey Ankara'ya, Mustafa Kemal Paşa, İbrahim Süreyya ve Rauf Beyler de otomobille Erzurum'a hareket etmişlerdir. Refet Bey de yaveri Üsteğmen Hikmet Bey ile Sivas'taki görevinin başına dönmüştür. Mustafa Kemal Paşa Amasya'dan hareket etmeden önce Sivas Valisi Reşit Paşa'ya bir mektup göndermiş ve ek olarak Amasya Beyannamesini de mektubun içine koymuştur. Ayrıca arkadaşları ile birlikte Sivas'a gelmeden önce şehirde gerekli güvenlik önlemlerini almak amacıyla Doktor Albay İbrahim Tali Bey'i de Sivas'a göndermiştir.

İbrahim Süreyya Beyler Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Amasya'dan ayrılırken Müftü Hacı Hafız Tefvik Efendi, Topcuzaâde Ali Bey, Miralayzaâde Hamdi Efendi, Şeriye Mahkemesi Başkanı Mehmed Ragıp Bey'lerin çevreden topladıkları cesur silahlı süvariler kendilerini korumuşlar ve gidecekleri güzergâhtaki tüm güvenlik önlemlerini almışlardır. Saraydüzü Kışlası'ndaki vedalaşma merasiminden sonra, Mustafa Kemal Paşa üstü açık, Benz marka, dolma tekerlekli otomobile binmiş, sabahın alacakaranlığında dört otomobil arka arkaya heyecan içerisinde Tokat'a doğru hareket etmiştir²¹⁵.

Amasya'dan ilk durak yeri olan Tokat'a geldiklerinde eşyalar arasındaki içinde Milli Mücadele için harcanacak paranın bulunduğu bavulun kaybolduğu fark edilmiş, telgraf görüşmelerinden bir sonuç alınamayınca Yüzbaşı Osman Tufan Bey bavulu bulmakla görevlendirilmiş, bir araba kiralayarak yollardaki eşkıya tehlikesine rağmen Amasya'ya gitmiştir. Amasya'ya vardığı zaman yetkililerin bavulu aramadıklarını görünce, kendilerini biraz korkutmuş ve bavul henüz terhis edilmemiş bir Ermeni askerin evinde bulunmuştur. Olay çözüldükten sonra Osman Tufan Bey Erzurum'a kadar giderek parayı Mustafa Kemal Paşa'ya teslim etmiştir²¹⁶.

---

²¹⁴ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C.II, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991, s.13.

²¹⁵ Menç, s.102,134.

²¹⁶ Tufan, s.11-12. Bir başka kaynağa göre kayıp çanta bir fırıncı tarafından bulunmuş ve Amasya'daki bir komiser muavinine teslim edilmiştir (Menç, s.135).

3. 3. İbrahim Süreyya Bey Sivas'ta

İbrahim Süreyya Bey, Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Sivas'a geldiği zaman valilik görevinde kendisi gibi Mekteb-i Mülkiye'den mezun olmuş olan Reşit Paşa bulunuyordu. 1908 yılında Siroz Mutasarrıflığı görevi sırasında, II. Abdülhamit'e 24 saat içerisinde meşrutiyet ilan edilmez ve anayasa yürürlüğe girmezse, Siroz livasında Veliht Reşat Efendi'ye biat edileceğine dair çektiği telgrafla İttihatçılar arasında oldukça şöhret kazanan Reşit Paşa hürriyet yanlısı bir simaydı.

Reşit Paşa 11 Haziran 1919 tarihinde Sivas'a geldiği zaman bölgede durum hiç açıcı değildi, Ermeni ve Rum çetelerin zulümleri ayyuka çıkmış, jandarma güçlerinin yetersizliği mülki amirleri çaresiz bırakmıştı. Reşit Paşa, daha Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının Anadolu'daki çalışmaları hakkında bilgi sahibi olmadığı bu günlerde memleketin durumu hakkında endişeli de olsa rengini belli etmemeye çalışıyordu.

Reşit Paşa'nın Sivas'a geldiği ilk akşam Hürriyet ve İtilaf Fırkası Sivas Şubesi Başkanı olan eski evrak müdürlerinden Halid Bey sarhoş bir vaziyette Paşa'yı ziyaret etmiş ve üstü kapalı bir şekilde tehditvari bir konuşmayla, kentte halk üzerindeki nüfuzundan bahsederek Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'da İttihatçılığı yeniden hortlatmaya çalıştığını anlatmış ve kendisini yanına çekmeye çalışmıştır.

Ertesi sabah da sıkı bir ittihatçı olan eski Sivas Mebusu Rasim Bey tarafından ziyaret edilen Reşit Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'daki çalışmaları hakkında bilgi alarak bölgedeki genel durumu öğrenmeye çalışmış, bu sıralarda, İbrahim Tali Bey'de Sivas'a gelmiştir²¹⁷. İbrahim Tali Bey kente vardığında Mustafa Kemal Paşa aleyhine bazı hareketler olduğunu öğrenmiş ve durumu derhal kendisine bildirmiştir²¹⁸.

Bu haberin üzerine Mustafa Kemal Paşa Amasya'daki bir süvari birliğini Sivas'a göndermiştir²¹⁹. Mustafa Kemal Paşa Tokat'ta iken Sivas valisine gelişlerini bildiren bir telgraf çekmiş, kendilerini neyin beklediğini bilmediğinden tedbir olarak telgrafın hareketlerinden altı saat sonra gönderilmesini emretmiştir. Çünkü Sivas ile Tokat arası otomobille altı saat sürmekteydi.

---

²¹⁷ Aşkun, s.25-29.

²¹⁸ Selek, s.326.

²¹⁹Turan, s.198.

Bu arada Reşit Paşa da Mustafa Kemal Paşa'yı nasıl karşılaması gerektiği konusunda İçişleri Bakanlığı'na bir telgraf çekmiş ve görevinden azledilen bir generale nasıl davranılması icap ediyorsa, o şekilde davranması cevabını almıştır. Reşit Paşa Mustafa Kemal Paşa'yı haklı bulsa da, düşmanı yurttan atacak kadar güçlü bir hareketi gerçekleştirebileceğine dair inancı yoktu²²⁰.

Mustafa Kemal Paşa ve İbrahim Süreyya Beyler Sivas'a doğru gelirken, Sivas Hürriyet ve İtilaf Fırkası Başkanı Halid Bey ve Elazığ Valiliği'ne atanan Ali Galip Bey Mustafa Kemal Paşa aleyhinde hareketler sergilemişlerdir²²¹. Ali Galip Bey, Elazığ'a giderken Sivas'a uğrayarak ziyaret ettiği Reşit Paşa'ya Mustafa Kemal Paşa'nın tutuklanması gerektiğini söylemiş, fakat Reşit Paşa Mustafa Kemal Paşa'nın Sivas'a gelmek üzere olduğunu, kendisinin tutuklanmasını söylemiştir²²².

Reşit Paşa Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafını, o Ziraat Numune Çitliği'ne ulaştığı zaman aldığından bir tören düzenlemeye zamanı olmamış, grubu önce İbrahim Tali Bey karşılamış ve Sivas'taki genel durum hakkında bilgi vermiştir. Bu sırada Reşit Paşa yanında Albay Refet Bey ile birlikte karşılamaya gelmiş, Mustafa Kemal Paşa valiyi önlem amaçlı olmak üzere kendi otomobiline almış ve akşam saat altı civarında Sivas'a ulaşılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey Refet Bey'in karargâhında, İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları ise lise binasında misafir edilmişlerdir²²³. Mustafa Kemal Paşa ilk iş olarak Ali Galip Bey'i çağırarak sorguya çekmiş, kendisinin memlekete hizmet amacıyla orada bulunduğunu iddia etmesi üzerine Elazığ'a gitmesine izin vermiştir²²⁴. Mustafa Kemal Paşa ertesi gün Reşit Paşa ve şehrin ileri gelenlerinden milli örgütlenme konusunda yardımlarını esirgememelerini istemiş, kongre hazırlıkları konusunda Refet Bey'i görevlendirerek arkadaşlarıyla beraber Erzurum'a hareket etmiştir²²⁵.

---

²²⁰ Cevdet R. Yularkıran, *Sivas Valisi Reşit Paşa'nın Hatıraları*, III. Baskı, Sivas: Sivas Hizmet Vakfı Yayınları, 2009, s.41.

²²¹ Tansel, s.22.

²²² Yularkıran, s.44, 57.

²²³ Önal, s.42.

²²⁴ Aşkun, s.40-41.

²²⁵ Aydoğan, s.129.

3.4. İbrahim Süreyya Bey ve Erzurum Kongresi

İbrahim Süreyya Bey, Ramazan bayramının ilk günü olan 29 Haziran 1919 tarihinde Mustafa Kemal Paşa ile birlikte bozuk Anadolu yollarında eski otomobillerle Erzurum'a doğru yolculuklarına devam etmiştir²²⁶. Grup Şerefiye'de bir öğle molası verdikten sonra, akşam dokuz buçukta Suşehri'ne varmış, ilçenin ileri gelenleriyle görüşükten sonra, oradan Refahiye'ye geçip, geceyi orada geçirerek, sabah saat dokuzda Erzincan'a hareket etmişlerdir²²⁷.

Yolların bozukluğu sebebiyle ağır ağır ilerledikleri bu sıkıntılı yolculuğu İbrahim Süreyya Bey daha sonra şöyle dile getirmiştir:

“Mebusan Meclisi dağıtılmış, millet başsız kalmıştı. Ebedî Şef, Türk milleti namına söz söylemek salâhiyetini haiz bir millî teşekkül meydana getirmek emelinde idiler. Amasya'da bu kararı alarak Sivas'ta bir kongrenin akdi için bütün vilâyetlerden üçer murahhas gönderilmesini; kongre toplanıncaya kadar da bunun millî bir sır olarak muhafaza edilmesini icabedenlere bildirmişlerdi. Halkta gördüğü, duyduğu millî düşünce ve temayülleri teşkilatlandırmak suretile içtimaî, siyasî menfaatlar ve istikâmetler vücade getiren teşkilâtçı Şef, şark vilayetlerindeki bu gibi vatanî teşebbüsleri birleştirmek üzere hazırlanan Erzurum Kongresini açmaya gideceklerdi.

Bu maksatla Amasya'dan hareket edilerek Sivas'a gelindi. Bir bayram gecesini idi, İstanbul Hükûmetinin fena bir âleti olan Elaziz Valisi Ali Galip ile onu millî dâvada çalıştırmak için sabaha kadar konuştular. Ve beyhude yorulduklarını da söylemişlerdi. Paşamız uyumadığı için herkes de ayakta ve uykusuzdu. Böyle uykusuz geçen bir gecenin sabahında bayram topları atılırken Sivas'tan hareket buyurdular. O günün gecesini Refahiye'de geçirdik. Ertesi gün uzun bir yürüyüşle Erzurum'a vasıl olmak istiyorlardı. Yolun bozuk olması istenilen sürati temin edemiyordu.

Yola çıkarken biraz yiyecek tedarik etmiştik. Şirin bir yerde yemek yemek üzere durduk. Bir çeyrek saat sonra tekrar yol almağa başlamıştık. Ebedî Şefin otomobilinde Kastamonu Mebusu Rauf Orbay (Sabık Başvekil), Yaver Cevat Abbas, emir zabiti Ali Şevket ve bir de ben bulunuyorduk. Yediğimiz şeyler bize dokundu, hastalandık. Çok

---

²²⁶ Yiğit, s.114.

²²⁷ Önal, s.44.

şükür Paşa'mıza bir şey olmamıştı. Çardak Boğazı'nda Fırat'ın yanından geçen şose üzerine yanındaki yamaçtan düşmüş bir metre kutrundaki kayanın yolu kapattığını gördük. Arabamızın geçmesine imkân yoktu.

Otomobilde ihtiyat bir kazma bulunuyordu. Cevat Abbas'la beraber bu kayanın bir parçasını kırmak ve şosenin yanındaki yamaçtan da bir yer açmak suretile arabamızı devirmeden geçirmek kabil oldu. Şef'i götüren otomobil açık eski bir araba idi. Yolda mütemadiyen pan yapar, zavallı şöför (Mehmet) bununla uğraşır, durur; tamir biter bitmez de yorgun, argın arabayı sevkederdi. Bu devam eden panlarla yolun bozukluğu aynı günde Erzurum'a ulaşmak imkânını selbetti. Akşam olmuştu, artık gaye Erzincan'ı tutmak oldu.

Karanlık bastı. Çardak Boğazı'ndan bir türlü çıkamıyorduk. Haziran ayının son günlerinde olduğumuz halde etrafımızda hâlâ kar vardı. Gece ilerledi, bu defa yolu da kaybettik. Seller şoseyi bir hayli bozmuş, yolu bulamıyorduk. Etrafı dolaştıkça da yolu çıkaramadık. Üçüncü Ordu Müfettişi olan Atatürk'ün refakatindekileri getiren iki otomobil daha vardı. Bizi takibeden arabada Dr. Refik Saydam, General Kâzım Dirik, Hüsrev Gerede bulunuyordu. Bu zevat da bize yetişememişlerdi.

Paşa'mız geceyi bulduğumuz yerde geçirmeyi muvafık gördüler. Otomobilde bir battaniyeleri vardı. Onu toprağa serdik, yatak oldu. Üstlerindeki kaputun yakalarını kaldırarak battaniyenin üzerine yattılar. Rauf Orbay, açık otomobilin içinde uyumaya çalışıyor, diğer arkadaşlar da birer tarafa sığınmışlardı. Benim arkamda ince bir ceketten başka bir şey olmadığı için bir türlü bir yere sığınmak ve barınmak imkânı olmuyordu, titriyordum. Üşümeği geçirmek için gezinmekten başka çarem kalmamıştı. Bir sıra Atatürk:

-Kimdir o? Diye seslendi. Cevap verdim:

-Benim efendim.

-Sen misin Süreyya Bey? Yatmadın mı? Dedi.

Cevaben: Ben nöbet bekliyorum, siz rahatça uyuyunuz, Paşam, dedim; hülâsa böyle bir geceyi sabaha ulaştırdık. Günün aydınlığı bize yerimizi, yolumuzu gösterdi. Biraz dolanarak şoseyi bulup, Erzincan'a vasil olduk.

Seyahat macerasından şu küçük parça hakkında Atatürk'ün benim de bulunduğum bir akşam yemeğinde sofrada bulunan arkadaşlara naklettiklerini tekrar ederek hassas ruhlarını da ifade etmiş olacağım. Buyurdular ki:

“-Hafif bir ayak sesi işittim, kim olduğunu sordum. Süreyya imiş, nöbet bekliyorum, dedi, üstünde bir şey yoktu; üşüyordu. Bende ona verecek bir şey yoktu, gezin üşümiyesin, dedim. Ama haline çok acıdım. O hali hatırıma geldikçe müteessir olurum.” diye beni taltif etmişlerdi.

Tam bir azim ve tasmim ile çıktıkları perişan vatanın halâsı yolunda toprak üstünde geçirdikleri o geceyi hatırlarken bugün de kurtardıkları vatanın hür sinesinde ve yetiştirdiği büyük milletin kalbinde yattığını görüyoruz. Senin ölmeyen ebedî huzurunda minnet, şükran, tazim hisleriyle ruhum dolu, gözlerim yaşlı olarak nâçiz varlığımla eğiliyorum sevgili Atam.”²²⁸

İbrahim Süreyya Bey 1 Temmuz 1919 tarihinde Erzincan'da idi. Burada Mustafa Kemal Paşa'nın memuriyet görevinin uzatılma imkânının olmadığını ve bir hava değişimi almasının uygun bulunduğu dair İstanbul'dan bir telgraf almışlar, hatta İbrahim Süreyya Bey bu günü güneş çarpması nedeniyle hasta yatağında geçirmiştir²²⁹.

İbrahim Süreyya Bey, Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarıyla birlikte 2 Temmuz sabahı saat dokuz buçukta Erzincan'dan hareket ederek, Mamahatun üzerinden 3 Temmuz'da Erzurum'a ulaşmıştır. Kazım Karabekir Paşa, Erzurum Valisi Münir Bey, eski Bitlis Valisi Mazhar Müfit Bey ve Erzurum halkı tarafından Ilıca mevkiinde karşılanmışlardır. Bu sıralarda Refet Bey bir telgraf göndererek Mustafa Kemal Paşa'ya İstanbul'a çağrılmaması için askerlikten istifa etmesini ve Erzurum'da kalmasını önermiştir²³⁰.

Mustafa Kemal Paşa gece Kale Muhafızlığı binasında Kazım Karabekir Paşa, İbrahim Süreyya, Rauf, Münir, Mazhar Müfit, Albay Kazım, Kurmay Binbaşı Hüsrev ve Dr. Binbaşı Refik Beyler ile gizli bir toplantı yaparak onların bu konudaki görüşlerini almış, baş koyulan bu mücadelenin ölümle sonuçlanabilme ihtimali olduğunu ve kendisiyle bu yolda sonuna dek beraber olup olmadıklarını sormuştur. Ailevi nedenler ile

---

²²⁸ Aşkun, s.43-45.

²²⁹ Önal, s.46.

²³⁰ Mahmut Goloğlu, *Milli Mücadele tarihi I Erzurum Kongresi*, II. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011, s.70.

affedilmesini isteyen Vali Münir Bey dışında İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları Mustafa Kemal Paşa'ya söz vermişler ve kendisini şef olarak seçmişlerdir²³¹.

Mustafa Kemal Paşa ertesi gün İbrahim Süreyya ve Rauf Beyler ile birlikte Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini ziyaret etmiş, iki saat süren bu görüşmede kongre hazırlıkları tartışılmıştır²³². Bu sırada İstanbul Hükümeti, tüm ısrarlara rağmen İstanbul'a dönmeyen Mustafa Kemal Paşa'yı görevinden azletmiş, bu karar üzerine Mustafa Kemal Paşa derhal bir beyanname yayınlarak sadece görevinden değil, çok sevdiği askerlik mesleğinden de ayrıldığını tüm yurda ilan etmiştir²³³.

Mustafa Kemal Paşa'nın istifasının ardından yakın dostları Dr. Binbaşı Refik (Saydam), Binbaşı Hüsrev (Gerede), Müfettişlik kalem amiri Hayatî, yaverleri Cevat Abbas ve Muzaffer Kılıç Beyler de istifalarını sunmuş ve kendisine bağlılıklarını bildirmişlerdir. Erzurum'da yapılacak olan kongre hazırlıklarının tüm hızıyla devam ettiği günlerde Mustafa Kemal Paşa bölgedeki aşiret reislerini ziyaret ederek onlarında desteğini almaya çalışmıştır²³⁴.

Mustafa Kemal Paşa'nın askerlikten istifa etmesi üzerine, Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti İdare Heyeti, Heyet-i Faale Kurulu başkanlığına Mustafa Kemal Paşa'yı, ikinci başkanlığa ise Rauf Bey'i seçmiştir. Kongrenin hazırlık çalışmaları tüm hızıyla devam ederken, delegeler de Erzurum'a ulaşmaya başlamışlardır. Delegelerin Erzurum'a gelmeleri uzayınca kongre 23 Temmuz tarihine ertelenmiş, bu arada Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in kongreye katılımını sağlamak için Erzurum delegelerinden Kazım (Yurdalan), Cevat (Dursunoğlu) Beyler istifa etmişlerdir.

İngilizler Anadolu'daki tüm bu olup bitenden rahatsız olunca İstanbul Hükümeti, Mustafa Kemal Paşa'nın yerine III. Ordu Müfettişliği görevine biri atanana kadar Kazım Karabekir Paşa'nın vekâlet etmesini ve Mustafa Kemal Paşa ile Refet Bey'i derhal tutuklamasını istemiştir. Kazım Karabekir Paşa bu emri yerine getirmediği gibi

---

²³¹ Önal, s.50-51.

²³² Turan, s.229.

²³³ Çil, s.6.

²³⁴ A. Necip Günaydın, *Erzurum Kongresine Katılan Sivas Vilayeti Delegeleri*, Sivas: C.Ü. Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2002, s.40-41.

Erzurum Kongresi'nde bizzat çalışmayı tercih etmiş, kongrenin güven içerisinde toplanmasını sağlamıştır²³⁵.

İbrahim Süreyya Bey, 11 Temmuz 1919 tarihinde Kafkasya'dan iki Bolşevik temsilcinin geldiği haberini almıştır. Bakü'de çıkan Azerbaycan gazetesinin haberlerinden, Gürcülerle Müslümanların birleştiği, İngilizlerin Kafkasya'daki isyanlar nedeniyle Batum ve Tebriz'e doğru çekildiklerinin duyumları alınmıştı. İttifak yapma daveti ile gelen Bakülü temsilciler ülkemizde fahri binbaşı olarak görev almış, İran'da İslam birliği propagandası yapmakla bilinen, Rauf Bey'in de tanıdığı Yusuf Ziya Bey tarafından gönderilmişti. Gelen kişilerin elinde Azerbaycan hükümetine ait resmi bir yazı olmadığı için bu kişilere güvenilmemesi, görüşmeleri kimliklerini gizleyerek İbrahim Süreyya ve Rauf Beylerin yapması yönünde bir karar alındı.

İbrahim Süreyya ve Rauf Beyler, görüşme sonucunda hazırlıklar yapılsa da Kafkasya'da Bolşevikliğin henüz ilan edilmediğini, Bakülü temsilcilerin Anadolu'daki milli teşkilatlanmanın ne durumda olduğunu ve Ermenilere karşı kendilerine yardım edip edemeyeceğimizi öğrenmeye çalıştıklarına kanaat getirmişlerdir. İbrahim Süreyya Beylerin verdikleri bilgiler doğrultusunda Mustafa Kemal Paşa, gelen temsilcilerle Mehmet Emin Resulzade, Halil ve Hacı Mehmedof gibi Rauf Bey'in de tanıdığı kişilerin temasa geçmesi ve ulusal örgütlenme için kendilerinden para istenmesine karar vermiştir.

İbrahim Süreyya Bey kongrenin yaklaştığı günlerde bir taraftan hazırlıklarla uğraşıyor, bir taraftan da genelde öğleden sonraları Kaptan Paşa diye hitap ettiği Rauf Bey, Albay Kazım Bey ve Dr. Refik Bey gibi dostlarıyla Palandöken'e giden yolda yürüyüş yapıyorlardı²³⁶. Bu arada Trabzon delegeleri de Erzurum'a gelmişler, kendileri için hazırlanan Hacı Dedeğa'nın konağına yerleşmişlerdi. İbrahim Süreyya Bey, Trabzon delegelerinin eski bir İttihatçı asker olduğu ve bu durumun sivillerce oluşturulan bir kongreye zarar vereceği gerekçesiyle Mustafa Kemal Paşa'nın kongre başkanlığına

---

²³⁵ Enver BehnanŞapolyo, *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, III. Baskı, İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi, 1958, s.325-326.

²³⁶ Önal, s.52-58.

karşı olduklarını öğrenmiş ve bu konuda Kazım Karabekir Paşa ile bir görüşme yaparak delegeleri ikna etmeyi başarmıştır²³⁷.

Meşrutiyet'in ilan tarihi olan 23 Temmuz Çarşamba günü Erzurum Kongresi açılmış ve Mustafa Kemal Paşa kongreye İbrahim Süreyya ve Rauf Beyler ile beraber gelmiştir²³⁸. Saat 10.30'a doğru okulun kapısında başta kolordunun arabası olmak üzere üç araba durmuş, ilk arabadan Mustafa Kemal Paşa, Kâzım Karabekir Paşa ve bir yaver, arkadaki arabalardan da İbrahim Süreyya, Rauf ve Mazhar Müfit Beyler ile bir iki kurmay subay inmişlerdir. Kongre için tek katlı mütevazı bir okul binası hazırlanmış, bando eşliğinde halkın da sevinç içinde sokakları doldurduğu bir ortamda kongre açılışını tamamlamıştır.²³⁹

Saat 11.00'a çok az bir zaman kala Kâzım Karabekir Paşa ve diğer asker zevat dışarı çıkarak kongre binasının güvenliğini sağlamaya çalışmışlar, bu hareketleriyle kongrede askerlerin değil, sivillerin rol aldığını göstermek istemişlerdir²⁴⁰. Salonunda toplam 56 delegenin hazır bulunduğu kongreye İbrahim Süreyya Bey, Amasya'dan delege katılmayınca, Amasya'daki görüşmelere dinleyici sıfatıyla katıldığı için Amasya delegesi olarak katılmıştır²⁴¹. İlk gün başkanlık seçimi yapılmış, Mustafa Kemal Paşa oy çokluğu ile kongre başkanlığına seçilmiştir. Başkan vekilliklerine Erzurumlu Hoca Raif Efendi ve Trabzonlu İzzet Bey seçilirken, kâtipliklere de Erzurum'dan Necati Bey, Trabzon'dan Abdullah Hâsib Efendi getirilmiştir.

İlk gün Mustafa Kemal Paşa'nın istifa ettiği halde üzerinde paşalık üniforması ve padişah yaverliği kordonu ile kongreye katılması, bazı delegelerin tepkisine neden olmuş, Trabzon'un Gümüşhane delegesi Zeki Bey'in uyarısından sonra Mustafa Kemal Paşa "Sivil elbisem olmadığı için bunlarla gelmeye mecbur kaldım" diyerek dışarı çıkmış ve oturuma yarım saat ara verilmiştir. Daha sonraki oturuma sivil kıyafeti ile katılan Mustafa Kemal Paşa Zeki Bey'in elini sıkarak yerine oturmuştur²⁴².

Mustafa Kemal Paşa'nın sivil kıyafeti olmadığı için İbrahim Süreyya ve Mazhar Müfit Beyler Vali Münir Bey'den yardım istemişler, onun hiç giymediği bir jaketatayı ve

---

²³⁷Goloğlu, s.76-77.

²³⁸ Kemal Arıburnu, s.46.

²³⁹Goloğlu, s.85.

²⁴⁰Aşkun, s.68.

²⁴¹Menç, s.145.

²⁴²Goloğlu, s.201.

Mazhar Müfit Bey'in verdiği bir gömlek ile sorunu hemen çözmüşlerdir. Hatta Albayrak gazetesinin fotoğrafçısı sivil kıyafetiyle Mustafa Kemal Paşa'nın ilk fotoğrafını çekmiş, bu sırada tüm dünya basınına gönderilecek olan bu fotoğrafta, Mustafa Kemal Paşa'nın elinde ne olması gerektiği tartışılmış ve sağ elinde sigarasını tutması kararlaştırılmıştır. İbrahim Süreyya Bey o sırada cebinden tespihini çıkartarak Mustafa Paşa'ya uzatmış ve Mustafa Kemal Paşa sol eline de bu tespihi alarak poz vermiştir²⁴³.

24 Temmuz'daki toplantıda kongre görüşme yöntemini tartışmış ve Meclis-i Mebusan'ın müzakere usulünün esas alınmasına karar verilmiştir. Alınan karara göre, delegeler tarafından teklif edilen meseleler önce alt komisyonlarda tartışılacak, sonra genel kurulda görüşülecekti. Birleşimler iki veya üç oturum halinde yapılacak ve genel kurul öğleden sonraları toplanacaktı. Kongre görüşmelerine devam ederken İstanbul Hükümeti 23 Temmuz'da yayınladığı bildiride, kongrenin toplanmasının anayasaya aykırı olduğunu ve katılımcıların da asi ilan edildiklerini duyurmuştur.

Tüm çabalarına rağmen kongrenin toplanmasını engelleyemeyen İstanbul Hükümeti 30 Temmuz'da Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in tutuklanması yönünde karar almış ve bu görevi Erzurum'daki Kazım Karabekir Paşa'ya vermiştir²⁴⁴. Bu arada eski Vali Münir Bey ailesiyle birlikte İstanbul'a dönme kararı aldığından, onun boşalttığı, daha önce zengin bir Ermeniye ait olan Balanyan'ın evine Mustafa Kemal Paşa, İbrahim Süreyya, Rauf, Mazhar Müfit Beylerin yerleşmesine karar verilmiştir²⁴⁵.

Kongre sona ermek üzereyken en önemli meselelerden biri de Heyet-i Temsiliye üyelerinin belirlenmesi idi. Mustafa Kemal Paşa ordu müfettişliği ve askerlik görevinden ayrıldığı için Heyet-i Temsiliye Başkanı olmak istiyordu. Başkan olması kongre dağıldıktan sonra alınan kararların uygulama aşamasında ona kolaylık kazandıracaktı. Bu meselede de önce yakın dostlarıyla bir fikir birliğine varmak istiyordu.

Kongre dağılmadan iki gün önce Mustafa Kemal Paşa, İbrahim Süreyya, İbrahim Tali, Albay Kazım, Hüsrev ve Mazhar Müfit Beyler ile bu konuda bir toplantı yapmış ve bu

---

²⁴³ Yiğit, s.130-131.

²⁴⁴ Çil, s.10-12.

²⁴⁵ Önal, s.61.

konudaki düşüncelerini öğrenmek istemiştir. İbrahim Süreyya Bey dışında toplantıda yer alan diğer isimler Mustafa Kemal Paşa'nın Heyet-i Temsiliye içinde yer almasını sakıncalı bulmuşlardır. Konu üzerine tartışmalar uzayınca Mustafa Kemal Paşa her birine birer kâğıt vererek, düşüncelerini yazmalarını istemiş, şu cevapları almıştır:

“Mustafa Kemal Paşa Hazretleri nokta-i hücum teşkil ettiği cihetle Heyeti Temsiliyyeye girmemesi, eğer kongre a'zası ekseriyetle müşarünileyh'in intihabına talib ve taraftar ise mutlaka kabul ile red olunmaması, Rauf Beyefendi Hey'et-i temsiliyyeye girerek manzûme-i dâhilîyi elinde tutması ve dağılmak tehlikesine karşı bulunması (her halde bu noktada müşarünileyh'e fedâkârlık düşer) ve bu suretle Hey'et-i temsiliyye'de cereyan eden ma'lûmat ve mukarrerât'a dâima hey'et-i mahsusamızca vâkıf bulunulması ve ecnebîlerin mürâcaatına karşı hâiz-i kelâm ve ma'ruf bir sîmâ'nın görünmesi. Kâzım (Dirik), 5 Ağustos 335.”

“Hey'et-i Temsiliyye vilâyat ve müstakil sancakların seçeceği zevât olmalıdır. Ancak bu suretle millî bir kuvvet gösterebilir. 2)Kemal Paşa Hazretleri, Rauf Beyefendi gibi şahsiyetlerin girmesi, harekât ve teşkîlât-ı milliyyenin bu gibi zevat tarafından yapıldığı hissini vermektan başka bir zararı olmaz. Hüsrev”

“Hey'et-i temsiliyyeyi teşkil edecek zevat, bu ismin îcâb ettireceği umûr ve husûsatı tedvir için lâzım gelen evsâfı hâiz ise o halde Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ile Rauf Beyefendi'nin girmesine lüzûm görmem. Fakat aksi takdirde istihdâf edilen gaye zîr ü zeber olacağından her halde paşa hazretleriyle Rauf Beyefendi'nin girmesini lâzım değil elzem bulurum. Mazhar”

“Hey'et-i Temsiliyye buradaki kongre a'zaları tarafından intihab olunmayıp vilâyat veya evliye-i müstakile hey'et-i merkeziyyeleri tarafından intihab olunmalıdır. Vilâyetler ikişer, müstakil livâlar birer kişi intihab etmelidir. Hey'et-i Temsiliyyeye Mustafa Kemal Paşa Hazretleriyle Rauf Beyefendi'nin dâhil olması fikri aleyhine olduğumu arz etmiştim. Ancak mazbût ve muktedir adamların intihab olunamayacağı mütâleasına mebnî Rauf Beyefendi'nin hatta Süreyya Beyefendi'nin dâhil olmasını tecvîz etmekteyim. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Sivas Kongresi'nin neticesine kadar serbest bulunmalıdır. İbrahim Tali”

“Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Beyefendi'nin Hey'et-i Temsiliyye'de bulunmasında lüzûm ve menfaat vardır. Bulunmadıkları surette hiçbir kıymeti hâiz olmayacak olan

Hey'et-i Temsiliyye'den bir hizmet ve menfaat vârid değildir. Meydana gelen bu ittihad derhal inhilâl edecek, kuvvet dağılacaktır. Paşa ile Rauf Bey, hey'ette buldukları surette gerek şahıslarına gerek bu cemiyette vuku' bulacak tearruzlar daha sehl def edilir. Kongre'nin arzu'yi umûmîsi de müşârünileyhümâ'nın her halde Hey'et-i temsiliyye'ye dâhil olmaları cihetindedir. 5 Ağustos 1335, 11,30 sonra İbrahim Süreyya.”²⁴⁶

Mustafa Kemal Paşa kâğıtları teker teker okuyarak arkadaşlarının fikirlerini öğrenmiş ve her şeye rağmen Heyet-i Temsiliye'de bulunmak istediğini belirterek, kâğıtları İbrahim Süreyya Bey'e vermiştir. İbrahim Süreyya Bey o gecedен hatıra olan bu kâğıtları saklamış, yıllar sonra bir kopyalarını Mazhar Müfit Bey'e vermiştir²⁴⁷. Cevat Dursunoğlu da bu geceye dair İbrahim Süreyya Bey'den edindiği belgede “Bir akşam, eskiden Vali Konağı olarak kullanılan karargâhımızdaki Büyük Şef'in odasında, aşağıda isimleri geçen kişilerle birlikte bulunarak Paşa'nın sorduğu soruya düşünmeksizin birimiz bitirip diğеrimiz başlamak üzere sarı renkte bir kâğıt üstüne kanaatlerimizi yazdık ve imzalarımızı koyduk. Bu kâğıdın aslı bende saklıydı. Paşa'nın emri üzerine Falih Rıfkı Bey eliyle kendilerine sundum. Kopyasını aynen muhafaza ettim” denildiğini söylemiştir²⁴⁸.

Ertesi gün toplantı açılır açılmaz 9 kişiden oluşan Heyet-i Temsiliye üyeleri seçilmiş ve heyette şu isimler yer almıştır: Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey, Raif Efendi, İzzet, Servet, Bekir Sami, Hacı Musa Beyler, Şeyh Fevzi ve Sadullah Efendilerdir. Kazım Karabekir Paşa kongre tarafından seçilmese de Heyet-i Temsiliye üyelerince üye sayılmıştır²⁴⁹.

23 Temmuz- 7 Ağustos tarihleri arasında yapılan Erzurum Kongresi'nin sonucunda bölgesel olarak da olsa ilk Heyet-i Temsiliye kurulmuş, yeni bir Türk devletinin temelleri atılmıştır²⁵⁰. Mustafa Kemal Paşa kongrenin bittiği günün gecesinde uyumayarak İbrahim Süreyya ve Mazhar Müfit Beylerle sabaha kadar kongre hakkında konuşmuş, gelecek günlere ait planlarından bahsetmiştir.

---

²⁴⁶ Tansel, s.57-58.

²⁴⁷ Yiğit, s.135.

²⁴⁸ K. Doğan Dirik, *Atatürk'ün İzinde Vali Paşa Kâzım Dirik Bandırma Vapurundan Halkın Kalbine*, I. Baskı, İstanbul: Güner Yayınları, 2008, s.81.

²⁴⁹ Goloğlu, s.116.

²⁵⁰ Çil, s.184.

Mazhar Müfit Bey bu geceye dair şunları anlatmıştır:

“Geceleyin arkadaşlar odalarımıza çekildikten sonra emirber Ali oda kapımı vurdu.

-Kim? diye seslendim.

-Benim, Ali Beyefendi.Dedi.

-Ne var, ne istedin? Diyerek kapıyı açtım. Ali:

-Paşa hazretleri ve Süreyya Bey oturuyorlar. Eğer uykunuz yoksa sizi de istiyorlar, kahve içeriz diyorlar, haberini verdi. “Peki geliyorum” dedim. Gündüzün akşamına kadar kongrede yorulan ve gecenin yarısına kadar bizimle oturan Paşa'nın, herkes yatmaya çekildikten sonra hâlâ uyumamış olmasını, sırf ve bünye iktidarı bakımından hayret ve takdirle karşılamakla beraber, “hastalanacak” diye üzüntü ile karşılamaktan da kendimi alamıyordum. Hattâ Ali'ye: “Peki geliyorum” dediğim zaman, içimden: “Gideyim de Paşaya birazcık olsun çıkışayım. Geceli, gündüzlü bir faaliyet hayatı, durmadan sigara, kahve, buna can dayanamaz. Diyordum ve nitekim de yanına gider gitmez düşündüğümü söyledim. Güldü, “sen bunları bırak, korkma, ben bu hayata alışığım” diyerek devam etti: “Bak Süreyya ile oturuyor ve kongrenin mukadderatı hakkında konuşuyoruz. Kahve de ısmarladık. Sen de bir tane içersin değil mi?” Benim tiryakiliğim de Paşa'nınkinden eksik değildi.

-Tabii. Dedim ve sordu:

-Söyle bakalım, kongre kararlarını sen nasıl buluyorsun?

Düşünmeden:

-Muhakkak ki çok iyi. Ancak şark vilâyetlerine mahsus bir program halinde. Bakalım Sivas'ta ne olacak, ne şekil alacak? Diye cevap verdim.Ayağa kalktı. Bir elinin pantolonunun cebine soktu. Bir eli de bıyıklarını burarak:

-Evet, düşüncen doğrudur. Ancak, umumî milli kongre mahiyetinde bir bünyeye sahip bulunacak olan Sivas kongresi için bir esas hazırlamış olduk.

Diyerek izahatına devam etti:

-Bu esaslar tabii Sivas'ta işlenecek ve genişletilecektir. Fakat ana dâvâ, aynıdır. Erzurum Kongresi, her şeyin başında Şark vilayetlerinde muhtelif âmirlerle teşekkül

etmiş bulunan cemiyetleri (Şark Vilâyetleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti) sakafı altında bir araya toplamış oldu. Bu çok mühim bir noktadır. Sivas'ta da aynı hedefi tahakkuk ettirmek, memleket müdafaasına ait olarak teşekkül etmiş bulunan bütün cemiyetleri tevhidetmek muvaffakiyetini elde etmek lüzumu var. Biliyorsunuz ki, bugün muhtelif yerlerde kurulu olarak faaliyette bulunan ondan fazla cemiyet vardır. Münferid çalışmalar yerine toplu mesaiyi ikame etmekle hem muvaffakiyet gücümüz artacak, hem de millî irade ve millî mücadele ruhunun sevk ve idaresi bir dimağ noktasına bağlanmış olacaktır. Erzurum kongresinin en bâriz vasıflarından biri de millî iradeyi her şeye hâkim ve her şeye üstün kılma kararıdır.

Vatanın müdafaasını ve millî istiklâli, irade-i milliyeye tâbi kılmak ve Kuvvayi milliyeyi bu hüküm altında tutmak prensibi belki birden ehemmiyeti kavranamıyacak basit bir ifade zannolunur. Hakikatte bu, büyük, her türlü zan ve tahminin üzerinde büyük bir dâvadır.

Paşa odanın içinde bir aşağı, bir yukarı dolaştıktan sonra tam karşıma geldi, durdu ve bakışlarını gözlerime dikerek:

-Memlekette irade-i milliye hâkim olacak. Kuvvayi milliye de bu iradeye tâbi. Hakikat bu olunca, neler olmaz?

-Dedi ve tekrar sükûn bulmuş bir volkan gibi hafifliyerek kongre hakkında birkaç noktayı kritik etti:

-Âsri, kelimesi hoca efendilerin taassubuna dokundu. Yanlış tefsir ve mülâhazalara kapıldılar. O kelimeyi çıkartmakla iyi ettik. "Asri" kelimesi şu manâya mı, bu manâya mı gelir, diye saatler harcamanın ve yanlış tefsirlere yol açmanın manâsı yoktu. Kongrenin, siyasî partiye inkılâb hakkındaki teklifi reddetmesi de mükemmel oldu. Ben, siyasî partilerin, bugünkü vaziyet içinde aleyhindeyim. Biz siyasî partilere değil, millî birliğe muhtacız. Böyle felâketli anlarda siyasî partiler, millet beraberliğini bozar. Ömer Fevzi ve bir arkadaşının tavrı bolşeviklik yolunu açıyordu. Onun da ittifakla reddi çok iyi oldu.

Bunlar küçük sanılan, hakikatte mühim olan noktalardır. Demin de söyledim: En mühimmi "irade-i millîye" prensibinin kavranması ve benimsenmesidir. İrade-i

millîyeyi millet işlerinde hâkim kılmak birinci gayemizdir. Bu şuur, kongrede bütün hâkimiyetile kendisini gösterdi.

Paşa, bu sözlerini söylerken tekrar coşmuştu:

-Erzurum'da ve kongrede gördüğüm samimiyet, mertlik ve fedakârlık, azim ve îman, beni doğrusu çok cesaretlendirdi. Memleketimi kurtarmak yolundaki cesaretimi arttırdı.

Erzurum'a ilk geldiğim günkü vaziyetimi biliyorsunuz. Ben burada rütbemi, yaver-i hazreti şehriyârilîği, resmî mevkiimi, üniformamı attım ve bütün kâinata sine-i millette bir ferd olduğumu ilân ettim. Arkadaşlarım da böyle. Üniformalı olanlar üniformalarını, memur olanlar memuriyetlerini terk ettiler. Hepsine minnettarım ve hepsinin takdîrkârıyım. Şu halde ihtirassız, yalnız vatan ve memleket selâmetini gaye edinen insanlar olarak çalışıyoruz. Allah koruyucumuzdur. Mutlaka muvaffak olacağız.

Süreyya Bey'in:

-Muvaffak olduktan sonra dahi iş bitmiyor Paşam, memleketin namütenahi çalışmaya, inkılâplar vücuda getirmeye ihtiyacı var.

Şeklindeki mütalâası ile mevzu, memleketin sosyal bünyesine intikal etti. Paşa, vatanın kurtulmasından sonra Cumhuriyet ilânının şart olduğu hakkındaki mütalâa ve inanını bir kere daha sağladıktan sonra:

-Mazhar not defterin yanındamı? diye sordu.

-Hayır, Paşam. Dedim.

-Zahmet olacak amma, bir merdiveni inip çıkacaksın. Al, gel. Dedi. Nerede ise sabah olacaktı. Fakat onun yanında iken, dünya, gece, gündüzü olmıyan bir âlemden ibaretti. Binaenaleyh, uyku ihtiyacı da yoktu. Hemen aşağıya indim. Not defterimi alıp geldim. O, hâtıra defterime ve günü gününe her hâdiseyi not edişime hem memnun olur, hem de bazen lâtife etmekten kendisini alıkoyamazdı.

-Hafızalarımız zayıfladığı zaman, Mazhar Müfid'in defteri çok işimize yarıyacak.

Derdi. Defteri getirdiğimi görünce, sigarasını birkaç nefes üst üste çektikten sonra:

-Amma bu defterin bu yaprağını kimseye göstermiyeceksin. Sonuna kadar mahrem kalacak. Bir ben, bir Süreyya, bir de sen bileceksin, şartım bu.

Dedi. Süreyya da, ben de:

-Buna emin olabilirsiniz Paşam.

Dedik. Paşa bundan sonra:

-Öyle ise önce tarih koy, dedi. Koydum:7-8 Ağustos 1919. Sabaha karşı.²⁵¹

Tarihi sayfanın üzerine yazdığımı görünce:

-Pekalâ yaz,

Diyerek devam etti:

Zaferden sonra,şekl-i hükûmet Cumhuriyet olacaktır. Bunu size daha önce de bir sualiniz münasebetile söylemiştim. Bu bir.

İki: Padişah ve hanedan hakkında zamanı gelince icabeden muamele yapılacaktır.

Üç: Tesettür kalkacaktır.

Dört: Fes kalkacak, medeni milletler gibi şapka giyilecektir.

Bu anda gayri ihtiyarî kalem elimden düştü. Yüzüne baktım. O da benim yüzüme baktı.

Bu gözlerin bir takılıştı birbirine çok şey anlatan konuşuşuydu.

Paşa ile zaman zaman senli-benli konuşmaktan çekinmezdim.

-Neden durakladın?

Deyince:

-Darılma amma Paşam, sizin de hayalperest taraflarınız var.

Dedim, gülerek:

-Bunu zaman tayin eder. Sen yaz.

Dedi. Yazmaya devam ettim.

Beş: Lâtin harufu kabul edilecektir.

251Aşkun, Mazhar Müfit Kansu'nun hatıratında Ağustos yerine Temmuz yazıldığını, kongre'nin 23 Temmuz'da başlayıp 14 gün sürdüğünü ve bu görüşmenin kongrenin bitiminde yapıldığına göre tarihin Ağustos olması gerektiğini belirtmiştir (Aşkun, s.80).

-Paşam kâfi kâfi..

Dedim ve biraz da hayal ile uğraşmaktan bıkmış bir insan edasiyle:

-Cumhuriyetin îlanına muvaffak olalım da, üst tarafı yeter.

Diyerek defterimi kapadım ve koltuğumun altına sıkıştırdım. İnanmayan bir adam tavrı ile:

-Paşam sabah oldu. Siz oturmaya devam edecekseniz hoşça kalın.

Diyerek yanından ayrıldım. Hakikaten gün ağarmıştı. Süreyya da benimle beraber odadan çıktı. Burada ve bu anda Mustafa Kemal'in beni nasıl bir cümle ile mahcup ettiğini itiraf etmeliyim. Çankaya'da akşam yemeklerinde birkaç defa:

-Bu Mazhar Müfid yok mu, kendisine Erzurumda tesettür kalkacak, şapka giyilecek, Lâtin harufu kabul edilecek dediğim ve bunları not etmesini söylediğim zaman defterini koltuğunun altına almış ve bana hayalperest olduğumu söylemişti.

Demekle kalmadı. Bir gün mühim bir ders verdi. Şapka inkılâbını ilân etmiş olarak Kastamonu'dan dönüyordu. Ankara'ya avdet ettiği anda otomobille eski Meclis binası önünden geçiyor, ben de kapı önünde bulunuyordum. Manzarayı görünce gözlerime inanamadım. Kendisinin ve yanında oturan Diyanet İşleri Reisinin başında birer şapka vardı. Kendisi neyse ne? Fakat, kendisini karşılamaya gelenler arasında bulunan Diyanet Reisine de şapkayı giydirmişti. Ben hayretle bu manzarayı seyrederken, otomobili durdurttu, beni yanına çağırdı ve birden:

-Azizim Mazhar Müfid Bey, kaçınıcı maddedeyiz, notlarına bakıyor musun?

Deyiverdi. Bu bir lâtifeydi, fakat mahçup eden bir lâtife.

Ve hakikaten bu büyük adam, geceleri gündüzlere katarak düşünmeyi, millî bünyenin tahammülünü bilmiş, her şeyin zamanını hesaplamış ve zamanı iradesine râm edebilmişti. Benim o gün hayal ve masal diye karşılayarak not ettiğim her madde, zamanla birer hakikat âbidesi olarak bütün endamı ile boy gösteriyordu.'²⁵²

---

²⁵²Aşkun, s.77-82.

Mazhar Müfit Bey'in hatıralarından anlaşılmaktadır ki, İbrahim Süreyya Bey Mustafa Kemal Paşa'nın hep yanında olmuş, milli mücadele yıllarında da en güvendiği isimlerin başında gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa mücadele zaferle sonuçlandıktan sonra yapmayı tasarladıklarını sadece o ve Mazhar Müfit Bey'e anlatmış, onları hiç yanından ayırmamıştır. Sabahlara kadar süren toplantılarda İbrahim Süreyya Bey Mustafa Kemal Paşa'nın hep yanı başında olmuştur.

Kongre'de alınan kararlar 7 Ağustos tarihli beyanname ile halka duyurulmuştur. Bu beyannameye yer alan maddeler şöyle özetlenebilir:

“1-(Trabzon ili) ve (Canik-Samsun) sancağı ile Doğu Anadolu illeri adını taşıyan Erzurum, Sivas, Diyarbakır, Elâzığ, Van, Bitlis illeri ve bu bölgedeki bağımsız Livalar; hiçbir neden ve bahane ile birbirlerinden ve Osmanlı topluluğundan ayrılması mümkün olmayan bir bütündür. Mutlulukta ve felâkette ortaklığı kabul eder ve geleceği hakkında aynı gayeyi amaç sayar. Bu bölgede yaşayan bütün Müslümanlar birbirlerine karşı, karşılıklı bir fedakârlık duygusuyla doludurlar, soy ve toplumsal durumlarına saygılı öz kardeşlerdir.

2-Osmanlı vatanının ve ulusal bağımsızlığımızın sağlanması, Saltanat ve Halife katlarının korunması için ulusal gücü etken ve ulusal iradeyi egemen kılmak temel ilkedir.

3-Ne türlü olursa olsun, yabancıların, topraklarımıza girmesi ve işlerimize karışması (her türlü işgal ve müdahale), Rum ve Ermeni örgütleri kurulması amacını gerçekleştirmek kabul edileceğinden, birlikte savunma ve karşı koyma temeli kabul edilmiştir. Siyasal üstünlüğü ve toplumsal dengeyi bozacak biçimde Hristiyan azınlıklara yeni bir takım ayrıcalıklar verilmesi kabul edilmeyecektir.

4- İstanbul Hükümeti'nin bir devletler baskısı karşısında buraları bırakmak ya da savsaklama kalması ihtimaline karşı Hilâfet ve Saltanat katına bağlı, varlığı ve ulusal hakları koruyucu tedbirler ve kararlar alınmıştır.

5-Yurdumuzda öteden beri birlikte yaşadığımız Müslüman olmayan kimselerin Osmanlı devleti yasaları ile pekiştirilen kazanılmış haklarına bütünüyle uyarız. Mal, can ve ırzlarının korunması, zaten dinimizin, ulusal geleneklerimizin ve Anayasamızın gerekleri olduğundan bu temel, kongremizin genel kanısı ile de sağlanmıştır.

6-İtilâf Devletleri'nden; Mütarekenin imzalandığı 30 Ekim 1918 günündeki sınırlarımız içinde kalan ve her bölgesinde olduğu gibi Doğu Anadolu illerinde de ezici çoğunluğu Müslümanların oluşturduğu ve kültürel, ekonomik üstünlüğü Müslümanlara ait bulunan, birbirlerinden ayrılmaları olanaksız öz kardeş olan dindaş ve soydaşlarımızın oturduğu yurdumuzun bölünmesi kararından büsbütün vazgeçerek varlığımıza tarihsel, ırkî, dinsel, haklarımıza saygı gösterilmesi ve bu suretle tümüyle hak ve adalete dayanan bir karar verilmesini bekleriz.

7-Ulusumuz, insancıl ve çağdaş ülkeleri yüce bilir; teknik, endüstriyel ve ekonomik durumumuzu ve bize gerekli olanları iyice anlar, bundan ötürü devletimizin ve ulusumuzun içte ve dışta bağımsızlığı ve yurdumuzun bütünlüğü korunmak koşuluyla altıncı maddede belirtilen sınır içinde ulusçuluk ilkelerine saygılı ve yurdumuzu ele geçirme amacı gütmeyen herhangi bir devletin teknik, endüstriyel, ekonomik yardımını sevinçle karşılarız. Ve bu insanca ve adilce koşulları kapsayan bir barışın da ivedilikle gerçekleşmesi, insanlığın esenliği ve dünyanın rahatlığı adına ulusal isteklerimizin en önemlisidir.

8-Ulusların kendi kaderlerini kendilerinin çizdiği ve bu tarihsel çağda İstanbul Hükümeti'nin de ulusal iradeye boyun eğmesi zorunludur. Çünkü, ulusal iradeye dayanmayan hükümetlerin kendi başlarına verdikleri kararlara ulusça uyulmadığı gibi, bu kararların dışta da itibarı olmadığı ve olamayacağı şimdiye kadarki olaylar ve bu olayların sonuçları ile kanıtlanmıştır. Bundan ötürü; ulusun içinde bulunduğu korkulu durumdan ve kuşkudan kurtulma çarelerine kendisinin başvurmasına gerek kalmadan İstanbul Hükümeti'nin hemen Millet Meclisi'ni toplaması ve bu suretle ulus ve yurdun geleceği hakkında alacağı bütün kararları Millet Meclisi'nin denetiminden geçirmesi zorunludur.

9-Yurdumuzun karşılaştığı üzücü olaylar ve aynı amaçla ulusal vicdandan doğan derneklerin anlaşma ve birleşmeleriyle oluşan kitle bu kez “Şarkî Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti” adında bir topluluk haline getirilmiştir. Bu cemiyet her türlü particilik akımlarının tümünün dışındadır. Bütün Müslüman yurttaşlar, cemiyetin doğal üyesidirler.

10-Kongre tarafından seçilen bir “Heyet-i Temsiliye” kabul edilmiş ve köylerden başlayarak il merkezine dek olan ulusal örgütler birleştirilmiş ve sağlamlaştırılmıştır.

8 Ağustos tarihinde Kongre'nin sona ermesi üzerine Erzurum belediyesi kongreye katılan delegeler şerefine Kiremitlik Caddesi'nde bir eğlence düzenlemiş, hanımlar için de özel bir yer tahsis edilmiş, Casus piyesi ile Ermeni ve Rum zulümleri temalı oyunlar sahnelenmiştir. Genç subaylar tarafından düzenlenen bu organizasyon halkın üzerinde de olumlu bir hava yaratmış, delegeler kongredeki resmi ortamdan bu tarz sosyal etkinliklerle biraz da olsa uzaklaşmış keyifli dakikalar yaşamışlardır²⁵⁴.

Erzurum'da 20 Ağustos 1919 tarihinde öğle yemeği esnasında Mustafa Kemal Paşa, uzun süredir tanıdığı ve güvendiği dostu İbrahim Süreyya Bey'in gönüllü olarak katıldığı Trablusgarp Savaşı'ndaki vatanseverliğinden bahsederken, Sivas Valisi Reşit Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'yı telgraf başına çağırdığı haberi geldi. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa Sivas'tan kötü haberler geldiğine dair endişeye kapılmış, İbrahim Süreyya Bey, Reşit Paşa'nın hassas ve evhamlı bir yapısı olduğunu belirterek, Mustafa Kemal Paşa'yı rahatlatmaya çalışmıştır.

Mustafa Kemal Paşa merak duygusuyla derhal yemekten kalkmış, İbrahim Süreyya, Mazhar Müfit, Hayati, Refik, Cevad Abbas Beyler ile beraber telgrafhaneye gitmiştir. Reşit Paşa Sivas Kongresi toplanırsa Fransızların Sivas'ı işgal edeceklerini bildiriyor ve kongrenin Sivas yerine Erzincan'da toplanmasını teklif ediyordu. Mustafa Kemal Paşa bu haberleri gülünç bulmuş ve arkadaşlarına Fransızların blöf yaptığını söyleyerek, bir an önce Sivas'a geçmek gerektiğini belirtmiştir.

3. 5. İbrahim Süreyya Bey ve Sivas Kongresi

Mustafa Kemal Paşa bir an önce Sivas'a varmak istemekteydi, fakat önce para meselesini halletmek gerekiyordu. Grubun mali işleriyle Mazhar Müfit Bey ilgilenmekteydi ve nereden para bulacağını bilemez bir hale gelmişti. Ellerinde lambaları olmayan, körükleri yırtılmış üç hurda arabadan başka bir şey yoktu. Yola çıkabilmek için acilen 400 lira kadar bir paraya ihtiyaçları vardı.

Durumdan haberdar olan Erzurum Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri problemi çözdüler ve aralarından 1000 lira toplayarak Kâzım (Dirik) Bey aracılığıyla Mustafa

²⁵³ Arıburnu, s.51-53.

²⁵⁴ Önal, s.66.

Kemal Paşa'ya ulaştırdılar²⁵⁵. Para meselesi çözümlenince 29 Ağustos 1919 gününün sabahında üç otomobil ve üç atlı arabadan oluşan kabile Erzurum halkının tezahüratları eşliğinde Sivas'a doğru yola çıkmışlardır.

İbrahim Süreyya Bey Mustafa Kemal Paşa'nın otomobilinin hemen arkasındaki ikinci araçta Mazhar Müfit ve Hüsrev (Gerede) ile birlikte seyahat ediyordu. Birinci otomobilde Mustafa Kemal Paşa, Rauf Bey ve Hoca Raif Efendi, üçüncü otomobilde ise Dr. Refik, Cevad Abbas (Gürer), Muzaffer (Kılıç) ve Yüzbaşı Osman (Tufan) Beyler vardı. Kabile geceyi Mamahatun'da geçirdikten sonra ertesi sabah yola devam ederek Erzincan'a varmışlardır²⁵⁶.

Belediye'de verilen akşam yemeğine katılmışlar ve Erzincan halkının misafirperver tavrı karşısında memnuniyet içerisinde ertesi gün öğleye doğru şehirden ayrılmışlardır²⁵⁷. Erzincan Boğazına geldiklerinde, jandarma kuvvetlerinin Dersimli Kürtlerin boğazda pusu kurduklarına dair verdikleri istihbarat üzerine yolculuk oldukça sıkıntılı geçmiş, bir an önce Sivas'a varmak amacıyla yola devam etmişlerdir. Çünkü zamanında Sivas'a varamamaları, birtakım spekülasyonlara yol açabilir ve kongre zarar görebilirdi²⁵⁸.

Yolda Osman (Tufan) Bey ve birkaç arkadaşı hafif mitralyöz ve öncü kuvvet olarak harekete geçmiş, silahlar doldurulmuş, çatışma başlar ise otomobillerden atlanarak savunma yapılması kararlaştırılmıştır²⁵⁹. Neyse ki tehlikeli bir durum yaşanmadan Boğaz'ı geçmeyi başarmışlar ve 2 Eylül günü sağ salim Sivas'a ulaşmışlardır. Sivas halkı şehre beş kilometre uzaklıkta çadırlar kurmuş ve Mustafa Kemal Paşa'yı karşılamaya çıkmışlardı.

Otomobiller halkın arasına girdiği anda ahali büyük bir coşkunluk içerisinde çevrelerini sarmış ellerini sıkmaya başlamışlardır. Hürriyet ve İtilaf Fırkası üyeleri hariç şehrin tüm ileri gelenleri halk ile birlikte fayton ve yaylı arabalardan oluşan bir konvoy hazırlamışlardı²⁶⁰. Rasim Bey karşılama töreniyle bizzat ilgilenirken, Vali Reşit Paşa

---

²⁵⁵ Aşkun, s.78-101.

²⁵⁶ Önal, s.71.

²⁵⁷ Tansel, s. 93-94.

²⁵⁸ Arıburnu, s.63-64.

²⁵⁹ Önal, s.71.

²⁶⁰ Aşkun, s.106-107.

çok göz önünde olmamayı tercih etmiş, Sivas Kongresi'nin yapılacağı lise binasının önünde merasime katılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa, Vali Reşit Paşa'nın elini sıkarken bir iğnelemede bulunarak Fransız Binbaşı Bruno'yu sormuş, Malatya'ya doğru kaçtığıının cevabını alınca gülerken İbrahim Süreyya Bey'e ‘‘Bir gün gelecek Bruno Sivas'a gelebilmek için bizlerden izin isteyecektir.’’ demiştir²⁶¹. Reşit Paşa'nın şehrin dışında değil de, okulun kapısında beklemesi Mustafa Kemal Paşa'nın dikkatinden kaçmamış, ‘‘Diplomat Vali, şehir dışında bizi karşılarsa işine elvermeyecek, mektep kapısına gelmezse bizi gücendirecek. Ne yapsın. Haksız değil. Henüz bizim mi, İstanbul'un mu ağır basacağını kestiremiyor’’ yorumunu yapmıştır²⁶².

Erzurum'dan gelen misafirler için lise binasındaki odalar hazırlanmıştır. Binadan içeri girildiğinde sol baştaki odada misafirlerin güvenliğinden sorumlu olan Mazlum Bey kalmaktaydı. Sol taraf koridorunu takip eden büyük oda yemek salonu olarak hazırlanmıştı. Büyük iki taraflı tahta merdivenden yukarı çıkıldığında sağ taraftaki birinci oda Mustafa Kemal Paşa'ya tahsis edilmiş, içeriye bir yatak odası takımı, koltuk ve sandalyeler konulmuştu. Yanındaki büyük salona bir kürsü hazırlanarak, delegeler için sıralar ve sandalyeler yerleştirilmiş, burası kongre salonu olarak hazırlanmıştı.

Kongre salonunun yanındaki oda Rauf Bey'e tahsis edilirken, büyük bir sınıf koğuş şekline dönüştürülerek Hayati, Recep Zühtü, Muzaffer, Cevad Abbas, Memduh, Mühendis Ruhi ve Nizameddin Beylere ayrılmıştı. Bu odanın yanındaki büyük odada ise İbrahim Süreyya Bey Mazhar Müfit Bey ile birlikte kalacaktı. Bir oda da Hüsrev Gerede ve Dr. Refik Beyler için hazırlanmış ve bu odanın büro olarak kullanılması tasarlanmıştı²⁶³. İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları o gece dinlenmişler, ertesi gün de kongre hazırlıklarıyla ilgilenmişlerdir.

Kongre binasının içine ve dışına, sivil kıyafetli asker ve polisler yerleştirilmiş, aynı zamanda şehrin içinde de tüm güvenlik önlemleri alınmıştı. Mustafa Kemal Paşa'nın yaverleri kendisini hiç yalnız bırakmamış, Heyet-i Temsiliye üyeleri herhangi bir suikast eylemine karşı tam bir güvenlik ağı içinde kongre binasında korunmuşlardır.

---

²⁶¹ Yiğit, s.154.

²⁶² Arıburnu, s.66.

²⁶³ Aşkun, s.110-111.

Yalnızca Bekir Sami Bey kendi evinde kalmıştır. İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları Sivas halkından sadece şahsından emin oldukları kişilerin davetlerine katılmaya özen göstermişlerdir²⁶⁴.

Sivas Kongresi, hazırlıkların sona ermesi ile birlikte 4 Eylül Perşembe günü açılmış ve sekiz gün boyunca çalışmalarına devam etmiştir. Katılan delege sayısı kaynaklarda farklı olarak verilmiş olsa da kongreye farklı illerden 32 delege katılmıştır. İbrahim Süreyya Bey kongreye Saruhan delegesi olarak katılmış,²⁶⁵ Denizli delegesi olan yakın dostu ve oda arkadaşı Mazhar Müfit Bey ile birlikte kongrede Mustafa Kemal Paşa'nın en büyük destekçileri olmuşlardır. Ancak başka bir kaynaktan İbrahim Süreyya Bey'in kongreye Karesi delegesi olarak seçildiği belirtilmiş, bu karar şu şekilde tutanaklara geçmiştir:

‘‘Süreyya Bey’in İntihabı

3. Kolordu Kumandanlığı.

Ankara 9/9/35

(Şifre)

Adet:2533

1.Millî Kongre'ye el-yevm Sivas'ta bulunmakta olan esbak Karesi mutasarrıfı İbrahim Süreyya Bey'in Karesi livası namına murahas olarak intihap edildiği mahallinden tebliğ olunmağla keyfiyet arz olunur.

2.Kongre'nin mesâî-i vatanperverânesinde mazhar-ı tevfiakat olmasını temenni eyleriz. Karesi ve Saruhan livaları Redd-i İlhak Hey'et-i Merkeziyye Reisi namına Vâsıf.

20. Kolordu Kumandan

Vekili Mir Liva Ali Fuat,²⁶⁶

---

²⁶⁴ Ahmet Necip Günaydın, *Milli Mücadele'de Sivas 108 Gün (2 Eylül-18 Aralık 1919)*, Sivas: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığı, 2009, s.39.

²⁶⁵ Arıburnu, s.70-72.

²⁶⁶ Toparlı, s.283. Diğer bir kaynağa göre, İbrahim Süreyya Bey Sivas Kongresi'ne Alaşehir delegesi olarak katılmıştır (Uluğ İğdemir, *Sivas Kongresi Tutanakları*, 2. Basım, Ankara: TTK Basımevi, 1986, s.39).

Kongrenin ilk gününde açılış konuşmasını Heyet-i Temsiliye Başkanı olarak Mustafa Kemal Paşa yapmış ve Mondros Mütarekesi'nden itibaren yaşanan olayları dile getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa'dan sonra söz isteyen Ali Fuat Paşa'nın babası İsmail Fazıl Paşa, İttihatçı olmakla suçlandıklarını, bu nedenle partililik yapmadıkları ve İttihatçı olmadıklarına dair her delegenin yemin etmesini talep etmiştir.

İlk üç gün yemin merasimiyle geçmiş, tüm delegeler gibi Saruhan delegesi İbrahim Süreyya Bey de “Saadet ve selameti vatan ve milletten başka hiçbir maksad-ı şaksî takip etmeyeceğime; İttihat ve Terakki Cemiyetinin ihyasına çalışmıyacağıma ve mevcut fırak-ı siyâsiyeden hiç birisinin âmâl-i siyâsiyesine hadim olmayacağıma vallahi, billahi” diyerek ant içmiştir. Erzurum Kongresinde olduğu gibi bu kongrede de sabahları komisyon çalışmaları, öğleden sonraları genel oturum toplantıları yapılmıştır.

Şehirdeki evlerde misafir edilen kongre üyeleri toplantılar dışındaki zamanlarında, fasulye ve pilavdan oluşan okul yemeği ile karınlarını doyurmuş, akşamları ise kahvede domino oynayarak ya da Kızılırmak üzerindeki köprüye doğru yürüyüş yaparak günlerini geçirmişlerdir²⁶⁷.

Kongre 6 Eylül'ün kurban bayramının ilk günü olması vesilesiyle Padişah'a bir bayram telgrafı çekmeyi ihmal etmemiş,²⁶⁸ asıl mevzular hakkındaki görüşmelere ancak kongrenin dördüncü gününde başlanabilmiş, Erzurum Kongresinde alınan kararlar tartışılmıştır. Kongrede başkanlık meselesi konusunda Mustafa Kemal Paşa'nın canını sıkıyan olaylar yaşanmış, İstanbul'dan gelen bazı delegelerin kendisinin başkanlığını desteklememeleri onu üzmiştir.

Ali Fuat Paşa'nın babası İsmail Fazıl Paşa, başkanlığın birer gün veya birer hafta ile sınırlandırılmasını ve sırayla yapılmasını önermiş ve bu teklif kongrede reddedilmiştir²⁶⁹. İbrahim Süreyya Bey böyle bir uygulamanın karışıklık yaratacağını ve liderliğin bölüneceğini söyleyerek bu teklifi kabul etmeyenler arasında yer almıştır²⁷⁰. Bu tartışmalarla birlikte başkanlık seçimi yapılmış ve Mustafa Kemal Paşa başkan seçilmiştir.

---

²⁶⁷ Günaydın, s.51.

²⁶⁸ Günaydın, s.88-89.

²⁶⁹ Turan, s.253.

²⁷⁰ Yiğit, s.156.

Sivas'ta gündüz kongrede meseleler görüşülüyor, akşamları Mustafa Kemal Paşa ve yakın dostları bir araya gelerek alınan kararları bir kez daha tartışıyorlardı. 7 Eylül gecesi Mustafa Kemal Paşa tıpkı Erzurum gecelerinde olduğu gibi istişare yapmak için Mazhar Müfit ve Hüsrev Sami Beyleri odasına davet etmiştir. İbrahim Süreyya Bey davet edilmesine rağmen kendisi o gece çok hasta olduğu için toplantıya katılamamıştır. Dostları konusunda çok hassas olan Mustafa Kemal Paşa o gece Refik Bey'i görevlendirmiş ve İbrahim Süreyya Bey'den iyi bir haber gelene kadar da toplantıya başlamamıştır²⁷¹.

Dr. Refik Bey, yanında aspirinden başka ilaç olmadığı için, aspirini çayla beraber içirmiş, boğazına da bir tülbent sararak sabaha kadar terlettikten sonra İbrahim Süreyya Bey'i ayağa kaldırmayı başarmıştır. İbrahim Süreyya Bey 8 Eylül tarihli oturumda iyileşmiş, kongredeki en büyük tartışmaların yapıldığı gün, toplantılara katılabilmektedir. O gün oturumun ana gündem maddesi manda meselesiydi ve oldukça sıkıntılı saatler yaşanmıştı²⁷².

İstanbul'dan gelen bazı delegeler manda fikrini destekliyor ve Mustafa Kemal Paşa'nın buna karşı olduğunu bildiklerinden, Rauf Bey'in manda düşüncesine taraftar olduğuna dair bir dedikodu çıkartarak, Mustafa Kemal Paşa'ya karşı Rauf Bey'i kullanmaya çalışıyorlardı. Hatta kongreyi izlemek için gelen Amerikalı gazeteci L. E. Browne'ı ABD adına gelmiş bir temsilci gibi tanıtarak, kendisinin elli bin kişilik bir işçi ordusu getireceğini belirtiyorlardı.

Mustafa Kemal Paşa daha mandanın ne olduğunu bile tam bilmeyen L. E. Browne ile bir görüşme yapmış ve kendisinin resmi hiçbir yetkisi ve sıfatı olmadığını öğrenmiş ve bu durumu kongrede açıklayarak manda yanlıların ilk iddiasını çürütmüştür. İkinci darbeyi Rauf Bey vurmuş ve manda fikrini desteklemediğini söylemiştir. Kara Vasıf Bey ise, mandayı kabul etmekten başka çare olmadığını uzun uzun anlatarak, Halide Edip Hanım'ın yazmış olduğu mektuptan satırlar okuyarak konuşmasını sürdürmüştür.

Kara Vasıf Bey dışında, İsmail Fazıl Paşa ve Bekir Sami (Kunduh) Beyler de manda taraftarıydılar²⁷³. Hatta İsmail Fazıl Paşa manda konusunu bir kişinin traş oluncaya

---

²⁷¹Aşkun, s.134.

²⁷²Yiğit, s.157.

²⁷³Aşkun, s.136-140.

kadar kafasını berbere teslim etmesine benzetmiştir²⁷⁴. Refet Bey'in de manda yanlısı tavrı kongrede Mustafa Kemal Paşa'nın yakın çevresinde şaşkınlıkla karşılanmıştır²⁷⁵. Kongrede sert tartışmalar yaşanmasına neden olan manda meselesi, tarafsız bir ülke sıfatıyla durumu incelemek üzere, ABD Senatosu'ndan bir heyet çağırılması kararıyla son bulmuştur.

Chicago Daily News gazetesi muhabiri L. E. Browne Sivas'tan ayrılırken Amerikan Senatosuna yazılan ve Mustafa Kemal Paşa ile Temsil Heyeti tarafından Latin harfleri ile imzalanmış olan mektubu resmi bir sıfatı olmamasına rağmen almış, Amerikalı yetkililere ulaştırmıştır²⁷⁶. Kongrede Meclis-i Mebusan'ın en kısa zamanda toplanmasını sağlamak gerektiği konusu tartışılmış, bu konuda yasal yolların izlenmesini sağlamak adına çalışmalar yapmak amacıyla bir encümen oluşturulmuştur²⁷⁷.

Bu encümenin görevi milletvekillerinin hızlı bir şekilde toplanıp toplanamayacağı hakkında bir araştırma yapmak ve üyeleri bilgilendirmektir. İbrahim Süreyya, Mazhar Müfit, Bekir Sami, Osman Nuri ve Raif Beylerin görev aldığı bu encümen 11 Eylül 1919 tarihinde kongreye bir önerge sunmuş, seçimlerin yapılmasında alınması gereken tedbirler ve bu sürecin süratli bir şekilde gerçekleşmesi için yapılması gerekenleri belirtmiş ve önerge kabul edilmiştir.

Kongre milli dava adına propaganda yapmak amacıyla bir gazete çıkarmak kararı almış ve bu konuda da bir heyet oluşturulması istenmiştir. Bu heyet yazılması gereken yazıların yazılması ve bazı evrakların yayımlanması işleriyle de meşgul olacaktı. Rauf Bey heyette İbrahim Süreyya, Hami, Mehmet Şükrü ve Vâsıf Beylerin atanmasını teklif etmiş, İbrahim Süreyya Bey'in görevi kabul etmediğini söylemesi üzerine Hüsrev Sami Bey'in ismi geçmiştir²⁷⁸.

Sivas Kongresi 11 Eylül Perşembe günü çalışmalarını tamamlamış, tüm yurdu temsil edecek olan 16 kişiden oluşan Heyet-i Temsiliye üyelerinin seçilmesiyle görevini sona erdirmiştir. Heyet-i Temsiliye tarafından Ali Fuat Paşa Batı Anadolu Ulusal

---

²⁷⁴ Önal, s.76.

²⁷⁵ Tansel, s.102.

²⁷⁶ Deniz Bilgen, *ABD'li Gözüyle Sivas Kongresi Amerikan Mandası ve Gazeteci L. E. Browne'ın Faaliyetleri*, I. Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2004, s.181-197.

²⁷⁷ İğdemir, s.93.

²⁷⁸ Toparlı, s.88-100.

Kuvvetlerinin başına getirilmiş, yurttaki tüm cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir. Kongre sonunda lise binasının önünde toplu bir fotoğraf çektirilmiştir. Bu esnada İbrahim Süreyya Bey'in mahcubiyet içerisinde kenara çekildiğini gören Mustafa Kemal Paşa derhal kendisini davet etmiş, ön sıranın en soluna bir sandalye eklemek suretiyle, İbrahim Süreyya Bey de bu tarihi fotoğraf karesinde yer almıştır²⁷⁹.

Sivas Kongresi sona ermeden önce Elazığ Valisi Ali Galip ve İngiliz subayı Noel'in topladıkları adamlarla Sivas Kongresi'ni dağıtmak ve Mustafa Kemal Paşa'yı tutuklamak amacıyla bir takım planlar yaptıkları öğrenilmiştir. Elazığ'daki XV. Alay Komutanı İlyas Bey başta olmak üzere Diyarbakır, Siverek ve Aziziye'deki askeri birlikler görevlendirilmiş, fakat Ali Galip ve Noel kaçmayı başarmıştır.

Ali Galip dışında ulusal hareket aleyhinde tavırlar sergileyen Ankara Valisi Muhittin Paşa da Kırşehir-Çorum taraflarından toplayabildiği adamlarla Sivas'a baskın yapmak düşüncesindeydi. Temsil Heyeti'nin emri üzerine Muhittin Paşa da yakalanarak Sivas'a getirilmiş, İstanbul Hükümeti tarafından kandırıldığını belirtmiş ve milli dava adına çalışacağına söz verdikten sonra İstanbul'a gitmesine izin verilmiştir²⁸⁰.

20 Eylül 1919 tarihinde Amerikan Senatosu kararıyla manda yönetimi ve Ermeni meselesi hakkında araştırma yapmak amacıyla Türkiye'ye gönderilmiş olan General Harbord da Sivas'a gelmiştir. Generalle Mustafa Kemal Paşa, Rauf, Alfred Rüstem ve Bekir Sami Beyler görüşmüş, Milli Mücadele hakkında bilgi verilmiştir. General Harbord Sivas'tan ayrılırken, hükümetine sunacağı rapora eklemek üzere Mustafa Kemal Paşa'nın anlattıklarını yazılı bir muhtıra şeklinde talep etmiş, bu muhtıra hazırlanarak daha sonra kendisine gönderilmiştir²⁸¹.

25 Eylül tarihinde öğle yemeğinden sonra Mustafa Kemal Paşa, İbrahim Süreyya, Bekir Sami, Hüsrev Sami, Mazhar Müfit ve Ömer Mümtaz Beyleri odasına davet etmiş, Amerikalı General Harbord ile temasları hakkında bilgi vermiştir. İbrahim Süreyya Bey

---

²⁷⁹ Yiğit, s.159.

²⁸⁰ Turan, s.280-283.

²⁸¹ Arıburnu, s.159-172.

Mustafa Kemal Paşa'nın en güvendiği dostlarından biri olarak onun yaptığı özel toplantılara daima davet edilmiştir²⁸².

Sivas Kongresi sırasında yaşanan Ali Galip olayı sebebiyle, Temsil Heyeti ile İstanbul Hükümeti arasındaki ilişkiler gerginleşmiş, hükümetin haince yapmış olduğu planlar açığa çıkınca bu durumun doğrudan Padişaha iletilmesine karar verilmiştir. Fakat Damat Ferit Paşa Padişah ile telgraf başında görüşmek isteyen Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal'in bu isteğini yerine getirmeyince Anadolu ve İstanbul arasındaki tüm haberleşme kesilmiştir. Temsil Heyeti'nin kararlı hali üzerine Damat Ferit Paşa, 2 Ekim 1919'da istifasını sunmuş ve yerine Ali Rıza Paşa hükümeti kurmakla görevlendirilmiştir.

Yeni hükümet Heyet-i Temsiliye ile görüşmek için Anadolu'ya temsilci göndermek kararını almış ve Bahriye Nazırı Salih Paşa, Mustafa Kemal Paşa, Rauf ve Bekir Sami Beyler ile görüşmek üzere Amasya'ya gelmiştir. 20 Ekim'de başlayan görüşmeler 2 gün sürmüş ve Amasya Mülakatı olarak anılan belge imzalanarak taraflar ayrılmıştır. Ulusal hareketin İstanbul Hükümeti tarafından tanınmasını sağlayan bu görüşme esnasında alınan en önemli karar Meclis-i Mebusan'ın açılması yönünde olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa arkadaşlarıyla beraber Sivas'a döndükten sonra kolordu kumandanları ve Heyet-i Temsiliye üyelerini bilgilendirmek için kendileriyle bir toplantı yapmıştır. Kâzım Karabekir Paşa bu toplantıya katılmak üzere Sivas'a geldiği zaman kendisinin kalması için Mustafa Kemal Paşa'nın yanındaki oda verilmek istenmiştir. Fakat bu odada İbrahim Süreyya ve Mazhar Müfit Beyler kalmaktaydılar. Bu konuda Refik Bey ve Mazhar Müfit Bey arasında şöyle bir diyalog yaşanmıştır. Refik Bey:

“-Sizin odayı misafir olarak burada bulunduğu müddetçe Kazım Karabekir Paşa'ya vereceğiz, siz de aşağı kattaki odada muvakkaten yatarsınız.”

Bunun üzerine Mazhar Müfit Bey cevaben:

“-Bu emir kimden, senden ise, bu emri vermek salâhiyetini kendinde nasıl buldun” demiştir.

---

²⁸² Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne kadar Atatürk'le Beraber*, II. Cilt, Ankara: TTK Basımevi, 1968, s.345-347.

Refik Bey:

“-Hayır, efendim, size söylemekliğimi Paşa bana emretti. Yoksa ben sizin odalarınıza ne sıfatta karışabilirim?” cevabını vermiştir.

Mazhar Müfit Bey ise:

“-Arkadaşım Süreyya Bey ile görüşeyim.” diyerek yanıtlamıştır.

Mazhar Müfit Bey İbrahim Süreyya Bey ile görüşükten sonra, Kâzım Karabekir Paşa’ya saygı duyduklarını, fakat Van sabık valisi Haydar Bey’in de kendileriyle aynı odada kaldığını, üç kişi birden odayı boşaltmak yerine, Paşa’ya başka bir oda tahsis edilmesini söylemişlerdir. Bu olaydan haberdar olan Mustafa Kemal Paşa, alt kattaki kahve odasını boşalttırıp temizleterek oraya yerleşmiş, odasını Kâzım Karabekir Paşa’ya bırakmış, Sivas’tan Ankara’ya geçene kadar da yukarıdaki odaya çıkmamıştır²⁸³.

Kazım Karabekir Paşa dışında Ali Fuat Paşa, 3. Kolordu Komutanı Selahattin ve 12. Kolordu Kurmay Başkanı Şemsettin Beyler de bahsi geçen toplantıya katılmıştır. Vaziyeti gözden geçirmek ve özellikle de Meclis-i Mebusan’ın İstanbul da mı, yoksa Anadolu’da bir yerde mi toplanması gerektiği konusunu görüşmek üzere bir araya gelinen toplantıya fikirlerinden faydalanılabilecek bazı isimlerin de katılması faydalı bulunmuştur.

Bu isimler İbrahim Süreyya, Rauf, Bekir Sami, Mazhar Müfit, Kara Vasıf, Hakkı Behiç, Ömer Mümtaz, Ratipzâde Mustafa, Van Valisi Haydar, Hüsrev, Alfred Rüstem, Hilmi Beyler, Hoca Raif Efendi ve Sivas Valisi Reşit Paşa’dır. Toplantının başkanlığını yapan Mustafa Kemal Paşa Meclis-i Mebusan’ın İstanbul’da toplanmasının tehlikelerine dikkat çekmiş, İbrahim Süreyya Bey de Meclisin İstanbul’da toplanmasının doğru olmadığını düşündüğünü söylemiştir.

Heyet-i Temsiliye üyelerinden Ömer Mümtaz Bey de İbrahim Süreyya Bey’in düşüncesini destekleyerek bunun “esarete boyun eğmek” olacağını belirtmiştir. Bekir Sami, Mazhar Müfit ve Hakkı Behiç Beyler ise meclisin İstanbul dışında ve kurucu meclis statüsünde toplanması gerektiğini savunmuştur. Kazım Karabekir Paşa bu

---

²⁸³ Kansu, s.447.

düşünceyi desteklemeyerek İstanbul'da toplanmasının zorunlu olduğunu dile getiren bir konuşma yapmış ve İstanbul ile olan bağın kopartılmamasının üzerinde durmuştur.

Ali Fuat Paşa, Rauf, Albay Selâhaddin, Ratipzâde Mustafa ve Haydar Beyler de Kâzım Karabekir Paşa'yı desteklemişlerdir²⁸⁴. On gün süren görüşmeler sonunda meclisin her türlü güvenlik önlemlerinin alınması kaydıyla İstanbul'da toplanması, seçilen milletvekillerinin İstanbul'a gitmeden önce Trabzon, Samsun, İnebolu, Eskişehir ve Edirne gibi yerlerde gruplar halinde toplanarak bilgilendirilmeleri ve İstanbul'da birlik içerisinde hareket etmelerinin sağlanması yönünde kararlar alınmıştır.

Bunun dışında Meclis-i Mebusan özgür bir şekilde hareket ettiğini kanıtlayana kadar Heyet-i Temsiliye kendini feshetmeyecek ve Paris'teki barış konferansı'ndan olumsuz bir karar çıkarsa milletçe hep birlikte direnecekti. Ayrıca oy birliğiyle bir müddet gizli tutulması koşuluyla Ankara'nın hükümet merkezi olmasına karar verilmiştir²⁸⁵.

---

²⁸⁴ Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi 2. Kitap Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne*, II. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1998, s.42-43.

²⁸⁵ Kansu, s.444-446.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: İBRAHİM SÜREYYA BEY'İN PARLAMENTER FAALİYETLERİ

4. 1. Son Osmanlı Mebusan Meclisi Seçimleri

Sivas Kongresi sonrasında Damat Ferit Paşa istifa etmiş ve yerine Ali Rıza Paşa hükümeti kurmakla görevlendirilmişti. Yeni hükümet 9 Ekim 1919 tarihli bir beyanname ile ‘‘Mebuslar Seçimine Mahsus Kararname’’yi yayınlamış ve tüm ülkede seçimler yapılmaya başlanmıştı. Çalışmalarına devam eden Heyet-i Temsiliye ise 13 Eylül ve 23 Eylül tarihlerinde yayınladığı tamimlerle Anadolu’daki seçim faaliyetleri ile bizzat ilgileniyordu. Fakat Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti siyasi bir parti olmadığı için Heyet-i Temsiliye seçim çalışmalarını yürütürken hükümetin tepkisini çekmemek için, seçimlere meşru olmayan hiçbir müdahalede bulunulmaması gerektiğini belirtmiştir²⁸⁶.

Mebus seçimleri vesilesiyle, hükümet Anadolu’daki direniş hareketini kontrolü altına almaya çalışırken, Heyet-i Temsiliye ise Erzurum Kongresiyle başlayan iktidar yolunu hızlandırmaya çalışıyordu²⁸⁷. Heyet-i Temsiliye seçimlere, alenen müdahale etmese de seçimlerin başladığı ilk günlerde kendi mebus adaylarını tespit ederek gerekli yerlerle şifreli haberleşmelerde bulunmuştur. Heyet-i Temsiliye’nin mebus seçilmesini istediği isimlerden oluşan listesinin başındaki isimlerden biri de İzmit’ten aday olan İbrahim Süreyya Bey’dir.

İbrahim Süreyya Bey dışında Cevat Abbas Bey Bolu, Raif Efendi Erzurum, Mazhar Müfit Bey Van, Hüsrev Sami Bey Eskişehir, Bekir Sami Bey Tokat, Binbaşı Hüsrev Bey Trabzon, İbrahim Tali Bey Kastamonu, Binbaşı Refik Bey Çankırı’dan aday olarak düşünülmüştür. Heyet-i Temsiliye’nin bu faaliyetleri hükümet tarafından farkedilmiş ve rahatsızlık yaratmıştı. Ayrıca Müdafaa-i Hukuk şubeleri de, Heyet-i Temsiliye’nin mebus seçimine verdiği önemin yeterince farkına varamamıştı. Hacim Muhittin Çarıklı anılarında Heyet-i Temsiliye’nin bu konudaki çabalarını şöyle değerlendirmiş ve algıdaki farklılığı gözler önüne sermiştir.

---

²⁸⁶ Taha Niyazi Karaca, *Meclis-i Mebusan’dan Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne Geçiş Sürecinde Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2004, s.222.

²⁸⁷ Kendirci, s.31.

‘‘Balıkesir, 23.10.1919. Bugün Tahrirat Müdürü gelip, Mustafa Kemal Paşa’nın mutasarrıflık makamından mebus namzetlerinin isimlerini sorduğunu söyledi, işte ihtilaf buradan başlayacak! Çünkü, şimdi Sivas, Heyet-i Temsiliye namına ta oradan namzet gösterecek. Hatta İbrahim Süreyya’yı İzmir²⁸⁸ için göstermiş. Bugün Petersburg Sefiri veya Sefaret Başkâtibi Fahri Bey’den namzetliğini vazettiğini işittim. Zannedirim ki, bu zatın namzetliğini isteyecekler, işte o vakit mebuslar yine tayin şekline girip milletin ruhundan doğmayacak ve artık o Meclis’in hayrını da gör!’’

Heyet-i Temsiliye milli davaya hizmet eden kişileri seçtirmeye çalışırken, bazı kişiler bunun milli iradeye müdahale olarak algılıyorlardı. Mebus seçimi konusunda İstanbul’daki çalışmalar fazlasıyla önemliydi bu nedenle Kara Vasıf Bey Heyet-i Temsiliye’nin İstanbul’daki temsilcisi olarak başkentteki faaliyetleri yürütmekle görevlendirilmişti. Kara Vasıf Bey dışında Hilal-i Ahmer ve Milli Kongre Cemiyetleri de Heyet-i Temsiliye’nin İstanbul teşkilatı olarak çalışmaktaydılar. Gerek başkentte gerekse çevresinde Müdafaa-i Hukuk düşüncesine bağlı, milliyetçi kişilerin seçilmesi için uğraşmışlardır²⁸⁹.

İbrahim Süreyya Bey seçimlerde İzmit livasından adaylığını koymuştur. İbrahim Süreyya Bey dışında eski Amasya Mutasarrıfı Sırrı, eski Tahrirat Müdürü Gâlib, Matbaacı Ahmed İhsan, eski Milletvekili Müfit, Askeri yazarlardan Emin Ali, Karamürsel’de Boşnak Dava Vekili Ahmed, Kâzım Namî, Petersburg Elçiliği başkâtibi Ahmed Şemseddin, Kandıra ileri gelenlerinden Safi, Hoca Abdulaziz, Uzun Bey çiftliği sahibi Mustafa, Karamürseli Miralay Kâzım, İznikli Osmanağazâde Ahmet Zihni, Beyoğlu Bidayet Mahkemesi Başkanı Vehbi Beyler İzmit mebusluğu için adaylığını koyan isimlerdir.

Bu isimler genel olarak Heyet-i Temsiliye’nin öngördüğü esasları kabul etmiş kişilerdi²⁹⁰. Seçimler sona erdiğinde İzmit’ten Hakkı, Sırrı ve Ali Beyler seçimi kazanırken, İbrahim Süreyya Bey seçilememiştir. Ülke geneline bakarak bir değerlendirme yapıldığında görülmüştür ki, seçim işinin tam manasıyla önemi kavranmadığından dolayı, Heyet-i Temsiliye’nin Müdafaa-i Hukuk Şubelerine ilettiği

---

²⁸⁸İzmir yerine İzmit yazılmalıydı, İbrahim Süreyya Bey Son Osmanlı Mebusan Meclisine İzmit’ten aday olmuştur (Karaca, s.227).

²⁸⁹ Karaca, s.222-232.

²⁹⁰ Enver Konukçu, ‘‘Adapazarı Kaymakamı Tahir (1919-1920)’’, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, s.38.

isimlerden sadece dört tanesi o bölgelerden seçilebilmiştir. Bolu'dan Cevat Abbas, Eskişehir'den Hüsrev Sami, Trabzon'dan Binbaşı Hüsrev ve Yozgat'tan Bahri Bey gibi isimler kazananlar arasında yer almayı başarmıştır²⁹¹.

Seçimler genel olarak özgür ve tarafsız bir havada gerçekleştirilse de bazı yerlerde müdahaleler olmuş, Trabzon'da Halit Bey (Deli Halit Paşa) Hüsrev (Gerede) Bey'i Trabzon'la hiçbir ilgisi olmamasına rağmen zorla mebus seçtirmiştir. Yine benzer bir hadise Ankara'da yaşanmış, Alfred Rüstem Bey bir bağlantısı olmamasına rağmen Ankara'dan mebus seçilmeyi başarmıştır²⁹².

İbrahim Süreyya Bey, Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye üyelerinin bazıları ile birlikte Sivas'tan Ankara'ya doğru yola çıktığında Osmanlı Mebusan Meclisi'nin seçimleri büyük oranda tamamlanmıştı. İtilaf Devletleri ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası seçimler boyunca İttihatçılık yapıldığı ve yolsuzluk yapıldığını iddia etmişse de Amerika Yüksek Komiserliği tarafından hazırlanmış raporlarda seçimlerde milliyetçilerin usta bir siyaset izleyerek kendi adaylarını mebus seçtirebildikleri söylenmiş, Times gazetesi ise seçimleri İttihatçıların zaferi olarak değerlendirmiştir²⁹³.

4. 2. İbrahim Süreyya Bey Ankara'da

İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları 18 Aralık 1919'da Sivas'tan hareket ettikten sonra ertesi günün akşamı Kayseri'ye ulaşmıştır. Burada bir gün dinlendikten sonra önce Raşit Efendi Kütüphanesi'nde eşraf, tüccar ve esnaf temsilcileriyle görüşmüşler, 21 Aralık'ta Mucur'a doğru hareket etmişlerdir. O gece Mucur'da dinlendikten sonra 22 Aralık günü Hacıbektaş'a varmış ve Hacıbektaş Şeyhi Cemalettin Efendi'nin misafiri olmuşlardır.

Kafile 24 Aralık'ta Kırşehir'e geçerek, birer gün arayla Kaman'a oradan Beynam'a uğramış, 27 Aralık'ta Ankara'ya varmıştır. Dikmen sırtlarında Ali Fuat Paşa ve Ankara halkı tarafından coşkuyla karşılanmışlardır. Üç otomobille yolculuğunu tamamlayan kafilde birinci otomobilde Mustafa Kemal Paşa, Rauf, Alfred Rüstem ve yaver Cevat

---

²⁹¹ Karaca, s.292-297.

²⁹² Mahmut Goloğlu, *Milli Mücadele Tarihi III 1920 Üçüncü Meşrutiyet Birinci Büyük Millet Meclisi*, I. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s.51.

²⁹³ Karaca, s.308.

Abbas Bey, ikinci otomobilde İbrahim Süreyya, Mazhar Müfit, Hakkı Behiç Beyler ve kâtipler, üçüncü otomobilde ise Refik, Hüsrev, Muzaffer Beyler ve diğer üyeler vardı²⁹⁴.

Ali Fuat Paşa Kırşehir-Ankara şosesinin Ankara havzasına döndüğü yüksek noktada yanında Vali vekili Yahya Galip Bey ile birlikte misafirlerini karşılamıştır. Çevre illerden gelenlerle birlikte otuz kırk bine varan muazzam bir kalabalık tarafından karşılanan kafile fevkalade mutlu olmuş, Mustafa Kemal Paşa'nın bu gördüğü manzaradan dolayı gözleri dolmuştur. Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Paşa ve Yahya Galip Beyleri de otomobiline davet ederek yola devam etmiştir.

Belli bir noktadan sonra halkla kaynaşmak için yola yaya devam etmişler, hükümet konağında bir süre dinlendikten sonra otomobillerle şehrin güneybatısında bir tepenin üstünde inşa edilmiş olan Ziraat Mektebine gitmişlerdir²⁹⁵. Ankaralılar Mustafa Kemal Paşa ve Heyet-i Temsiliye üyelerini misafir etmek için Ziraat Mektebini hazırlamışlardı. Heyet-i Temsiliye denilmesine rağmen aslında Mustafa Kemal Paşa ile Ankara'ya gelenler arasında sadece Rauf Bey, Mazhar Müfit Bey ve Hakkı Behiç Beyler Heyet-i Temsiliye üyesi idi.

“*Ankara*” isimli haftalık resmi gazete Mustafa Kemal Paşa ile beraber gelenleri Heyet-i Temsiliye üyeleri olarak belirtmiştir. Bu nedenle gelenlerin hepsine sanki Heyet-i Temsiliye üyesiymiş gibi davranılmıştır. Ama şunu da belirtmek gerekir ki, İbrahim Süreyya Bey Heyet-i Temsiliye üyesi olmamasına rağmen, tüm toplantılara katılmış, adeta bu kurulun bir üyesi gibi çalışmıştır.

Mustafa Kemal Paşa tüm yazışma ve konuşmalarında bu duruma uygun davranmıştır. Hatta yanındaki üç Heyet-i Temsiliye üyesi İstanbul'a gittiği zaman bile tüm imzalarını Heyet-i Temsiliye adına atmış, bu davranışıyla Heyet-i Temsiliye'nin çoğunluğuyla beraber hareket ediyormuş hissi yaratmaya çalışmıştır. Nitekim Ziraat Mektebine varır varmaz Ankaralıların samimi karşılamalarından dolayı hazırladığı bildiriye Heyet-i Temsiliye adına yayımlayarak, Heyet-i Temsiliye'nin merkezinin Ankara olduğunu belirtmiştir.

---

²⁹⁴ Ünal, s.119-120.

²⁹⁵ Cebesoy, s.331.

Mustafa Kemal Paşa 29 Aralık 1919'da yayımladığı yeni bir bildiri ile Mebusan Meclisine seçilen mebusları İstanbul'a gitmeden önce görüşmek için Ankara'ya çağırmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın bu bildirisine karşılık Dâhiliye Nazırı ve İstanbul'daki mebuslar adına Aydın Mebusu Hüseyin Kazım Bey tüm illere telgraf çekerek seçilen mebusların hiçbir yere uğramadan İstanbul'a gelmelerini bildirmiş, bu nedenle mebusların bir kısmı Ankara'ya uğrarken bazı mebuslar direkt İstanbul'a geçmişlerdir²⁹⁶.

Ankara'ya gelen mebuslarla yapılan görüşmelerde kendilerinden, İstanbul'a gittikleri zaman Mustafa Kemal Paşa'yı Meclis başkanlığına seçmeleri, mecliste Müdafaa-i Hukuk adlı bir grup oluşturmaları ve siyasal bir program belirlemeleri konularında destek istenmiştir. Mustafa Kemal Paşa Erzurum milletvekili olmasına rağmen herhangi bir terslik durumunda harekete geçebilmek amacıyla Ankara'da kalırken, Temsil Heyeti üyelerinden Rauf ve Hakkı Behiç Beyler İstanbul'a gitmişlerdir.

4. 3. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Saruhan Mebusu İbrahim Süreyya Bey

Seçim işi sona erdikten sonra milletvekilleri yavaş yavaş İstanbul'da toplanmaya başladılar. Bu arada bazı milletvekilleri iki yerden birden seçilmişlerdi ve bir yeri tercih etmeleri gerekiyordu. Bu nedenle istifa eden mebusların yerine bazı vilayet ve livalarda yeniden seçim yapıldı. Bu seçimlerden biri de Saruhan'da yapıldı, Hamdullah Suphi Bey hem Antalya'dan hem de Saruhan'dan seçildiği için, Saruhan mebusluğundan istifa etti, livada yeniden seçim yapıldı ve İbrahim Süreyya Bey Saruhan Mebusu seçildi²⁹⁷.

Yunanlıların işgali altında kalan Saruhan bölgesinde tüm engellemelere rağmen seçim yapılabilmiştir. İbrahim Süreyya Bey dışında Mahmut Celal (Bayar), Çerkez Ethem'in ağabeyi Reşit, Ahmet Muvaffak (Menemencioğlu) Saruhan milletvekili olarak seçilmişlerdir²⁹⁸. Seçilen mebusların İstanbul'a ulaşmasıyla Osmanlı Mebusan Meclisi 12 Ocak 1920 tarihinde son kez açılmış ve çalışmalarına başlamıştır.

Bu arada İbrahim Süreyya Bey mazbatasını gönderildikten sonra İstanbul'a gelmiş, Rauf Bey ve arkadaşları ile beraber Ankara'da almış oldukları kararlar doğrultusunda çalışmaya başlamıştır. Rauf Bey İstanbul'a geldiğinden beri, meclis içerisindeki birliği

---

²⁹⁶ Goloğlu, ,s.11-14.

²⁹⁷ BOA, DH. İ.U.M. EK. ,nr:119/13, 22/C/1338.

²⁹⁸ Ergül, , s.221-224.

sağlamak için bir grup oluşturmaya çalışıyordu. Fakat Ankara’da Mustafa Kemal Paşa’ya verilen sözler unutulmuştu. Mustafa Kemal Paşa mecliste ‘‘Müdafaa-i Hukuk’’ grubunun oluşturulmasını istemişti ama Rauf Bey başka bir isimle de olsa nihayet bu grubu oluşturmayı başarmıştı.

‘‘Felah-ı Vatan’’ ismiyle kurulan grubun yönetim kurulunda Rauf Bey’in dışında İbrahim Süreyya, Amasya Mebusu Bekir Sami, Sivas Mebusu Kara Vasıf, İstanbul Mebusu Dr. Adnan, Aydın Mebusu Cami, İzmir Mebusu Yunus Nadi Beyler görev almışlardır. Rauf Bey grubu oluşturduktan sonra da Mustafa Kemal Paşa’nın meclis başkanlığına seçilmesi için oldukça çaba harcamış, fakat başarılı olamamıştır. Mebuslar Mustafa Kemal Paşa’nın İstanbul’a gelmeyecek olması sebebiyle başkan olmasına karşı çıkmışlardır.

31 Ocak tarihindeki beşinci toplantıda başkanlık seçimi yapılmış ve İstanbul Mebusu Reşat Hikmet Bey başkan seçilmiştir. Birinci başkanvekilliğine Aydın Mebusu Hüseyin Kâzım Bey, ikinci başkanvekilliğine de Balıkesir Mebusu Abdülaziz Mecdi Efendi seçilmiştir. İstanbul’da meclis toplantıları sürerken, Mustafa Kemal Paşa da Ankara’da kendisini görmeye gelen İsmet (İnönü) Bey ile bundan sonra atılacak adımlara dair planlar yapıyordu. İsmet Bey Mustafa Kemal Paşa ile görüştüktan sonra İstanbul’a doğru yola çıktı. Hakkâri Mebusu Mazhar Müfit Bey de ‘‘Felah-ı Vatan’’ grubu tarafından İstanbul’a davet edildiği için kendisine katılmıştır²⁹⁹.

Mebusan Meclisi’nin çalışmaları arasında yaptığı en önemli icraat Erzurum ve Sivas Kongresi kararları doğrultusunda, ulusal sınırlar içerisinde tam bağımsız yeni bir Türk devletinin kurulmasını benimseyen Misak-ı Milli’yi kabul etmesidir. Mebusan Meclisi görüşmelere devam ettiği süre zarfında İtilâf Devletleri Ali Rıza Paşa Hükümetine bir nota vermiş ve Batı Anadolu’daki kuvvetlerin, buldukları noktadan üç kilometre geriye çekilmelerini istemiştir³⁰⁰.

4. 4. İstanbul’un İşgali ve Ankara’ya Dönüş

Bir taraftan Misak-ı Milli’nin ilanı, diğer taraftan da Maraş’ta başlayan direnişte Fransızların başarısızlığı İtilâf Devletlerinin hükümet üzerindeki baskısını arttırmış ve

---

²⁹⁹ Goloğlu, s.61-63.

³⁰⁰ Goloğlu, s.101.

Ali Rıza Paşa istifa etmiştir. Yerine Temsil Kurulu ile Amasya Protokolünü imzalayan Salih Paşa sadarete getirilmiş, ama bu hükümetinde uzun soluklu olmayacağı en baştan belli olmuştu. Çünkü İtilâf Devletleri İstanbul'u resmen işgal etmeye karar vermişlerdi.

Bu haber İtalyan delegasyonundan bir kişi tarafından sızdırılınca, Rauf Bey derhal Mustafa Kemal Paşa'ya durumu bildirmiş ve ne yapılması gerektiğini sormuştur. Mustafa Kemal Paşa haberi aldığı anda Ankara'da da enteresan gelişmeler olmaktadır. İngiliz Temsilcisi Withall, aldığı bir telgraftan sonra askerleri ile birlikte trenle Ankara'dan ayrılmış, Fransızlara çevirmenlik yapan bir kişi de İngiliz kuvvetlerinin kentten ayrılmasından sonra demiryolunun kapatılacağını söylemişti.

Mustafa Kemal Paşa Rauf Bey'e derhal İstanbul'dan ayrılmaları gerektiği yönünde bir telgraf gönderdiğinde, Rauf, İbrahim Süreyya, Mazhar Müfit ve Yunus Nadi Beyler Kara Vasıf Bey'in evinde toplantı halindeydi. Toplantının sonunda Meclis kapatılıncaya kadar İstanbul'da kalmaya ve önlem almak ihtiyacı ile Üsküdar'daki Özbekler Tekkesi ile işbirliği yapmaya karar verdiler³⁰¹.

İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları Vasıf Bey'in evindeki toplantıda İstanbul'da kalmaya karar vermemeleri durumunda, mecliste kaçtıkları yönünde dedikodular çıkacak Heyet-i Temsiliye üyelerinin gidişi diğer mebusların da panik yaşamasına neden olacaktı. Bu nedenle meclisin işgal edildiği son dakikaya kadar başkentten ayrılmamışlardır³⁰². Yapılan plana göre, Ankara'ya gidecek olanların ilk durağı Özbekler tekkesi olacak, buraya gelenler Üsküdar Jandarma Komutanı Remzi Bey tarafından gizlice Maltepe'ye ulaştırılacak, Atış Okulu Müdürü ve aynı zamanda Kuva-yi Milliye Komutanı olan Yenibahçeli Şükrü Bey ile buluşularak, o da grubu Kocaeli bölgesindeki Kuva-yi Milliye çeteleri aracılığıyla Anadolu'ya geçirecekti³⁰³.

16 Mart 1920 tarihinde korkulan başa geldi, başkent resmen işgal edildi. O gün İngiliz bahriye askerleri karaya çıkararak, Harbiye ve Bahriye Nezaretlerini kuşatmış, Harbiye Nazırı Cemal Paşa makamında tutuklanırken, Şehzadebaşı Karakolu baskına uğramış, postaneler ve telgraf genel müdürlüğü ile Harp okulu abluka altına alınmıştı. İşgal tamamlandıktan sonra İtilâf Devletleri bir bildiri yayımlayarak halkın sükûnet içerisinde

---

³⁰¹ Turan, s.102-103.

³⁰² Kansu, s.551-552.

³⁰³ Goloğlu, s.113-114.

işlerine devam etmesini düşmanca bir tavır içine girilirse savaş durumu gereği suçlulara karşı şiddetli cezaların uygulanacağını bildirmiştir³⁰⁴.

İstanbul işgal edildiği gün Rauf Bey, Abdülaziz Mecdi ve Vehbi Efendilerle birlikte Padişah ile görüşmüşler ve kendisinden meclisin onayı olmadan hiçbir uluslararası antlaşmayı imzalamamasını istemişlerdir. Fakat Padişah düşmanın isterse yarın Ankara'ya bile gidebileceğini söylemiş ve konuyu kapatmıştır³⁰⁵. Rauf Bey ve yanındakiler durumu milletvekilleriyle görüşmek üzere derhal meclise gelmişlerdir. Kısa bir süre sonra meclise gelen İngiliz askerleri Rauf ve Kara Vasıf Beylerin teslim olmasını istemiş ve meclisteki tansiyon yükselmiştir³⁰⁶.

Milletvekilleri, arkadaşlarını teslim etmeyerek silahla karşılık vereceklerini belirtmişler, Rauf ve Vasıf Beyleri kılık değiştirerek Âyan dairesinden kaçırmayı düşünmüşlerse de Rauf Bey bunu kabul etmemiştir. Bu haksızlığı daha sonra savunabilmek adına İngiliz komutandan tutuklamalara dair yazılı bir belge alınmış ve sonrasında da Rauf Beyler teslim olmuşlardır. İşgalle birlikte İstanbul'da bir dizi tutuklama gerçekleşmiştir. Tutuklama olaylarında en dikkat çeken özellik, tutuklanan isimlerin Kuva-yi Milliye taraftarı ve Misak-ı Milli'nin kabulü için uğraşmış kimseler olmasıdır³⁰⁷.

Gece yarısından sonra başlayan işgal sabah saat 10'a kadar sürmüş, planlanan yerlerin çoğu işgal edilmiş, birçok kişi tutuklanmış ve sıkıyönetim ilan edilmiştir. Sabah erken saatlerde yapılan tutuklamalar tutuklunun evine korku salacak şekilde yapılmış, kişiler üzerlerinde pijamalarıyla götürülmüştür. Fransız Yüksek Komiseri Defrance bile yapılan muameleden ötürü İngilizlerin işgali büyük bir çalımla yürüttüklerini söylemiştir.

İşgalciler, tüm olup biteni asayişli sağlamak adına yaptıklarını söylemişlerse de aksine bozgunculuğa davetiye çıkaran uygulamaları ile sosyal hayatı felce uğratmışlardır. Yoğunlukla Beyoğlu bölgesinde olmak üzere kışla, yabancı okul, hastane gibi

---

³⁰⁴ Mümin Yıldıztaş, *Yaralı Payitaht İstanbul'un İşgali*, I. Baskı, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2010, s.9-10.

³⁰⁵ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar C.III*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991, s.52.

³⁰⁶ Samih Nafiz Tansu, *İki Devrin Perde Arkası*, İstanbul: Pınar Yayınevi, 1964, s.405.

³⁰⁷ Turan, s.106.

kurumlarla bazı otel ve özel binalara hukuk dışı yollarla yerleşmişler, beğendikleri bazı özel meskenleri zorla tahliye ettirerek kendileri oturmuşlardır³⁰⁸.

Rauf Bey ve Kara Vasıf Beyler 18 Mart 1920 tarihinde Çürüksulu Mahmut Paşa, Mehmet Esat (Işık) Paşa, Albay Galatalı Şevket Bey, Ahmet Faik (Kaltakkıran) ve Mehmet Şeref Aykut Bey gibi isimlerle birlikte Malta'ya sürgüne gönderilmiştir. İlerleyen günlerde daha birçok vatansever isim Malta'ya sürgün edilecektir. İngiliz Başbakanı Churchill, ellerine geçen önemli kişilerin Malta gibi İngiliz donanmasının daimi kontrolü altında olan bir yerde tutulmasını uygun bulmuştur³⁰⁹.

İşgal günü İzmir Mebusu ve Yeni Gün gazetesinin sahibi Yunus Nadi Bey, meclise gelmiş, Rauf ve Kara Vasıf Beylerin İngilizlerce tutuklanarak zorla götürüldüklerini görünce gizlenme kararı alarak evine gitmemiş ve yakın dostu İbrahim Süreyya Bey'in evine gelmiştir. İki dost o gece Anadolu'ya kaçma planları yapmışlar ve ertesi gün harekete geçmişlerdir³¹⁰. 17 Mart Çarşamba günü İbrahim Süreyya Bey Beykoz'a geçmiş ve Yetimoğulları diye bilinen bir çetenin vasıtasıyla Anadolu yolculuğuna başlamıştır³¹¹.

Yunus Nadi Bey ile Beykoz'da buluşacak olan İbrahim Süreyya Bey kendisi ile birlikte kaçacak olan gruba öncülük edeceği için Yunus Nadi Bey'i bekleyemeden hareket etmek zorunda kalmıştır. Çünkü onun yanında yolculuk yapacak isimler arasında Mebusan Meclisi Başkanı Celalettin Arif ve Albay İsmet Beyler vardı. Bu iki isim de Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da merakla gelmesini istediği isimlerdi³¹².

Ankara'da yüksek rütbeli Erkân-ı Harp subayı sıkıntısı vardı. Bu nedenle Anadolu'ya geçişi sağlayacak olan Yenibahçeli Şükrü Bey İsmet Bey'e haber göndererek bir an önce Ankara'ya gitmesi yönünde telkinde bulunmuştur. İsmet Bey yanında Saffet (Arıkan) Bey ile birlikte tüm güvenlik önlemleri alınarak Yenibahçeli Şükrü Bey'in

---

³⁰⁸ Devrim Vardar, *İstanbul'un İşgali (1918-1923)*, I. Baskı, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2011, s.118-119.

³⁰⁹ Mehmet Akif Bal, *Milli Mücadele Döneminde Bekirağa ve Malta Anıları (1919-1921)*, İstanbul: Özgü Yayınları, 2003, s.42-43.

³¹⁰ Yunus Nadi, *Ankaranın İlk Günleri*, İstanbul: Sel Yayınları, 1955, s.16-21.

³¹¹ Goloğlu, s.131-132.

³¹² Yiğit, s.177.

aracılığıyla ilk konak yeri olan Kurna Köyü'nde Binbaşı Nail Bey'in evine ulaştırılmıştır³¹³.

İsmet Bey ve yanındaki arkadaşları burada bir mola vermişken, İbrahim Süreyya Bey yanında Üsküdar Özbekler Tekkesi Şeyhi Atâ Efendi ve eski bir erkân-ı harp subayı olan Nevres Bey ile birlikte Binbaşı Nail Bey'in evine gelir³¹⁴. İbrahim Süreyya Bey İzmit Mutasarrıflığı görevinden dolayı bölgeyi çok iyi tanıyordu. Bu nedenle en kısa yol Geyve Boğazı olduğu halde, buradaki Ermeni çetelerin varlığı tehdidine karşı grubu Adapazarı, Hendek-Düzce, Bolu güzergâhına yönlendirmiştir³¹⁵.

İbrahim Süreyya Bey ve yol arkadaşları Kurtçalı Köyü'nde Celâlettin Arif Bey, İsmail Fazıl Paşa, Keskinli Rıza Nuri ve Çerkez Reşit Beylerle buluştular. Dayı Mesut'un yardımlarıyla dördüncü gün "Küçük Arslan Çetesi" korumasında grup yoluna devam etti. Yolda İngilizlerin grubun peşine düştüğü haberi alınınca İbrahim Süreyya Bey ve yanındakilerin oldukça canı sıkılmış ve tedbir olarak geçtikleri köylere akşam karanlığında girmiş, sabah erkenden de ayrılmışlardır.

Bir an önce güvenli bir şekilde Ankara'ya ulaşmak isteyen grup günde neredeyse 18 saat yürüyerek İngilizlerin kontrolü altında olan İzmit- Kandıra yoluna ulaşmayı başarmış, İsmet Bey'in yolun birer ikişer kişilik kademelerle geçilmesini istemesi üzerine tehlikeyi atlatarak geceyi Adapazarı yakınlarındaki Fındıklı köyünde geçirmişlerdir. Köyde grup hakkında Bolşevik oldukları hakkında dedikodular çıkmış, İsmet Bey yaşlı ev sahibine yanındakilerin kadastro heyeti olduğunu harita yaptıklarını, kendilerinin de onların muhafızlığını yaptığını söyleyerek sıkıntıyı gidermiştir.

İbrahim Süreyya Bey ve arkadaşları ertesi sabah temin ettikleri bir kayıkla Sakarya nehrini geçerek Soğuksuya kadar gelmeyi başarmışlardır. Yolun en tehlikeli kısmını geride bıraktıktan sonra burada bir mola vermişlerdir. Bu mola esnasında Celâlettin Ârif Bey heyecanlı nutuklarla ertesi gün yapacağı tasavvurlarını prova ederken, Çerkez Reşit Bey köyü dolaşmaya çıkmış, Şeyh Atâ Efendi ise canı sıkıldıkça heybesinden bir şeyler çıkarıp atıştırmıştır. Bu esnada Çerkez Reşit Bey köylülerin elbise çuvallarında para

---

³¹³ Yaşar Semiz, Ömer Akdağ, *Yenibahçeli Şükrü Bey'in Hatıraları*, Konya: Çizgi Kitabevi, 2011, s.148-151.

³¹⁴ Yusuf Ziya Ortaç, *İsmet İnönü Bir Hayatın Romanı*, IV. Baskı, İstanbul: Yeni Matbaa, 1962, s.56-57.

³¹⁵ Yiğit, s.177.

olduğunu zannettiğini öğrenmiş ve İsmet Bey'in uyarısıyla grup apar topar yola koyulmuştur.

Uzun bir süre mola vermeyerek akşama doğru Hendek'e varmışlar, fakat köye girmek için geceyi beklemişlerdir. Burada biraz dinlendikten sonra iki araba bularak sabahın alacakaranlığında yola çıkmışlar ve Bolu'ya varmışlardır. Mustafa Kemal Paşa her gün şifrelerle yoldaki arkadaşlarının izini takip etmiş ve Bolu'da kendilerine eski Milletvekili Şükrü Bey'in evini hazırlatmıştır.

İbrahim Süreyya Bey, dinlenecekleri eve varduktan sonra Celâlettin Ârif ve Şey Atâ Beyler ile birlikte yukarı çıkmış, İsmet ve Saffet Beyler atların bağlanması ve çuvalların indirilmesine bakarken, ev sahibi Şükrü Bey üzerlerindeki yıpranmış er üniformalarından dolayı kendilerini tanıyamamış ve sahanlıktaki kahve ocağında beklemelerini söylemiştir. İsmet ve Saffet Beyler yukarı çıkıp odaya girdikleri zaman içerdekiler hürmetle ayağa kalkınca Şükrü Bey oldukça şaşırmış ve kibarca af dilemiştir³¹⁶.

Bu arada Mustafa Kemal Paşa işgal haberini aldıktan sonra bütün büyük devlet temsilcilerine protesto telgrafları göndermiş, işgalden üç gün sonra 16 Mart tarihinde de bir seçim bildirgesi yayımlayarak Ankara'da yeni bir meclisin açılması için çalışmalarına başlamıştı. Yolda bu haberleri alan İbrahim Süreyya Bey'in yanındaki arkadaşlarından İsmail Fazıl Paşa, Çerkez Reşit ve Keskinli Rıza Beyler Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf çekerek kendilerinin vatandaşlık görevlerini yerine getirmek adına Ankara'da açılacak olan meclise katılmak için geldiklerini bildirmişlerdir³¹⁷.

Bu sırada grup biraz dinlendikten sonra Bolu'dan dağ yolu üzerinden hareket ederek Beypazarı'na geçmiş ve Akköprü'de Mustafa Kemal Paşa ve büyük bir kalabalık ile coşku içerisinde karşılanmışlardır³¹⁸. Bu arada İstanbul'un işgaliyle istifa eden Salih Paşa'nın yerine yeniden Damat Ferit Paşa gelmiş, Padişah Kuva-yi Milliye'ye karşı yürütülecek olan politikaları destekleyeceğine dair bir Hatt-ı Hümayun yayımlayarak Damat Ferit Paşa'yı milli hareketi ve lider kadrosunu yok etmekle görevlendirmiştir.

---

³¹⁶ Ortaç, s.57-62.

³¹⁷ Goloğlu, s.136.

³¹⁸ Ortaç, s.62.

İngilizler milli harekete karşı başarı kazanacağını düşündükleri için Damat Ferit Paşa'yı sadarete gelmesi noktasında desteklemişlerdir³¹⁹.

4.5. I. Dönem TBMM'nin Açılışı ve Saruhan Mebusu İbrahim Süreyya Bey

İstanbul'daki Damat Ferit Paşa hükümetinin ve düşman kuvvetlerinin tüm engellemelerine rağmen milletvekillerinin çoğunluğu Ankara'ya ulaştıktan sonra 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi açılmıştır. İlk meclis için Ankara'da istasyon yolu üzerinde yapılmış taş bir bina seçilmiştir. Küçük bir tadilatla ara duvarlar kaldırılarak geniş bir salon oluşturulmuştur. Milletvekillerinin oturması için de okul sıraları getirilmiştir³²⁰.

Bu şartlar altında Hacı Bayram Camiinde kılınan öğle namazının ardından, dualar eşliğinde meclis binasına gelen milletvekilleri saat 13.45'te kutsal görevlerinin ilk toplantısına başlamışlardır. Bu ilk meclis giysileri, yaşları, hayata bakış açıları açısından farklı pek çok simayı kutsal bir amaç doğrultusunda birleştirmiştir. Beyaz sakallı, cüppeli hocalarla, üniformalı genç subaylar, yazma sarıklı aşiret ağaları kalpaklı gençlerle aynı safta buluşmuş ve önemli bir yolculukta ilk adımı atmışlardır.

İlk gün en yaşlı üye sıfatıyla Sinop Milletvekili Şerif Bey bir konuşma yaparak meclisi açmış, ikinci toplantıda ise Mustafa Kemal Paşa Mondros Ateşkesi'nden itibaren yaşananlarla ilgili bir izahat yapmıştır. Meclisin ilk günü sadece gerek İstanbul'dan gelen, gerekse Anadolu ve Rumeli'den yeni seçilen milletvekillerinin seçim tutanaklarını incelemek amacıyla iki komisyon seçilmiştir³²¹.

İbrahim Süreyya Bey 24 Nisan tarihinde, İstanbul'da tutuklanarak Malta'ya sürgüne gönderilen Rauf Bey'i unutmuyarak, Milli Mücadele içindeki vatansever çalışmalarından dolayı isminin hürmetle yâd edilmesine dair bir takrir sunmuş, kadim dostuna vefa borcu olarak yaptığı bu istek tüm meclisçe kabul görmüştür³²². 25 Nisan'da ise ilk Başkanlık Divanı oluşturulmuş, Mustafa Kemal Paşa Birinci Başkan seçilirken, Celâlettin Ârif Bey de İkinci Başkanlığa getirilmiştir. Saruhan Mebusu

---

³¹⁹ Osman Akandere, Hasan Ali Polat, *Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Millî Mücadele Karşısı Politikaları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2011, s.107-108.

³²⁰ Mehmet Şeref (Yay. Haz. Taner Lüleci), *Tarihî ve Siyasî Tefrika Birinci Millet Meclisi*, I. Baskı, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011, s.15-16.

³²¹ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, *İlk Meclis ve Millî Mücadele'de Anadolu*, II. Baskı, İstanbul: Çağdaş Yayınları, (t.y.), s.15-21.

³²² TBMMZC, c. 3, İ.2 24.4.1336, s. 32.

olarak meclise katılan İbrahim Süreyya Bey ilk başkanlık divanında 60 oy ile İdare üyeleri arasına seçilmiştir³²³.

Aynı gün İbrahim Süreyya Bey, Bursa Mebusu Muhittin Baha, Kütahya Mebusu Cevdet ve İzmit Mebusu Hamdi Namık Beyler ile birlikte meclisin sistemli bir şekilde çalışmasını sağlamak amacıyla on adet komisyon kurulmasına dair meclis başkanlığına bir önerge sunmuşlar ve bu önerge mecliste kabul edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa meclisin başkanı olarak, komisyon seçimlerinin milletvekillerinin uzmanlık alanlarına göre bir an önce yapılmasını belirtmiştir³²⁴.

4. 6. I. Dönem TBMM'nde Komünist Faaliyetler

26 Nisan tarihinde Sovyet Rusya Halk Komiserler Meclisi'ne bir mektup gönderilmiş ve TBMM ilk siyasi girişimini gerçekleştirmiştir. TBMM Mayıs ayı içinde Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki ilk İcra Vekilleri Heyeti'ni oluşturarak tarihi görevini adım adım yerine getirirken, İstanbul'da Nemrut Mustafa Paşa başkanlığında bir askeri mahkeme toplanmış ve 11 Mayıs'ta Mustafa Kemal Paşa ve en yakın arkadaşları idam cezasına çarptırılmıştır³²⁵.

Aynı gün, Kazım Karabekir Paşa'nın eline geçen, tüm Müslüman unsurların uyanıp harekete geçmesini isteyen bir bildiri mecliste okunmuş ve sosyalist düşünce mecliste tartışılmaya başlanmıştır³²⁶. Mustafa Kemal Paşa en başından beri Sovyetler Birliği'nin desteğini almaya çalışmış, daha Havza'da iken başkanlığını Miralay Budiyeni'nin yaptığı bir Sovyet heyetiyle görüşmüştü. Rus temsilcilerin komünizm propagandası eşliğindeki silah ve para yardımı vaatleri karşısında Mustafa Kemal Paşa kendilerine ümit vermiş ve Rusya'daki yeni yönetimin desteğini kazanmaya çalışmıştır³²⁷. İki tarafın da birbirlerinin düşünce ve amaçlarını anlamaya çalışmaktan ibaret olan bu ilk temasından sonra Mustafa Kemal Paşa Bolşevizm hakkında bir araştırma yapmış, Rusları sınırlarımıza sokmadan onlardan yardım alarak, İtilaf Devletlerini ülkeden

---

³²³ TBMMZC, c. 4, İ.3 25.4.1336, s. 52.

³²⁴ TBMMZC, c. 5, İ.3 25.4.1336, s. 58.

³²⁵ Salâhi R. Sonyel, *Gizli Belgelerde Mustafa Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2010, s.94.

³²⁶ İhsan Güneş, *Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünce Yapısı (1920-1923)*, I. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1997, s.121.

³²⁷Tansu, s.338-339.

çıkartmak gayesi için çalışmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın bu gayesinin farkında olan Bolşevikler de bu nedenle kendisine “Burjuva Paşası” demişlerdir.

TBMM açıldıktan sonra da aynı doğrultuda hareket eden Mustafa Kemal Paşa 26 Nisan 1920 tarihinde Sovyet lider Lenin'e bir mektup yazarak, iki hükümet arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasını talep etmiş, emperyalizmle mücadele için beş milyon altın lira istemiştir. Ayrıca TBMM Rusya'ya bir heyet göndermiş, Bolşevikliği yerinde incelemeye çalışmıştır. Bu girişimlere rağmen Mustafa Kemal Paşa'nın Bolşeviklerle ilişkisi hiçbir zaman siyasi ve askeri boyuttan ideolojik boyuta geçmemiştir³²⁸.

O günlerde, Rusya'daki Müslümanların kurduğu emperyalistlere karşı mücadele veren yeşil bayraklı yetmiş bin kişilik Bolşevik Yeşil Ordu'nun zafer haberleri Milli Mücadelecileri oldukça etkilemiş ve bu ordunun yardım amacıyla Anadolu'ya geleceği beklentisi doğmuştu. Herkesin böyle bir ümide bel bağladığı bir ortamda Kâzım Karabekir Paşa Erzurum'da I. Dünya Savaşı'ndan sağ olarak kurtulmuş Erzurum kabadayılarının içinden otuz atlıdan oluşan bir Kuva-yi Milliye birliği hazırlamış ve 14 Mayıs 1920'de Yeşil Ordu'nun öncüsüymüş gibi yola çıkarmıştır³²⁹.

Bu askeri birliğin sayesinde Rusya'daki Yeşil Ordu'nun Anadolu'ya geleceği inancı öyle yükselmiştir ki, Kâzım Karabekir Paşa bir ek kuvvet daha hazırlamak zorunda kalmış, hatta mecliste Yeşil Ordu Cemiyeti diye bir grup kurulmuştur. Anadolu'daki Yeşil Ordu fikrinin arkasında, İstanbul hükümetleri ve padişahın Anadolu hareketini dinsizlikle suçlamasının etkisi vardır. Rusya'daki Kızıl Orduya çağrışım yaparak, Müslümanlar için kutsal olan “Yeşil” bayrak ile propaganda unsuru haline gelen Yeşil Ordu halkın üzerinde etkili olmuştur³³⁰.

1920 yılının Mayıs ayında kurulan Yeşil Ordu Cemiyeti'nin amacı, hem Bolşeviklerin güvenini kazanmak, hem de Milli Mücadele için gerekli yardımları sağlamaktır. Cemiyetin tamamı milletvekillerinden oluşmuştur. Cemiyet gizli bir şekilde

---

³²⁸ Tahsin Ünal (Yay. Haz. Ali Güler, Suat Akgül), *Atatürk ve Milli Mücadele*, Ankara: Berikan Yayınları, 2001, s.372-378.

³²⁹ Hamit Erdem, *1920 Yılı ve Sol Muhalefet*, I. Baskı, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2010, s.52.

³³⁰ Mustafa Yılmaz, *Milli Mücadelede Yeşil Ordu*, I.Baskı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987, s.78.

kurulmasına rağmen Mustafa Kemal Paşa'nın bilgisi dahilinde yapılmış, ilk kurucuları da yakın arkadaşları olmuştur³³¹.

Cemiyetin üyeleri arasında Saruhan Mebusu İbrahim Süreyya Bey'in dışında Sıhhiye Vekili ve İstanbul Mebusu Adnan (Adıvar), Maliye Vekili ve Denizli Mebusu Hakkı Behiç (Bayiç), Tokat Mebusu Nâzım (Öztelli-Resmor), İzmir Mebusu Yunus Nadi (Abalıoğlu), Saruhan Mebusu Reşit, Eskişehir Mebusları, Hüsrev Sami (Kızıldoğan) ve Eyüp Sabri (Akgöl), Kozan Mebusu Mustafa (Cantekin), Bursa Mebusları Şeyh Servet (Akdağ) ve Muhittin Baha (Pars), Diyarbakır Mebusu Hacı Şükrü (Aydındağ), İzmit Mebusları Hamdi Namık (Gör) ve Sırrı (Bellioğlu) Beyler bu cemiyetin genel merkez grubu üyeleri arasında yer almıştır.

Yeşil Ordu Cemiyeti'nin Katib-i Umumisi gerçek anlamda bir sol düşünceye sahip olan Tokat Mebusu Nazım Bey'dir. Cemiyetin Ankara ve Eskişehir'de olmak üzere iki şubesi açılmış, Ankara şubesi Hüsrev Sami (Kızıldoğan) tarafından organize edilmiştir³³². Yeşil Ordu Cemiyeti üyelerinden Feridun Kandemir cemiyete üye olacak isimleri bizzat Mustafa Kemal Paşa'nın belirlediğini ve onun isteğiyle cemiyete üye olduğunu belirtmiştir. Toplantıların genellikle Şeyh Servet Efendi'nin evinde yapıldığı ve yeni üyelerin yemin ettirilerek kabul edildiğinden bahsetmiştir. Feridun Bey yakın dostu İbrahim Süreyya Bey ile Yeşil Ordu'ya ilk üye oldukları zaman yaşanan bir anılarını şöyle anlatmıştır:

“Yunus Nadi bey yine bir kaç top kağıd getirmişdi. Ben hele pek samimi dostum olan İbrahim Süreyya Beyle birlikte gelişlerini iyi bir fırsat sayarak, zihnimi kurcalayıp duran düşünce ve şüpheleri münasip bir dille kendilerine açmak için, Yeşil Ordu Cemiyetine kaydedilmiş olduğumu fakat bu cemiyetin maksat ve gayesinin ne olduğunu halâ lâyıkiyle bilmediğim için, iyi edip etmediğimi sordum.

İbrahim Süreyya bey, o kendine has tatlı gülümseyişiyle hiç tereddüt etmeden;

-İyi ettin, iyi ettin Feridun, dedi, biz de zaten oradayız. Hatta umumî merkez âzasıyız. Demek orada da beraber çalışacağız, çok iyi oldu. Maksat ve gayesi, Avrupa emperyalizmle mücadeledir. Cemiyet, bir bakıma Büyük Millet Meclisinin

---

³³¹ Atatürk, s.319-320.

³³² Erdem, s.56-58.

yardımcısıdır. Çekinecek bir tarafı yok. Reisimiz, yine Mustafa Kemal Paşadır. Yalnız bu işde dışarıya karşı, perde arkasındadır. Siyasî zaruretle böyle olması icap ediyor...

Burada Yunus Nadi bey;

-Sen hele birer kahve ısmarla...Yorgunuz yohu!... diye söze karıştı:

-Canım efendim, meclisin içinden çıktığı ayanbeyan meydanda olan bir cemiyetin maksat ve gayesi üzerinde uzun boylu durmağa ne hacet?Böyle bir cemiyet, memleketin hayrından başka bir yol tâkip edemez. Hepimiz el birliği ile çalışıyoruz. Sen de Tunalı gibi şu bu kaygusunu bırak, âza kaydetmeğe bak. Şimdi bütün maksat ve gaye bundan ibarettir. Ondan sonrasını büyükler düşünür.

-Bir beyanname var da...

-Ne beyannamesi?

-Toplantıda okudular. Yeşilordu beyannamesi taslağı diye...

-Ha, olabilir... Biz daha görmedik. Galiba Hakkı Behiç bey hazırlamış. Elbette getirirler, görürüz. Hakkı Behiç pek faaldir. Hakikaten çok çalışıyor. Herkes öyle çalışsa daha ne istenir. Bu iş muhtelif kollardan gösterilecek faaliyetle yürür. Beyanname ile de iş bitmez. Daha nizamname ve talimatnamede yapılacak... Ama dedim ya, şimdiki halde asıl dâva, teşkilâtı mümkün olduğu kadar sür'atle geliştirmektir. Sen ona bak ve dediğimi unutma. Lâfla peynir gemisi yürümez, buradaki çocuklardan başlayarak, eş, dost, kafadar, kimi bulursan aza kaydet.

Böyle konuşarak kahvelerimizin son yudumlarını alırken, ben biraz ferahlamış olmakla beraber, yine sordum:

- Demek Mustafa Kemal Paşa yine başımızda...

Yunus Nadi bey, bastonuna dayanarak ayağa kalktı:

-A efendim dedi, şu avuç içi kadar Ankarada, başında onun bulunmayacağı hangi iş yapılabilir ki?. Bunu düşünmek bile abes... Kaldı ki, şu anda Yeşilordu Cemiyetini teşkil eden kimselerin hepsi, evet istisnasız cümlesi tıpkı meclisde olduğu gibi, paşayı reis bilip, onun etrafında ona sınıksız bağlanarak toplanmış olan kimselerdir. Bu böyle olunca, artık küçücük bir tereddüt ve endişeye yer kalır mı?

İbrahim Süreyya bey de, hiç ses çıkarmadan, el, baş, göz işaretleriyle bu sözleri kâmilten tasdik ettiğini belirtiyordu. Onlar gittikten sonra, kulağında sadece ‘‘Reisimiz yine Mustafa Kemal Paşadır’’ sözü kalmıştı. Paşanın bu iki yakın ve samimi arkadaşı böyle söyledikten sonra, artık yine onların dediği gibi ‘‘ üst tarafının düşünülmesini büyüklere bırakıp’’ işin içinden çıkmak gerekiyordu³³³.

İbrahim Süreyya Bey, Feridun Bey’in de belirttiği gibi Mustafa Kemal Paşa’nın en yakın dostlarından biri olarak Yeşil Ordu Cemiyeti’nin önde gelen simalarından biridir. Hatta Cemiyetin Eskişehir şubesinin açılışı görevi onun bilgisi ve etkisi dahilinde öğretmen Behram Lütfi Bey’e verilmiştir. Nazım Bey ve genel merkez üyelerinden bazılarının bayram tatili vesilesiyle Eskişehir’de buldukları bir sırada, Yunus Nadi Bey’in Nazım Bey’e tanıştırdığı Behram Lütfi Bey cemiyetin Eskişehir’deki teşkilatını kurmakla görevlendirilmiştir.

Eskişehir Çerkez Ethem’in etkili olduğu bir şehirdi. Cemiyet ordu ile işbirliği içinde hareket etmeyi uygun bularak Çerkez Ethem ile ilişkiye girmiştir. Bunun yanı sıra merkezi İstanbul’da olan Türkiye Sosyalist Fırkası Anadolu’daki şubesini burada açmış, partinin yayın organı olan ‘‘İşçi’’ gazetesi burada yayımlanmıştı. Dolayısıyla Eskişehir diğer Anadolu illerine göre bu tür faaliyetler için uygun bir noktaydı³³⁴. Yeşil Ordu Cemiyetinin propagandasını yapmak amacıyla Mustafa Nuri ve Arif Oruç Beyler Eskişehir’de Seyyare-i Yeni Dünya adında bir gazete çıkarmışlardır³³⁵.

Cemiyetin beyannamesi hakkında bir değerlendirme yapıldığında halka İslami-komünist düşüncüyü benimsetmeye çalıştığı söylenebilir. Halkın dini duygularından yararlanarak teşkilatlanma özelliği gösteren cemiyetin dini propaganda konusunda en ağırlıklı üyesi Şeyh Servet Bey olmuştur. Yeşil Ordu Cemiyeti her ne kadar İslamiyet ve sosyalizm sentezini gerçekleştirmeye çalışsa da, devrin şartları içinde doğmuş, ne işçi, ne köylü, ne de büyük halk kitlelerine nüfuz eden bir etki yaratamamıştır³³⁶.

Cemiyete karşı Mustafa Kemal Paşa başta olumsuz bir tavır almamış, ama Temmuz ayının sonlarına doğru cemiyetin faaliyetlerini durdurmasını istemiştir. Bunun üzerine

---

³³³ Feridun Kandemir, *Atatürk’ün Kurduğu Türkiye Komünist Partisi ve Sonrası*, Yay. Haz. Nejat Ağbaba, İstanbul: Yakın Tarihimiz Yayınları, (ty),s.16-18.

³³⁴ Yılmaz, s.93-95.

³³⁵ Goloğlu, s.264-284.

³³⁶ Yılmaz, s.104-106.

cemiyet propaganda işlerini Eskişehir’den yürütmüştür. Mustafa Kemal Paşa, Ruslara yaranmak amacıyla komünizmin ne olduğunu bilmeden çeşitli kanallardan ülkeye komünizmin sokulmaya çalışıldığını ve bir takım teşkilatlanmalara gidildiğini belirterek cemiyete karşı çıkmıştır³³⁷.

Milletvekillerinin Bolşevikliğin ne olduğu konusunda meclis veya İcra Vekilleri Heyeti’nden bilgilendirilmeleri hususunda çalışma yapılmasını talep etmeleri de bu konudaki bilgi yetersizliğini kanıtlamaktadır. Mustafa Kemal Paşa 29 Mayıs tarihindeki gizli oturumda sosyalizmi benimseme fikrinin günün sorunu olmadığını belirtmiş ve bu konuda milletvekillerini 3 Temmuz günü yeniden uyarma ihtiyacı duyarak şöyle demiştir:

“Bizim için, ulusumuz için Bolşevik olalım olmayalım diye bir sorun yoktur. Bolşevik olmak için neden de yoktur. Görüyorum ki bazı arkadaşlar illa Bolşevik olalım gibi bir düşüncedeler. Biz bir ulusuz. Kendimize özgü aktöre ve yönetimimiz var. Biz bunların sadıkıyız.”

Cemiyetin faaliyetleri dışında sosyalist düşünce yapısını Anadolu’da tanıtmak konusunda Hâkimiyet-i Milliye, Yeni Gün, Öğüt ve Açıksöz gazeteleri de önemli roller üstlenmiş, sosyalizmi tanıtıcı yazılar yazmışlardır. Halkın sosyalizm ile tanıştırılma gayreti içindeki bu günlerde Mustafa Kemal Paşa 14 Ağustos 1920’de yaptığı bir konuşmasında, TBMM Hükümeti’nin ilkeleri ile Bolşeviklik ilkelerinin tam örtüşmediğini belirtmiş, bunun üzerine sosyalizmi savunan gazeteler Türkiye’ye has bir sosyalizm anlayışına yönelmişlerdir³³⁸.

Basının haricinde milletvekillerinin Bolşevizm algısına bakıldığında, sosyalist düşüncenin dayandığı sosyal, siyasal, ekonomik ve ideolojik unsurları tam anlamıyla bilmedikleri, Bolşevizm’in emperyalist düzene karşı verdiği mücadeleden etkilendikleri görülür. Yeşil Ordu Cemiyeti içinde Nazım Bey gibi gerçek anlamda solcular olduğu gibi, o günlerin şartları gereği solcu gözükkenler de vardı.

İbrahim Süreyya Bey Mustafa Kemal Paşa’nın yakın çevresinden biri olarak Sovyet Rusya’nın yardımının gerekliliğine inanarak, günün koşullarında bu cemiyete üye olan

---

³³⁷ Yılmaz, s.99.

³³⁸ Güneş, s.122-139.

isimlerdendi. Cemiyet üyeleri arasındaki fikri farklılık ve belirsizlikler, cemiyetin düşünce yapısını da etkilemiş, cemiyetin ideolojik çizgisinde esnekliğe neden olmuştur³³⁹. Cemiyetin genel fikri yapısı İslami Sosyalizm çizgisinde olduğundan, üyelerin Marksizm hakkındaki bilgileri yok denecek kadar az olmasına rağmen, halkın hassas olduğu İslami kaidelerle komünist ilkeler birleştirilmeye çalışılmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın 14 Mayıs tarihli konuşmasından sonra cemiyet içinde bir ayrılık baş göstermiş, kimi üyeler Sovyet Devrimine benzer bir model tasarlarlarken, kimileri ulusalcı-halkçı bir çizgide ilerlemek istemişlerdir. Bu fikri ayrılık sonucunda ulusalcı-halkçı grup Mustafa Kemal Paşa'nın arzusu yönünde hareket ederek cemiyetten ayrılmış, hükümetçe kurulan Türkiye Komünist Fırkası'na katılmıştır.

Türkiye Komünist Fırkası 18 Ekim 1920'de Bolşevik faaliyetleri kontrol altında tutmak amacıyla kurulmuştur. Hükümet diğer komünist teşkilatlanmalardan farklı olduğunu göstermek için partinin isminin başına "resmi" sıfatını eklemiştir. İbrahim Süreyya Bey ideolojik açıdan ulusalcı-halkçı bir çizgide olan resmi komünist partisi'nin kurucu üyeleri arasında yer almıştır³⁴⁰.

Partinin diğer üyeleri arasında Yunus Nadi (Abalıoğlu), Hakkı Behiç (Bayiç), Adnan (Adıvar), Muhittin Baha (Pars), Mahmut Celal (Bayar), Tevfik Rüştü (Aras), Mahmut Esat (Bozkurt), Kılıç Ali, İhsan (Eryavuz), Refik (Koraltan), Eyüp Sabri (Akgöl), İsmail Suphi (Soysallıoğlu), Fuat (Carım), Besim (Atalay) Beylerin isimleri söylenebilir. Milletvekilleri haricinde Mustafa Kemal'in isteğiyle Ali Fuat (Cebesoy), Kâzım (Karabekir), İsmet (İnönü), Refet (Bele) ve Fevzi (Çakmak) Paşalar da partiye üye olmuşlardır.

Mustafa Kemal Paşa Çerkez Ethem'den de yeni partiye üye olmasını ve Eskişehir'deki Seyyare-i Yeni Dünya isminde çıkan gazetesini Ankara'ya taşınmasını istemiştir³⁴¹. Sol teşkilatlanmayı kontrol altında tutmak gayesine hizmet eden parti taklitçi olmayan bir komünizmin savunuculuğunu yapmış ve Türkiye'deki devrim hareketinin Rusya'daki gibi kanlı olmayacağını savunmuştur.

---

³³⁹ Yılmaz, s.85.

³⁴⁰ Güneş, s.139-141.

³⁴¹ Mete Tunçay, *Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)*, C.1, I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s.297.

Resmi TKF'nın Genel Sekreteri Hakkı Behiç Bey'dir. Partinin beyannamesi Hakkı Behiç Bey tarafından hazırlanmış, beyannamede komünist düşüncenin Türkiye gerçeklerine ve sosyal hayatına uygun olduğu, Komünizmin aslında İslam'ın ulaşmak istediği eşitlik ve kardeşlik duygusundan beslendiği ileri sürülmüştür. Parti 22 Kasım'da Tevfik Rüştü, Fuat, İsmail Suphi, Besim ve kâtip olarak Tahsin Rüştü (Bac) Beylerden bir heyet teşkil ederek bu isimleri sosyalizmi yerinde incelemek amacıyla Sovyet Rusya'ya göndermiştir³⁴².

Mustafa Kemal Paşa, Sovyet Rusya ile ilişkileri güçlendirmek için Moskova'ya elçi göndermek istemiş ve İbrahim Süreyya Bey'e teklifte bulunmuştur. Daha önce Kafkasya'dan gelen Bolşevik temsilcilerle de Rauf Bey ile beraber görüşen İbrahim Süreyya Bey, Moskova'ya asker kökenli birinin gitmesinin daha uygun düşeceğini söylemiş ve Ali Fuat Paşa Moskova Büyükelçisi olarak gönderilmiştir³⁴³.

Bu günlerde TKF'nın örgütlenmesi ile ilgili hazırlanan Türkiye Komünist Fırkası Teşkilat Nizamnamesi'ne göre, otuz kişiden oluşan Merkez-i Umumi üyeleri, Köylü ve Arazi, Sanayi ve Amele, Neşriyat ve İrşadat, Umur-u Askeriye ve Teşkilat olmak üzere beş bölüme ayrılacak, bu bölümlerde görev alacak kişiler partinin kurucuları tarafından seçilecekti. Partinin programında yer alan temel düşünce, komünizmin uluslar arası ve ulusal platformundaki popülaritesinden faydalanarak komünizmi ülkenin şartlarına uygun olarak yorumlayıp, "milli komünizm" ideolojisine ulaşmaktır.

Milli komünizm'in savunduğu temel prensip, emperyalizm ve onunla ortaklık içinde olan gayrimüslimlere karşı Türk burjuvazisini savunmaktır. Partide Yeşil Ordudaki sol-ittihatçılar ile İbrahim Süreyya Bey gibi Mustafa Kemal Paşa'ya yakın simalar yer almıştır. Yunus Nadi'nin Yeni Gün ve Çerkez Ethem'in Seyyare-i Yeni Dünya gazeteleri partinin yayın organları olarak faaliyet göstermiştir. Hükümet tarafından yayımlanan Hâkimiyet-i Milliye'de taklit bir komünizmin yapılmadan Türk halkının ruhuna uygun bir anlayışla hareket edildiği sürece partiyi destekleyeceğini belirtmiştir³⁴⁴.

---

³⁴² Yılmaz, s.137-138.

³⁴³ Yiğit, s.187.

³⁴⁴ Erdem, s.253-261.

Yeşil Ordu içindeki daha solcu grup ise faaliyetlerine devam etmiş, bu kanattan Nazım Bey ve arkadaşları Türkiye Komünist Fırka'ya karşı çıkararak, Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkasını kurmuştur. Bu parti kurulmadan önce 1920 yılının yazında gizli olarak Türkiye Komünist-Bolşevik Partisi kurulmuş, 14 Temmuz'da partinin beyannamesi yayımlanmıştır. Şerif Manatov³⁴⁵, Salih (Hocaoğlu), Ziyetullah Nuşirevan³⁴⁶, Ahmet Hilmi, Nazım Bey gibi isimler partide yer alırken, İstanbul'daki Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası da bu partiye bağlanmıştır³⁴⁷.

Milli Mücadele'yi bir burjuva hareketi olarak değerlendiren gizli Komünist Fırkası, Anadolu'daki milli direnişe karşı Eskişehir'deki işçileri isyana teşvik etmiş ve daha sonra Şerif Manatov sınır dışı edilmiş ve partiyi kuranlar Resmi TKF'nin kurulmasından sonra Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkasını kurmuşlardır.

Mustafa Kemal Paşa, Yeşil Ordu Cemiyeti'nin Ankara ve Eskişehir şubelerinin, gizli bir şekilde komünist örgütlenme içinde oldukları ve bazı üyelerin Sovyet Rusya sefaretiyle olan ilişkileri hakkında bilgi edinince cemiyetin kapatılmasını istemişti. Bunun üzerine 1920 yılının yaz aylarında cemiyetin bir devamı gibi hareket eden Halk Zümresi isminde bir grup Mustafa Kemal Paşa'ya karşı muhalefete geçmiştir. Bu muhalefet ilk kez 4 Eylül 1920 tarihinde meclisteki Dâhiliye Vekili'nin seçimi esnasında kendisini ortaya koymuştur.

Yapılan oylama sırasında Mustafa Kemal Paşa'nın adayı Refet Bey 65 oy alırken, Halk Zümresi'nin adayı Nazım Bey 66 oy almıştır. Nazım Bey ikinci tur oylamada ise 98 oy alarak Dâhiliye Vekili seçilmiş, Mustafa Kemal Paşa ise Nazım Bey'i vekil olarak huzuruna kabul etmeyerek, Çerkez Ethem vasıtasıyla istifasını istemiştir. Bu olay üzerine Nazım Bey istifa etmiş, 6 Eylül günü yapılan yeni oylamada Refet Bey 131 oyla Dahiliye Vekili seçilmiştir.³⁴⁸

Nazım Bey 7 Aralık 1920'de Türkiye Halk İştirakiyyun Fırkası kurucularından biri olarak gizli muhalefete son vermiştir. Nazım Bey'in haricinde Şeyh Servet ve Mehmet

---

³⁴⁵ Şerif Manatov, Başkır Cumhuriyeti adına TBMM'nin Sovyet Rusya ile temaslarının başladığı günlerde Ankara'ya gelmiş, Ankara ve Eskişehir'de çevresine topladığı kişilerle Bolşevik propagandası yapmıştır (Güneş, s.140).

³⁴⁶ Türk ve Müslüman olan Ziyetullah Nuşirevan TBMM Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumî'liğinde Rusça tercümanlığı yapmıştır (Güneş, s.140).

³⁴⁷ Yavuz Aslan, *Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997, s.100-101.

³⁴⁸ Yılmaz, s.122-142.

Şükrü Beyler de partide önemli roller üstlenmiştir. Partinin kuruluşu hükümet tabanında hoş karşılanmamış, Dâhiliye Vekili memurlardan bu partiye üye olanları azlederken, Maarif Vekili maarif mensuplarının partiye katılmalarını yasaklamıştır.

Aralık ayının sonuna doğru, Çerkez Ethem düzenli orduya katılmaya karşı çıkıp isyan edince, Çerkez Ethem ve kuvvetlerine karşı bir operasyon başlatılmıştır. Bu operasyon bir süre sonra genel olarak sol düşüncenin bastırılması hareketine dönüşmüştür. Bu olaylar karşısında THİF 1 Şubat 1921 tarihinde kendisini feshetmiş, fakat Nazım Bey, Şeyh Servet ve Mehmet Şükrü Beyler hükümeti devirmeye çalışmakla suçlanarak tutuklanmışlardır³⁴⁹.

Çerkez Ethem'in isyanı sırasında kendisinin bazı milletvekilleri aracılığıyla ikna edilmesi fikri üzerinde durulmuş, bu görev için Çerkez asıllı olan İbrahim Süreyya ve Rauf Beyler uygun görülmüş, fakat İbrahim Süreyya Bey bu durumun askeri bir problem olduğunu bu nedenle askeri makamlarca çözülmesi gerektiğini belirtmiştir³⁵⁰. Yine de 23 Aralık tarihinde Çerkez Ethem'in ağabeyi Reşit Bey ile birlikte Celal (Bayar), Kılıç Ali, Eyüp Sabri (Akgöl) ve Vehbi (Bolak) Beylerden bir "öğüt kurulu" oluşturularak gönderilmiştir.

Fakat Çerkez Ethem ikna olmadığı gibi kuruldakileri tutsak etmiş ve üzerine gönderilen kuvvetlerce etkisiz hale getirilmiştir³⁵¹. THİF gibi (Resmi) TKF'sı da 1921 yılı başlarında yaşanan solu bastırma eylemlerinden nasibini almış ve dağılmıştır. Mustafa Kemal Paşa 3 Ocak günü (Resmi) TKF ve Genel Sekreteri Hakkı Behiç Bey'in Çerkez Ethem'in isyanına katıldığına dair hiçbir kanıt olmadığını belirterek parti üzerindeki suçlamaları kaldırmayı amaçlamıştır³⁵².

4. 7. İbrahim Süreyya Bey'in İtalya Ziyareti

TBMM içinde muhalefet çatışmaları devam ederken, bir taraftan ülkedeki bayındırlık faaliyetleriyle de meşgul olunmaktaydı. Hükümet, lokomotif sıkıntısı çekilen bir dönemde, lokomotif siparişinden önce acil olarak eldeki lokomotiflerin tamir edilmesi gerektiğine karar vermiş ve gerekli malzemenin satın alınması için İtalya'ya bir heyet

---

³⁴⁹ Güneş, s.142-144.

³⁵⁰ Yiğit, s.192.

³⁵¹ Turan, s.238.

³⁵² Erdem, s.264.

göndermiştir. Konunun uzmanı olarak fabrikaları dolaşarak malzemeyi inceleme görevi demiryolu mühendisi Necip Efendi ve Eskişehir'den ustabaşı Mustafa Efendi'ye verilmiştir.

Nafia Vekili İsmail Fazıl Paşa, bu iş için yüz elli bin lira tahsis etmiş, fakat paranın tamamını bu kişilere vermekten çekinerek, heyete iki milletvekilinin katılması kararını alarak, bu parayı onlara teslim etmeyi uygun bulmuştur. İbrahim Süreyya Bey, Kozan Mebusu Dr. Mustafa Bey ile birlikte 20 Aralık 1920 tarihinde bu heyetle birlikte İtalya'ya gitmekle görevlendirilmiş, acele bir şekilde yola çıkarılmışlardır.

İbrahim Süreyya Beyler yola çıktıktan sonra Karahisarı Sahip (Afyonkarahisar) Mebusu Mehmet Şükrü Efendi bu konuda Nafia Vekâleti'ne gensoru önergesi sunmuştur. Mehmet Şükrü Bey ülkenin maddi imkânlarının kısıtlı olduğu bir dönemde, bu görevin İtalya'daki temsilcilerimize verilmeyerek, ek tahsisat ile başka milletvekillerine verilmesine karşı çıkmıştır.

İsmail Fazıl Paşa ise, o sırada İtalya'da bulunan Cami Bey'in hariciye memuru olarak bugün orada olduğunu ama yarın başka bir yerde bulunabilme ihtimalinin yüksek olduğunu, gönderilen mebusların dört beş aylık bir zaman zarfında gece gündüz fabrikaları gezeceklerini, Cami Bey'in bu işlerle meşgul olamayacağını belirtmiştir. İbrahim Süreyya Bey ve Mustafa Bey'e mebus olmaları sebebiyle 6667 İtalyan frangı, ustalara da bu paranın yüzde altmışının verilmesi uygun bulunmuştur.

İsmail Fazıl Paşa Türk parasıyla yüz elli bin liralık bir iş için dört beş bin lira harcırah verilmesinin çok büyütülmemesi gerektiğini söylemiştir. Bu sözler üzerine Mehmet Şükrü Bey bütçe açığının olduğu bir dönemde konuyla ilgili hiçbir uzmanlık alanı olmayan iki milletvekilinin maaşlarına ek olarak bir de harcırah almalarını eleştirmiş, Konya Mebusu Vehbi Bey de kendisini destekleyerek bu durumu adam kayırmak olarak değerlendirmiştir. Görüşmeler sonucunda kendisini savunan İsmail Fazıl Paşa'ya 28 güven, 69 güvensizlik oyu verilmiştir³⁵³.

İbrahim Süreyya Bey ve yanındakiler bu olup bitenden habersizce yolculuklarına devam etmişlerdir. Ankara'dan kendilerine verilen yüz on bin lira tahsisat ile yola çıkan heyet, İtalya'ya mebus gibi değil de tüccar gibi gönderilmiştir. Parayı Antalya'da İtalyan

---

³⁵³ TBMMZC, c. 2, İ.121 25.12.1336, s. 11-18.

liretine çevirmişler ve İtalya'ya gittikten sonra da bir bankaya yatırarak, banka üzerinden faiz yürütmüşlerdir. Yola çıkmadan önce kendilerine satın alınması gereken malzeme ile ilgili olarak bir liste verilmiştir.

İbrahim Süreyya Beyler gerekli malzemeyi satın aldıktan sonra ülkeye dönmüş ve faturaları teslim etmişlerdir. Fakat onlar İtalya'dayken başlayan mesele İbrahim Süreyya Bey'ler yurda döndükten sonra da devam etmiştir. Mustafa Beyle ikisi hakkında İtalya'da yaptıkları harcamalar ile ilgili olarak mecliste birtakım dedikodular çıkmış, Konya Mebusu Vehbi Efendi İtalya'dan satın alınan demiryolu ve malzemesi hakkında bizzat izahat vermelerini istemiştir.

İbrahim Süreyya Bey neredeyse olayın üzerinden bir seneye yakın bir zaman geçtikten sonra mecliste bu konuda bir açıklama yapmış ve kendisini şöyle savunmuştur:

“Evvele şunu söyleyeyim, çünkü pek meraklı şeydir, biz burada bulunduğumuz müddet zarfında dört bin İtalyan liri mahiyede bize vereceklerdi. Bu, bizim para ile iki yüz on ila iki yüz yirmi lira tutar. Bir de bize giderken sekiz yüz lira harcırah verdiler. Biz geldiğimiz zaman, o vakit Nafia Vekili Ömer Lütfi Bey arkadaşımız idi. Kendisi gayet müdekkiktir bilirsiniz, dediler ki, ne masraf ettiniz? Biz de dedik ki, şimendifere vapura bunu verdik, masraf ettik alelmüfradat hesap ettik, hatta vapurda yapılan yemek masrafını kabul etmemişlerdi, bu suretle bize verilen sekiz yüz liradan beş yüz yirmi lirayı ben kendi hesabıma iade etmişimdir, bundan dolayı arkadaşımıza çok teşekkür ederim, bunu sual edip bize cevap vermeye fırsat verdiklerinden ötürü... Daha iki-üç kalem eşya vardı, bunların ikmali zamana mütevakkıftı, biz bunları beklemeden buraya geldik ve malları buraya gönderdik ve musaddak faturalarını buraya teslim ettik, o gelen mallar ile sipariş edilen mallar da gelmiştir. İçinde bir mal gelmemiştir ki, o da “pyaster” dedikleri bir maldır ve 25 bin frank kadar bir para tutar. O hesapta şimendifer idaresi bu parayı gönderirse pyaster de gelecek. Zaten bu pyasterin şimdiye kadar gelmemesi, numunesine ve matluba muafık olmadığı için ve şartnamesine muafık bulunmadığından o mal yeniden orada yaptırılmıştır. Orada aldığımız malları yağ, vs gibi eşyayı kimyagerlere götürüyorduk ve bunların tahlillerini yaptırıyorduk, raporları burada vardır. Nafia idaresine verdik, yani o mallar hala buraya gelmemiştir, o malın gelmesi için 50-60 bin liraya ihtiyaç vardır, belki daha 30-35 bin lira kadar bir borcu olur. Onu da şimendifer idaresinin bir milyon lira alacağı vardır, şimdi bu hesabın bu suretle kat edilmemiş olduğunu biliyoruz. Biz buraya geldiğimiz zaman 1 100 000 frank

kadar hesabâtı buraya tamamiyle teslim ettik. Nafia Vekaletine verdik. Nafia Vekaleti vasıtasıyla şimendiferin muhasebecisi hazır olduğu halde bu hesabat tetkik edilmiştir ve buna dair bize vesika vermişlerdir. Eğer arkadaşlarımız arzu ederlerse bunu, yegân gösteririz, elimizdedir. Daha sonra gelen malları Nafia idaresinden veyahut doğrudan doğruya şimendifer idaresinden bakabilirler. Bu hesabat için arkadaşlarım emin olabilirler ki fazla arzu ettikleri tafsilâtı, malûmatı her dakikada vermeye hazırız. Aynı zamanda şunu ikmâl edeyim ki; Vehbi Efendibuyuruyorlar ki; oraya gönderilen adam-yani bendeniz için- Korsika'dan Sardunya'ya gidiyor ve Sicilya'da geziyorlar. Halbuki Efendi Hazretleri bilirler ve bilmeleri lâzım gelirdi ki; bir adam, bir memur bir yerde oturur ve oturduğu yerin adresini gönderir. Ahmed Efendi filân yerde oturuyor diye; bendeniz Korsika caddesinde oturuyordum ve adresim değıştikçe bildiriyordum, Korsika'dan Sicilya'ya demek Erzurum mahallesi ile Kângırı mahallesinde oturmak gibi bir şeydir.”³⁵⁴.

İbrahim Süreyya Bey'den sonra Mustafa Bey de aynı doğrultuda bir konuşma yapmış ve meclisi ikna etmeyi başarmışlardır. 1921 yılının başında cereyan eden bu olay, 17 Temmuz 1922'de açıklığa kavuşmuş, İbrahim Süreyya Bey savaş yıllarında güvenilir kişiliği nedeniyle gönderildiği İtalya ziyaretinden sonra bir teşekkür beklerken, çıkan dedikodular nedeniyle izahat vermek zorunda kalmıştır.

4. 8. I. Dönem TBMM'nde Gruplar

Kurtuluş Savaşı devam ederken, görüldüğü gibi milletvekillerinin birbirlerine duydukları güven problemi mecliste sıkıntılar yaratmış, Mustafa Kemal Paşa, meclisin içindeki destekçileri bir hayli fazla olsa da, mevcut muhalefete karşı 10 Mayıs 1921'de Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu adında bir grup oluşturmuştur. I. Grup adıyla anılacak olan bu grubu kurarken, üye olmasını istediği milletvekilleri ile bizzat görüşen Mustafa Kemal Paşa, grubun amaç ve hedefleri hakkında kendilerine bilgi vermiştir. Gruba dahil olmak istemeyen milletvekillerine düşüncelerinde özgür olduklarını belirtmiştir³⁵⁵.

---

³⁵⁴ TBMMZC, c. 3, İ.75 17.7.1338, s. 502-503.

³⁵⁵ Zeki Çevik, *Milli Mücadele'de "Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkası'na" Geçiş (1918-1923)*, Yay. Haz. Berna Türkdoğan, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2002, s.396-402.

İlk I. Grup toplantısı Erkek Öğretmen Okulu Konferans Salonu'nda 133 milletvekilinin katılımıyla yapılmıştır. İbrahim Süreyya Bey yakın dostları ile birlikte bu gruba dahil olan milletvekillerinden biridir. I. Grup kurulduktan sonra meclisteki çalışmalar daha düzenli bir hal almış, kararların alınması hızlanmıştır. Ordunun I. ve II. İnönü muharebelerinde aldığı başarıların da bu duruma etkisi olmuştur.

Bu zaferlerden sonra daha tam anlamıyla taarruz gücü gelişmeyen Türk Ordusu Yunanlılara karşı Kütahya- Eskişehir muharebelerinde başarısız olmuş, Ulusal güçlerin Sakarya'nın doğusuna çekilmesi yönünde karar alınmıştır. Yunanlıların Eskişehir'i ele geçirmesi sonucunda mecliste büyük bir panik başlamış, bazı milletvekilleri kendi aralarında toplantılar yaparak çözüm üretmeye çalışmışlardır.

Bu günlerde Ankara'nın Etlik semtinde Eyüp Sabri, Çopur Hilmi ve Malik Beyler'in düzenlediği bir toplantıya Yunus Nadi Bey ile birlikte katılan İbrahim Süreyya Bey Mustafa Kemal Paşa'nın yerine Enver Paşa'nın getirilmeye çalışıldığını görmüş ve bu durumu kesinlikle kabul etmeyeceklerini söyleyerek toplantıdan ayrılmıştır. Etlik toplantısındaki fikir ayrılığında Mustafa Kemal Paşa'ya bahsedip bahsetmemek konusunda çok düşünen İbrahim Süreyya Bey, bu durumun jurnalcilik olacağı kanısıyla sessiz kalmayı tercih etmiştir.

Mecliste Mustafa Kemal Paşa'ya Başkomutanlık rütbesi verilince Enver Paşa yanlılarının bertaraf edildiğini düşünen Yunus Nadi Bey de İbrahim Süreyya Bey ile aynı şekilde davranmıştır. Yıllar sonra Hilmi Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya suikast yapmakla suçlandığı zaman kendilerini İbrahim Süreyya Bey'in ihbar ettiği iddiasını ortaya atmış ve bu durumdan dolayı İbrahim Süreyya Bey oldukça üzülmüştür³⁵⁶.

Sakarya Savaşı büyük bir zaferle sonuçlandıktan sonra İsmet (İnönü) ve Fevzi (Çakmak) Paşalar 14 Eylül tarihinde Meclis Başkanlığına bir telgraf göndermiş ve bu zaferde büyük rolü olan Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya gazi ve mareşal unvanı verilmesini istemişlerdir³⁵⁷. 19 Eylül 1921 de İbrahim Süreyya Bey de 62 arkadaşı ile birlikte Meclis Başkanlığına bir öneri sunmuş, oy birliği ile kabul edilen öneri, 19 Eylül 1921'de 153 sayılı yasa olarak kabul edilmiştir. İbrahim Süreyya Bey'in bu konudaki kanun teklifi şu şekildedir:

---

³⁵⁶ Yiğit, s.185-186.

³⁵⁷ Turan, s.252.

‘‘Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine Mücahedei hudapesendanesiyle vatanın halaskarı ve zaferi ahirin âmili olan Reisi Muhteremimiz Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine milletin alâmeti şükranı olmak üzere müstahak oldukları gazilik unvanının ita ve rütbei müşiri tevcihini ve işbu teklifimizin bugünkü ruznameye ithal edilerek zirdeki maddei kanuniyenin kabulünü arz ve teklif ederiz.

19 Eylül 1337’’³⁵⁸.

Mustafa Kemal Paşa önderliğinde olağanüstü şartlar altında toplanan I. Dönem TBMM her ne kadar vatanın kurtuluşu noktasında mebusları birleştiriyor olsa da, karşıt görüşleri de bünyesinde barındırmaktaydı. Milletvekilleri sosyo-ekonomik açıdan her biri birbirinden oldukça farklı idi. Bu farklılıklar onların gelecekle ilgili beklentilerini de etkilemekte, birbirinden farklı fikirler ortaya çıkmaktaydı. Necmettin Sahir Sılan tarafından I. Dönem milletvekilleri arasında yapılan bir anket bu gerçeği ortaya koymaktadır. Bu ankete cevap veren milletvekillerinden biri olarak İbrahim Süreyya Bey o dönemde gelecekle ilgili beklentilerini şöyle anlatmıştır:

‘‘Kardeşim Necmettin Sahir

Büyük Türk milleti öz vatanını kurtarmak azindedir. Gittikçe artan ve hızlanan milli irade karşısında yıkılmayacak bir kuvvet görmüyorum. Muztarib vatandaşların başında sevilen, güvenilen, tecrübeli ve basiretli bir şef, bir Mustafa Kemal ve onun yanında ileri görüşlü arkadaşlar vardır. Zafer, muvaffakiyet herhalde bizimdir. Buna eriştikten sonra da aziz milletimizi yükseltecek hamlelerle istiklal mücadelemizi feyizdâr kılmak muhakkak ve mukadderdir.

26 Teşrinievvel 1337

Saruhan Mebusu İbrahim Süreyya’’³⁵⁹.

4.9. İbrahim Süreyya Bey’in Harkof’a Gidecek Heyet’ten İstifası

Sakarya Savaşı öncesinde TBMM Ukrayna Cumhuriyeti ile de temaslarda bulunmuş, 13 Aralık 1921 tarihinde Mihail Frunze başkanlığında bir heyet Ankara’ya gelmiştir. 20 Aralık’ta mecliste bir konuşma yapan Frunze, Sakarya Savaşında kazanılan zaferden

---

³⁵⁸ TBMMZC, c. 1, İ.79 19.9.1337, s. 263-264.

³⁵⁹ Yay. Haz. Cihangir Gündoğdu, *İlk Meclis Anketi Birinci Dönem TBMM Üyelerinin Gelecekte Bekledikleri*, Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2004, s.330.

dolayı tebriklerini sunmuş, cephede incelemeler yapmış ve TBMM ile Ukrayna Hükümeti arasında 2 Ocak 1922 tarihinde dostluk antlaşması imzalanmıştır.

Frunze, antlaşmanın imzalanmasından üç gün sonra Moskova'ya dönmüş, Ankara'daki temasları ile ilgili bir rapor hazırlamış, bu raporla TBMM ile Fransa arasında imzalanan Ankara Antlaşmasının Sovyet Rusya tarafında yarattığı güvensizliği ortadan kaldırmıştır. Ukrayna ile imzalanan antlaşmanın üç ay içerisinde karşılıklı olarak onaylanması için TBMM 18 Mart 1922'de Sıhhiye Vekili Dr. Rıza Nur başkanlığında İbrahim Süreyya ve Trabzon Mebusu Recai ve Binbaşı Yakub Beylerle bir kâtip'ten oluşan bir heyeti Ukrayna'nın başkenti Harkof'a göndermeye karar vermiştir³⁶⁰.

Aynı gün mecliste bazı milletvekilleri heyet'te beş kişinin birden harcırah verilerek gönderilmesine karşı çıkmış ve tartışmalar yaşanmıştır. Heyet başkanı Rıza Nur Bey, bu tartışmalardan rahatsızlığını dile getirerek, kendilerine güvenilmiyorsa derhal istifa edeceğini belirtmiştir. Kütahya Mebusu Cemil Bey ise, heyetteki isimlere karşı bir güvensizlik olmadığını, sadece maddi sıkıntıların hat safhada olduğu bir zamanda bu kadar kişinin gönderilmesine karşı olduklarını belirtmiş ve sözlerini şöyle sürdürmüştür:

“Malûmu âlinizdir ki Fransa Devleti fahimesi gibi Hükümetin Adana ve Kilikya İtilâfnamesi için buraya gönderdiği heyet, Fraklen ile refikinden ibaretti. Biz ne için Londra'ya düzinesiyle adam gönderdik? Acaba beş kişinin göreceği bir işi iki kişi göremez mi? Meclisin aradığı mesele budur, başka bir şey değildir.”³⁶¹.

Milletvekilleri diplomatik temaslarla edinilen maddi yardımların bu şekilde israf edilmemesi gerektiğini savunmuşlar, İbrahim Süreyya Bey de Harkof'a gidecek heyetten istifa etmiş ve Ukrayna'ya gitmemiştir³⁶².

4.10. I. Dönem TBMM İçindeki Selamet-i Umumiye Komitesi

I. Dönem TBMM bir taraftan savaşa uğraşırken, diğer bir taraftan meclis içi hesaplaşmalar da devam etmekteydi. Vatanın kurtarılması konusunda İbrahim Süreyya Bey gibi sonuna kadar Mustafa Kemal Paşa'ya inanan ve ona güvenen milletvekilleri olduğu gibi karşıt görüşte olanlar da vardı. Bir süre sonra bu karşıt görüşler Mustafa

---

³⁶⁰ TBMMZC, c. 2, İ.10 18.3.1338, s. 265.

³⁶¹ TBMMZC, c. 2, İ.10 18.3.1338, s. 269.

³⁶² TBMMZC, c. 1, İ.37 1.5.1338, s. 480.

Kemal Paşa'ya karşı yeniden muhalefete dönüşmüştür. I. Grubun kurulmasından on dört ay sonra Mustafa Kemal Paşa'ya karşı yapılan muhalefet kendini yeniden göstermiş, 1922 yılının Temmuz ayında II. Grup isminde bir grup kurulmuştur.

Mustafa Kemal Paşa'nın şahsi bir egemenlik kurmaya çalıştığına inanan bu grubun üyeleri, daha önce meclis içinde bireysel olarak faaliyet gösterirken, 1922 yılının Mart aylarında oluşturulduğu tahmin edilen "Selamet-i Umumiye Komitesi" nin ortaya çıkışıyla birlikte örgütlü bir harekete dönüşmüştür³⁶³. Selamet-i Umumiye Komitesi, Mustafa Kemal Paşa tarafından önemli meseleleri meclisten geçirebilmek amacıyla gizli olarak kurulmuş, bu şekilde meclis denetim altına alınmaya çalışılmıştır.

Üçüncü toplantı yılının başladığı 1 Mart 1922 tarihinde, Başkomutanlık Kanunu'na dair verilen olağanüstü yetkiler, vekil seçimlerindeki aday gösterme yöntemi, Meclis'in bilgisi dışında yetki kullanımı ve İstiklal Mahkemeleri konularında eleştirilerin artması, muhalefetin tırmanacağına bir göstergesi olmuştur. Bu durum karşısında Mustafa Kemal Paşa ve bazı I. Grup üyeleri önlem alma ihtiyacı hissetmiş ve bu gizli örgüt kurulmuştur.

İbrahim Süreyya Bey de 14 kişiden oluşan bu örgüte katılmış ve bilfiil faaliyet göstermiştir. İbrahim Süreyya Bey'in dışında, Adnan (Adıvar), Emin (Erkul), Celal (Bayar), İhsan (Eryavuz), Hasan Fehmi (Ataç), Mahmut Esat (Bozkurt), Fikret (Onuralp), Kılıç Ali, Hakkı (Ungan), Haydar (Vaner), Ali (Çetinkaya), Atıf (Tüzün) ve Muhittin Baha (Pars) Beyler bu örgütün üyeleri arasında yer almıştır.

Selamet-i Umumiye Komitesi ilk gizli toplantısını Hasan Fehmi (Ataç) Bey'in evinde yapmış, ilk kararlarını almıştır. Örgütün başkanı Mustafa Kemal Paşa olarak kabul edilmiş, kendisiyle bağlantı kurma konusunda Adnan (Adıvar) ve İhsan (Eryavuz) Beyler görevlendirilmiştir³⁶⁴. Komite üyelerinin amacı, meclis gündeminde görüşülecek maddeleri önce kendi aralarında görüşerek bir karara bağlamak, vardıkları sonuca göre grup toplantılarında milletvekillerini yönlendirerek, mecliste istenilen yönde kararlar çıkarmaktı.

---

³⁶³ Çevik, s.430.

³⁶⁴ Lüleci, s.381-386.

Tam bir dayanışma içinde olan örgüt üyeleri iki günde bir gündüzleri ya da geceleri herhangi bir üyenin evinde toplanmışlar ve önemli kararlar almışlardır. Üyeler II. Grup milletvekilleriyle de iyi ilişkiler kurmaya özen göstererek meclisin düzenli çalışmasını temin etmeye çalışmışlardır. 14 kişiden oluşan ilk kurucu üyeler, örgüte yeni katılacak kişilerle ilgili olarak tüm kurucuların ortak onayının alınmasını şart koşmuşlar ve yeni üye olacaklar hakkında kuruculara veto hakkı tanınmıştır.

Daha sonra üye sayısı 50'ye çıkan bu gizli örgüt 16 Mart 1922 tarihinde meclis gündemine gelerek açığa çıkmıştır. Örgütün açığa çıkmasında Haydar (Vaner) Bey'in evinde yapılan gizli toplantıda tartışılan "nakil araçları bulma" konusunun etkisi olmuştur. Bu gizli toplantı esnasında muhalif bir tutum sergileyen Kara Vasıf Bey her söze itiraz ederek, karar alınmadan toplantının sona ermesine neden olmuştur. Konu birkaç gün sonra yeniden görüşülmüş ve alınan kararlar kanun meclis'ten zorla geçirilmiştir.

Selamet-i Umumiye Komitesi'ne dair duyular alındıktan sonra Kastamonu Mebusu Besim Bey bu konunun aydınlatılması için bir önerge verse de, konu geçirilmiştir ve Dâhiliye Vekâleti 3 Nisan'da yaptığı açıklamada bu isimde bir cemiyetin kurulmadığını belirtmiştir. Bu cevaba tepki gösteren bazı milletvekilleri muhalefet kanadını oluşturarak II. Grup çatısı altında örgütlenmişlerdir³⁶⁵.

Meclis kendi içinde bazı sıkıntılar yaşıyor olsa da, milletvekilleri dış güçlere karşı kenetlenmişler ve mücadele zaferle sonuçlandırılmıştır. İtilaf Devletleri ile ateşkes yapılmış ve Kurtuluş Savaşı'nın silahlı çatışma dönemi sona ermiştir. Bundan sonra masa başında bir mücadele başlayacağından tüm çalışmalar barış antlaşmasına yoğunlaştırılmıştır.

Lozan'da yapılacak barış görüşmeleri öncesinde İtilaf Devletleri İstanbul Hükümeti'ne de davet gönderince 1 Kasım 1922'de saltanat kaldırıldı. Bu olay Milli Mücadele'nin önder kadrosunda bir yol ayrımını da başlatmış olmuştur. Önder kadro içinde Rauf Bey, Refet Bey ve Ali Fuat Paşa gibi bazı isimler bu hadiseden memnun olmamışlardır. İbrahim Süreyya Bey bu isimlerden özellikle Rauf Bey ile yakın ilişkiler içinde olsa da, bir fikir birliği içerisinde değildi. Zaten Erzurum Kongresi'nden beri de Mustafa Kemal

---

³⁶⁵ Güneş, s.179-180.

Paşa'nın saltanat ile ilgili planlarından haberdardı. Saltanat kaldırıldıktan sonra İsmet Paşa'nın başkanlık yaptığı Türk delegasyonu Lozan'a gitmiş ve 21 Kasım'da görüşmeler başlamıştır.

4.11. Emval-i Metruke Meselesi ve İbrahim Süreyya Bey

Daha önce de belirtildiği gibi, meclisteki milletvekilleri ortak bir ülkü doğrultusunda birleşmişlerse de, farklı sosyo-ekonomik kültürlerden gelmeleri ve birbirlerine duydukları güven problemi, onları en çok maddi meselelerde karşı karşıya getirmiştir. Birbirlerine karşı suçlayıcı ifadelerle tartıştıkları toplantılar, görüşmelerin uzamasına, zaman zaman meclisteki tansiyonun yükselmesine neden olmuştur.

Bu gergin toplantılardan biri de, 25 Kasım 1922 tarihinde gerçekleşmiş ve İbrahim Süreyya Bey'i bir hayli üzmüştür. İzmir'in kurtuluşundan sonra kentteki Rumlar Yunan askerleriyle birlikte kaçmış ve onlardan artakalan ev, dükkân, mağaza, fabrika, değirmen, tarla, bağ, bahçe ve paraca değerli taşınabilir terk edilmiş her türlü mal "emval-i metruke" olarak adlandırılmıştır. Özellikle savaş şartlarındaki ekonomik çöküntü nedeniyle İzmir'de Rumların bıraktığı bu mallardan pay edinebilme düşüncesi İzmir'e yoğun bir göç hareketi başlatmıştır. Bu göç hareketi yetkili makamların tedbirsizliği nedeniyle terk edilmiş malların yağmalanmasına neden olmuştur.

Bu durumun meclis gündemine taşınmasına sebebiyet veren olay, Denizli Mebusu Yusuf Bey'in, Kırşehir Mebusu Rıza, Ertuğrul Mebusu Hamdi, Saruhan Mebusları Mustafa Necati, Refik Şevket Ömer Lütfî ve Reşat, İzmir Mebusları Enver ve Tahsin Beyler ile birlikte meclise gönderdikleri bir telgrafla ortaya çıkmıştır. İsmi geçen mebuslar İzmir'de şehri terk eden Hıristiyanların malları üzerinden yolsuzluklar yapıldığını ve bu meseleyi incelemek için derhal İstiklal Mahkemesinin devreye sokulmasını isteyen bir tahrir sunmuşlardır.

Konu ile ilgili olarak Kütahya Mebusu Ragıp Bey bir mektup aldığını belirtmiş, mektubun rapor olarak kabul edilmesini ve aynen zapta geçirilmesini isteyerek, mecliste okumuştur. İzmir'deki yolsuzluk iddialarına dair Ragıp Bey'e yazılmış mektup şu satırlara yer vermektedir:

"Otuz gün İzmir'de kaldıktan sonra avdet ettim. Emvali metruke hakkında size uzun mektup yazacaktım Lâkin avdetinde mahdumu tifo hastalığına tutulmuş gördüm.

Merakımdan kısaca yazıyorum. Sen çokanla. Hükümetin tahtı temhire aldığı veya müsadere ile iddihar ettiği mallar külliye hederolmaktadır. Yağma edilen mallar için yağmacılar üçer, beşer yüz lira vererek Emlali Metruke Komisyonu Reis ve heyetleriyle uzlaşıp yedlerindeki malları serbest olarak çıkarmaktadır. İçinde kırk beş, elli bin liralık mal olan bir mağazayı komisyona üç dört bin lira veren ve hiç sanattan anlamıyan kimseler açıp içindeki malları serbest bir surette satmakta iken şiddetle ihbarat vuku bulması üzerine bu defa mallan mağazadan aşırıttıktan sonra içerisinde kalan çürük, çarık birkaç parça üzerine Hükümet tekrar mühür basıyor. Sanki bununla halkı aldatmak istiyor. Elinde eskiden bir kaç yüz liralık malı olanlar muamelede serbesttir. Bunlar şimdi komisyonun malûmatı tahtında yüzbinlerce liralık mala vesika veriyorlar. Hâlâ yedlerindeki üç beş yüz liralık eski faturanın muhteviyatı bitmiyor. Her gün mağazalar boşalıyor, Akşehir, Burdur, İsparta, Uşak hattâ Ankara'ya kadar gidiyor. Belki bu mallardan orada mebuslar bile satın alıyor. Emlali metrukeye tâyin edilen namuslu insanlar kamilen istifa ederek çekildi. Şimdi ise mümtaz simaların elinde dönüyor. Bu gidişle emvali metrukenin bedeli komisyonların maaşına kifayet etmeyecektir. Üst tarafından bizim gibi yanan, yakılan köylülerin zayıını ödeyecektir. Ama yeni yeni çok mümtaz simalar ortaya çıkacaktır. Müzayededen üzüm almak için Urla'ya gittim. Urla'da beş bin islâm, otuz bin Hıristiyan varmış. Hıristiyanlar kamilen defolup gitmişler. Burasının yegâne maişeti üzümculüktür. Koca Hükümet buradan iki bin kıyye üzüm ele gecirebilmiş. Fakat bir tüccar altmışbin kıyye üzüm toplamış Ankaralı Bulgurluoğlu ve yanında şeriki Mihaliçli Saffet Pirtepelî İsmail Hakkı Efendi isminde bir hırsız yakalamışlar, beher çuvalı yüz yirmi kıyye olmak üzere çuvalını yarım liradan son günlerde üç liraya kadar altı yüz bin kıyye üzüm almışlar. Diğer tüccarlar da bir milyon kıyye kadar almışlar, istirdatta üzümler kamilen evlere gelmiş, sergi kalmamışken Hükümet güya üzümler bağlarda sergideymiş gibi göstererek ilânatta bulunmuş ve sahte vesikalar tevzi ederek nısfı işletme ücreti, nısfı Hazinenin diye ilân etmiş, bu vesikalardan birçoğu Bulgurluoğullarında mevcuttur. Meselâ şimdi Bulgurluoğullarının ve sair tüccarların üzerinde bir tahkikat yapılsa iş meydana çıkar. Ve sahte vesikalar bulunur. Ama kimden kime...''³⁶⁶

Mektubun okunmasının ardından bazı milletvekilleri bu yolsuzluk olayına ismi karışan mebusların olduğunu ve kendilerinin de zan altında kaldıklarını belirterek derhal İstiklal

³⁶⁶TBMMZC, C. 1, İ.85 25.11.1338, s.66.

Mahkemesinin kurularak meselenin halledilmesini, suçluların tespit edilerek cezalandırılmasını istemişlerdir. Maliye Vekili ve Gümüşhane Mebusu Hasan Fehmi Bey'in konuyu gizli celsede görüşmek istemesi tepkiye neden olmuş, bu durumun saklanacak bir şeyler olduğu izlenimi yaratacağı savunulmuştur.

Bu görüşmeler esnasında Kırşehir Mebusu Yahya Galip Bey, bu yolsuzluklara karışan mebuslardan biri olarak İbrahim Süreyya Bey'in de ismini zikretmiş ve kendisine kırk bin liralık bir ev verildiğini iddia etmiştir. İbrahim Süreyya Bey şahsına karşı yapılan bu suçlamadan dolayı oldukça sinirlenerek kendisini savunmuştur. İzmir'deki Hıristiyan halkın gidişyle onlardan kalan ev ve otellerin, hükümetin bilgisi dahilinde, içerisindeki mevcut eşya tespit edildikten sonra verildiğini, hükümetin bu şekilde mevcut malları muhafaza edebildiğini vurgulayan İbrahim Süreyya Bey suçlamaları reddetmiştir.³⁶⁷

4. 12. II. Dönem TBMM ve İzmit Milletvekili İbrahim Süreyya Bey

İbrahim Süreyya Bey 9 Aralık 1922'de Hariciye Encümeni Kâtipliğine seçilmiştir³⁶⁸. Lozan görüşmelerinin devam ettiği günlerde, TBMM 1 Nisan 1923'te seçimlere gitme kararı almış ve seçim süreci başlamıştır. Saltanatın kaldırılması ile yeni bir dönem başlamış, Mustafa Kemal Paşa hedeflediği diğer devrimleri de gerçekleştirmek için siyasal bir partiye ihtiyaç duymuş ve Halk Fırkası ismiyle bir parti kurmuştur. Bu arada ülkede seçimler yapılmış ve çoğunlukla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk adayları kazanmıştır.

Mustafa Kemal Paşa kimin hangi seçim bölgesinden aday olacağı konusunda bizzat ilgilenmiştir. İbrahim Süreyya Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle II. Dönem TBMM'ne İzmit'ten aday olmuştur. Adaylar konusunda oldukça titiz davranan Mustafa Kemal Paşa, İbrahim Süreyya Bey'in adaylığı ile ilgili TBMM Başkanlığına hitaben şu yazıyı kaleme almıştır:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyaseti Ankara 3-5-339

Saruhan Mebusu Süreyya Beyefendi pek kıymetli rüfekamızdandır. Üç seneden beri Meclis'teki mesai-i mataniyeti şayanı şükrandır; yeni Meclise İzmit Mebusu olarak dahil bulunması menafî memleket noktai nazarından pek ziyade mültezendir. Heyet-i

---

³⁶⁷TBMMZC, C. 1, İ.85 25.11.1338, s.77.

³⁶⁸ TBMMZC, c. 1, İ.153 9.12.1338, s. 279.

âlinizle teşriki mesai eylemek üzere oraya hareket eylemiştir. Kendilerini mazharı tashilat buyurmanızı rica ederim.

Gazi M. Kemal’’³⁶⁹.

İbrahim Süreyya Bey Son Osmanlı Mebusan Meclisi’nde adaylığını koymasına rağmen seçilemediği İzmit’ten bu kez milletvekili seçilmeyi başarmıştır. 11 Ağustos 1923’te çalışmalarına başlayan II. TBMM, Lozan Antlaşmasını onaylamış ve Halk Fırkası’nın kuruluş süreci de bu günlerde tamamlanmıştır. İzmit milletvekili olarak İbrahim Süreyya Bey yeni kurulan partinin ilk üyelerinden biri olmuştur.

II. Dönem TBMM’nin önceliği inkılâpları gerçekleştirmek olduğu için, milletvekilleri seçim bölgelerindeki yerel sorunlar ile değil de, daha çok ulusal sıkıntılar ve çağdaşlık yolunda izlenecek adımlar üzerinde durmuşlardır. Fakat İbrahim Süreyya Bey 3 Ekim 1923 tarihinde meclise bir önerge vermiş, Hendek’in ülke ekonomisine olan katkısından bahsederek, ilçede Ziraat Bankası’nın bir şubesinin açılmasını istemiştir. Hendek’te sadece tütün üretimi 800.000 kiloyu aşmaktaydı³⁷⁰.

TBMM içerisinde ekonomik konularda dikkatli davranan hükümet, altın ve dövizin yurt dışına çıkarılmasına sınırlama getirmiş ve aynı özeni para basma konusunda da göstermiştir. İbrahim Süreyya Bey’in de üyeleri arasında olduğu Kanuni Esasi Encümeni bu konuda 24 Ocak 1924’te bir mazbata hazırlamış ve paraların nasıl basılması gerektiğini şu şekilde belirlemiştir:

‘‘Sikkenin veçhi şöyle olacak: Meşe dallarından yapılmış iki kavis, bir başak ile bağlanacak ve ortasına (Türkiye Cumhuriyet) ve sene-i darp (basım yılı) konulacaktır. (Yani bu sene için 340)Sikkenin zahiri şöyle olacak: Hensesi ve içi gölgeli bir hilal, fevkinde beş şualı bir yıldız, ay ile yıldızın arasındaki boşluğa (Ankara) ve (23 Nisan 1336) kelime ve tarihi bir Hatıra-i Mübeccele olmak üzere vazedilecektir 15 Kânunusani 1340’’³⁷¹.

İbrahim Süreyya Bey, 25 Ekim 1923 tarihinde, Kastamonu Mebusu Ali Rıza Bey önderliğinde Bahriye Nezareti’nin kurulmasına dair meclise verilen kanun teklifinde

---

³⁶⁹ Yiğit, s.222.

³⁷⁰ Özel, s.29.

³⁷¹ TBMMZC, c. 1, İ.89 24.1.1340, s. 329.

imzası bulunan 92 mebustan biri olmuştur. Bu kanun teklifinin gerekçesinde, Mondros Mütarekesi'nden sonra donanmanın dağılmış olduğu, yalnızca kıyıların güvenliğinin sağlanması için iki kıta gambotun serbest bırakıldığı ve bu gambotların Milli Mücadeleye katıldıkları belirtilmiş, üç tarafı denizlerle çevrili bir ülkede bahriye teşkilatının yeniden düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kurtuluş Savaşı sırasında deniz müfrezeleri Müdafaa-i Milliye Vekâletine bağlı bir durum arz etmekteydi. Savaştan sonraki şartlar göz önüne alındığında üç tarafı denizlerle çevrili olan bir ülkede güvenliğin tam manasıyla sağlanabilmesi için Bahriye teşkilatının oluşturulması gerektiği, donanmanın eksikliklerinin giderilmesi ve deniz savunma teşkilatının oluşturulması için de Bahriye Vekâleti'nin kurulması gerektiği savunulmuştur.

Bu konuda Müdafaa-i Milliye Encümeni bir mazbata hazırlamıştır. Mazbatada encümen kara, hava ve deniz kuvvetlerinin amaçlarının vatanı savunmak olduğu ve bu güçlerin tek elden yönetilmesi ihtiyacı sebebiyle dört yıl önce Harbiye Nezareti'nin Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne dönüştürüldüğü belirtilmiş, birçok ülkede de böyle olduğu ileri sürülerek, bu konuda bir vekâlet kurulmasının gereksiz olduğu savunulmuştur. 29 Aralık 1924'te bu konu yeniden gündeme gelmiş ve Bahriye Vekâleti kurulmuştur³⁷².

II. Dönem TBMM içinde İbrahim Süreyya Bey sosyal yardımlar konusunda da mecliste çalışmalar yapmış, Denizli Mebusu Mazhar Müfit Bey ile birlikte şehit ailelerine yardım yapılarak destek olunması konusunda TBMM'ne yasa önergesi sunmuştur. 18 Kasım 1926 tarihinde sunulan yasa önerisiyle, Riyaset-i Cumhur Kalemî Mahsus Müdürü merhum Hayati Bey'in ailesine ve çocuklarına vatana olan hizmetlerinden dolayı maaş bağlanması talep edilmiştir³⁷³.

TBMM, Kurtuluş Savaşı'na bilfiil katılarak veya cephe gerisindeki faaliyetleriyle zafere katkıda bulunanları fedakârlıklarından dolayı istiklal madalyası ile onurlandırmıştır. İstiklal Madalyası Kanunu, 66 sayılı 29 Kasım 1920 tarihli yasa ile yürürlüğe girmiş,³⁷⁴ Milli Mücadele sona erdikten sonra da dönem dönem istiklal madalyaları hak sahiplerine takdim edilmiştir. Bunun dışında İbrahim Süreyya Bey 23 Mart 1925

---

³⁷² TBMMZC, c. 2, İ.28 29.12.1340, s. 294.

³⁷³ TBMMZC, c. 1, İ.7 18.11.1926, s. 64.

³⁷⁴ TBMMZC, c. 2, İ.105 29.11.1336, s. 137.

tarihinde Milli Mücadele dönemindeki fedakârlıklarından dolayı yeşil şeritli istiklal madalyası ile ödüllendirilmiştir³⁷⁵.

Daha sonra 11 Mayıs 1926'da TBMM Başkanı Kazım (Özalp) Bey meclise bir tezkere sunarak İbrahim Süreyya Bey'in istiklal madalyasının yeşil-kırmızı şeritli olarak değiştirilmesini istemiştir.

‘‘Heyet-i Umumiyye

Kocaeli Mebusu İbrahim Süreyya Bey'in cidali milli esnasında bilfiil ateş altında fedakârane hizmeti sebkettiği anlaşıldığından hâmil olduğu İstiklâl Madalyası şeridinin yeşil-kırmızıya tahvili Heyet-i Umumiyenin nazarı tasvibine arz olunur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi

Kâzım

11.5.1926’’

12 Mayıs 1926 tarihinde Kazım Bey'in tezkeresinin mecliste kabulü ile İbrahim Süreyya Bey'in İstiklal Madalyası değiştirilerek, yeşil kırmızı şeritli hale getirilmiştir³⁷⁶.

1923 yılında kamu görev ve yükümlülüğü taşıyan ve bu görevini yaptığı sırada suç işleyen kişiler için TBMM'nde Muhakemat Kanunu kapsamında Muhakemat Encümeni kurulmuştur. Bu encümen 17 Mart 1923 tarihinden itibaren hakkında şikâyet olan pek çok kişinin evraklarını incelemiştir. Fakat incelenmeyen evrakların çokluğu ve meclisin tatile girecek olması nedeniyle İbrahim Süreyya Bey memurların uzun süre şüphe altında kalmamaları için meclise bir takrir sunmuştur. İbrahim Süreyya Bey 16 Nisan tarihli takirde, tatil döneminde milletvekillerinin Ankara'dan ayrılacak olmaları nedeniyle bazı memurların tahkikatının aylarca uzayacağı ve şüphe altında bırakılan bu kişilerin mağduriyet yaşayacağını altını çizerek, Ankara'dan ayrılmayacak milletvekillerinin bu iş için görevlendirilmesini önermiştir³⁷⁷.

Lozan Antlaşmasının imzalanmasından sonra ülkede çok önemli değişiklikler yapılmış, demokratik ve lâik bir yapılanmanın temelleri atılmıştır. İbrahim Süreyya Bey tıpkı ilk

---

³⁷⁵ TBMMZC, c. 1, İ.85 23.3.1341, s. 125.

³⁷⁶ TBMMZC, c. 1, İ.97 12.5.1926, s. 72.

³⁷⁷ TBMMZC, c. 1, İ.40 17.4.1340, s. 800-801.

mecliste olduğu gibi sonraki dönemlerde de Mustafa Kemal Paşa'nın yanında yer almış, onunla birlikte önemli işlere imza atmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın daha Erzurum'da iken kendisine anlattığı devrimleri, örgütlü bir şekilde gerçekleştirmek, toplumda ve devlet yaşamında köklü değişiklikler yapmak amacıyla kurmuş olduğu partinin ilk üyelerinden biri olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa 8 Ağustos 1923 tarihinde milletvekilleri ile mecliste bir toplantı yapmış, Anadolu'ya ayak bastığı andan itibaren yaşananlar hakkında uzun bir konuşma yapmış ve Halk Fırkası'nın kurulma gerekçelerinden bahsetmiştir³⁷⁸. Parti kurulduktan sonra 23 yıl boyunca tek başına iktidar olmuş, parti genel başkanının cumhurbaşkanı, genel sekreterinin başbakan, il başkanlarının da vali oldukları bu dönemde devlet kurumları ve parti iç içe geçmiştir³⁷⁹.

İbrahim Süreyya Bey, bu 23 sene boyunca Halk Fırkası çatısı altında parlamenter faaliyetlerine devam etmiş, fakat kadim dostu Rauf Bey başta olmak üzere Kazım Karabekir, Ali Fuat (Cebesoy), Adnan (Adıvar), Refet (Bele) gibi isimler bir yol ayrımına girmişler ve Halk Fırkası'ndan istifa ederek Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurmuşlardır³⁸⁰. İlk muhalefet partisi kurulduktan sonra İbrahim Süreyya Bey'in, Rauf Bey ile olan yakınlığından dolayı yeni partiye geçeceğine dair söylentiler çıkmıştır.

İbrahim Süreyya Bey, İsmet Paşa'ya bir mektup yazarak söylentilerin doğru olmadığını ve kurucuları arasında olduğu partisinden ayrılmayacağını bildirmiş, Çankaya Köşkü'nde Mustafa Kemal Paşa'ya da aynı yönde bir açıklama yapmıştır³⁸¹. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın ömrü uzun olmamış, 12 Şubat 1925 tarihinde çıkan Şeyh Sait İsyanı ile bağlantılı görülerek 3 Haziran 1925'te kapatılmıştır. Bu olayın ardından "İzmir Suikastı" meselesi yaşanmış ve kapatılan partinin kurucuları ve üyeleri olaydan sorumlu tutulmuş ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası idari kadrosundan 17 kişi idam edilmiştir³⁸².

---

³⁷⁸ Rahmi Kumaş, *CHP'nin Soyağacı*, İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1999, s.15.

³⁷⁹ Turgay Uzun, *İttihat ve Terakki'den Günümüze Türkiye'de Siyasal Partiler*, Ankara: Orion Kitabevi, 2010, s.113.

³⁸⁰ Halit Kaya, *Refet Bele Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963)*, İstanbul: Bengi Yayınları, 2010, s.173.

³⁸¹ Yiğit, s.243.

³⁸² M. Serhan Yücel, *Türkiye'nin Siyasal Partileri (1859-2006)*, I. Basım, İstanbul: Alfa Yayınları, 2006,s.27.

Dinsel temalı kışkırtmaların halk üzerinde yarattığı etkiyi gören hükümet, özellikle laiklik ile ilgili birçok reformu hayata geçirmiştir. Topluma çağdaş bir çehre kazandırmak için yapılan bir dizi inkılâp arasında en önemlilerinden biri de şapka devrimi olmuştur. 1925 yılının Ağustos ayında Kastamonu Milletvekili Mehmet Fuad'ın önderliğinde Ankara'ya gelen bir heyet Mustafa Kemal Paşa'yı Kastamonu'ya davet etmiştir. Siyasi açıdan sancılı günlerin yaşandığı bu dönemde daveti kabul eden Mustafa Kemal Paşa şapkayı ilk kez halka tanıtmak maksadıyla Kastamonu ve İnebolu'ya bir gezi düzenlemiştir³⁸³.

Mustafa Kemal Paşa, gri takım elbisesi ve elinde Panama hasır şapkası ile Kastamonu halkının karşısına çıktığında yanında İbrahim Süreyya Bey de vardır. İbrahim Süreyya Bey, 17 Ekim 1925'te Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Konya'da lise öğrencilerinin düzenlediği ‘‘Fes Yırtma Şenliği’’ne de katılmıştır. Öğrenciler okul bahçelerinde ateşler yakarak feslerini yakmışlardır. Bu gösterilere şahit olan İbrahim Süreyya Bey, Milli Mücadele döneminde fes'in yerine kalpak'ı tercih etmiş, sonra da şapka takmıştır³⁸⁴. Halkın tepkisi inceledikten sonra Konya Milletvekili Refik Bey ve arkadaşları tüm resmi ve özel kurumlarda şapka giyilmesi yönünde meclise bir yasa tasarısı sunmuşlardır.

Sözü edilen tasarı incelenmesi için Dâhiliye Encümenine gönderilmiş, İbrahim Süreyya Bey'in de üyesi olduğu komisyon tasarının kabulü için olumlu görüş bildirmiştir. Tasarı kanunlaşmadan önce Bursa Milletvekili Nurettin Paşa bu yasaya karşı çıkan bir önerge sunması üzerine milletvekilleri mecliste meseleyi tartışmışlardır³⁸⁵. Mesele yeterince görüşüldükten sonra İbrahim Süreyya Bey yasa tasarısının oylamasına geçilmesini isteyen bir önerge vermiş ve yapılan oylamada kanun kabul edilmiştir³⁸⁶.

İbrahim Süreyya Bey yakın dostu Rauf Bey tarafından kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasına katılmadığı gibi yıllar sonra yeni bir muhalefet denemesi olarak kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkasına da katılmamıştır³⁸⁷. Her ne kadar Serbest

---

³⁸³ Mehmet Önder, *Atatürk'ün Yurt Gezileri*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1998, s.280.

³⁸⁴ Yiğit, s.237.

³⁸⁵ TBMMZC, c. 1, İ.14 25.11.1341, s. 221-222.

³⁸⁶ TBMMZC, c. 1, İ.14 25.11.1341, s. 230-232.

³⁸⁷ Yiğit, s.266-267.

Cumhuriyet Fırkası kurucu üyeleri arasında ismi geçse de³⁸⁸ İbrahim Süreyya Bey Cumhuriyet Halk Fırkasından ayrılmamıştır³⁸⁹. Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün ön ayak olmasıyla Fethi Okyar tarafından 12 Ağustos 1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası, tek-parti rejiminin 1920'li yıllarda toplumla olan bağlarının azaldığı, ekonomik sıkıntıların hat safhaya ulaştığı bir dönemde kurulmuşsa³⁹⁰ da uzun soluklu olamamıştır.

İbrahim Süreyya Bey, Cumhuriyet Halk Partisi içinde IX. Döneme kadar İzmit Milletvekilliği görevini sürdürmüş ve parlamenter faaliyetlerinin son dönemlerinde özellikle Hariciye Encümeni içinde görev almıştır. Yeni Türk devletinin kuruluşundan sonra temasta bulunduğu birçok ülke ile yeni ilişkiler tesis etmesinde rol oynamış, birçok antlaşmanın onaylanması aşamasındaki çalışmalara katılmıştır.

---

³⁸⁸ Abdülhamit Avşar, *Bir Partinin Kapanmasında Basının Rolü Serbest Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul: Kitabevi Yayıncılık, 1998, s.64.

³⁸⁹ Çetin Yetkin Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurucu üyelerinden Kocaeli Milletvekili İbrahim Tolon'un ismini aynı dönemde Kocaeli Milletvekili olan İbrahim Süreyya Yiğit ile karıştırmış, İbrahim Süreyya Tolon olarak belirtmiştir (Çetin Yetkin, Atatürk'ün Vatana İhanetle Suçlandığı S.C.F. Olayı, 3. Baskı, İstanbul: Otopsi Yayınları, 2004, s.75).

³⁹⁰ Cem Emrence, *99 Günlük Muhalefet Serbest Cumhuriyet Fırkası*, I. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2006, s.26-33.

SONUÇ

Gümüşsuyu Hastanesi doktorlarından Yarbay Ahmet Servet Bey'in oğlu olan İbrahim Süreyya Bey 1880 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. İbrahim Süreyya Bey, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden, Türkiye Cumhuriyeti'nin 1950'li yıllarına dek gelen yaşam öyküsüyle büyük bir değişim sürecini temsil etmektedir. Onun hayatına bakış aslında bir milletin yeniden doğuşunun tarihi bir seyirde izlenmesi anlamına da gelmektedir.

İbrahim Süreyya Bey babasının erken ölümü nedeniyle Osmanlı Devleti'nde yaşamı boyunca önemli hizmetler vermiş olan dedesi Hacı Arif Bey tarafından büyütülmüştür. II. Mahmut döneminde açılan Tıbbiye'nin ilk mezunlarından olan ve padişah tarafından eğitim amacıyla Viyana'ya gönderilen dört öğrenci arasındaki tek Müslüman sima olan Hacı Arif Bey yaşamının sonuna kadar devletine hizmet etmiş, aydın ve güvenilir kişiliğiyle tanınmış bir kişidir.

Hacı Arif Bey dışında İbrahim Süreyya Bey'den yaş olarak oldukça büyük olan ağabeyi döneminin ünlü eğitimcilerinden Ali Nazima Bey de kardeşinin yetiştirilmesinde önemli bir role sahiptir. İbrahim Süreyya Bey ilk ve orta öğrenimini ağabeyi'nin kurduğu Mekteb-i Edeb de tamamlamış, yine ağabeyi'nin hocaları arasında yer aldığı Mülkiye Mektebinin İdadi kısmında eğitimine devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin yetiştirmiş olduğu önemli münevverler arasında yer alan dedesi ve ağabeyi'nin etkisiyle İbrahim Süreyya Bey yaşamı boyunca örnek bir kişilik sergilemiştir.

1900 yılında Mülkiye'den iyi dereceyle mezun olarak aynı yıl Mektubi Kalemi'nde göreve başlamış, siyasi ve sosyal açıdan Osmanlı Devleti'nin kaderine yön verecek olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olmuştur. Hatta o sıralarda gizli bir örgüt halinde faaliyet gösteren cemiyet ile olan ilişkileri nedeniyle tutuklanmıştır. Mahkûmiyet sürecini tamamladıktan sonra 1905 yılında Karantinalar İdaresi'nde çalışmaya başlamıştır³⁹¹. II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki dönemlerde Atranos (Orhaneli)³⁹², Menlik³⁹³, Cuma-i Bala³⁹⁴, Yenice-i Vardar³⁹⁵ gibi kazalarda kaymakamlık yapmıştır.

---

³⁹¹ Çankaya, s.407.

³⁹² Özdemir, s.95.

³⁹³ Aldan, s.238.

³⁹⁴ BOA, BEO, nr:3736/280131, 08/R/1328.

Yenice-i Vardar Kaymakamı iken görevinden istifa ederek gönüllü olarak Trablusgarp Savaşı'na katılmıştır³⁹⁶. Trablusgarp'ta Yüzbaşı Mustafa Kemal Bey'in emrine girmiş, bir sene boyunca kaldığı Derne'de hem muharebelere katılmış, hem de Divan-ı Harp Hukuk Müşavirliği yapmıştır. 1912 yılında komutanlarının takdirlerini kazanarak İstanbul'a dönen İbrahim Süreyya Bey, İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi Tahrirat Şubesi Müdürlüğü'ne getirilmiştir³⁹⁷.

1914 yılında bu görevi sırasında önce vekâleten ama sonra resmen Çatalca Mutasarrıflığı'na atanmış,³⁹⁸ üzerinden bir sene bile geçmeden 20 Haziran 1915'te savaş bölgesinde yer alan Gelibolu Mutasarrıflığı'na gönderilmiştir³⁹⁹. Bu görevi esnasında iken köy ve kasabalardan yiyecek toplatarak cephedeki askerlere göndermiş⁴⁰⁰, savaş sırasında geceli gündüzlü çalışmış, bu nedenle Beyaz Şeritli Muhabere Gümüş İmtiyaz Madalyası ile onurlandırılmıştır. Ayrıca yine askeri kuvvetlere yaptığı hizmetleri sonucunda Gümüş ve Yeni Harp Madalyası ile şereflendirilmiştir⁴⁰¹.

11 Kasım 1915'te savaş tüm şiddetiyle devam ederken Kırkkilise Mutasarrıflığı'na atanmış⁴⁰², burada titiz bir çalışma örneği ile halkın beslenme sorununu büyük oranda çözmüş, tarımda artış sağlanması konusundaki başarılarından dolayı 1 Ocak 1916'da İrade-i Seniye ile Gümüş İftihar Madalyası ile şereflendirilmiştir⁴⁰³. Ayrıca savaş ve göçlerin getirisi olan öksüz ve yetim çocuklar için 150 çocuğun kaldığı bir okul açmış, Kırkkilise'deki çok sayıda yetim çocuğa bir gelecek hazırlamıştır. Kırkkilise yetimhanesi dışında gençlerden bir bando teşkilatı kurdurmuş, gündüz çocukların esnafın yanında çalıştığı, gece de okula gelerek yemek yedikleri, okuma yazma öğrendikleri ve yatılı olarak kaldıkları bir çıraklık mektebi açmıştır⁴⁰⁴.

---

³⁹⁵BOA, BEO, nr:3850/288745, 27/M/1329.

³⁹⁶Çoker, s.829.

³⁹⁷Çoker, s.829.

³⁹⁸Çoker, s.829.

³⁹⁹BOA, BEO, nr:4361/327014, 09/Ş/1333.

⁴⁰⁰Yiğit, s.76.

⁴⁰¹Aldan, s.245.

⁴⁰²BOA, İ.DH. ,nr:1517/1333/Z-44, 23/Z/1333.

⁴⁰³Aldan, s.245.

⁴⁰⁴Dursunkaya, s.149-151.

Kırkkilise'deki başarılı hizmetlerinden sonra 30 Kasım 1916'da Karesi (Balıkesir) Mutasarrıflığı'na atanmış⁴⁰⁵, burada bulunduğu sürede Karesi ve Edremit arasında asker kaçaklarınca oluşturulan çetelerle mücadele etmiştir⁴⁰⁶. Sancaktaki asayiş sorunlarını çözmüş ve eşkiyalar ile firari ve bakaya askerlerin yakalanması konusunda gösterdiği başarılı hizmetlerinden dolayı 27 Haziran 1917 tarihinde İrade-i Seniye ile Üçüncü Osmanî Nişanı ile şereflendirilmiştir⁴⁰⁷.

Son mutasarrıflık hizmetini İzmit'te yapmış, 19 Ağustos 1917'den⁴⁰⁸ Damat Ferit Paşa Hükümeti tarafından görevden alındığı tarihe kadar sancakta Ermeni ve Rum çeteleriyle mücadele etmiştir. Bu görevi sırasında Mustafa Kemal Paşa ile Adana'dan İstanbul'a dönerken İzmit'te tren garında buluşmuş ve onun direktifleri doğrultusunda, İzmit'in çevre köy ve kasabalarındaki, özellikle Çerkez kökenli gençleri örgütleyip Düzce Hendek arasındaki bölgeyi İstanbul ve Anadolu arasında güvenli bir koridor haline getirmeyi başarmıştır⁴⁰⁹.

Mustafa Kemal Paşa'nın arkasından Anadolu'ya geçerek kendisiyle Amasya'da buluşan İbrahim Süreyya Bey Milli Mücadele'yi başlatan isimler arasında yer almıştır. Amasya Tamimi isimli belgede imzası olmamasına rağmen toplantılara dinleyici sıfatıyla katılmıştır⁴¹⁰. Bu tarihten sonra hiç Mustafa Kemal Paşa'nın yanından ayrılmamış, Erzurum Kongresi'ne Amasya, Sivas Kongresi'ne Saruhan delegeşi olarak katılmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın Heyet-i Temsiliye Başkanı olmasında en büyük destekçilerinden biri olmuştur. Son Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Saruhan Mebusu olarak katılmış⁴¹¹, İstanbul'un işgalinden sonra Ankara'ya geçerek aynı görevi I. Dönem TBMM içinde de sürdürmüştür.

I. Dönem TBMM içinde Yeşil Ordu ve Mustafa Kemal'in güvendiği arkadaşlarına kurdurduğu resmi Türkiye Komünist Fırka üyeleri arasında yer almıştır. Meclis'te İçişleri, Dışişleri, İçtüzük, Program, Defter-i Hakani (tapu kadastro) gibi çeşitli komisyonlarda görev alan İbrahim Süreyya Bey II. toplantı yılında Dışişleri Komisyonu

---

⁴⁰⁵ BOA, DH. İ.U.M. EK. ,nr:104/48, 09/M/1335.

⁴⁰⁶ BOA, DH. ŞFR. ,nr:79/17, 13/L/1335.

⁴⁰⁷ Aldan, s.246.

⁴⁰⁸ BOA, DH. ŞFR, nr:79/41, 16/L/1335.

⁴⁰⁹ Yiğit, s.86-87.

⁴¹⁰ Menç, s.102.

⁴¹¹ BOA, DH. İ.U.M. EK. ,nr:119/13, 22/C/1338.

sözcülüğü yapmış, 18 Mart 1922’de Ukrayna’ya gidecek olan heyete seçilmesine rağmen, ekonomik sıkıntılar içinde külfetli olacağı düşüncesiyle 1 Mayıs 1922’de bu görevden istifa etmiştir.⁴¹² I. Dönem TBMM’nde Mustafa Kemal’in direktifi ile kurulan Selamet-i Umumiye Komitesi isimli gizli örgütün üyelerinden biri olarak faaliyet göstermiş⁴¹³, Sakarya Zaferi’nden sonra Mustafa Kemal Paşa’ya “gazi” ve “mareşal” unvanı verilmesi yönünde arkadaşlarıyla birlikte Meclis başkanlığına bir kanun teklifi sunmuştur.⁴¹⁴

II. Dönem TBMM’ne İzmit Mebusu seçilmiş, IX. Döneme kadar bu görevi sürdürerek ülkede çok önemli değişiklikler yapan, demokratik ve lâik bir yapılanmanın temellerini atan önemli görevler üstlenmiştir.⁴¹⁵ Mustafa Kemal Paşa’nın daha Erzurum’da iken kendisine anlattığı devrimleri, örgütlü bir şekilde gerçekleştirmek, toplumda ve devlet yaşamında köklü değişiklikler yapmak amacıyla kurmuş olduğu Halk Fırkasının ilk üyeleri arasında yer almış, beraber başladıkları kurtuluş yolculuğunda, zaferden sonra da beraber yürümüştür.

İzmit Milletvekilliği esnasında Ulusal Kurtuluş Savaşına etkin olarak katılmasından ve bu süreçteki fedakârlıklarından ve başarılı hizmetlerinden dolayı Yeşil-Kırmızı İstiklal Madalyası ile şereflendirilen⁴¹⁶ İbrahim Süreyya Bey, uzun savaş yıllarından sonra neredeyse yok olmuş bir ekonomide, mağdur olan yüz binlerce kimsesiz çocuğa sahip çıkmak amacıyla kurulan⁴¹⁷ Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin (Çocuk Esirgeme Kurumu) yirmi bir kişilik ilk kurucuları arasında yer almıştır.⁴¹⁸

Cumhuriyet döneminin yeni atılımlarında da önemli roller üstlenmiş 1936 yılında İş Bankası yönetim kurulu üyeliğine seçilmiş, bu görevi 1939 yılına kadar sürdürmüştür.⁴¹⁹ İbrahim Süreyya Bey, TBMM’nin kendisini feshederek dağıldığı 24 Mart 1950 tarihine kadar parlamenter faaliyetlerine devam etmiştir. Kaymakamlık görevinden istifa edip Trablusgarp Savaşına gönüllü bir nefer olarak katıldığı andan, Millî Mücadele döneminin sonuna kadar ülkesi için büyük hizmetler görmüş ve bu

---

⁴¹² Çoker, s.829.

⁴¹³ Çevik, s.431-432.

⁴¹⁴ TBMMZC, c. 1, İ.79 19.9.1337, s. 263-264.

⁴¹⁵ Kendirci, s.128.

⁴¹⁶ Aldan, s.245-246, 248.

⁴¹⁷ Kayra, s.8.

⁴¹⁸ Sarıkaya, s.50.

⁴¹⁹ Kocabaşoğlu ve Diğerleri, s.193.

hizmetlerinden dolayı Mustafa Kemal Atatürk'ün "Yiğit" soyadıyla şereflendirdiği örnek insanlardan biridir.

Çevresinde aydın kimliği ve iyi kalpliliği ile tanınan, sevilen İbrahim Süreyya Bey son nefesine kadar Mustafa Kemal Atatürk'ün inkılâp arkadaşlarından biri olmuştur. Örneğin, Mustafa Kemal Atatürk "Şapka Kanunu" yürürlüğe girmeden önce, başında şapkası ile Kastamonu halkına konuşma yaparken yanında İbrahim Süreyya Bey de vardır. O'nun da orada olması çok doğaldır. Çünkü Mustafa Kemal Atatürk, daha Erzurum Kongresi sırasında kendisine bağlılığından şüphe duymadığı İbrahim Süreyya Bey'e gelecekteki planlarından bahsederken fes'in yerine şapka takılacağını söylemiştir.

Görüleceği gibi İbrahim Süreyya Bey döneminin önemli şahsiyetlerinden biri olarak tarihe geçmiş, fakat bugüne dek yazılmış olan kaynaklarda kendisinin sadece Milli Mücadele dönemindeki faaliyetlerine yer verilmiştir. İbrahim Süreyya Bey Milli Mücadele'den önceki dönemlerde de, Cumhuriyet döneminde de vatanseverliğiyle ve çalışkanlığıyla takdire şayan bir hayat yaşamıştır. Amacımız İbrahim Süreyya Bey'in tarihin derinliklerinde gizli kalmış olan başarılarını da gün yüzüne çıkarmaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AHMAD, Feroz. **İttihat ve Terakki (1908-1914)**. 8. Basım. Nuran Yavuz (Çev.). İstanbul: Kaynak Yayınları, 2010.
- AKANDERE, Osman, Hasan Ali Polat, **Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Milli Mücadele Karşıtı Politikaları**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2011.
- AKŞİN, Sina. **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**. I. C. Mutlakiyete Dönüş (1918-1919). 2. Basım. İstanbul: Cem Yayınevi, 1992.
- ALDAN, Mehmet, **Ulusal Kurtuluşumuzda Atatürk Yolunda Yöneticiler**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2001.
- ARIBURNU, Kemal. **Sivas Kongresi Samsun'dan Ankara'ya Kadar Olaylar ve Anılarla**, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1997.
- KORKMAZ, Zeynep (hızl.). **Nutuk (1919-1927)**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2000.
- ASLAN, Yavuz. **Türkiye Komünist Fırkası'nın Kuruluşu ve Mustafa Suphi (1918-1921)**. Ankara: T.T.K. Basımevi, 1997.
- AŞKUN, Vehbi Cem. **Sivas Kongresi**. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevleri, 1963.
- AVŞAR, Abdülhamit. **Bir Partinin Kapanmasında Basının Rolü Serbest Cumhuriyet Fırkası**. İstanbul: Kitabevi Yayın, 1998.
- AYDOĞAN, Erdal. **Samsun'dan Erzurum'a Mustafa Kemal**: Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2000.
- BAL, Mehmet Akif. **Milli Mücadele Döneminde Bekirağa ve Malta Anıları (1919-1921)**. İstanbul: Özgü Yayınları, 2003.
- BİLGİN, Deniz. **ABD'li Gözüyle Sivas Kongresi Amerikan Mandası ve Gazeteci L. E. Browne'ın Faaliyetleri**. I Basım. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2004.
- CEBESOY, Ali Fuat. **Milli Mücadele Hatıraları**. 2. Basım. İstanbul: Temel Yayınları, 2010.

- ÇAĞLI, Ziya. **Trakya'nın Tarihi Kurtuluş Gerçeği**. 1. Basım. İstanbul: Uyum Yayınları, 2011.
- ÇAM, Yusuf. **Milli Mücadelede İzmit Sancağı**. İstanbul: Gözlem Yay,1993.
- ÇANKAYA, Ali Mücellidoğlu, **Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler 1860-1949 M.M. ve S.B.O. Mezunları**. II. C. Ankara: Örnek Matbaası, 1954.
- ÇETİNKAYA, Ali. **Ali Çetinkaya'nın Milli Mücadele Dönemi Hatıraları**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1993.
- ÇEVİK, Zeki. **Milli Mücadele'de "Müdafaa-i Hukuk'tan Halk Fırkasına" Geçiş (1918-1923)**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2002.
- ÇİL, Yücel. **Erzurum Kongresine Katılan Delegeler**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2005.
- ÇOKER, Fahri. **Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I. Dönem 1919-1923**. Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1994.
- DİRİK, K. Doğan. **Atatürk'ün İzinde Vali Paşa Kâzım Dirik Bandırma Vapuru'ndan Halkın Kalbine**. 1. Basım. İstanbul: Güner Yayınları, 2008.
- DURSUNKAYA, Ali Rıza. **Kırklareli Vilayetini Tarih, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik**. I. C. Kırklareli: Yeşilyurt Basımevi, 1948.
- EMRENCE, Cem. **99 Günlük Muhalefet Serbest Cumhuriyet Fırkası**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.
- ERDEM, Hamit. **1920 Yılı ve Sol Muhalefet**. 1. Basım. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2010.
- ERGİN, Osman Nuri. **İstanbul Şehreminleri**. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 1996.
- ERGÜL, Teoman. **Kurtuluş Savaşı'nda Manisa**. 2. Basım. Ankara: Kebikeç Yayınları, 2007.
- GÜLER, Ali, Suat Akgül (hızl.). **Atatürk ve Milli Mücadele**. Ankara: Berikan Yayınları, 2001.

- GÜNAYDIN, Ahmet Necip. **Milli Mücadelede Sivas 108 gün (2 Eylül-18 Aralık 1919)**. Sivas: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığı, 2009.
- GÜNAYDIN, Ahmet Necip. **Erzurum Kongresine Katılan Sivas Vilayeti Delegeleri**. Sivas: C.Ü. Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2002.
- GÜNDOĞDU, Cihangir (hızl.). **İlk Meclis Anketi**. Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu, 2004.
- GÜNEŞ, İhsan. **Birinci TBMM'nin Düşünce Yapısı**. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1997.
- GÜRSOY, Yaşar. **Atatürk ve Can Yoldaşı Nuri Conker**. 1. Basım. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2011.
- GOLOĞLU, Mahmut. **Milli Mücadele Tarihi I Erzurum Kongresi**. 2.Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.
- GOLOĞLU, Mahmut. **Milli Mücadele Tarihi III Üçüncü Meşrutiyet Birinci Büyük Millet Meclisi**. 1. Basım. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.
- GÜLER, Ali, Suat Akgül (hızl.). **Atatürk ve Milli Mücadele**. Ankara: Berikan Yayınları, 2001.
- İĞDEMİR, Uluğ. **Sivas Kongresi Tutanakları**. 2. Basım. Ankara: TTK Basımevi, 1986.
- KANDEMİR, Feridun. **Atatürk'ün Kurduğu Türkiye Komünist Partisi ve Sonrası**. İstanbul: Yakın Tarihimiz Yayınları, TY.
- KANDEMİR, Feridun. **Hatıralar ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay**. İstanbul:Yakın Tarihimiz Yayınları, 1965.
- KANSU, Mazhar Müfit. **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**. Ankara: TTK Basımevi, 1968.
- KARACA, Taha Niyazi. **Meclis-i Mebusan'dan TBMM'ne Geçiş Sürecinde Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri**. Ankara: TTK Basımevi, 2004.

- KARABEKİR, Kazım. **İzmir Suikastı İddianame ve Paşaların Savunması**. İstanbul: Emre Yayınları, 2005.
- KAYRA, Cahit. **Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun Anıları Dr. Mehmet Fuat Umay**. 1.Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2003.
- KAYA, Halit. **Refet Bele Askeri ve Siyasi Hayatı (1881-1963)**. İstanbul: Bengi Yayınları, 2010.
- KENDİRCİ, Hasan. **Meclis-i Mebusan'dan TBMM'ne Kopuş ve Süreklilikler**. 1. Basım. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2009.
- KILIÇ, Sümer (hızl.). **İzmir Suikastı İddianame ve Paşaların Savunması**. 2. Basım. İstanbul: Emre Yayınları, 2005.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, Güven Sak, Sinan Sönmez, Funda Erkal, Özgür Gökmen, Nesim Şeker, Murat Uluğtekin. **Türkiye İş Bankası Tarihi**. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2001.
- KUMAŞ, Rahmi. **CHP'nin Soyağacı**. İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1999.
- KUTAY, Cemal. **Çerkez Ethem Dosyası**. 3. Basım. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1989.
- KİLİ, Suna. **Türk Devrim Tarihi**. 5. Basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1995.
- MENÇ, Hüseyin. **Milli Mücadele Yıllarında Amasya Portreler Belgeler**. Ankara: Y.Y., 1992.
- NADİ, Yunus. **Ankaranın İlk Günleri**, İstanbul: Sel Yayınları, 1955.
- ORBAY, Rauf. **Siyasi Hatıralar**. 2. Baskı. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2005.
- ORTAÇ, Yusuf Ziya. **İsmet İnönü**. 4. Basım. İstanbul: Yeni Matbaa, 1962.
- ÖNAL, Sami. **Hüsrev Gerede'nin Anıları**. 4. Basım. İstanbul: Literatür Yayınları, 2003.
- ÖZALP, Kazım. **Milli Mücadele, 1919-1922**. 3. Basım. Ankara: TTK Basımevi, 1988.

- ÖZDEMİR, Hikmet. **Amasya Belgelerini Yeniden Okumak**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2010.
- ÖZDEMİR, Zekeriya. **Balıkesir Bölgesi'nde Milli Mücadele Önderleri**. Balıkesir: Balıkesir Belediyesi, 1998.
- ÖZEL, Sabahattin. **Milli Mücadelede İzmit-Adapazarı ve Atatürk**. 2. Basım. İstanbul: Derin Yayınları, 2009.
- SARIKAYA, Makbule. **Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2011.
- SELEK, Sabahattin. **Milli Mücadele**. 3. Basım. C.I. İstanbul: Örgün Yayınevi, 2002.
- SEMİZ Yaşar, Ömer Akdağ. **Yenibahçeli Şükrü Bey'in Hatıraları**. Konya: Çizgi Kitabevi, 2011.
- SOFUOĞLU, Adnan. **Milli Mücadele Döneminde Kocaeli**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2006.
- SONYEL, Salâhi. **Gizli Belgelerde Mustafa Kemal, Vahdettin ve Kurtuluş Savaşı**. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2010.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan. **Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi**. 3. Basım. İstanbul: Rafet Zaimler Yayınevi, 1958.
- LÜLECİ, Taner (hızl.). **Birinci Millet Meclisi**. İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2011.
- ŞIVGIN, Hale. **Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri**. Ankara: TTK Basımevi, 1989.
- TANSEL, Selahattin. **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**. C.II. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991.
- TANSEL, Selahattin. **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**. C.III. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991.
- TANSU, Samih Nafiz. **İki Devrin Perde Arkası**. İstanbul: Pınar Yayınevi, 1964.
- TOPARLI, Recep. **Sivas Kongresi'nin Tutanakları**. Sivas: Sivas Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2010.

- TUFAN, Osman. **Osman Tufan Paşa'nın Kurtuluş Savaşı Hatıraları**. 2. Basım. İstanbul: Arma Yayınları, 1998.
- TUNCER, Hüner. **Osmanlı'nın Rumeli'yi Kaybı (1878-1914)**. 2. Basım. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2011.
- TUNÇAY, Mete, Erik J. Zürcher (Der.). Tunçay, Mete (Çev.). **Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)**. 4. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.
- TUNÇAY, Mete. **Türkiye'de Sol Akımlar (1908-1925)**. C.1. 1. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- TURAN, Şerafettin. **Türk Devrim Tarihi I. Kitap İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe**. 2. Basım. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2004.
- TURAN, Şerafettin. **Türk Devrim Tarihi 2. Kitap Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne**. 2. Basım. Ankara: Bilgi Yayınevi, 1998.
- UZUN, Turgay. **İttihat ve Terakki'den Günümüze Türkiye'de Siyasal Partiler**. Ankara: Orion Kitabevi, 2010.
- ÜNAL, Muhittin. **Kurtuluş Savaşında Çerkeslerin Rolü**. Ankara: Takav, 2000.
- Vardar, Devrim. **İstanbul'un İşgali (1918-1923)**. I. Basım. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2011.
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet. **İlk Meclis ve Milli Mücadelede Anadolu**. 2. Basım. İstanbul: Çağdaş Yayınları, T.Y.
- YETKİN, Çetin. **Atatürk'ün "Vatana İhanet"le Suçlandığı S.C.F. Olayı**. 3. Basım. İstanbul: Otopsi Yayınları, 2004.
- YILDIZTAŞ, Mümin. **Yaralı Payitaht İstanbul'un İşgali**. 1. Basım. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2010.
- YILMAZ, Mustafa. **Milli Mücadelede Yeşil Ordu**. 1. Basım. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

- YİĞİT, Nuyan. **Atatürk'le 30 Yıl İbrahim Süreyya Yiğit'in Öyküsü**. 3. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006.
- YULARKIRAN, Cevdet R. . **Sivas Valisi Reşit Paşa'nın Hatıraları**. Sivas: Sivas Hizmet Vakfı, 2009.
- YÜCE, Rıfat. **İzmit ve Çevresel Tarihi**. M. Yüce (Kısaltan ve Özleştiren.). Kocaeli: İzmit Rotary Kulübü Yay. ,1998.
- YÜCEL, M. Serhan. **Türkiye'nin Siyasal Partileri (1859-2006)**. 1. Basım. İstanbul: Alfa Yayınları, 2006.
- VARDAR, Devrim. **İstanbul'un İşgali (1918-1923)**. 1. Basım. İstanbul: Doğu Kitabevi, 2011.
- ZÜRCHER, Erik Jan. **Milli Mücadelede İttihatçılık**. Nüzhet Salihoğlu (Çev.).6. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- ZÜRCHER, Erik Jan. **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925)**. Gül Çağalı Güven (Çev.). 3. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- ZÜRCHER, Erik Jan. **Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyalizm ve Milliyetçilik (1876-1923)**. Mete Tunçay (Çev.). 4. Basım. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.

Belgeler

BOA, BEO, nr:3736/280131, 08/R/1328.

BOA, BEO, nr:3850/288745, 27/M/1329.

BOA, BEO, nr:4289/321620, 07/R/1332.

BOA, BEO, nr:4361/327014, 09/Ş/1333.

BOA, DH. SAİDd... , nr: 188/214, 29/Z/1296.

BOA, DH. SAİDd... , nr: 77/149, 29/Z/1277.

BOA, DH. İUM, nr: E-26/63, 14/Ra/1335.

BOA, DH. İUM, nr: E-81/15, 9/S/1335.

BOA, DH. İUM. EK. ,nr:104/48, 09/M/1335

BOA, DH. İUM. EK. ,nr:119/13, 22/C/1338.

BOA, DH. İUM. EK. ,nr:119/13, 22/C/1338.

BOA, DH. EUM. VRK, nr:25/32, 15/Ş/1333.

BOA, DH.EUM. 3.Şb, nr:6/87, 25/Ş/1333.

BOA,İ..DH.. ,nr:1517/1333/Z-44, 23/Z/1333.

BOA, DH. KMS. ,nr:45/17, 16/L/1335.

BOA, DH. MKT, nr:2822/11, 3/Ca /1327.

BOA, DH. ŞFR., nr:71/56, 25/S/1335

BOA, DH. ŞFR., nr:78/59, 17/N/1335

BOA, DH. ŞFR, nr: 78/149, 27/N/1335.

BOA, DH. ŞFR., nr:78/47, 15/N/1335.

BOA, DH. ŞFR., nr:79/17, 13/L/1335.

TBMMZC, c. 1, İ.85 25.11.1338, s.77.

TBMMZC, c. 1, Í.153 9.12.1338, s. 279.

TBMMZC, c. 1, Í.79 19.9.1337, s. 263-264.

TBMMZC, c. 1, Í.37 1.5.1338, s. 480.

TBMMZC, c. 1, Í.85 25.11.1338, s.66.

TBMMZC, c. 1, Í.89 24.1.1340, s. 329.

TBMMZC, c. 1, Í.7 18.11.1926, s. 64.

TBMMZC, c. 1, Í.85 23.3.1341, s. 125.

TBMMZC, c. 1, Í.97 12.5.1926, s. 72.

TBMMZC, c. 1, Í.14 25.11.1341, s. 221-222.

TBMMZC, c. 1, Í.14 25.11.1341, s. 230-232.

TBMMZC, c. 2, Í.28 29.12.1340, s. 294.

TBMMZC, c. 2, Í.105 29.11.1336, s. 137.

TBMMZC, c. 2, Í.121 25.12.1336, s. 11-18.

TBMMZC, c. 2, Í.10 18.3.1338, s. 265.

TBMMZC, c. 2, Í.10 18.3.1338, s. 269.

TBMMZC, c. 3, Í.75 17.7.1338, s. 502-503.

TBMMZC, c. 3, Í.2 24.4.1336, s. 32.

TBMMZC, c. 4, Í.3 25.4.1336, s. 52.

TBMMZC, c. 5, Í.3 25.4.1336, s. 58.

Tez

POLAT, Mehmet. “Hilal-i Ahmer Teşkilatı'nın Kuruluşu ve Teşkilatlanması”,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi SBE,2007.

Sürelî Yayın

ENVER Konukçu, “ *Adapazarı Kaymakamı Tahir (1919-1920)* ”, Atatürk Araştırma
Merkezi Dergisi, s.38.

EKLER

Ek 1: İbrahim Süreyya Bey'in Gelibolu Mutasarrıflığı'na tayini hakkındaki belge.

قلم نوسروسی		مردی		اوراق نوسروسی	
۷۵۹			۶۰۹		
مقابله ایدنلر		تاریخ تیبیس	تاریخ آیدید	تاریخ تیبیس	تاریخ آیدید
	۸	۶	۸	۶	۸

دائرة صدارت امور مهمه قلمی

۵

دفعه نفاذ عیدیه

عزیزه ایله تاییق و لایحه قلمی نوزونونکجه عزیزه قلمی کجولق
مدرسه جتلی مکتب ابراهیم تریبالتک یقین قلمی بالاسیدانه ایدیه
جندبادیج شرفدار هدره صورت و مدرسه نفاذ و دوتیزه تیبی قلمی

۴

صنعه ایله تاییق
ایده ایدیه

Ek 3: İbrahim Süreyya Bey'in Yenice-i Vardar Kaymakamlığı'na tayini hakkındaki belge.

Ek 4: İbrahim Süreyya Bey'in Cuma-i Bala Kaymakamlığı'na tayini hakkındaki belge.

دائرة صدارت تحریرات قلمی				میسز	مسودی	اوراق نومروسی
لاجل التیض قلمه ورودی						۶۹۹
مقابلہ ابتدائے	۵	۵	۵	تاریخ تیسز	تاریخ مسودی	تاریخ تیسز
	۸	۶	۶	۸	۷	۵
<p>اشترک قلمتلف محمد بااد قلمتلفی زلفن و در در قلمتلف کولیک قلمتلفی محمد و محمد بااد قلمتلف سنگ قلمتلفی ابراهیم ترابا بکارک و سنگ قلمتلفی فخر قلمتلفی بیار و عرفان احمدی و قلمتلفی محمد و محمد بااد قلمتلفی حسن و رازله قلمتلفی اسرودر قلمتلفی علی و کولیک قلمتلفی قوجا قلمتلفی سبھی قلمتلفی تیسز قلمتلفی اسامه قلمتلفی تاریخ و ۸۰ نور و نور قلمتلفی عدلی اور زلفی قلمتلفی محمد بااد قلمتلفی محمد بااد قلمتلفی از دہ تیسز خبر نادانی سر قلمتلفی محمد بااد قلمتلفی انصاری قلمتلفی محمد بااد</p>						

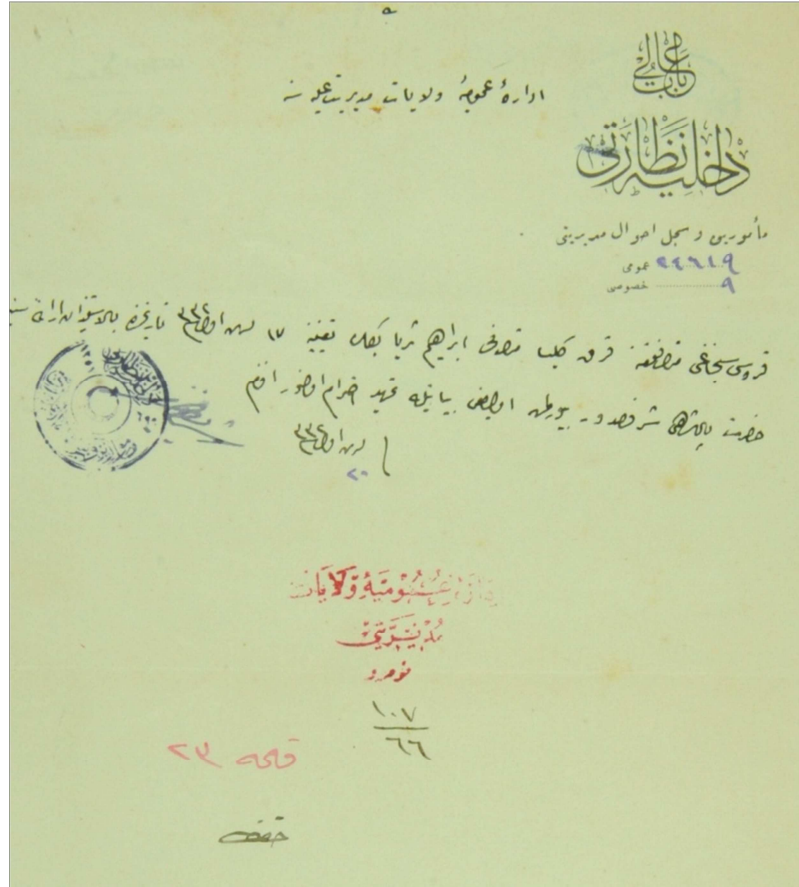

Ek 7: İbrahim Süreyya Bey'in Hamdullah Suphi Bey'den boşalan Saruhan Mebusluğuna seçilmesi hakkındaki belge.

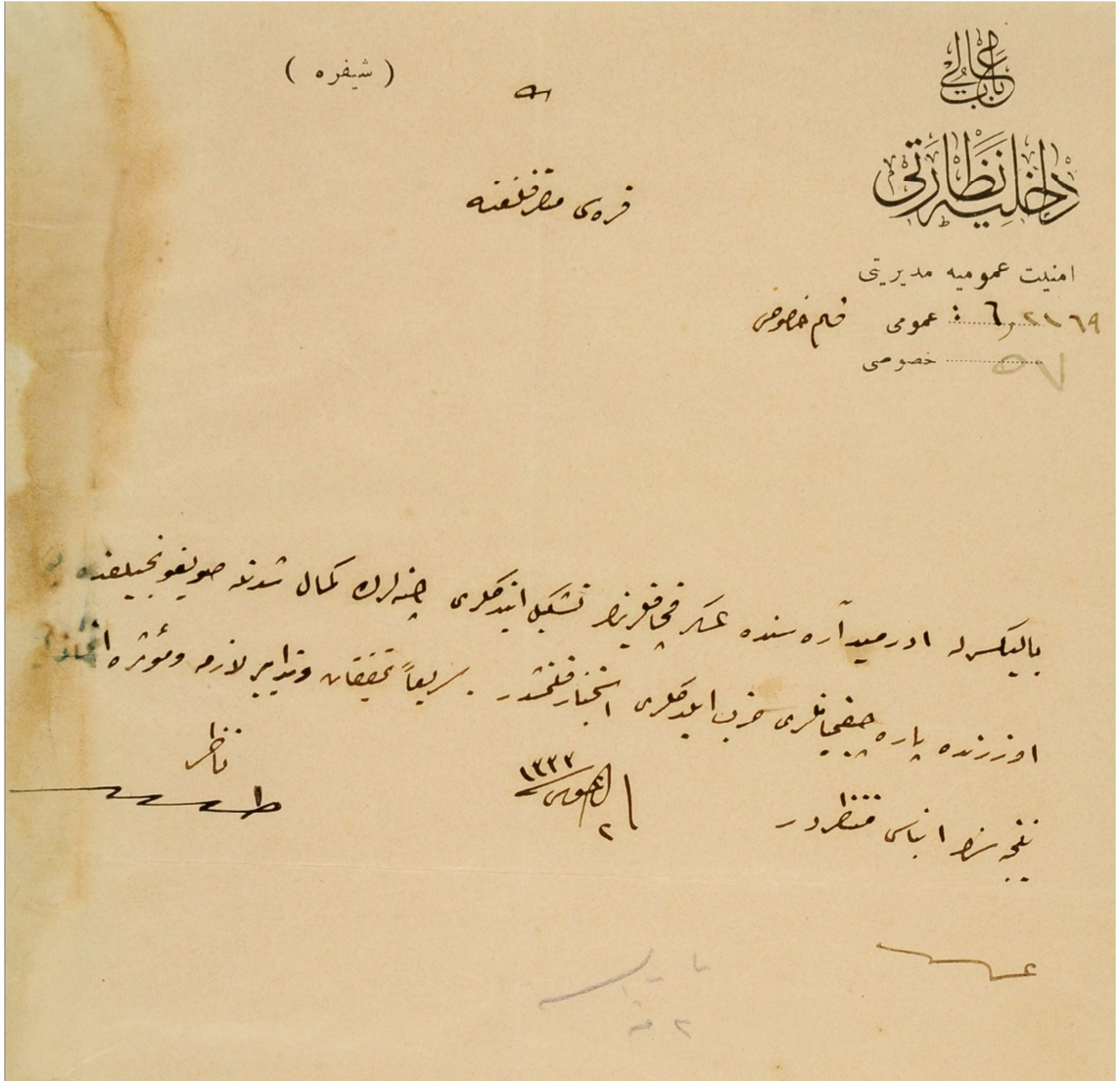
۱۸۰
راجله قده هیلده

دولتد اتمم هیلدی
حدیته حسی بیلک صا حاره سولمده وقوع استفسارنی محلی قدا لوزمقوله
اجد قناره استجاب تجریده ارمیت قناره لیسق ابریم دریا قناره اکثریت آرایه
استجاب ایلدی لکینه قنیه در افاره قنیم ایلدی صا طرده نریا قنمه
عانه اولده شخوره محلی اداره ده صدره اولدی حالده لغا قنله و قنیم
اولده ایجاب ایضا بولسی عرضده ایلدی امر و فرما بیلدی و قن اولدی
۹ ماره ۱۳۳۶ قنله قنیدی
محمد علی قنیدی

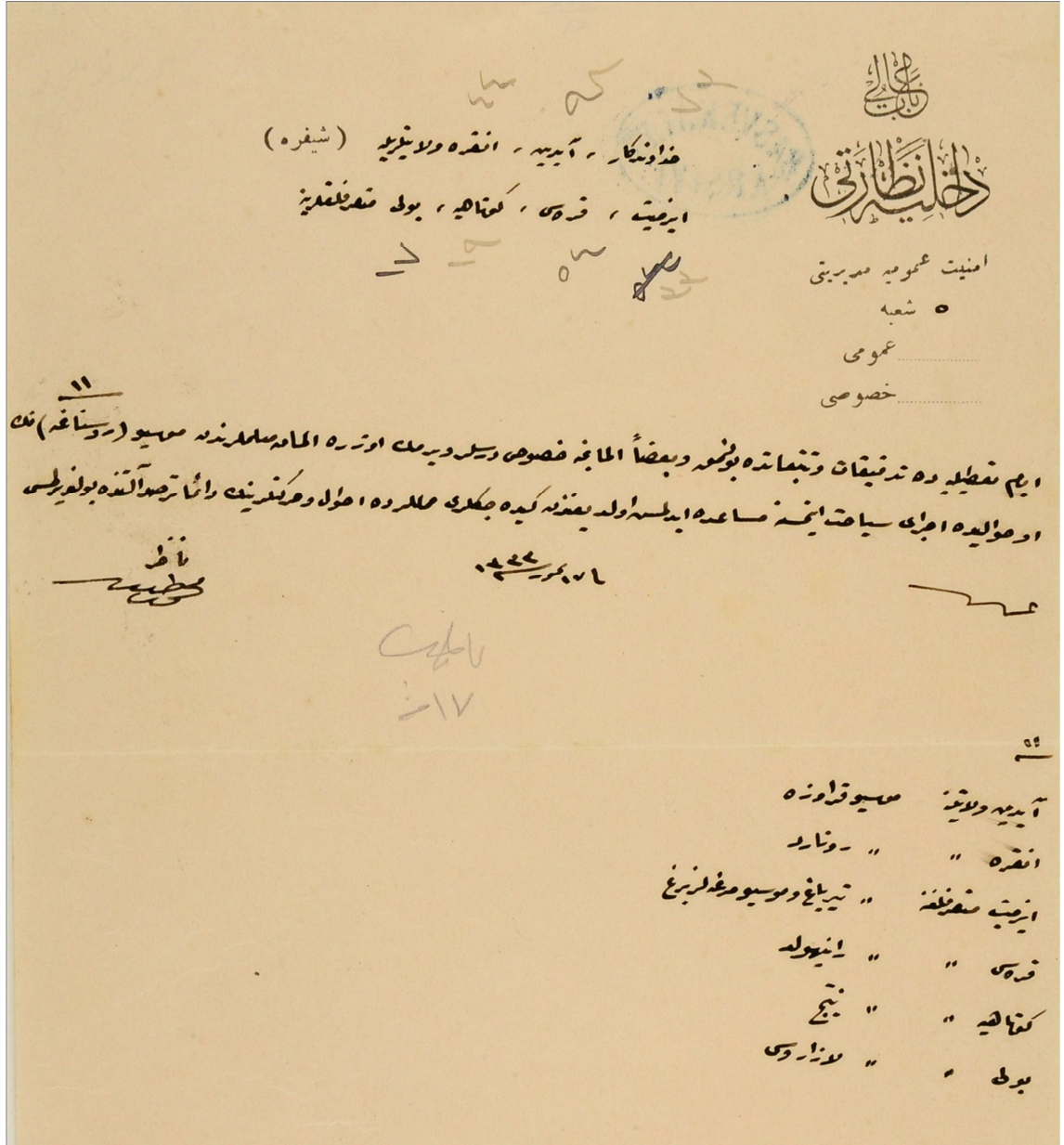
Ek 8: İbrahim Süreyya Bey'in Karesi Mutasarrıflığı'na tayini hakkındaki belge.

Ek 9: İbrahim Süreyya Bey'in Karesi Mutasarrıflığı sırasında çetelere karşı verdiği mücadele hakkındaki belge.

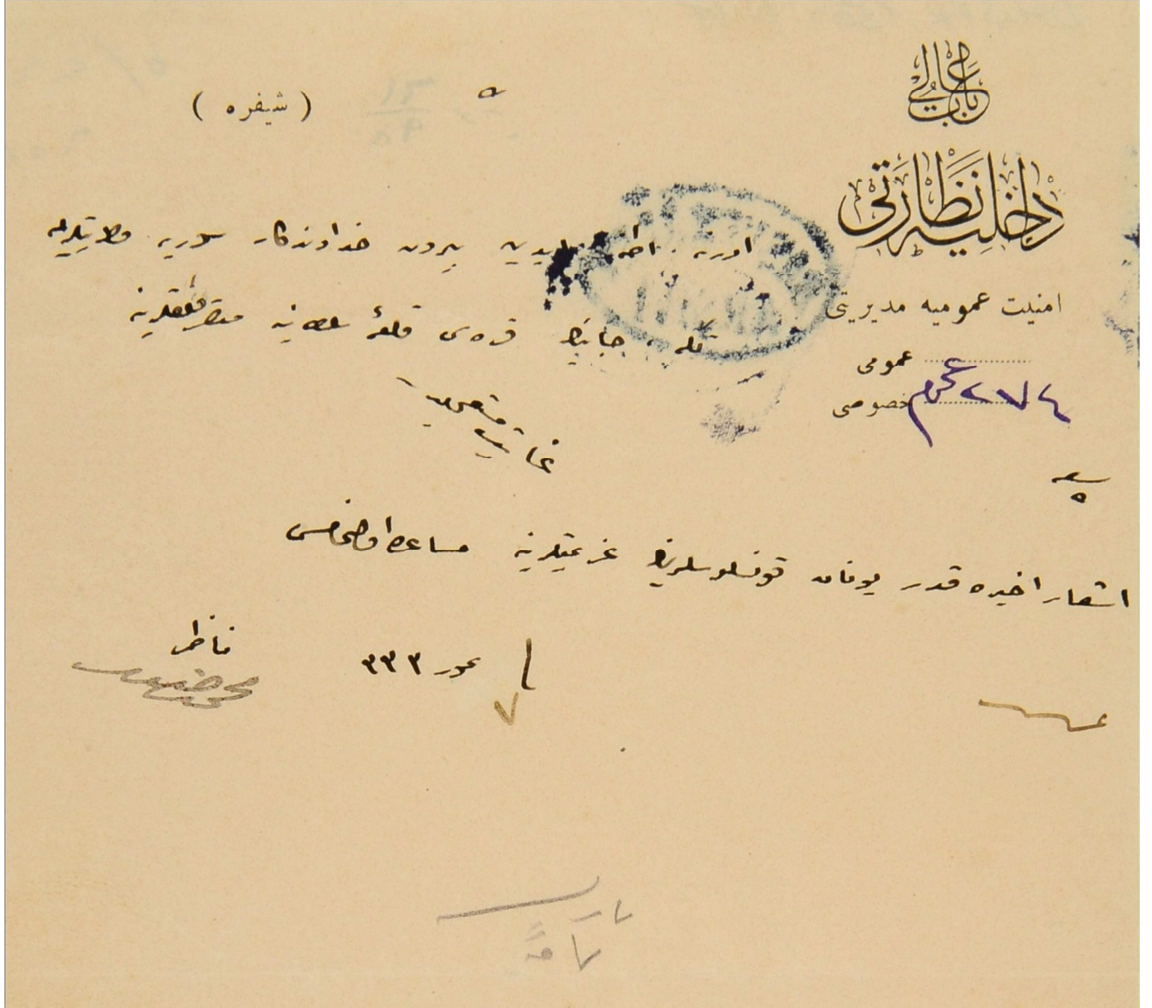

Ek 10: İbrahim Süreyya Bey'in Karesi Mutasarrıflığı sırasında, o bölgede seyahateden bir Alman öğretmenin takip edilmesi konusunda Dâhiliye Nezaretinden gelen belge.

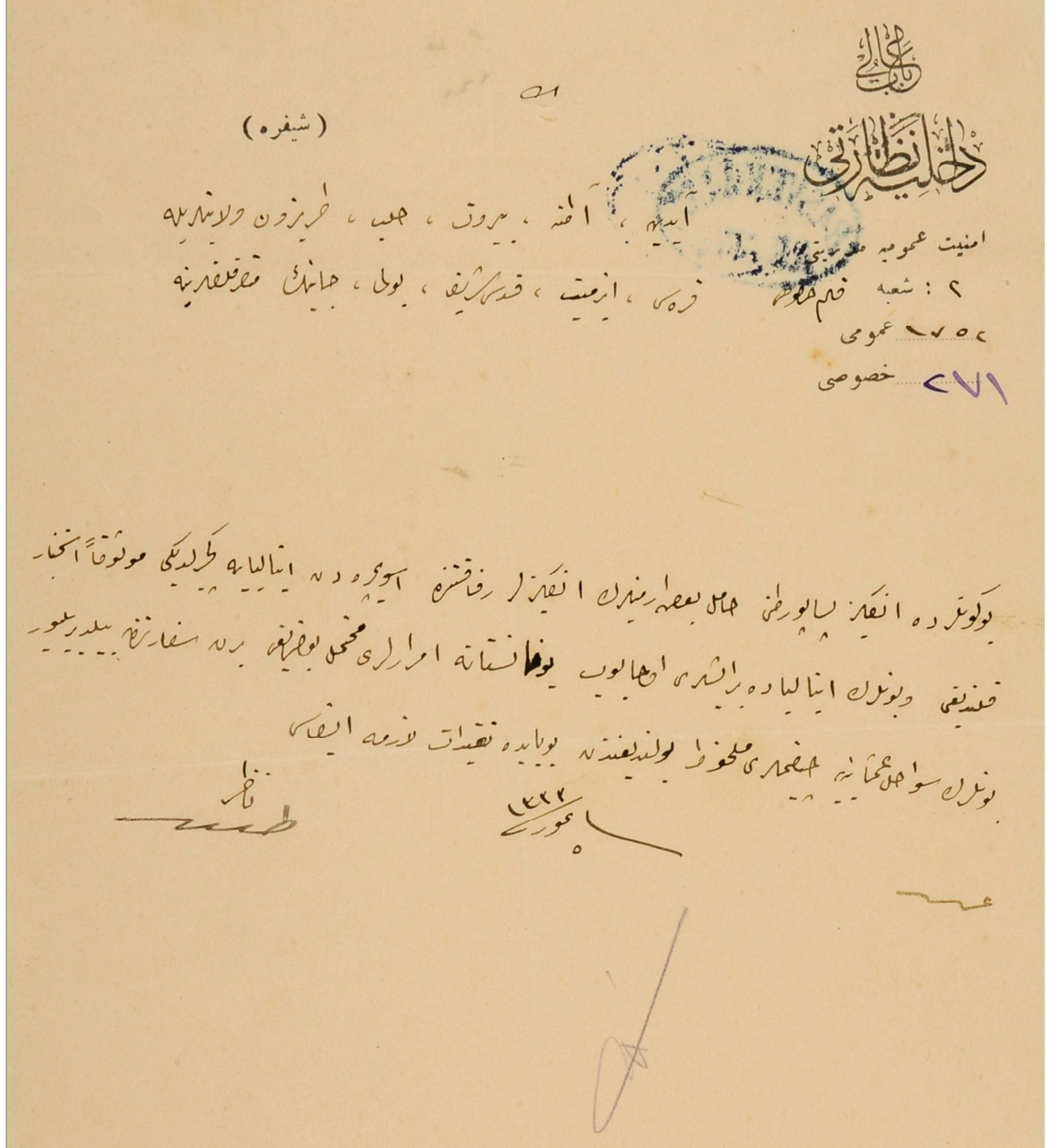

Ek 11: İbrahim Süreyya Bey'in Karesi Mutasarrıflığı sırasında Yunan Konsoloslarının akıbeti hakkında Dâhiliye Nezaretinden gönderilen belge.

Ek 12: İbrahim Süreyya Bey'in Karesi Mutasarrıflığı sırasında, bazı Ermenilerin İngiliz pasaportları ile Osmanlı Devleti'nin sahil şeridine geçiş durumlarının kontrol edilmesi hakkında Dâhiliye nezaretinden gönderilen belge.

Ek 13: İbrahim Süreyya Bey'in Karesi mutasarrıflığı sırasında sancağa gönderilen traktörler hakkındaki belge.

ادارة عمومية داخلية مديرية				
اوراق نومروسی	مسودی	میتضی	خلاصہ: /	
۱۰۰			دا خدی ناظری ضلعہ بیاضیہ	دعا
قلم نومروسی	تاریخ تسویدی	تاریخ تیلیضی	مرسل الی: /	
۱۰۰		۱۰۰	خدی متفرق ترابا بدہ خیرانہ	۱۰۰
<p>۱۰۰ تاریخ تفریقہ بیاضیہ / جوابیہ - ۱۰۰</p> <p>تاریخ اجراء - ۱۰۰ ایضاً یہ ساریہ ایضاً زانتو صحرانہ</p> <p>درودے بہ قدرینہ رہ لوایہ ایضاً صفا - ایضاً کی کتابت</p> <p>د - انت لفظ یہ جہتہ - جہ بائیدہ برکتہ - او باہ</p>				
۱۰۰				

Ek 14: İbrahim Süreyya Bey'in Karesi mutasarrıflığı sırasında, düşman donanmasının verdiği zarar karşısında Dâhiliye Nezaretinin göndermiş olduğu tazminat hakkındaki belge.

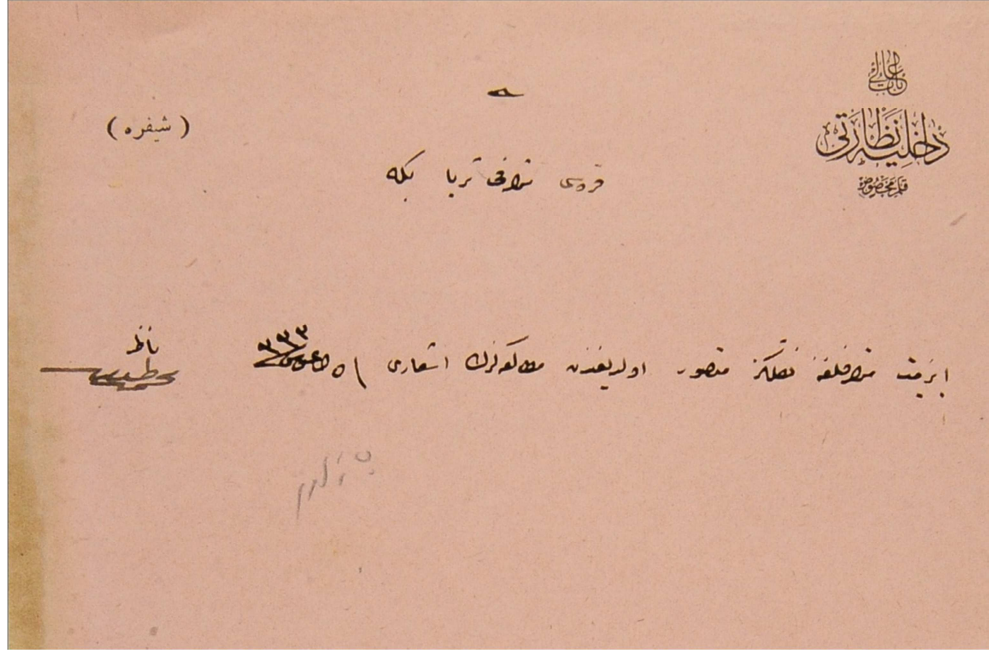
مرسل الیه	تاریخی	مر بوطانک	صادره قید نومروسی	عمومی دوسیه نومروسی	اولیات نومروسی
		جنسی	۱۷۲	۹۰۹۶	۱۱۶۵
			جلبند نومروسی		قارطون نومروسی
			۱۷۷		
			۱۶۶		
			۷۹		
			۴۹		
			۸۰		
			۴۹		
			۴۹		
			۴۹		

Ek 17: İbrahim Süreyya Bey'in İzmit Mutasarrıflığı'na nakli hakkındaki belge.

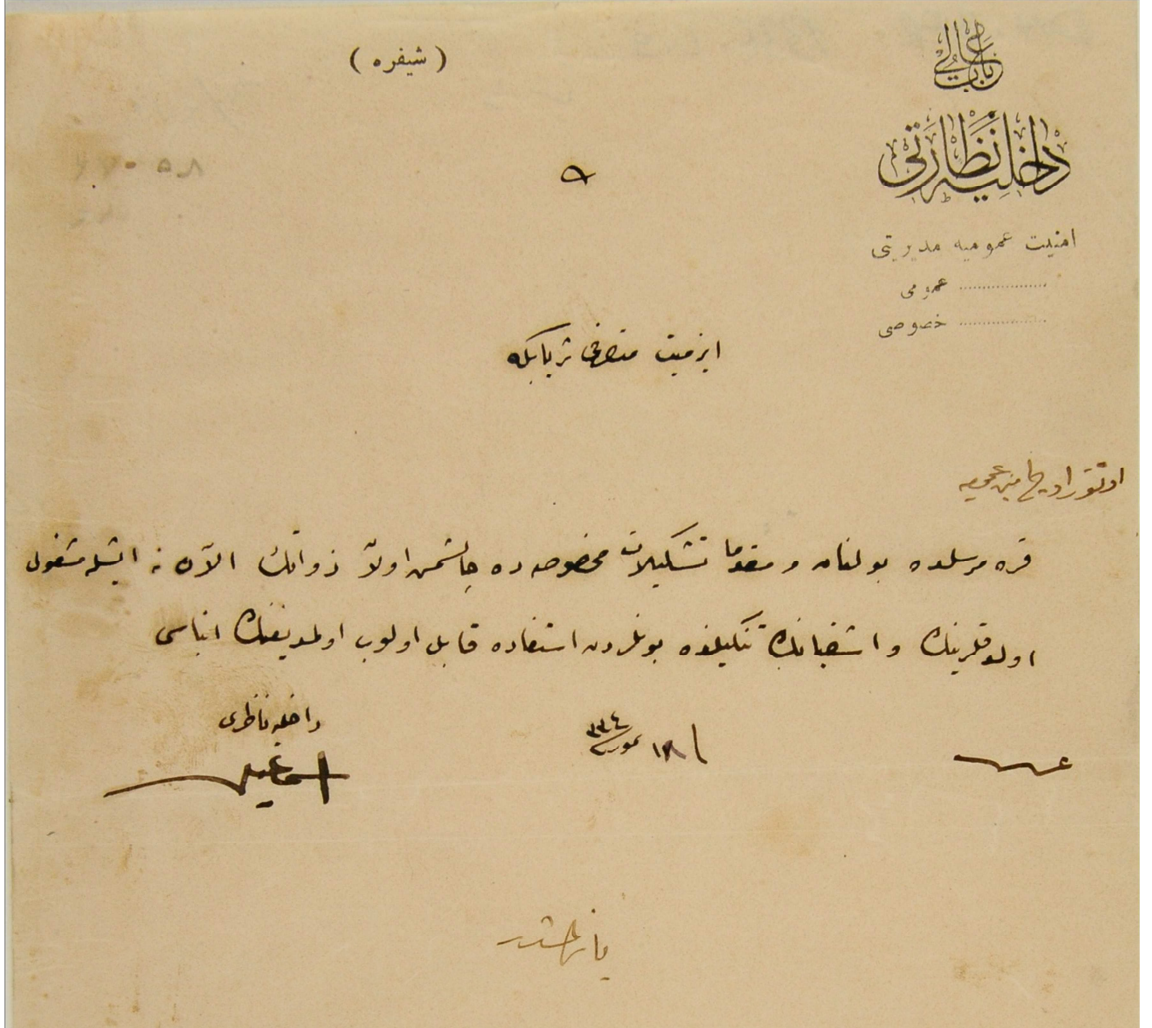

Ek 21:İzmit Mutasarrıfı İbrahim Süreyya Bey'in Karamürsel'deki Teşkilat-ı Mahsusa üyelerini sancaktaki çetelerle mücadelede faaliyete geçirmesi hakkındaki belge.

Ek 22:İbrahim Süreyya Bey'in tevkifi hakkında İzmit Mutasarrıflığı'na gönderilen belge.

ایزیت متصرفنه سفه

خدیو ایزمیت

۵۸۱

۶۶

ع. ۱۰ م. ۱۰۰ متصرف سابقه تریا بنگ معینه علی غائب و بونک رفقا سنده و بی بنگلر ابقیاده نیم اعلی
و زو- اوغلتک و باس کوی و لاکوی اهاکینه ظالم ایدنه فور تولده الباس اقدینک و لاکوی اهاکینه
صه برلوانه و مصطفی برلوانه ایدله کوعینک توقیف و اسانجوله اعاملدی مطوبد- بولیس مدبری عابیه بنگ
عزل اوله جوهر و اطباراری مال مدیر بقی صنی علی غائب بنگ ارقداشی صدری بنگلره خواج رفعت و اشرف
و رعوی کبلی خلیل و بلدی مهور لرندنه حاجی عارک اقدیرره اصلاح حال ایماری کوریه اضفارات لازمه اجرا ایدیلر
و حال و کورناری تحت تفتینه و طوتیه بقده- علی غائب و صدری و بی بنگلرک هوبندی باخصیوه قریبا بلدی ایدیلر
اطالوره لازمه طهر معالنهک ایفانه اعنا اولمسی ساه ساه

ناظر

میکمه

Ek 25: İzmit Mutasarrıfı Mahmut Mahir Bey'in İbrahim Süreyya Bey hakkında Dâhiliye Nezaretine gönderdiği belge.

۲۷
۵

واقعه قسطنطنیه سنه ۱۲۸۵

دیهو اتم حقه

« اتحاد و ترقی » عینت سنک روحی که بود و توفیق بر آنک آفتاب غم سینده و قلم بر حیات خفای اتم بر حیات اولوب مژد دانند
 قدر جلولا ایوب یستی و حتی بعض انقراض کرده و حیات خود را در راه بر کرده یک گرم بر صورت اجتماع اصرار ایدرک
 ضمه عوامی « بیز اتحاد خطیر » نه اعان حکومت و قدر در این چند ، آتاس آینه! یارین نه بر صدر « ریم سوز لر اعفان
 و اطمانه بر و امدار : بوالدک قلم بنفای ایس حکومته سنون بیله اتحاد اولوب ایس خاص رقمه یک استناد کالهی
 بولنا « فراری طلسک ایستادک کزین و سولگی بر طایفه اولوبنی بواجده حمدک : خواهشده و طولانسانه سلم تر یا
 بکک صورتاً معلوم کور و نیک قدر حقیقتده [دایمی اتحادیم] اتم بیسوح بولنا نه طور و کتده دانشه
 ایدر و حتی کتدیر نه بیکر حکومته مطوعه علاقه اجمعی لزومی بیسوح اولوبنی اتم افغانه و خیا قلم حکمی
 ساین قلمنه سوچم کورک صوان مقده سنه قلمی نه دونه طولای بوراوه تمید اقامت ایدک ایستدکی آهیلده
 آجینه ایضاح ایدر مکه و اوله سینه نه مایریند داتقا بواجده هیج بر علاقه سی اولمایا نه بر سولایک مرکز لواءه
 بقای قلمنه ایله جمنده نه در لواءه خرمی این اصرار ایدرک بولسینی مددنده این مرکز ایدرک اولوبنی و سولایک مرکز لواءه
 این تیت لواءه
 ۱۲۸۵

۱۷

Ek 26: İzmit Mutasarrıfı Mahmut Mahir Bey'in İbrahim Süreyya Bey hakkında Dâhiliye Nezaretine gönderdiği belge.

الغارة
٢

والله اعلم
سنه

دوتو اتم حلهرى

«توسیه‌هایی» حکومتک انقاصد سلیم ابراهیم زیا باک بورایه موصله عجزانه مدنه بر قایق کونه اول عاجلا بوراده مفاصله سعادت
طوخ و حرکت اعلاک مجبوریتده بولونمقده و بنا علیه کیمه توریج امور اتسی نوز مکلکده بجهتله برآه اول حرکتی ایچونه مقصد بقاقله له
و ازجهت برصورتده مصلحتی نفاً بقدم مشورتخانه لرر قلنا نه تلفاضله استعاضاده بولونمق اولدینی حالده موصلتی متعاقب
معامله و طواریله تبدیل قدا ایدرک سجدی بالکس بوراده قایمینی اوتوده بریک اصلا ایدرین طواریله و بورا
مقا عاقبتا مرنده ممتاز باک کیمی [اتحاد و ترقی] حیه سلاک روحیه مشیوع احصالیله عیالیه استنباه اعزاز لرله ممالک ایدر
تجدید اقامت ایلکده و بعضی علایم و اما اینه نظر اولدو بولمق موصلاک نزاکت و حسابتی تحمل ایچیم بکلکده کند و لر نیم تبلیغ تجریریه ده
بورایه ایدرین حقیق تجریری علم حضور قیامه لر قده حلهده اولدو و مشیوع اولدو نظر اولدو و لر نیم تبلیغ تجریریه ده
ایزیت ممالک
۱۴۰۸ مار ۱۲

Ek 27:Adliye Nazırı İsmail Sıtkı Bey'in İbrahim Süreyya Bey hakkında Dâhiliye Nezaretine gönderdiği belge.

دولتہ اقدم حقاری
ایرت متوف سابقہ الہم بریا مصالحہ وارد اولانہ برنامہ درہ بعد الانصال لوار اعلیٰ اہتمام اتالی اور زنیہ
متوف ہونہ طرفہ ازیمی ترک بل اساجولہ غرضی انجودہ مایور لولہ فیلر کوندر لدریم کی اہلیا برترکہ ایلدرہ از قیدہ اقامت
مال عارفک حیاتلہ غرقابل مالکف کلونہ نظر دقتی عاب پہلوندوی وایم او و کونہ اکتدہ لوادہ قطع علامتی صورتہ قطعہ درہ
ایجاب اتیری بلوغ ایلدہ اولدوغندہ تک و تطلاتہ نظر غرضی بر اہت اولونقده درہ بر کفی بعد آخہ ادرہ عرفہ
اعلامہ ایلدہ اولدوغندہ حکومت عسکرینک حرقت قانونیہ ادرہ سندہ کے صدقہ اہمال اہمک صورتہ عملہ اولدوغندہ حکومت
بر مایورک لکھی کیمی بکلہ اقامتہ ازروی کصیلہ نفعہ مانع قانونی لومکارتیہ و ہمال نیر دولندزہ درہ لکھی جوانہ
اولدوغندہ نایر اسخاصی اور زنیہ بویہ نفعہ خصوصی لکھیہ کے معاملہ سندہ ترقی اولدوغندہ خصوصیت متعلقہ تعلقہ مانع
نفعہ عاقلہ کی تمام اولدوغندہ عرفہ مدللہ اولدوغندہ ۲۰ مارچ ۱۹۱۰ء
مدستہ مال

داعیہ تصرف علیہ
فلاصہ (۱)

قلم مخصوص
۱۹۱۰
۲۶۷۹

عزلیہ طری

۵۰

و سعادت و بولند حرب عرصی جانب عالی

نمبر
۶۵۷

قریبی رسد استراک ایله فرانسه و انقدر عسکراننده کیمبولیه مدخونه اولدوغونینک جبری بویری
 زانو طرفه مجوزده روچار اولدوغده مزایسته کائده حرب ایله و عثمانيه نام و حساب خدی حیات ایله
 قدر مانوک جبری تویری اور پرده جنگ بر صورت و خشیا زده یارم اولدوغده . قوی اشغال طرفه بلک
 بیوک بر قط اغبار ایز کوریه و دو تری شو دو شکی ناهمه موخ نعلیده برقات دهها روچار ذلت ایله بو حرکت
 ایس زنگ سندی امرنده بو کوره حکومت سیدیم بیکر بر اصراف اولدوغده سالف العرصه قریسته قهر ایکنده و هیچ
 لوزر قس اعاده شرف و هییه جانیله ایله بر جانبک فاعلری حصه بر کونا تعقیبات اچا ایلمکده اولدی
 حیدر بویله معلومه اولدوگ طرف عاجری به اخبار ایله ییبه نزل اولمده یاناره اورینده بر جهت ایله نکلر
 صغی مرکز حه خدی شو ماری حالم الیه کیمبولیه کائده جامع کیر حطی حافظ امیه اقتدریک افاده اولدی
 خط ولقا تقدم قندی . حالم الیه اقتدریک افاده نکلر کور قریستانک اولدی بلک اوچون اولدوغونینک
 طرفه کیمبولی مرکز حه خدی سر طابنده بولنده قوروه فی سیدر غلب بلک طرفه حرب ایله کیمی و بالافره
 یز نکلر حه خدی سر طابنده بولنده بیکبای تکی بکل قزق زلفنده کیمی آیه بی قالدیر زده شهید
 مزلفنده نقل ایله کیمی و بولنده اودقت حه خدی در جیمی اولدوغده و ایوم زده بولنده کیمی بولنده
 حاجیک ایز حه خدی امام اولی قونیه فی حرامیه اقتدریک و حه خدی انضباط صافی سولیم اول سالی اقتدریک
 فیدر اولدوغونینک موی الیه حالم الیه افقا طرفه در سید اولدوغده . حطیب محمد اقتدریک افاده سنده دخی ماله عرصه
 آیه نکلر قول اردو قمانده طرفه و بولنده بولنده کور کولوب شهید مزلفنده نقل ایله کیمی و بولنده
 ایلی بیجی قزق قمانده بر اولدی حرمی بکل حیدر اولدوغونینک اولدوغونینک اولدوغونینک . نکلر کور کافری بولنده کیمی

اصول مطابقاً تصدیقاً

۱۷۱

Ek 31: İbrahim Süreyya Bey ve Eşi Mediha Hanımın Düğün Günü

Ek 32:İbrahim Süreyya Bey Gelibolu Mutasarrıfı İken

Ek 33: İbrahim Süreyya Bey Sivas Kongresi'nde

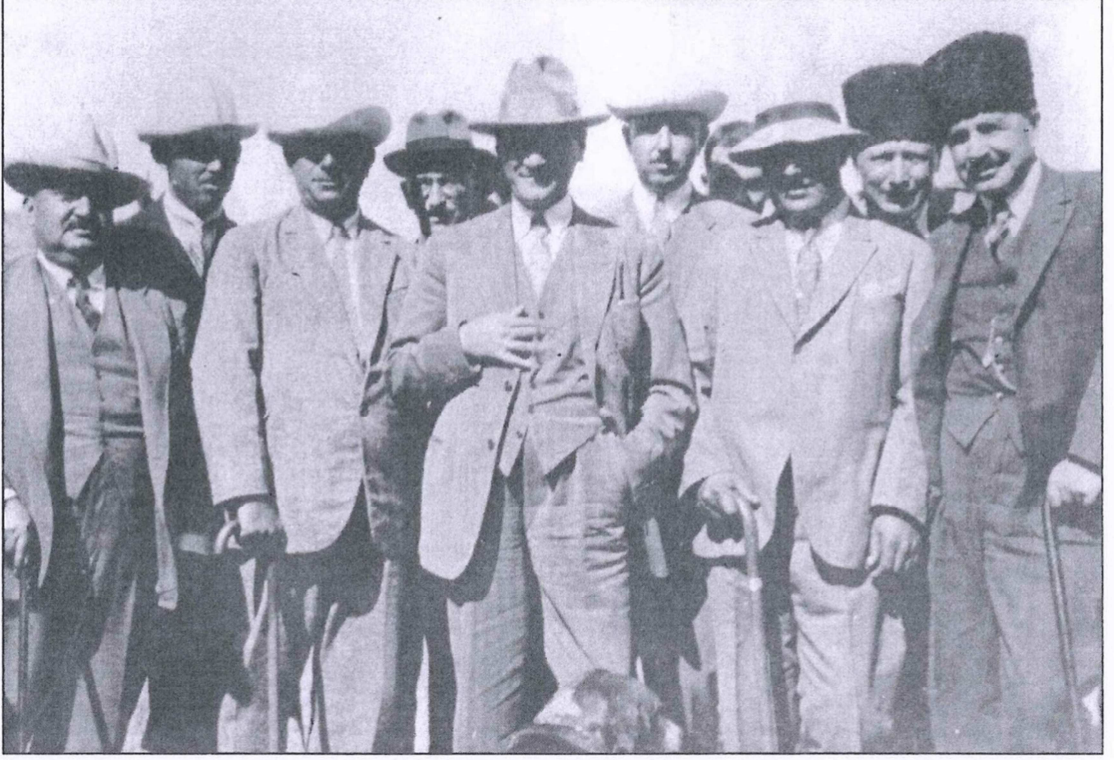

Ek 34: İbrahim Süreyya Bey Mustafa Kemal Paşa ve Arkadaşları İle Piknikte

Ek 35: Şapkann İlk Giyildiği Günler

Ek 36: İbrahim Süreyya Bey Çanakkale Savaşı Esnasında Cepheyi Gezen Şair Yazar ve Ressamlar İle Birlikte

ÖZGEÇMİŞ

10 Nisan 1980 tarihinde Eskişehir’de doğdu. Eskişehir’de başladığı ilk ve orta öğrenimini İzmir’de tamamladı. 1998 yılında Celal Bayar Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü’nde başladığı lisans eğitimini 2002 yılında tamamladı. 2010 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi alanında Yüksek Lisans yapmaya hak kazandı.2005 yılından beri Kocaeli Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü’nde okutman olarak görev yapmaktadır.